

UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 811.135.1'373.49 (043.2)

CHIRA OXANA

**EUFEMISMELE ÎN LIMBAJUL ACTUAL:
PARTICULARITĂȚI STRUCTURALE,
SEMANTICE ȘI DE UTILIZARE**

**621.04. Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate;
traductologie (*limba română*)**

Teză de doctor în filologie

Conducător științific:

POPA GHEORGHE

doctor habilitat în filologie,
profesor universitar

Autor:

CHIRA OXANA

BĂLȚI, 2016

© CHIRA OXANA, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă și engleză)	5
LISTA ABREVIERILOR	9
INTRODUCERE	10
1. FUNDAMENTELE TEORETICE ALE EUFEMIEI	
1.1. Eufemia: excurs istoric și defnire	18
1.2. Relația dintre eufemie și tabu	27
1.3. Eufemismele și alte fenomene cu sferă de utilizare limitată.....	29
1.3.1. Eufemismele și problema „înțelegerii” lor	29
1.3.2. Eufemismele și vulgarismele	31
1.3.3. Eufemismele și jargonismele	31
1.3.4. Eufemismele și barbarismele	31
1.3.5. Eufemismele și argotismele	32
1.3.6. Eufemismele și regionalismele	32
1.4. Clasificarea eufemismelor.....	33
1.5. Funcțiile eufemismelor	44
1.6. Concluzii la capitolul 1	55
2. MIJLOACELE DE ÎMBOGĂȚIRE A LEXICULUI EUFEMISTIC ÎN LIMBAJUL ACTUAL	
2.1. Mijloacele interne de formare a eufemismelor	56
2.1.1. Procedee morfologice.....	56
2.1.2. Jocurile de cuvinte.....	66
2.1.3. Accidentele fonetice	70
2.1.4. Regionalismele.....	72
2.1.5. Mijloace semantice de formare a eufemismelor	73
2.2. Mijloacele externe de formare a eufemismelor	84
2.2.1. Împrumuturile	84
2.2.2. Xenismele	86
2.2.3. Calcul lingvistic	90
2.3. Concluzii la capitolul 2	93
3. DOMENIILE DE UTILIZARE A EUFEMISMELOR	
3.1. Domeniul religios	94

3.2. Domeniul politic	101
3.3. Domeniul economic	110
3.4. Domeniul social.....	115
3.4.1. Eufemismele și tema „consumului excesiv de alcool”	115
3.4.2. Sfera semantică a dragostei	119
3.4.3. Sfera fiziologică	126
3.4.4. Sfera semantică a criminalității.....	129
3.5. Concluzii la capitolul 3	133
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	134
BIBLIOGRAFIE.....	137
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	151
CV-ul AUTORULUI.....	152

ADNOTARE

Chira Oxana. *Eufemismele în limbajul actual: particularități structurale, semantice și de utilizare*. Teza de doctor în filologie, Bălți, 2016.

Structural, teza este alcătuită din Introducere, trei capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie (210 titluri), 137 de pagini de text de bază, o anexă (corpus de exemple: 107 pagini).

Cuvintele-cheie: eufemism, eufemie, clasificarea eufemismelor, creativitate lexicală, funcțiile eufemismului, inovație lexicală, interdicție de limbaj, ocazionalism, disfemism, tabu.

Domeniul de studiu al tezei: lexicologie, semantică și lexicografie.

Scopul cercetării: dezvăluirea esenței eufemismelor ca fenomene ale vorbirii și examinarea lor sub diverse aspecte.

Obiectivele investigației: definirea și identificarea particularităților eufemismelor; sistematizarea modalităților de formare a eufemismelor; identificarea factorilor care influențează utilizarea cu funcție eufemistică a cuvintelor; clasificarea lexico-semantică a eufemismelor; evidențierea diferențelor și asemănarilor dintre eufemisme și fenomenele conexe; selectarea corpusului de eufemisme din limbajul actual și stabilirea surselor lor de apariție.

Noutatea științifică și originalitatea cercetării: delimitarea și definirea unor concepte operaționale privitoare la clasa de eufemisme și la alte clase înrudite (argouri, jargoane etc.); glosarea, analiza și clasificarea unui material lexical numeros; reliefa funcțiilor eufemismelor și argumentarea abordării lor sistemice; evidențierea principalelor procedee de creare a eufemismelor (deraierea lexicală, calamburul, reduplicarea etc.); examinarea particularităților gramaticale, structurale și semantice ale eufemismelor; fundamentarea necesității studiului interdisciplinar al eufemismelor ș.a.

Problema științifică soluționată constă în elucidarea aspectelor insuficient studiate în lingvistica românească: statutul eufemismelor, funcțiile eufemismelor, principalele procedee de creare a eufemismelor etc., fapt care a contribuit la evidențierea aspectului interdisciplinar în studiul eufemismelor, în vederea racordării la tendințele actuale de abordare interdisciplinară, asigurând, astfel, abordarea complexă a fenomenului.

Semnificația teoretică: determinarea statutului unităților eufemistice și delimitarea lor de fenomenele adiacente, aprofundându-se cercetările din domeniul lexicului românesc; reliefa posibilităților creatoare ale limbii române, ce se găsesc și în stratul ei eufemistic.

Valoarea aplicativă: observațiile și concluziile din lucrare pot fi utile atât la precizarea și concretizarea unor concepte legate de eufemie, insuficient sau eronat asimilate în lingvistica românească, cât și la redactarea articolelor lexicografice despre aceste concepte. Rezultatele investigaționale ale demersului nostru pot fi valorificate, de asemenea, la elaborarea diferitor tipuri de manuale, dicționare, cursuri și/sau seminare, lucrări științifice de diversă natură etc.

Rezultatele științifice: 32 de publicații științifice și prezentări la peste 35 de manifestări științifice naționale și internaționale, precum și la ședințele Catedrei de limbă română și filologie romanică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți.

АННОТАЦИЯ

Кира Оксана. *Эвфемизмы в современном языке: структурные, семантические и функциональные особенности*. Диссертация на соискание учёной степени доктора филологических наук. Бельцы, 2016.

Структура работы: диссертация состоит из Введения, трёх глав, Общего заключения и рекомендаций, Библиографии (210 названий), 137 страниц основного текста, одного приложения (корпус примеров: 107 страниц).

Ключевые слова и выражения: эвфемизм, эвфемия, классификация эвфемизмов, лексическая креативность, функции эвфемизмов, лексическая инновация, окказионализм, дисфемизм, табу.

Область исследования: лексикология, семантика и лексикография.

Цель работы: определение сущности эвфемизмов и их исследование с точки зрения разных аспектов.

Задачи исследования: определение и идентификация особенностей эвфемизмов; систематизация способов образования эвфемизмов; определение факторов, влияющих на использование слов с эвфемистической функцией; лексико-семантическая классификация эвфемизмов; определение общих и отличительных черт эвфемизмов и других смежных языковых единиц; идентификация эвфемизмов в актуальном языке и выявление их источника.

Научная новизна и оригинальность исследования состоит: в разграничении и определении ряда концептов, относящихся к классу эвфемизмов и других смежных единиц (жаргоны, аргументация и др.); систематизации, анализе и классификации обширного лексического материала; выделении функций эвфемизмов и аргументации их систематического исследования; установлении основных способов создания эвфемизмов (лексическая деривация, каламбур, повтор и др.); рассмотрении грамматических, структурных и семантических особенностей эвфемизмов; обоснование необходимости их междисциплинарного исследования и др.

Основная решенная научная проблема заключается в исследовании ряда нерешённых проблем в области румынской филологии: определение статуса эвфемизмов, функции эвфемизмов, идентификация способов образования эвфемизмов и др. Рассмотрение данных вопросов способствует выявлению междисциплинарных связей при изучении эвфемизмов, что обеспечивает комплексный подход при характеристике языковых явлений.

Теоретическая значимость: уточнении статуса эвфемизмов и их отграничения от смежных единиц; выявлении креативных возможностей румынского языка, обусловленных использованием эвфемизмов, и это позволило существенно расширить исследование по лексике румынского языка.

Прикладное значение: результаты исследования могут быть использованы для уточнения содержания некоторых концептов, связанных с эвфемизмами и недостаточно изученных в румынской лексикологии, при работе над словарными статьями, описывающими и дающими толкование эвфемизмов. Результаты исследования могут быть применимы при разработке учебников, словарей, а также могут служить основой для других научных работ.

Внедрение научных результатов: результаты исследований были учтены при подготовке 32 научных статей, при выступлениях на более чем 35 научных конференциях, в том числе международных, а также на заседаниях кафедры румынского языка и романской филологии Бельцкого государственного университета им. Алеку Руссо.

ANNOTATION

Chira Oxana. *Euphemisms in present day language: structural, semantic and usage peculiarities*. Doctoral thesis in Philology, Balti, 2016.

Structurally, the thesis consists of an introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography (210 titles), 137 pages of the main text, an appendix (example corpus: 107 pages).

Key words: euphemism, euphemy, classification of euphemisms, lexical creativity, functions of euphemisms, lexical innovation, language prohibition, occasionalism, dysphemism, taboo.

Field of the research: lexicology, semantics and lexicography.

Research goal: revealing the essence of euphemisms as speech phenomena and examining them under various aspects.

Research objectives: defining and identifying the features of euphemisms; systematizing the ways of euphemism formation; identifying the factors that influence the use of words with a euphemistic function; lexical-semantic classification of euphemisms; highlighting the differences and similarities between euphemisms and related phenomena; selecting the corpus of euphemisms in present day language and determining the sources of their appearance.

Scientific novelty and originality of the research: delimitation and definition of some operational concepts related to the class of euphemisms and other similar classes (slang, jargon, etc.); glossing, analysis and classification of a vast lexical material; pointing out the functions of euphemisms and reasoning their systemic approach; highlighting the main techniques of creating euphemisms (lexical derailment, pun, reduplication, etc.); examining the grammatical, structural and semantic peculiarities of euphemisms; grounding the necessity of interdisciplinary study of euphemisms and others.

The scientific issue consists in explaining the insufficiently examined aspects of Romanian linguistics, namely, the status of euphemisms, the functions of euphemisms, the main ways of forming euphemisms etc., emphasizing the interdisciplinary aspect in the study of euphemisms and relating it to the current trends of an interdisciplinary approach, presenting thus a complex description of this phenomenon.

Theoretical importance: the research made it possible to determine the status of euphemistic units and to delimit them from adjacent phenomena contributing in this way to further research in the area of the Romanian lexicon. The value of the study also lies in revealing the creative possibilities of the Romanian language that are found in its euphemistic layer too.

Applied importance of the research: the observations and conclusions of the paper may be useful to both the specification of some concepts related to euphemy that are insufficiently or erroneously assimilated in the Romanian language and the drafting of lexicographical articles about these concepts. The investigational results of our research may be also exploited in the development of different types of textbooks, dictionaries, courses and / or seminars, scientific papers of different nature, etc.

Scientific results: 32 scientific publications and presentations at more than 35 national and international scientific conferences, as well as at scientific seminars and sittings of the

Department of Romanian Language and Romanic Philology of Alecu Russo Bălți State University.

LISTA ABREVIERILOR

adj. – adjectiv

ALR – Atlasul lingvistic român

arg. – argou

cf. – confruntă

DELI – Dizionario etimologico della lingua italiana

DEXI – Dicționar explicativ ilustrat al limbii române

engl. – limba engleză

euf. – eufemism

eufem. – eufemism

fr. – limba franceză

GE – Garzanti etimologico

germ. – limba germană

gr. – limba greacă

GRADIT – Grande dizionario italiano dell'uso

it. – limba italiană

lat. – limba latină

nr. – număr

reg. – regionalism

rus. – limba rusă

subst. – substantiv

suf. – sufix

țig. – element din varianta românească a limbii țigănești

INTRODUCERE

Considerații generale. Limbajul uman, după cum se știe, urmărește, în virtutea existenței și menirii lui primordiale, doar un scop bine determinat: de a transmite cât mai adecvat gândurile și sentimentele umane. Or, atingerea acestui scop este posibilă doar prin valorificarea tuturor posibilităților limbajului uman, avînd în vedere, totodată că aceste posibilități sînt nelimitate [129, p. 64]. Indiscutabil că dintre aceste multiple posibilități face parte și exploatarea stratului eufemistic, strat determinat de respectarea anumitor interdicții (sociale, morale, religioase, ideologice etc.).

Oricît ar fi de paradoxal, dar interdicțiile au avut și o puternică acțiune de altă natură. Astfel, „șlefuid” rațiunea umană, descoperind antilumi și anticorpi, creînd antimetafore etc., tabuul a impulsionat mișcarea gândirii, provocarea la acțiuni, schițarea de perspective etc. Tabuul nu înseamnă doar interdicții la anumite acțiuni sau la rostirea anumitor cuvinte, nu înseamnă doar metateză, aloteză, tmeză, anagramă, acronimie ș.a., dar mai înseamnă și „o întregă gamă de ritualuri formale și de gândire, ce au contribuit în mare măsură la crearea limbii umane, a muzicii, artei și, de asemenea, a scrierii ca expresie rituală a reprezentărilor simbolice ale păgînismului” [152, p. 5]. În general, funcționarea limbajului are la bază existența anumitor antinomii, adică este asigurată de dialectica dintre „plus” și „minus”, dintre „corect” și „incorect”, dintre „admis” și „respins”, dintre „obligatoriu” și „facultativ” etc. Orice cuvînt din limbă, după cum menționează în continuare lingvistul rus, se prezintă ca o combinație dialectică dintre „da” și „nu”: „«da» poate să apară doar datorită existenței lui «nu», iar «nu» este o condiție necesară a existenței lui «da»” [ibidem]. Ceea ce este important a remarca, în acest sens, este faptul că limba oferă suficiente posibilități de combinare a interdicțiilor cu anularea acestor interdicții.

Lucrarea de față își propune scopul să descrie unul dintre elementele esențiale ale antinomiei ce vizează relația interdicție/noninterdicție, și anume eufemismul. Am ales ca temă de cercetare stratul lexical eufemistic, în special particularitățile lui structurale și semantice, modul lui de funcționare și de manifestare, deoarece eufemismul, fiind unul dintre mijloacele verbale uzuale, tinde să se schimbe odată cu evoluția societății, atenuînd, camuflînd sau ocolind aspectele/fenomenele negative din societate.

Așadar, eufemismul este unul dintre mijloacele lingvistice ce se utilizează în comunicare, urmărind scopul de a atenua impactul pe care îl poate avea un mesaj asupra receptorului. Fiind

„produsul unei constrîngerii” [64, p. 22], stratul eufemistic îi ajută vorbitorului să selecteze termenii în funcție de adresat, conformîndu-se și evitînd, în felul acesta, tabuurile specifice grupului din care acesta face parte.

Referitor la trierea exprimărilor eufemistice, trebuie să menționăm că modalitățile de selectare sînt la latitudinea vorbitorului. Vom invoca un exemplu:

„Dar ce face guvernul, cînd n-are ce face? Elaborează proiecte de legi care reglementează legislația cu privire la executarea activităților necalificate cu caracter ocazional, desfășurate de *ziliери* – persoanele angajate cu ziua. În timpul celui alt capitalism aceștia se numeau *argați*, un cuvînt urît și compromis” (*Timpul*, 18 iulie 2014, p. 2). În acest exemplu, valoarea eufemistică este dezvăluită de autorul însuși: cuvîntul *zilier* este, în viziunea ziaristului, un eufemism pentru cuvîntul *argat* devenit, doar în viziunea guvernaților, „un cuvînt urît și compromis”.

Deși diferă de la o limbă la alta, de la o societate la alta, eufemismele trebuie concepute prin prisma particularităților funcționale și individuale, a rolului pe care îl au în realizarea actelor de comunicare. Fără îndoială, eufemismele trebuie să se caracterizeze, în funcție de situația și intenția de comunicare, printr-o anumită echivocitate, rezervă în discuții, politețe, manipulare, corectitudine politică, ce ar crea premise pentru o înțelegere insuficientă a situației de conflict, o evitare motivată a termenului direct, o camuflare a realității dure etc. Cu alte cuvinte, eufemismele, prin definiție, nu pot satisface pe deplin unele din exigențele comunicării orale și scrise (cum ar fi, de exemplu, exactitatea, univocitatea etc.).

Faptul că structura conținutală a eufemismului este o simbioză a diverse aspecte (politice, sociale, culturale, ideologice, etnice etc.) sporește posibilitatea emiterii unor idei și evaluării vulnerabile, greu verificabile. Nu este nimic șocant în această constatare, dacă avem în vedere faptul că nu este „nimic mai social ca limba, nodul cel mai puternic, dacă nu chiar temelia societății”. Acest detaliu de substanță nu face „nemic mai expus, prin urmare, la pericolul unor aprecieri *emoționale* în loc de cele *raționale*” [44, p. 8].

Actualitatea problematicii. Actualitatea lucrării este determinată, întîi de toate, de faptul că fenomenul eufemiei nu s-a bucurat de o cercetare multilaterală în lingvistica românească. Aceasta, pe de o parte, iar, pe de altă parte, trebuie să menționăm că necesitatea examinării eufemismelor este dictată nu doar de existența fenomenului ca atare, dar și de rolul lor deosebit în procesul de comunicare. În plus, trebuie avut în vedere și interesul sporit al societății pentru modalitățile de influență asupra conștiinței sociale, mai ales, în ultimele decenii. Cu alte cuvinte, actualitatea problematicii abordate derivă nu numai din aspectele pur lingvistice ale fenomenului în discuție, dar și din cele psihologice, politologice, sociologice, filozofice ș.a. În acest sens, ne limităm la invocarea doar a unui aspect: avînd printre multe alte funcții și cea de manipulare,

eufemismele „ascund” menirea de bază a manipulării – cea de influență camuflată, menire ce nu trebuie să fie sesizată de obiectul manipulării.

Scopul lucrării. Scopul principal al lucrării constă, aşadar, în descrierea unuia dintre elementele esențiale ale antinomiei ce vizează relația interdicție-noninterdicție, și anume eufemismul, insistând pe faptul că eufemismele constituie un strat lexical important, ce are menirea de a completa locurile vacante din cadrul sistemului limbii.

Obiectivele lucrării. Scopul studiului presupune realizarea mai multor obiective, dintre care menționăm:

- a) precizarea statutului eufemismelor;
- b) definirea și identificarea particularităților eufemismelor;
- c) sistematizarea modalităților de formare a eufemismelor;
- d) reliefa funcțiilor și a domeniilor de utilizare a eufemismelor;
- e) identificarea factorilor care influențează utilizarea cu funcție eufemistică a cuvintelor;
- f) extinderea clasificării lexico-semantice a eufemismelor;
- g) evidențierea diferențelor și asemănărilor dintre eufemisme și fenomenele conexe;
- h) selectarea corpusului de eufemisme din limbajul actual și stabilirea surselor lor de apariție ș.a.

Noutatea lucrării. Printre aspectele novatoare pe care lucrarea de față și le propune de a fi elucidate, menționăm următoarele:

- a) delimitarea și definirea unor concepte operaționale privitoare la clasa de eufemisme și la alte clase înrudite (argouri, jargoane etc.);
- b) glosarea, analiza și clasificarea unui material lexical numeros, selectat din presă, literatură artistică, precum și din surse online;
- c) reliefa funcțiilor eufemismelor și argumentarea abordării lor sistemice;
- d) clasificarea eufemismelor conform anumitor domenii și subdomenii;
- e) examinarea particularităților gramaticale, structurale și semantice ale eufemismelor.

Problema științifică soluționată constă în elucidarea aspectelor insuficient studiate în lingvistica românească: statutul eufemismelor, funcțiile eufemismelor, principalele procedee de creare a eufemismelor etc., fapt care a contribuit la evidențierea aspectului interdisciplinar în studiul eufemismelor, în vederea racordării la tendințele actuale de abordare interdisciplinară, asigurând, astfel, abordarea complexă a fenomenului.

Ipoteza demersului. Supoziția ce stă la baza demersului nostru constă în faptul că eufemismul trebuie cercetat în domeniul pragmaticii lingvistice și anume pe segmentul care se referă la teoria actelor de limbaj. Fiind un fenomen de limbă orientat spre comunicarea verbală,

eufemismului îi sînt caracteristice toate particularitățile actelor de limbaj: *locuția*, adică vorbitorul înzestrează enunțul său cu o semnificație locutivă, *ilocuția*, adică orientarea intențională a actului de vorbire, și *perlocuția*, adică rezultatul influenței.

Suportul metodologic. Scopul trasat, obiectivele stabilite, precum și vastitatea și eterogenitatea materialului factual supus analizei ne-au determinat să aplicăm mai multe metode. Noi am pornit de la preceptul că metoda este direct legată de teorie, întrucît teoria servește drept bază pentru elaborarea metodei, iar metoda, la rîndul ei, îmbogățește și dezvoltă teoria. Astfel, am făcut uz de metoda analizei funcționale în vederea stabilirii variantelor și invariantelor eufemistice, iar finalitatea aplicării acestei metode constă în schițarea ansamblului de variante ale stratului eufemistic. De real folos s-a dovedit a fi metoda analizei distribuționale care ne-a permis să identificăm și să descriem exprimările eufemistice în baza posibilităților lor de a se combina între ele în actele concrete de vorbire. Examinarea particularităților semantice ne-a determinat să apelăm la metoda analizei contextuale, iar metoda observației directe am aplicat-o la urmărirea intenționată a eufemismului aflat în condiții naturale de existență și/sau desfășurare: TV, Radio, site-uri, forum-uri etc.

Drept **bază metodologică** ne-au servit, întîi de toate, ideile și observațiile cercetătorilor care s-au pronunțat direct sau tangențial pe marginea eufemiei: K. Allan, K. Burrige, St. Dumistrăcel, S. Luchtenberg, L. Seiciuc, E. Warren, R. Zafiu, N. Zollner, A. M. Кацев, Л. П. Крысин, Б. А. Ларин, В. П. Москвин ș.a. Pentru unele abordări teoretice mai largi am apelat la studii din domeniul teoriei limbii, lexicologiei, stilisticii, culturii vorbirii etc., care, într-un fel sau altul, au favorizat emiterea concluziilor de rigoare. În acest sens, am încercat să adoptăm și să promovăm (față de opiniile exprimate) o atitudine antidogmatică, care, după cum reitiera E. Coșeriu, presupune „și faptul că se acceptă și alte perspective, și orice perspectivă este o perspectivă limitată, o perspectivă pentru o anumită contingentă, și că deci perspectivele sînt multiple și trebuie să le considerăm pe toate, dacă vrem să facem, de exemplu, o istorie a culturii sau o știință a culturii, o descriere a unei culturi în anumite momente determinate” [22, p. 176].

Corpusul materialului factual. Reflecțiile noastre pe marginea fenomenului eufemiei au fost făcute în baza lucrărilor lexicografice (întîi de toate, dicționarele explicative), la care se adaugă un număr considerabil de lucrări dedicate, în special, studiului unităților eufemistice. Ca ilustrări, am utilizat exemple selectate din literatura artistică, mass-media, precum și de pe internet (site-urile de știri, forum-uri, folosind motorul de căutare *Google*).

Importanța teoretică. Rezultatele investigației noastre pot servi drept punct de reper pentru înțelegerea configurației și evoluției lexicului românesc, pentru determinarea mai exactă a statutului unităților eufemistice și pentru delimitarea lor de fenomenele adiacente, iar acest lucru

ar facilita abordarea sistemică a limbii nu numai în ansamblul ei, dar și în ceea ce privește părțile ei componente. Valoarea studiului realizat mai rezidă și în faptul că permite să scoatem în evidență posibilitățile creatoare ale limbii române, întrucât embrionii „dimensiunii viitoare” a limbii, despre care vorbea lingvistul E. Coșeriu [*ibidem*, p. 26], se găsesc, credem, și în stratul ei eufemistic.

Valoarea aplicativă. Observațiile și concluziile din lucrare pot fi utile atât la precizarea și concretizarea unor concepte legate de eufemie, insuficient sau eronat asimilate în lingvistica românească, cât și la redactarea articolelor lexicografice despre aceste concepte. Rezultatele investigaționale ale demersului nostru pot fi valorificate, de asemenea, la elaborarea diferitor tipuri de manuale (de limbă română contemporană, stilistică, politologie, retorică ș.a.), dicționare (explicative, terminologice, inclusiv de eufemisme), cursuri și/sau seminare (de lexicologie, semasiologie, pragmatică, stilistică, formare a cuvintelor ș.a.), lucrări științifice de diversă natură (de licență, masterat, doctorat) etc.

Aprobarea rezultatelor obținute. Rezultatele obținute în urma studiului au fost prezentate la diverse manifestări științifice:

a) naționale: Conferința anuală a cadrelor și colaboratorilor Universității de Stat „Alec Russo”, Bălți, 15 octombrie 2011; Colocviul comemorativ internațional „Tradiție și modernitate în abordarea limbajului”, consacrat aniversării a 65-ea de la nașterea prof. Mircea Ioniță, Bălți, 26 noiembrie 2011; Colocviul științific „Orientări actuale în cercetarea doctorală”, Bălți, 16 decembrie 2011; Colloquia professorum „Tradiție și inovare în cercetarea științifică”, Ediția a III-a, Bălți, 12 octombrie 2012; Colocviul științific „Orientări actuale în cercetarea doctorală”, Ediția a II-a, Bălți, 14 decembrie 2012; Colocviul științific „Tehnici de motivare a studenților în procesul de învățare a limbilor străine în condiții de integrare europeană”, USM, Chișinău, 23 martie 2013; Conferința științifică „New Approaches to Foreign Language Teacher Training”, Bălți, 28 septembrie 2013; Simpozionul național „Probleme de filologie și traductologie”, Bălți, 6 decembrie 2013; Colocviul științific „Orientări actuale în cercetarea doctorală”, Ediția a III-a, Bălți, 13 decembrie 2013; Conferința științifică „Probleme de filologie: aspecte teoretice și practice”, Bălți, 6 decembrie 2014; Colocviul național cu participare internațională „Lecturi *in memoriam* acad. Silviu Berejan”, Chișinău, AȘM, 12 noiembrie 2015.

b) internaționale: Colocviul internațional „Filologia modernă: realizări și perspective în context european. *In memoriam* acad. Silviu Berejan”, Bălți-Chișinău, 10-12 noiembrie 2010; Conferința internațională a doctoranzilor în filologie, Tîrgu-Mureș, 14-15 aprilie 2011; Conferința internațională „Discurs critic și variație lingvistică. Noi perspective de investigare: receptări, analize, deschideri”, Suceava, 8-9 septembrie 2011; Colocviul internațional „Filologia

modernă: realizări și perspective în context european cu genericul „Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual”, Chișinău, 12-13 octombrie 2011; Conferința științifico-practică internațională „Integrarea specialistului cu studii superioare în piața muncii: aspecte naționale și internaționale”, Bălți, 21-22 octombrie 2011; Conferința internațională „Discurs critic și variație lingvistică. Noi perspective de investigare: receptări, analize, deschideri”, Suceava, 3-5 septembrie 2012; Colocviul internațional „Filologia modernă: realizări și perspective în context european”, Chișinău, 11-12 octombrie 2012; Conferința cu participare internațională „Comunicare, context, interdisciplinaritate”. Ediția a II-a, Tîrgu-Mureș, 22-23 noiembrie 2012; Colocviul internațional „Filologia secolului XXI”. Ediția V. „Creativitatea lingvală: de la semn la text”, Bălți, 29-30 noiembrie 2012; Colloque international de doctorants en sciences humaines des universités d'Europe centrale et orientale à l'USM, Chișinău, 2-3 mai 2013; Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu”, Suceava – Cernăuți – Chișinău, ediția a XII-a, Cernăuți, 19-21 septembrie 2013; Colocviu cu participare internațională „Epoca marilor deschideri: rolul limbilor și al literaturilor în societatea pluralistă”, Chișinău, 27-28 martie 2014; Международная научно-практическая конференция „Творческое наследие Т. Г. Шевченко в контексте мировой культуры”, Bălți, 28 martie 2014; Colloque francophone international „La Francopolyphonie l'interculturalité et la pragmatique à travers la linguistique, la littérature, la traduction et la communication”, Chișinău, ULIM, 28-29 martie 2014; Conferința internațională „Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity”, 1-st edition, Tîrgu-Mureș, 29-30 mai 2014; Conferința Internațională „Language Studies For The 21st Century: From Sound to Text”, Vilnius, 24-26 septembrie 2014; Colocviul cu participare internațională „Filologia modernă: realizări și perspective în context european”. Ediția a VIII-a, Chișinău, AȘM, 16-17 octombrie 2014; Conferința internațională „Communication, Context, Interdisciplinarity”. Ediția a III-a, Tîrgu-Mureș, 23-24 octombrie 2014; Conferința internațională „Literature, Discourse and Multicultural Dialogue 2”, Tîrgu-Mureș, 4-5 decembrie 2014; Conferința internațională „Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity”. 2nd Edition, Tîrgu-Mureș, 28-29 mai 2015; Conferința internațională „Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor”, Bălți, 8 octombrie 2015; Conferința internațională „Tradiție și inovație în cercetarea filologică”, Bălți, 27 octombrie 2015.

Pe baza investigațiilor au fost publicate 32 de articole.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza este alcătuită din Adnotare în limbile română, rusă și engleză, Introducere, trei capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografia citată și CV-ul autorului.

În **Introducere** se argumentează actualitatea temei în discuție, se formulează scopul și obiectivele cercetării, se reliefează valoarea teoretică și practică a lucrării, se prezintă aprobarea rezultatelor științifice.

Primul capitol reprezintă eșafodajul teoriei eufemismului și a procesului de eufemizare. Acest capitol oferă o perspectivă clarificatoare asupra delimitării sferei eufemismului, precum și întrește perspectiva sincronică, revendicată prin titlul lucrării, printr-o analiză diacronică a fenomenului, realizată la palierul ontic și gnostic. Analiza definițiilor sub aspectul reliefării notelor definitorii, a trăsăturilor diferențiatore și identificatoare, ne permit formularea, în final, a propriei definiții, care vizează, în subsidiar, delimitarea de tropi și raportarea la substitute și desemnarea indirectă. Clasificarea eufemismelor propusă explicitează ideea că respectivele clase existente nu se exclud și subliniază complexitatea în sine a fenomenului eufemizării. În capitolul în cauză sînt abordate funcțiile eufemismelor, pornindu-se de la cîteva premise, a căror plauzibilitate asigură evidențierea univocă a acestora: de atenuare, de mascare, de evaluare. Expunerea funcțiilor este susținută de concretizarea situațiilor de utilizare a eufemismelor, care accentuează valoarea lor contextuală.

Capitolul al II-lea, *Mijloacele de îmbogățire a lexicului eufemistic în limbajul actual*, conține analiza mijloacelor de formare a eufemismelor prin prisma sistemului derivațional specific limbii române. Mijloacele analizate, interne sau externe, morfologice sau lexicale, se manifestă de o manieră distinctă în cadrul eufemiei, iar unele procedee de formare a cuvintelor, considerate practic inactive în vocabularul românesc contemporan, se mențin și funcționează activ în această zonă. În acest capitol sînt abordate, de asemenea, mijloacele semantice de realizare a eufemismelor și, în mod special, metafora, comparația, metonimia ș.a. Mijloacele externe specifice pentru formarea eufemismelor care se regăsesc în cercetarea noastră sînt împrumutul, xenismul și calculul lingvistic. Analiza exemplelor a arătat că, dacă împrumuturile în limbă sînt motivate prin tendința vorbitorilor de a-și îmbogăți, de a-și aprofunda, de a-și extinde cunoștințele despre referent, de a detalia noțiunea despre caracteristica respectivă prin delimitarea nuanțelor semantice și funcționale, împrumuturile „eufemistice” se justifică prin funcțiile pe care acestea le îndeplinesc în procesul de comunicare.

Capitolul al III-lea, *Domeniile de utilizare a eufemismelor*, este structurat pe domeniile de utilizare a eufemismelor (religios, politic, economic și social), acestea fiind motivate metodologic, întrucît fluctuațiile eufemismelor dintr-un domeniu în altul sînt foarte frecvente. Cele patru domenii nu reprezintă doar criterii de delimitare a eufemismelor, ci „cîmpuri funcționale” analizate sub mai multe aspecte. Principiile teoretice, clasificările și delimitările realizate, funcțiile evidențiate în capitolele și paragrafele respective sînt aplicate pe materialul

concret, prezentat în acest capitol, confirmându-se, pe de o parte, aspectul teoretic, iar, pe de altă parte, constituind suportul unor noi deducții. Observațiile pe marginea exemplelor din domeniile cercetate, ne-au permis să constatăm că eufemismele din domeniul religios, în comparație cu alte domenii cercetate, sînt cunoscute și utilizate de majoritatea interlocutorilor, păstrîndu-și și în societatea actuală același sens, pe care îl aveau și în societățile anterioare.

Concluziile și recomandările conțin o sinteză atît a celor mai importante argumente și concluzii preliminare, cît și sugestii cu privire la anumite direcții de cercetare în domeniul problematicii vizate.

Bibliografia conține surse relevante în limbile română, engleză, franceză, germană, spaniolă, italiană, rusă, care au servit drept suport teoretico-lingvistic și documentar la elaborarea tezei.

Cuvintele-cheie: eufemism, eufemie, clasificarea eufemismelor, creativitate lexicală, funcțiile eufemismului, inovație lexicală, interdicție de limbaj, ocazionalism, disfemism, tabu.

1. FUNDAMENTELE TEORETICE ALE EUFEMIEI

1.1. Eufemia: excurs istoric și definire

Dintre varietatea mijloacelor glotice, ce asigură capacitatea unităților limbii de a exercita influență asupra ascultătorului și/sau a cititorului, un loc aparte îi revine fenomenului *eufemiei* (termen operațional în cazul studiului eufemismelor). Lingviștii consideră că una dintre tendințele evidente ale limbajului actual este cea spre eufemizare. În acest sens, invocăm observațiile cercetătoarei Lavinia Seiciuc referitoare la faptul că „nevoia de eufemism nu înseamnă, în realitate, o căutare de instrumente pentru ocultarea realității, ci provine din necesitatea transfigurării unei realități neplăcute sau chiar tragice, pentru a se încerca atenuarea impactului acesteia asupra vieții oamenilor. Eufemismul este, așadar, o alternativă la duritatea unui limbaj frust, iar cunoașterea mecanismelor sociale și lingvistice ale eufemismului pot împiedica generalizarea utilizării acestuia ca armă, deci ca instrument de manipulare. Intensificarea și popularizarea studiilor în acest domeniu nu poate decât să conducă la o restabilire a unor aspecte ale sistemului de valori ontice, concretizată în consecințe favorabile asupra relațiilor interumane” [64, p. 259].

În contextul problematicii abordate, amintim și de constatarea cercetătoarei Irina Condrea referitoare la faptul că „stilul colocvial, familiar își lărgeste tot mai mult aria de circulație scrisă, în special în ultimii ani, ca reacție și ca opoziție față de formele rigide ale textelor oficiale din perioada sovietică și ca o manifestare a libertății de exprimare și a dorinței de a părăsi canoanele oficiale ale textului scris în favoarea unei exprimări mai familiare și mai apropiate de limbajul vorbitorilor simpli” [17, p. 89]. Totodată, trebuie să menționăm că tendința spre eufemizare se dezvoltă concomitent cu o altă tendință diametral opusă – cea spre disfemizare (vulgarizare, abrutizare) a vorbirii (pentru alte detalii, a se vedea [46, p. 412]).

Lexemul *eufemie* avea în cultura europeană trei accepții: filozofică, juridică și religioasă.

1) Ca termen filozofic, *eufemie* (după Democrit) însemna liniște sufletească, bună dispoziție, fericire deplină (o analiză minuțioasă a acestei noțiuni se conține în capitolul al VII-lea, intitulat „Estetica în sensul îngust al cuvântului” din tratatul filozofic al lui A. F. Losev „Istoria esteticii antice” [151]).

2) Ca termen juridic, *eufemie* însemna (în Bizanț) o rugămintă politicoasă oficială (dorință sau reprobare) a poporului către cîrmuitori. Această rugămintă, care nu era altceva decât o alternativă a acțiunilor brutale, exprima dreptul poporului de a lua parte la viața politică a

statului nu numai prin conjurație sau răscoală, dar și prin forme legale. Lesne poate fi urmărită legătura dintre motivul vorbirii politicoase și interpretarea etimologică a termenului lingvistic *eufemism*.

3) Ca termen religios, *eufemie* însemna, inițial, o liniște sacră ce preceda orice jertfă și orice rugăciune inaugurală a acesteia și era anunțată la greci, de regulă, printr-o anumită formulă: *evfimite* „tăcerea în timpul ritualului religios”. Formula pe care o utilizau romanii era *favete linguis* (a se comp.: lat. *faveo* „a tăcea evlavios, a păstra tăcere deplină, a nu rosti nici un cuvânt”). Tocmai de motivul tăcerii (al trecerii sub tăcere) este legată interpretarea etimologică a termenului lingvistic *eufemism* (pentru alte detalii referitoare la accepțiunile cuvântului *eufemie*, a se vedea [154, p. 9-12]).

În Atena clasică eufemismul nu se limita doar la cultul religios, dar era și un instrument esențial, pe care oratorii îl utilizau pentru a capta atenția publicului cu scopul de a găsi un suport temeinic pentru a-și atinge intențiile. Pentru a atrage masele și a le convinge, oratorul trebuia să găsească „vocea poporului”, o voce ce respectă convențiile din societate: înțelegerea interdicțiilor, indiferent de ce natură sînt ele [88, p. 13].

Prezența eufemismului la romani este bine documentată grație conștiinței lingvistice a retorilor latini, manifestată în numeroasele lor discursuri privind maniera adecvată de exprimare, în funcție de intenția comunicativă a locutorului.

Amintim în acest sens că în secolul I d. Hr., atenuarea „realităților certe” este evocată de Quintilian prin substituție lexicală. Printre posibilele mijloace de eufemizare, Quintilian menționează perifraza și alegoria. Putem aminti și de opera lui Vergilius „Eneida”, în care poetul recurge la mai multe exprimări eufemistice, dar invocăm doar eufemismul din ultimul vers, utilizat de scriitor pentru a atenua cruiditatea morții: *vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras*, „zboară prin gemet la umbre-n Infern mîniosul său suflet” (Vergilius, p. 445) (*sufletul zboară* este un eufemism ce se referă la „moarte”).

De asemenea, în *Vulgata* (o versiune a Bibliei tradusă în limba latină), rămasă fidelă textelor originale, se atestă o mare parte de substituții eufemistice, pe care le regăsim în versiunile ebraică și greacă. Astfel, în *Vulgata*, cuvîntul *apă* substituie cuvîntul *spermă* și este tradus în latină, în același context, prin *aqua*. Dacă în limba franceză cuvîntul *eau* „apă” se menține în traducere, în germană este tradus prin *Nachkommen* „urmaș”, eufemism care substituie lexemul tabuizat *spermă* [110, p. 222].

În Evul Mediu, după cum susțin cercetătorii, termenul latin *euphemismus* nu este atestat [99, p. 179], deși prezența fenomenului este incontestabilă. Enunțul eufemistic este legat deseori în această epocă de cîmpul semantic al cuvîntului „moarte”. Utilizarea verbelor *a se pierde*, *a se*

sfârși pentru „a muri”, de exemplu, în *Laiurile* (1160-1175) scrise de Marie de France, sau în *Moartea regelui Arthur* (sec. XIII), atenuază perceperea dură a morții, prezentînd-o ca o separare a corpului de suflet și ca o evadare, ca act eroic. Ameliorarea discursivă este bine prezentată în literatura medievală, în pofida faptului că termenul *eufemism* este absent în tratatele teoretice din această epocă.

În Franța, în anul 1650, ia naștere noul curent literar „La préciosité” (fr. *précieux* „prețios”, inițial – „scump” < lat. *pretiosus*, iar mai apoi „elegant”, „manierat”¹) al cărui statut rămîne ambiguu. Limbajul acestui curent literar se caracteriza prin eleganță și nu admitea cuvinte triviale, vulgarismele fiind înlocuite sistematic prin eufemisme. Astfel, în *Précieuses ridicules*, perifriza *contactați un pic fotoliul* evita imperativul, considerat vulgar, „așezați-vă!”. Rămîne să stabilim raportul dintre *préciosité* și *eufemisme*. Eufemismele din această perioadă pot fi calificate drept comice și hiperbolizante. De exemplu: *tinerețea bătrînilor* pentru „perucă”, *toată puterea* pentru „moarte”, *mobilier bucal* pentru „dinți” [89, p. 129]. Mai precizăm, totodată, că menirea acestor cuvinte era de a provoca rîsul, pe care Godin o consideră „una din funcțiile legitime și estimabile ale eufemismului în general” [86, p. 144]. Eufemismul nu este în cadrul curentului literar un „divertisment intelectual”, nici o „acrobație verbală”, ci este „un procedeu de atenuare a cuvintelor” [*ibidem*, p. 144]. Nyrop califică expresiile *précieuses* drept „eufemisme false” [95, p. 308], ceea ce nu poate fi relevant, dacă considerăm eufemismul uneori ca ceva necesar, iar alteori ca ceva excesiv.

Secolul luminilor acordă eufemismului statutul autonom, pe care îl merită. Cu cîțiva ani mai înainte, în lucrările „De la manière d'enseigner et d'étudier les belles-lettres: par rapport à l'esprit & au coeur” de C. Rollin și „La rhétorique ou l'art de parler” de B. Lamy [167, p. 252; 90, p. 237], eufemismul este confundat cu perifriza. În consecință, termenul *eufemism* rămîne nedefinit în ambele lucrări. Cercetările sporadice ale eufemismului apar, în această perioadă, sub forma unor articole tematice sau a unor paragrafe integrate în lucrări mai ample de lingvistică. În anul 1730, Dumarsais publică tratatul „Des tropes ou des différents sens”, în care autorul definește eufemismul ca trop [85, p. 158]. Datorită lui Dumarsais, apare termenul *eufemism* în „L'Encyclopédie”, coordonată de Alembert și Diderot între anii 1751 și 1780. Lingvistica franceză pare să fie printre primele care cercetează fenomenele marginale ale limbii prin lucrarea lui L. Larchey „Dictionnaire historique d'argot” et „Excentricités de la langue française” (1859).

¹Direcții literare similare au existat aproximativ în aceeași epocă și în alte țări: *marinism* (cf. Giambattista Marino, poet italian) în Italia, *gongorism* sau *cultism* în Spania, *eufuism* în Anglia.

O lucrare valoroasă la tema eufemismului este teza de doctorat „Französischer Euphemismus” (1899) a lui W. Bökemann. Cercetătorul W. Bökemann face observații privind clasificarea eufemismului. Referitor la funcționarea eufemismelor, W. Bökemann afirmă că „(cel) care a îmbrăcat ideile sale în orice alt veșmînt, pentru acela rămîne aceeași idee, doar numele devine altul, prin intermediul căruia astfel scopul este atins, fără sentimentul că aduci prejudicii cuiva” [165, p. 9]. Așadar, dacă locutorul își schimbă singur fie „haina”, fie „numele” (adică semnificantul) unui concept, el rămîne cu aceeași semnificație. W. Bökemann stabilește, în lucrarea sa, liste de cuvinte atenuate, fără a examina, însă, funcționarea eufemismului la nivel cognitiv. Indiscutabil, studiul a avut, în acea perioadă, o contribuție majoră la teoria eufemismului, prin clasificarea riguroasă și diversificată a eufemismelor. La fel, precizările conceptuale făcute de autor merită toată atenția.

Între anii 1899 – 1930, K. Nyrop publică „Grammaire historique de la langue française”. În volumul IV, intitulat „Sémantique”, autorul descrie, pe 60 de pagini, fenomenul eufemismului. În lucrare se face o paralelă cu teza lui W. Bökemann, renunțîndu-se, totodată, la caracterul anecdotic al eufemismului, subliniat de W. Bökemann. K. Nyrop constată diferențe diacronice, diatopice și diastratice în utilizarea eufemismului [95, p. 260].

Se poate remarca, în legătură cu lucrările autorilor nominalizați că eufemia este examinată preponderent prin prismă stilistică. Abia în 1949 apare un studiu amplu, semnat de Émile Benveniste, intitulat „Euphémismes anciens et modernes”, în care este depășită abordarea stilistică și lexicografică a eufemismului. În 1964, apare o altă lucrare, la care, ulterior, vor face referință mulți cercetători: „Le brutte parole. Semantica dell eufemismo” de Nora Galli de Paratesi. Studiul eufemismului intră în atenția lingvisticii, devenind o preocupare stabilă pentru mai mulți specialiști la sfîrșitul secolului al XX-lea. Această preocupare, după cum era și firesc, s-a soldat cu publicarea de monografii (Leinfellner 1971; Dumistrăcel 1980; Luchtenberg 1985; Knapp 1992; Schröder 1997; Zöllner 1997; Balle 1990; Rada 2001; Allan&Burridge 2006; Ковшова 2007; Москвин 2007; Потапова 2008; Reutner 2009; Zafiu 2010; Horak 2010 ș.a.), dicționare (Holder 1987; Rawson 1995; Dąbrowska 1998; Сеничкина 2008), teze de doctorat (Шахжури 1956; Widlak 1970; Бердова 1981; Турганбаева 1989; Кипрская 2005; Тишина 2006; Прудывус 2006; Баскова 2006; Seiciuc 2008; Forster 2009; Ванюшина 2011) ș.a.

Titlurile și conținutul lucrărilor enumerate ne permit să constatăm că eufemia a început să fie studiată, treptat, din diferite perspective: sociolingvistică, culturală, psihologică, cognitivă, pragmatică, contrastivă, interdisciplinară etc. Deși remarcăm o bogată diversificare a perspectivelor de analiză a eufemiei, reiterăm totuși preceptul coșerian conform căruia orice

„perspectivă este o perspectivă limitată, o perspectivă pentru o anumită contingentă” și „deci perspectivele sînt multiple și trebuie să le considerăm pe toate” [22, p. 176].

Așa cum am arătat, termenul *eufemism* apare destul de tîrziu în literatura de specialitate. Astfel, în italiană este folosit în 1630 cu forma de *eufemismo* (fapt confirmat de dicționarele DELI, GE, GRADIT). Termenul englez *eufemism* apare în 1656 în lucrarea lui Th. Blount *Glossographia* [117, p. 13] și este definit drept „o interpretare bună sau favorabilă a unui cuvînt rău” [121, p. 13]. Este de remarcat faptul că 74 de ani mai tîrziu acest termen apare din nou în *Dictionarium Britannicum* (1730) de Nathan Baileys și este explicat ca „nume bun, reputație, un cadru onorabil în afara unei laude” [164]. În limba germană, termenul *Euphemismus* cu sensul de „înfrumusețare” sau „expresie camuflată” se utilizează abia în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, iar „Dicționarul Academiei Franceze” înregistrează cuvîntul *eufemism* abia în ediția a V-a din 1798, definindu-l drept „expresie atenuată, prin care se voalează ideile dezagreabile, triste, indecente, prin altele mult mai agreabile, mai dulci sau mai oneste, care lasă ca primele să fie intuite” [168].

Deși este un fenomen cunoscut încă din Antichitate, pînă la ora actuală, eufemia – ca fenomen de limbă și de vorbire – nu a servit în lingvistica românească drept obiect al unor expuneri sintetice. În același timp, considerăm că atari expuneri se impun de la sine, întrucît fenomenul în discuție este destul de răspîndit (el de mult nu mai este un atribut al „limbii clasei dominante”), după cum a apus (am vrea să credem că pentru totdeauna) „epoca socialistă”, pentru care era caracteristică „scoaterea în vileag a eufemismelor și acordarea preferinței pentru exprimările directe, uneori aspre și grosolane” [150, p. 114]. Prin aceasta s-ar putea explica de ce, pînă prin anii '90 ai secolului trecut, abordarea eufemismelor se efectua într-un mod mai mult decît sumar: prezentarea lor se reducea la definire și exemplificare, iar concluziile privind statutul lor erau, de cele mai multe ori, contradictorii și subiective.

Cu referire directă la lingvistica românească, se poate constata că, în raport cu multitudinea și consistența materialelor privind eufemismele din alte limbi europene (franceza, engleza, rusa, germana, italiana), eufemismele românești au fost oarecum trecute cu vederea de cercetători (cu unele excepții). Surprinzătoare este această atitudine, dacă ne gîndim la esența și rolul eufemismelor în comunicarea umană. Altfel zis, cine s-ar fi încumetat prin anii '70 – '90 ai secolului trecut să vorbească despre anumite realități, despre care însuși vorbitorul, deși deținea termenii adecvați, se afla în situația de „a gîndi una, dar a zice alta”. În același timp însă, ținînd cont de „vîrsta”, frecvența, diversitatea sferelor de utilizare a unităților eufemistice, considerăm nemotivată o atare atitudine. În perioada de pînă la anii '90 ai secolului trecut, în studiile de lexicologie, stilistică, retorică, semantică ș.a. se constata, pur și simplu, fenomenul ca atare, iar,

abordarea problemei era evitată chiar și în unele manuale de lexicologie (a se vedea, de exemplu, [29]).

De regulă, fenomenul eufemiei era analizat mai pe larg în unele cursuri de introducere în lingvistică², dar și aici accentul era pus, în mod exagerat, dar și tradițional, pe tabuurile primitive, precum și pe obiceiurile și riturile magice. De exemplu, L. Șăineanu aduce următoarele exemple pentru a ilustra termenii *eufemism* și *eufemistic*: „limba recurge la eufemisme spre a reda numele duhurilor rele și, în primul rând, al necuratului”; „necuratul are în românește nume eufemistice ca: Aghiuță, naiba, ducă-se-pe-pustii, ucigă-l crucea” [70, p. 36]. Constatăm și situații când eufemismele și tabuurile sînt examinate ca două fenomene distincte (a se vedea, de exemplu, [20, p. 131-134; 19, p. 137-181]).

În cele mai multe lucrări, eufemismele, pe lângă tabuuri, sînt incluse la *interdicții de vocabular*. Sintagma respectivă însă nu întrunește nici pe departe atributele unui termen, mai ales lingvistic, de transparență, concizie etc. Șubrezenia terminologică a acestei îmbinări mai transpare și din faptul că, de vreme ce în limbă există cuvinte „interzise”, reiese că există și cuvinte „permise”. Chiar dacă admitem că această îmbinare de cuvinte funcționează cu semnificație terminologică, considerăm că ar fi rezonabil să se facă o distincție între diferite grade de „interzicere”, pentru că și motivele ce determină una sau alta dintre interdicții sînt diferite. De aici și măsurile de penalizare a vorbitorului privind nerespectarea interdicțiilor care sînt, de asemenea, diferite. În această ordine de idei, nu este limpede de ce toate categoriile de eufemisme trebuie puse în relație directă cu interdicțiile de vocabular: or, nimeni nu-l poate impune pe vorbitor să utilizeze *gastarbeiter*, *însărcinată*, *a purta de nas*, interzicîndu-i să folosească, respectiv, *muncitor străin*, *îngreunată*, *a minți*. În același timp, considerăm că din acest strat lexical fac parte doar eufemismele care apar în urma anumitor interdicții determinate de superstiții sau de transformări la nivel de regim social, ideologic, politic etc.

Lipsa unor preocupări constante și sistematice privind studiul eufemiei pînă la destrămarea spațiului socialist o demonstrează și următorul fapt: dacă pînă la sfîrșitul sec. al XX-lea puteam vorbi de existența în lingvistica românească a două lucrări consistente ce abordează indirect problematica eufemiei (ne referim la studiul dialectologic al lui E. Petrovici „Atlasul Lingvistic Român II, Suplement. Termeni considerați obsceni”, 1942 și la lucrarea lui St. Dumistrăcel „Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii”, 1980), în secolul următor, odată cu dispariția restricțiilor și a suspiciunilor de tot genul, se publică o serie de lucrări ce au ca obiectiv

²Am menționat „unele”, deoarece, de exemplu, prima *Introducere în lingvistică românească*, scrisă în 1958 sub coordonarea acad. Al. Graur, nici nu amintește de termenii *tabu* sau *eufemism*.

direct reliefarea adevărului: a denotatului aceluși cuvânt al cărui sens, adesea nelexicalizat, nu putea fi descoperit în vreun dicționar [66, p. 12], adică elucidarea nemijlocită a diverselor aspecte legate de eufemie: Muscan 2004 [52]; Seiciuc 2008 [64]; Baciuc 2008 [2]; Popescu 2009 [60]; Milică 2009 [50]; Zafiu 2010 [80]; Spânu 2013 [66]. În acest sens, lexicografia românească ar trebui să preia experiența lexicografică străină (ne referim la dicționarele de eufemisme din engleză: Holder 1987 [123], Rawson 1995 [125]; poloneză: Dąbrowska 1998 [135]; rusă: Сеничкина 2008 [159] ș.a.) și să elaboreze dicționare de eufemisme și pentru limba română.

Trebuie să menționăm că, în pofida multelor și consistentelor lucrări consacrate eufemismelor, cercetătorii n-au ajuns la un numitor comun privind anumite aspecte ale eufemiei. Avem în vedere, întâi de toate, criteriile de delimitare a eufemismelor de ne-eufemisme și punctarea caracteristicilor lor de bază. Pentru început, vom trece în revistă unele definiții. Astfel, eufemismul este:

(1) „un cuvânt sau expresie care evită un cuvânt sinonim considerat obscen, vulgar sau (prea) jignitor” [31, p. 253];

(2) „un cuvânt sau expresie care înlocuiește un cuvânt sau o expresie jignitoare, necuviincioasă, dură” [70, p. 36];

(3) „o expresie atenuantă, utilizată pentru transmiterea unei idei, a cărei exprimare directă ar fi într-o anumită măsură nedorită” [153, p. 340];

(4) „o denumire atenuantă a unui obiect sau fenomen, expresie mai plăcută în loc de una dură” [158, p. 533];

(5) „utilizarea unui cuvânt temperat în locul unui cuvânt simplu, dar, posibil, jignitor” [128, p. 164];

(6) „un procedeu prin intermediul căruia un locutor substituie un cuvânt considerat riscant sau ofensator prin alt cuvânt perceput ca fiind acceptabil” [96, p. 42];

(7) „un trop ce constă în denumirea indirectă, camuflată, politicoasă, atenuantă a unui obiect sau fenomen” [137, p. 521];

(8) „un cuvânt substituit acceptat, ce se utilizează în locul celui interzis (tabuizat)” [157, p. 105];

(9) „o parafrază ascunsă a domeniilor neplăcute, ofensive, dăunătoare prin cuvinte care evită aceste impresii” [112, p. 117];

(10) „o figură de stil ce constă în substituirea unui cuvânt sau a unei expresii ofensatoare printr-un alt cuvânt sau expresie cu o conotație destul de binevoitoare sau cu asociații mai plăcute, care ar desemna mai exact ceea ce se are în vedere” [126, p. 436];

(11) „o figură de gândire care constă în atenuarea, prin substituire sau perifrază, a unei exprimări brutale, jignitoare sau triviale (deci prin evitarea termenului propriu)” [54, p. 60].

(12) „un cuvânt sau o expresie ce se întrebuițează în locul alteia care, din anumite motive, este neplăcută sau nu este dorit de a fi rostită” [160, p. 746].

Raportînd definițiile de mai sus la esența și mecanismul de funcționare a eufemismelor în limbă, putem constata că, în linii generale, ele dezvăluie trăsăturile esențiale ale fenomenului eufemiei. În același timp, putem deduce că unele din aceste definiții:

– nu întrunesc caracteristicile unui articol lexicografic (concizie, univocitate etc.): greu de presupus că un cititor, luînd cunoștință de unele articole (de exemplu, definiția (8)), va deduce că este vorba de eufemism;

– nu acoperă nici pe departe toate situațiile în care se folosesc eufemismele: de exemplu, prin ce este mai „atenuantă” (definiția (3)) expresia *de sus (cei de sus)* față de expresia, bunăoară, „dură” *de la conducere (cei de la conducere)*?

– sînt, pur și simplu, vagi (mai multe definiții). De exemplu, pot fi considerate eufemisme substituțiile unităților ce se referă la denotați „pozitivi” (cum ar fi destinatarul, iubitul, numele lui Dumnezeu ș.a.)? În ce măsură pot fi considerate eufemisme substituirile lingvistice ce țin de stilurile „joase” ale vorbirii?

– limitează posibilitățile de manifestare a eufemismelor, considerîndu-se că eufemismul este doar un substitut al unui cuvînt incomod, jenant (a se vedea definițiile (6), (8)): or, care vorbitor este împuternicit cu dreptul de a considera că unitatea lexicală respectivă este „jenantă”?

– necesită anumite precizări (a se vedea, de exemplu, definițiile (7), (10), (11)): eufemismul, într-adevăr, atenuază denumirea cu scopul de a camufla anumite fațete reprobabile din lumea înconjurătoare, dar nu din dorința de a prezenta realitatea în mod plastic (ca majoritatea tropilor);

– confundă esența fenomenului cu scopul utilizării lui (a se vedea, de exemplu, definiția (5));

– deranjează nu numai prin faptul că un cuvînt nu este capabil „să evite” un alt cuvînt (a se vedea, de exemplu, definiția (1)), întrucît doar vorbitorul are aptitudinea de a evita orice prin intermediul unui cuvînt sau expresie), dar și prin faptul că numai în rare situații cuvîntul sau expresia substituie un cuvînt „sinonim” (facem abstracție de sinonimele contextuale, pentru că, în caz contrar, orice cuvînt este sinonim cu orice alt cuvînt).

În legătură cu definițiile existente, găsim rezonabil a face unele precizări. Prima se referă la relația dintre eufemism și trop. În realitate, eufemismul are multe puncte de tangență cu tropul:

or, foarte multe eufemisme apar pe baza metaforei, metonimiei, sinecdocii. Dar, așa cum menționează cercetătorii, deosebirea rezidă în specificul eufemismului, adică în menirea și sfera lui de utilizare. Eufemismele, de regulă, se folosesc cu scopul de a desemna fenomene mai puțin agreabile ale lumii înconjurătoare sau gânduri mai puțin „modeste”, adică apariția lor nu este dictată de necesități expresive, cum se întâmplă în cazul tropilor. Pentru ilustrare: „E din 1930. Merge în bețe, dar mintea (memoria etc.) le mai are în deplină ordine, slavă Domnului, însă votează cu dracii” (*Literatura și Arta*, 11 decembrie 2014, p. 6). În acest exemplu, intenția vorbitorului este de a spune lucrurilor cât mai sincer, cât mai disprețuitor și cât mai persuasiv: *a vota în favoarea forțelor propuse* este echivalent cu faptul de *a vota nu în favoarea cuiva*, dar în *favoarea răului, întunericului*. Altfel zis, eufemismul și tropul se opun funcțional: eufemismul este un mijloc de atenuare și camuflare a vorbirii (el se referă deci la latura comunicativă), iar tropul este un mijloc de poetizare (el se referă deci la funcția estetică a limbii). În plus: a considera eufemismul drept un trop sau a-l interpreta prin prisma acestuia este neîntemeiat, deoarece în rol de eufemism pot să se întrebuițeze și cuvinte cu desemnare directă, cum ar fi termenii, împrumuturile etc. (pentru alte detalii, a se vedea [155, p. 12]).

O altă precizare vizează direct sau indirect abordarea „substituțională” a eufemismului. Reliefînd, pe de o parte, largă ei extindere, nu putem să nu amintim, pe de altă parte, și de punctul nevralgic al unei atare abordări: or, nu în toate situațiile utilizarea eufemismelor se reduce la o simplă substituție a unui cuvînt obscen sau ofensator. Un atare punct de vedere exclude din eufemie o serie de unități contextuale (ocasionale). În afară de aceasta, unele eufemisme, în general, nu au cuvinte-echivalente și, din acest motiv, ele sînt explicate descriptiv. Pentru ilustrare: *deceluș* pentru „persoana care manifestă exces de zel în a afla ce, cum și unde s-a petrecut ceva”, germ. *Entwicklungsland* pentru „țări sărace, țări din lumea a treia, țări în curs de dezvoltare”; engl. *underachiever* pentru „mediocru”; germ. *Luftmensch* pentru „aerian”; engl. *golden parachute* „parașuta de aur”; rus. *ночелмучка* pentru „o persoană care pune multe întrebări” (a se vedea și [*ibidem*, p. 13]). Aceste exemple confirmă ideea despre posibilitățile limitative ale abordării substituționale a fenomenului eufemiei.

Am putea aminti aici și de o viziune mai largă asupra eufemiei. Se opinează că eufemia nu e, pur și simplu, o substituție, dar, mai degrabă, o alegere conștientă a unui procedeu de desemnare indirectă. Într-un cuvînt, eufemismele ar trebui să fie interpretate drept un caz particular de desemnare indirectă, drept un mijloc suplimentar de exprimare a unui anumit sens. Probabil, trebuie să le dăm dreptate acelor lingviști care, prin analogie cu delimitarea unanim acceptată a sensului direct (nominativ, de bază) de cel indirect (figurat, suplimentar, indirect) al unei unități formale, delimitează și un procedeu direct (de bază) de exprimare a unui sens (e

vorba deci de desemnare directă) și mai multe mijloace (indirecte, secundare) de exprimare a acestui sens (e vorba deci de desemnări indirecte). Nu de puține ori însă, deși există denumirea directă a referentului, se recurge, în scopul eufemizării ei, la o denumire indirectă. „Denumirea indirectă, menționează A. Kațev, este mai puțin strâns și obișnuit legată de obiectul exprimării, întrucât în el se bănuiesc legături asociative suplimentare cu un nou conținut” [144, p. 76]. În același timp, n-ar trebui să se creeze impresia că interpretarea eufemismului ca desemnare indirectă este corectă, deoarece s-ar crede că denumirile directe nu pot fi utilizate cu funcție de eufemism (putem aminti, în acest sens, de unele împrumuturi, unii termeni științifici, unele distorsiuni fonetice care, prezentându-se ca denumiri directe, pot fi utilizate cu funcție de eufemisme).

Sintetizând cele spuse, putem defini *eufemismul* drept un procedeu lexical care are menirea să protejeze sensibilitatea receptorului, constând în atenuarea, în vorbire sau în scris, a unei idei prin substituire pentru a evita expresiile vulgare, brutale, ofensatoare sau tabuistice.

1.2. Relația dintre eufemie și tabu

Apariția eufemismelor ca una dintre universalitățile semantice este condiționată de fenomenul tabuului. Este cunoscut faptul că tabuizarea își are începutul încă din timpurile străvechi. Procesul de tabuizare însă nu trebuie legat nemijlocit (cum opinează mulți cercetători) de prejudecățile religioase ale oamenilor. Reprezentând cel mai vechi cod nescris al umanității, se admite, în general, faptul că tabuul „este mai vechi decât zeii, coborând în timp într-o epocă mult anterioară oricărei religii” [39, p. 21].

Trebuie să se mai rețină că interdicția de a rosti anumite cuvinte nu presupune înlăturarea realității respective din viața societății. Altfel zis, interdicția de limbaj se referă la anumite forme și manifestări exterioare lingvistice din actele de comunicare, dar nu la termeni (or acestea nu pot fi eliminate din viața de toate zilele, implicit din comunicarea verbală). În felul acesta, a apărut necesitatea de a utiliza alte denumiri ce ar indica indirect fenomenul dat.

Motivele privind utilizarea eufemismelor rezidă, în ultima instanță, în sentimentele³ și emoțiile⁴ umane (am recurs la articolele lexicografice ale acestor unități lexicale cu scopul de a scoate în evidență mai pregnant substratul psihic al fenomenului de eufemizare). Ele apar în procesul de activitate a omului, influențând această activitate și, totodată, contribuind la

³Sentiment – „proces, stare, atitudine, manifestare afectivă (subl. n. – O. Ch.) specific uman, mai durabil și mai complex decât emoția, care exprimă atitudinea omului față de alte ființe, față de obiecte și fenomene sau față de sine însuși” [32, p. 1779].

⁴Emoție – „reacție afectivă (subl. n. – O. Ch.) complexă a unui individ, de intensitate mijlocie, în general bruscă și momentană, însoțită de tulburări fiziologice” [ibidem, p. 649].

exprimarea propriei atitudini față de realitatea înconjurătoare. O denumire directă a realității îi provoacă omului o emoție negativă și, firește, întru evitarea acestei emoții, vorbitorul preferă să substituie denumirea respectivă prin alta, indirectă.

Dintre stările de adâncă neliniște și de tulburare, frica este emoția cea mai puternică ce provoacă interdicția (tabuul) pentru anumite acțiuni sau pentru rostirea anumitor cuvinte. Anume frica a dat naștere, în Antichitate, la primele eufemisme ce au început să substituie tabuurile. Nu în zadar cercetătorii susțin că, „dacă prin tabu, în conformitate cu sensul general al cuvântului, înțelegem orice prohibiție, impusă de experiență și tradiție sau formulată în legi, de a atinge un obiect, de a lua sau de a te servi de anumite cuvinte interzise, atunci putem spune că nu există popor, nu există etapă a culturii care să nu cunoască efectele prejudicabile care rezultă din valoarea tabuului” [*ibidem*, p. 25].

În general, tabuul (termen de origine polineziană *ta* „a evidenția, a menționa” și *pu* „în întregime, complet”: *tapu* > *tabu* „evidențiat în întregime, marcat complet”⁵) se referă la o interdicție ce ia naștere în sfera vieții sociale la diferite etape de dezvoltare a comunității umane. Tabuul (interdicția) a apărut la multe popoare pe baza credințelor mitologice. Astfel, se considera că, în cazul unui conducător decedat, nu numai că nu se permitea să te apropii de corpul lui neînsuflețit, dar nici nu se admitea să intri în casa lui, să-i rostești numele sau să discuți cu soția lui etc.

Semnificația etnografică a tabuului s-a extins și asupra fenomenelor de limbă, întrucât, încă din timpurile străvechi, omul credea în puterea magică a cuvântului⁶. Fiind convinși că prin rostire se pot materializa lucruri, oamenii evitau să pronunțe anumite cuvinte (denumirile de boli, numele zeilor etc.): or, pronunțarea acestor cuvinte, în viziunea lor, aducea o nenorocire, putea stârni furia duhurilor (însăși moartea era concepută ca o manifestare a activității duhurilor) etc. Printre altele, nu este exclus ca verbele impersonale (*a-l lua frigurile*, *a se face ziuă*, *a se întuneca* ș. a.) să aibă o atare denumire, pentru că oamenii fie că se temeau să numească forțele ce duc la apariția acestor fenomene, fie că nu puteau, pur și simplu, să explice multe dintre fenomenele din realitatea înconjurătoare, crezând că există o ființă superioară care dirijează faptele, acțiunile oamenilor. În felul acesta, putem deduce că relația dintre eufemie și tabu este

⁵După cum constată S. Freud, este foarte greu de tradus acest cuvânt, căci nu mai posedăm astăzi noțiunea pe care o desemnează. Era un cuvânt familiar și vechilor romani: *sacer* („sfânt”, „sacru”) era identic cu *tabu*-ul polinezienilor. *Ayoç* al grecilor, *kodaush* al evreilor aveau același sens cu tabuul polinezilor, ca și cu desemnările multor altor popoare din America, Africa (Madagascar), Asia de Nord și Centrală [39, p. 25].

⁶Faptul că *tabuul* reprezintă nu numai o noțiune etnografică, dar și lingvistică, i-a determinat pe unii lexicografi să includă în structura articolului lexicografic a cuvântului-titlu *tabu* și determinativul *lingvistic* sau *glotic* (a se vedea, de exemplu, [25, p. 318; 159, p. 474]).

similară cu cea dintre cauză și efect: tabuul ca factor extralingvistic facilitează și stimulează apariția exprimărilor eufemistice.

Mai mulți cercetători au evidențiat rolul tabuului în procesul de substituire a numelor. Astfel, É. Benveniste numește următoarele „procedee de substituire condiționate de tabu”: eufemismul, aluzia, antifraza, tăcerea, litota, metonimia, metafora, precum și „procedeele stilistice al elipsei” [139, p. 310]. Enumerarea în cauză este vulnerabilă, pentru că (1) „antifraza, tăcerea” ș.a., utilizate ca „procedee de substituire condiționate de tabu”, reprezintă o modalitate a eufemiei și, din acest considerent, nu pot fi incluse pe aceeași linie coordonatoare cu eufemismele; (2) eufemismul (unitate nominativă) și modalitățile lui de formare (antifraza, tăcerea ș.a.) nu se pot afla pe aceeași orizontală taxonomică (a se vedea și [154, p. 164-165]).

Sîntem de părerea că, în cazul tabuurilor, se exagerează nu numai caracterul lor superstițios, dar, mai ales, faptul că aceste cuvinte se întîlnesc, preponderent, în limbajul popoarelor „mai puțin civilizate” (a se vedea, de exemplu [153, p. 305]). Într-adevăr, la originea tabuurilor s-au aflat interdicțiile legate de superstiții (cuvîntul *drac* a fost înlocuit în română prin *Aghiută*, *Necuratul*, *ăl din baltă*, *ăl de pe comoară*, *ucigă-l toaca*, *ducă-se-pe-pustii* etc., în engleză – prin *scamp* „om de nimic”, *the Black Man* „omul negru”, *Prince of Darkness* „prințul întunericului”, în germană – prin *Kuckuck* „cucu”, *Henker* „călău”, *Alte Schlange* „șarpe bătrîn”, în rusă – *лукавый* „viclean”, *нечистый* „necurat”), dar, ulterior, apar și alte surse ale tabuurilor. De exemplu, chiar sistemul de organizare și de administrare al unui stat impune restricții privind utilizarea unui sau altui cuvînt. Cine, de exemplu, era temerarul din Republica Moldova care, în perioada de pînă la 1989, și-ar fi permis să rostească cu nonșalanță: *L-am văzut pe domnul X, ducîndu-se la prăvălie?* Iar acum cu referire la popoarele „mai puțin civilizate” (ca atare, tabuurile nu apar în funcție de gradul de dezvoltare economică, politică, socială etc. a statului respectiv). Ne întrebăm în acest sens: să fie oare, într-adevăr, aceste popoare cele „mai puțin civilizate”?

1.3. Eufemismele și alte fenomene cu sferă de utilizare limitată

Printre aspectele novatoare pe care lucrarea de față își propune să le promoveze sau să le elucideze este relația dintre eufemism și alte fenomene, așa cum sînt vulgarismele, jargonismele, barbarismele, argotismele și regionalismele.

1.3.1. Eufemismele și problema „înțelegerii” lor

După cum se știe, actul de vorbire este un act de creație, act singular, care nu reproduce exact nici un „act lingvistic anterior și care, numai prin limitele pe care i le impune necesitatea

intercomunicării sociale, «seamănă» cu acte lingvistice anterioare, aparținând experienței unei comunități. Adică, actul lingvistic este, prin natura sa, act eminent individual, însă determinat social prin însăși finalitatea sa” [26, p. 25]. În acest sens, trebuie să menționăm că utilizarea lexicului eufemistic, ca fapte de limbă, se reflectă în două principii coșeriene ale lingvisticii ca știință a culturii: pe de o parte, principiul creativității (or vorbitorul are anumite libertăți în trierea unităților glotice), iar, pe de altă parte, principiul alterității (or vorbitorul, încumetându-se să utilizeze un oarecare eufemism, are și conștiința unor anumite condiționări, determinate atât de finalitatea socială a actului de vorbire, în general, cât și de finalitatea socială a mesajului eufemistic, în special). Cu alte cuvinte, vorbitorul este conștient de eventuale porțiuni de „neînțelegere” și, firește, încearcă de fiecare dată să le anticipeze, să le depășească chiar, inclusiv prin intermediul eufemismelor.

Referitor la aspectul în discuție, sînt instructive observațiile lui E. Coșeriu ce vizează problema înțelegerii, adică a modului în care s-ar cuveni percepută vorbirea emițătorului („celuilalt”): „Cît privește receptarea vorbirii «celuilalt», norma etică generală este cea a generozității și toleranței, adică a suspendării (temporare) a alterității negative în favoarea interlocutorului. Această normă se aplică atât la nivelul vorbirii în general și la cel al «discursului», cât și la nivelul limbii (a limbii „celuilalt”, se înțelege). La nivelul vorbirii în general și la cel al discursului, norma toleranței înseamnă că în orice caz trebuie să presupunem că «celălalt» vorbește «cu înțeles», că vrea să ne spună ceva. Nu vom hotărî deci că nu spune nimic, că «vorbește în dodii», înainte de a încerca să înțelegem ce spune” [25, p. 83-84]. Raportînd aceste observații la utilizarea de către vorbitori a eufemismelor, chiar dacă unele dintre ele sînt percepute, din perspectiva ascultătorului, ca fiind incompreensibile, bizare sau „dodiistice”, totuși trebuie să manifestăm disponibilitatea respectivă pentru a înțelege motivația vorbitorului, avînd drept punct de reper convingerea că limbajul funcționează *prin și pentru vorbitori*, dar *nu prin și pentru lingviști* [22, p. 164].

Abordarea problematicii comprehensiunii mutuale implică abordarea fenomenului, definit ca denaturare conștientă, intenționată a adevărului. Vorba este că utilizarea unuia și aceluiași procedeu (de exemplu, a litotei) în procesul de comunicare urmărește scopuri diferite. Astfel, niciun vorbitor nu va fi învinuit de falsitate în situațiile cînd va afirma că cineva este *corpulent* (pentru „gras”) sau este *incapabil* (pentru „prost”), dar poate va fi învinuit de denaturare a informației în situațiile cînd se va pronunța pe marginea *accidentului de la Cernobil* (eufemism pentru „explozia nucleară de la Cernobil”) sau a *relațiilor pragmatice cu Rusia* (eufemism pentru „relațiile tensionate cu Rusia”): în primul caz avem de a face cu o atenuare a expresiei, iar în al doilea – cu o inducere în eroare. Cu alte cuvinte, eufemizarea și dezinformarea

se opun sub aspect funcțional (pornind de la funcția de comunicare). Dintr-un anumit punct de vedere, avem motive să vorbim în cazul dezinformării de o funcție eufemistică a limbajului (e cazul să amintim aici de rolul și consecințele manipulării) [21, p. 87].

1.3.2. Eufemismele și vulgarismele

Nu de puține ori, unii cercetători confundă eufemismele cu vulgarismele, barbarismele, argotismele și regionalismele. Pornind de la definiția eufemismului care „evită un cuvânt sinonim considerat obscen, vulgar sau (prea) jignitor” [31, p. 253], elementele lexicului vulgar nu pot fi utilizate cu funcție eufemistică, dar, în schimb, pot stimula apariția eufemismelor.

De regulă, vulgarismele sînt unități monolexicale sau polilexicale aspre, specifice unor grupări sociale mai puțin civilizate. Fiind niște unități „care violentează regulile standard sau uzul limbii”, niște unități triviale „care încalcă regulile unei exprimări decente și demne în societate” [19, p. 341], funcția de bază a vulgarismelor constă în exprimarea unei atitudini sau a unei aprecieri evident negative (a se vedea [3, p. 147], în timp ce menirea eufemismelor constă în atenuarea unei exprimări brutale, jignitoare sau triviale (deci prin evitarea termenului negativ).

1.3.3. Eufemismele și jargonismele

Atestăm eufemisme și în sfera jargonismelor, întrucît jargonul, făcînd parte dintr-o „limbă deformată, cu multe elemente străine, utilizată de vorbitorii unui grup social pentru a se diferenția de alții” [6, p. 282], are întotdeauna o semnificație nesocializată și artificioasă. De exemplu, *rezon* „dreptate” (cf. fr. *raison*), *a ambeta* „a plictisi” (cf. fr. *embêter*), *a eflora* „a studia superficial; a frunzări o carte” (cf. fr. *effleurer*). Tocmai această semnificație (de a fi un limbaj utilizat anume cu scopul de a nu fi înțeles de alte grupuri de vorbitori) și favorizează utilizarea elementelor de jargon cu funcție de eufemism. De exemplu, în limbajul medicilor *a pierde pacientul* pentru „pacientul moare”, *întîrziere mentală* pentru „retard”, *sinucidere* pentru „suicid”; în limbajul polițiștilor *eveniment rutier* pentru „accident”, *operațiunea Nopti Albe* pentru „vînătoarea de șoferi beți”; în limbajul militarilor *operațiune*, *conflict*, *lichidare fizică* pentru „război” etc. Prin urmare, unele eufemismele camuflează sau atenuază semnificația și reprezintă elemente de jargon profesional.

1.3.4. Eufemismele și barbarismele

O relație de altă natură există între barbarisme și eufemisme. Deși barbarismele sînt, ca atare, cuvinte împrumutate care „circulă într-o formă neadaptată normelor fonetice, grafice și morfologice ale limbii române” [*ibidem*, p. 85], totuși, în anumite situații, unele barbarisme (care,

de regulă, se mențin și se utilizează în limbă) pot îndeplini și funcție eufemistică: *babysitter* „îngrijitor de copii”, *second-hand* „uzat, folosit, vechi”, *bodyguard* „paza de corp, paznic” etc. De exemplu: „*Make-up artistul* Stela Sopera îți spune cum trebuie să fie un machiaj office perfect, ce culori să folosești și ce greșeli să eviți” (www.unica.ro, 20.09.2013). Pentru ilustrare, să ne imaginăm un dialog dintre un angajat care, deși a atins vârsta de pensionare, nu are de gând să se pensioneze și administratorul care așteaptă cu nerăbdare sosirea acestei zile:

Angajatorul: „Mult stimate dle X, Vă mulțumim mult pentru munca depusă, să aveți parte din plin de beneficiile odihnei binemeritate și propun să fiți ales ca șef de onoare al secției”.

Angajatul: „Mersi mult pentru onoarea pe care mi-ați acordat-o”. Cuvântul *Mersi*, determinat de adverbul *mult* și secundat de cuvântul *onoarea*, echivalează cu nedorința evidentă a angajatului de a se pensiona (pentru alte detalii despre fenomenul în discuție, a se vedea paragraful 2.2.).

1.3.5. Eufemismele și argotismele

Argotismele au drept trăsături distinctive efemeritatea, iar rolul lor de marcă este apartenența la grup, caracterul de limbaj secundar sau marginal, oralitatea [43, p. 229]. Depășind limitele limbii literare, unele argotisme, firește, pot funcționa ca eufemisme. De exemplu: *baxuri* (< engl. *buck*) pentru „bani, dolari”, *gagică* (< țig. *gagi*) pentru „amantă”, *matol* (< țig. *mato*) pentru „beat”, *a aranja* pentru „a denunța”, *a împrumuta* pentru „a fura” etc.

E de menționat că o componentă esențială atât a argoului, cât și a eufemismului este ipostaza lor ludică, expresivă și estetică. Posibilitățile estetice și expresive sînt utilizate în ambele cazuri conștient. Atît eufemismului, cât și argoului li se recunoaște caracterul lor criptic. De exemplu, un medic, comunicîndu-i unui pacient că are „un neoplasm malign pe ficat”, încearcă să evite, într-un fel, adevărata diagnoză de „cancer”. În aceeași ordine de idei, un hoț, în intenția de a camufla scopul de „a fura”, utilizează verbele *a sustrage*, *a înjumătăți*, *a pungăși*. În ambele cazuri, funcția criptică este primordială, întrucît atât medicul, cât și hoțul nu au intenția de a înfrumuseța ceea ce spun, dar de a deruta: medicul pe pacientul său (doar colegii medicului pot descifra diagnoza sus-numită), iar hoțul pe ceilalți vorbitori (cu excepția celor din lumea interlopă).

1.3.6. Eufemismele și regionalismele

Regionalismele pot, în unele situații, să îndeplinească funcție eufemistică, întrucît, purtînd „întotdeauna o conotație locală, ele funcționează ca elemente ale unui microcîmp cultural în cadrul culturii naționale” [71, p. 144-145].

În același timp, tocmai acest „exotism intern” specific regionalismelor „determină funcționalitatea lor în unele stiluri ale limbii literare” [*ibidem*, p. 144-145]. Deplasarea regionalismelor din limba populară în cea literară este, deseori, un proces conștient și intenționat. Altfel, cuvintele „*bortă, colțun, curechi, dișterne, farbă, horn, ortac, sabău, zaplaz*” sînt cuvinte vii numai în graiuri regionale-populare, în care întîlnim multă fantezie, ironie, spirit critic, dar și sens hipocoristic, *eufemistic* (subl. n. – *O. Ch.*) și mai adesea depreciativ, din care s-au născut construcții verbale uimitoare” [8, p. 5]. Pentru exemplificare: *a fi găsit în curechi, a fi dus cu sorcova* [80, p. 126], *a lua la trei păzește, a scoate din țățîni, a se urca pe divan, a face colb, a bate pe cineva (de) să-i meargă colbul* (DEXI, p. 396), *copil de gard* (Butnaru 2008, p. 70). Deseori, autorul explică sensul regionalismului, pentru ca sensul să devină clar cititorului: „Avea o balanță cu care cîntărea/aproxima vechiturile, cîrpele (terfele, hleaburile, *hrentele – hreantă* se numea o haină proastă, foarte ponosită) pe care le adunam de unde se nimerea” (Butnaru 2008, p. 23).

După cum se poate deduce, în cadrul lexicului pot funcționa pe „post” de eufemisme argotismele, barbarismele, regionalismele.

1.4. Clasificarea eufemismelor

Există mai multe încercări de clasificare a eufemismelor, iar eterogenitatea nu trebuie să surprindă, întrucît clasificările se fac în funcție de scopul urmărit, de criteriul luat drept bază, de orientarea lingvistică pe care o reprezintă cercetătorii etc. Mai trebuie avut în vedere și faptul că orice clasificare are caracter deschis.

Cei mai mulți lingviști au pus la baza clasificării eufemismelor aspectele (social, psihologic, lingvistic, pragmatic etc.) pe care le includ eufemismele. Astfel, B. Larin, pornind de la aspectul social, a distins trei tipuri de eufemisme:

a) eufemisme utilizate în limba literară (cum ar fi: „Cazacii, răzbunîndu-se pe Andrei că a plecat la Armata Roșie, *s-au distrat copios* cu soția acestuia”);

b) eufemisme clasice și profesionale (cum ar fi: *angajat la serviciul salubrității* pentru „gunoier”);

c) eufemisme familiare (cum ar fi: *a avea grade* pentru „a fi beat”, *a merge la baie* pentru „a merge la WC”) [149, p. 78].

Aspectul social, interpretat ca origine, reprezintă fundamentul clasificării și pentru St. Ullmann. Lingvistul consideră că la baza originii (și, implicit, a clasificării) eufemismelor se află:

a) tabuul provocat de frică (de exemplu, numele direct al lui Dumnezeu este interzis la multe popoare). Printre altele, St. Ullmann s-a pronunțat și pe marginea numelor a 24 de tipuri de insecte și animale, care sînt, de asemenea, tabuizate în diferite limbi: *viespea, furnica* (dintre insecte), *leul, tigrul* (dintre animale);

b) tabuul condiționat de tact: se substituie termenii care sînt în raport direct cu astfel de fenomene, precum boala, moartea, devieri mintale și fizice, crime;

c) tabuul generat de decență: există trei sfere, după părerea autorului, care necesită substituirea eufemistică, acestea fiind sexul, părțile și funcțiile corpului.

St. Ullmann accentuează că fiecare epocă își are eufemismele sale: de exemplu, în sec. al XIX-lea, în SUA, femeile utilizau eufemismul *talie* pentru cuvîntul „corp” [127, p. 205-208].

Are tangențe cu clasificarea eufemismelor a lui St. Ullmann și clasificarea propusă de A. S. Kurkiev:

a) eufemisme superstițioase (cum ar fi: *a nu se simți bine* pentru „a fi bolnav”, *cea cu coasa* pentru „moarte”);

b) eufemisme care apar în urma fricii sau a unor neplăceri (cum ar fi: *a înlătura* pentru „a omorî”; *Tătucul* pentru „Stalin”);

c) eufemisme care apar din milă sau compătimire (cum ar fi: *care nu este cu toate acasă* pentru „bolnav”, *sărmanul* pentru „handicapat”);

d) eufemisme care apar din cauza pudorii (cum ar fi: *bastard* pentru „copil neligitim”, *boală franceză* pentru „sifilis”);

e) eufemisme care apar din politețe (cum ar fi: *în etate* pentru „bătrîn”, *dezacord* pentru „conflict”) [148, p. 23-24].

Compararea ultimelor două clasificări ne oferă posibilitatea de a constata că prima clasă evidențiată de St. Ullmann corespunde primelor două categorii din clasificarea lui A. Kurkiev, a doua – cuprinde a treia și a cincea clasă, iar ultima se referă la a patra clasă. Putem deduce, așadar, că, pe de o parte, tipurile se suprapun, iar, pe de altă parte, termenul tabu dispare din clasificarea propusă de A. Kurkiev.

Ne propunem, în continuare, să urmărim în ce măsură reflecțiile unui sociolog diferă de cele ale lingviștilor. Din perspectiva sociologului german M. Gasser-Mühlheim, există cîteva grupuri stigmatizate, care stau la baza clasificării sociale a eufemismelor:

a) psihologice (boli psihice, alcoolism și narcomanie, retard mintal);

b) fizice (neputință, bătrînețe);

c) filogenetice (rasa neagră, alte rase);

d) alte grupuri stigmatizate (sărăcie, homosexualitate, pedeapsă) [103, p. 13].

În legătură cu această clasificare, consemnăm că fundamentul clasificării îl reprezintă cauzele sociale ce duc la apariția eufemismelor.

Din faptul că limbajul este o formă specifică de activitate umană, reiese că, în același timp, există și anumite motive de natură psihică care îi determină pe vorbitori să utilizeze eufemisme. Luînd în considerare tocmai aspectul psihologic, K. Şahjuri a evidențiat următoarele tipuri de eufemisme:

a) cuvinte-tabu (religie, nume de boli, moartea etc.) (cum ar fi: *necuratul* pentru „drac”; *boala neagră* pentru „epilepsie”; *boala câinească* pentru „tuberculoză”);

b) cuvinte care exprimă frică și incomoditate (cum ar fi: *a lichida* pentru „a omori”; *holocaust* pentru „ardere, nimicire”);

c) cuvinte care exprimă milă, bunătate (cum ar fi: *cu mintea slăbuță* pentru „mintea prostuță”; *plinuț* pentru „obez”);

d) cuvinte care substituie „ceva rușinos” (cum ar fi: *umblătoare* pentru „toaletă”; *slip* pentru „chiloți”);

e) cuvinte care exprimă politețea (cum ar fi: *cu forme impunătoare* pentru „gras”; *incolor* pentru „fără personalitate”);

f) eufemisme determinate de motive politice (cum ar fi: *amputat* pentru „incomplet”; *mișcări strategice* pentru „retragere”) [163, p. 11-14].

Una dintre clasificările larg răspândite în literatura de specialitate este cea care se referă la clasificarea tematică a eufemismelor. De exemplu, A. Kațev, ținînd cont de sfera de utilizare, evidențiază eufemisme care substituie:

a) numele lui Dumnezeu, nume de diavol sau blesteme (*Domn* pentru „Dumnezeu”; *Cel-Rău* pentru „drac”);

b) moartea, boala și acțiunile legate de ele (*adormire, odihnă* pentru „moarte”; *boală grea și îndelungată* pentru „cancer”);

c) devierile mintale și fizice (*persoană cu dizabilități* pentru „handicapat”; *oligo* pentru „oligofren”);

d) viciile oamenilor (*pilangiu* pentru „om bețiv”; *fustangiu* pentru „bărbat afemeiat”);

e) crima și urmările ei (*lichidare fizică* pentru „moarte”; *preluare ostilă* pentru „tîlhărie, furt”);

f) sărăcia (*nivelul de precaritate* pentru „nivelul de sărăcie”; *emergent* pentru „sărac”);

g) relațiile sexuale (*a servi* pentru „a oferi servicii sexuale”; *a escalada trupul* pentru „a face sex”);

h) unele părți ale corpului uman (*trei litere* pentru „fund, șezut”; *clopotele Ierusalimului* pentru „sîni foarte mari”);

i) obiectele de toaletă (*cremă lifting* pentru „cremă împotriva îmbătrînirii”; *pudră contra iritării pielii* pentru „pudră contra opăreliei”);

î) unele funcții fiziologice (*a face în pat* pentru „a urina în pat”; *a se ușura* pentru „a defeca”);

j) unele profesii, ocupații, emoții puternice (*căpșunari* pentru „lucrătorii sezonieri”; *workaholic* pentru „o persoană dependentă de muncă precum alcoolicul de băutură”) [144, p. 7-22].

La un alt nivel al clasificării, eufemismele tematice se organizează, în funcție de gradul de eufemizare în trei clase:

a) eufemisme estompate (*colaboratoarea preferată* pentru „amantă”; *turismul fără constrîngeri* pentru „turism desfrînat, turism sexual”);

b) eufemisme adevărate (*cotoroanță* pentru „moarte”; *a trece în neștiință* pentru „a muri”);

c) eufemisme adevărate, cu efecte stilistice suplimentare (*născut din flori* pentru „bastard”; *a trece testul patului* pentru „a avea contact sexual”) [ibidem, p. 22-30].

În legătură cu clasificarea tematică, unii autori au lărgit aria de investigații, distingînd două clase mari (cu subcategoriile): eufemisme ce se referă la sfera socială și eufemisme ce țin de sfera personală. Eufemismele din sfera personală se referă la:

a) procese fiziologice și starea organismului (*a da la rațe* pentru „a vomita, a vărsa”; *rachetă* pentru „gaze intestinale”);

b) părți ale corpului (*a durea în regeasca-i bască* în loc de „a durea în fund”; *fudul de urechi* pentru „surd”);

c) relațiile dintre sexe opuse (*a face amor* pentru „a face sex”; *împreunare* pentru „act sexual”);

d) boală și moarte (*lumea cealaltă* pentru „moarte”; *lăsarea cortinei* pentru „moarte”).

Eufemismele din sfera socială se referă la:

a) diplomație (*marginalizat economic* pentru „sărac”; *legalizarea prostituției* pentru „permiterea sexului comercial”);

b) puterea statală (*holocaust* pentru „arderea evreilor”; *așa-numiții arbitrii corectitudinii politice* pentru „membrii fostului regim comunist”);

c) relațiile dintre grupurile naționale și cele sociale (*denunțator* pentru „pîrîtor”; *mahomedan* pentru „musulman”);

d) activitatea militară (*TMI* pentru „Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg”; *mișcări strategice* pentru „retragere”);

e) secretele de stat (*strategii* pentru „șiretlicuri, mîrșăvenii”; *Operațiunea Bumerang* pentru „lovitura ucraineană asupra lui Putin în Transnistria”);

f) unele tipuri de profesii (*avicultor* pentru „găinar”; *omuleț verde* pentru „soldat”).

Luarea în considerare a aspectului tematic a permis evidențierea următoarelor clase de eufemisme:

a) eufemisme moral-etice (*a seduce* pentru „a ademeni, a înșela”; *minoritate națională* pentru „rrom”);

b) eufemisme arhaice (*tron, acolo unde nici regele nu merge călare* pentru „WC”; *a avea prăvălia deschisă* pentru „a avea prohabul/șlițul deschis”);

c) eufemisme ale prestigiului (*boss* pentru „șef”; *hair stylist* pentru „frizer”);

d) eufemisme ale etichetei (*în etate* pentru „bătrîn”; *durduliu* pentru „gras”);

e) eufemisme ideologice (*Cel Bătrîn* pentru „Stalin”; *igienizare* pentru „deportare”) etc.

[136, p. 69].

Abordarea pragmatică a eufemismelor poate viza contextul etico-moral în care se întrebuițează. Astfel, pot fi evidențiate eufemisme ce se referă la:

a) om (moarte, boală, devieri fizice și mentale, vicii morale, părți ale corpului, relații intime);

b) familie (divorț, certuri, înșelare);

c) societate (crimă, sărăcie, rasă) [141, p. 23].

E de menționat în legătură cu această clasificare că ea pare a fi mai degrabă o clasificare socială, iar caracterul negativ al denotatului din cele trei clase poate fi evaluat doar într-o situație anumită. În favoarea acestei idei poate fi invocat rolul social al vorbitorului, relațiile dintre vorbitor și ascultător, scopul comunicării, condițiile exterioare ale comunicării etc. În plus: însăși pragmatica este, după părerea cercetătorilor, știința despre aspectele sociale și psihologice de utilizare a expresiilor verbale, care cuprinde atât clasificarea socială, cât și cea psihologică.

Există și alte tipologizări ale eufemismelor. Menționăm, întâi de toate, clasificarea lexicosemantică a lui R. Holder, ce cuprinde peste 60 de grupe de eufemisme, toate fiind înregistrate în *Dictionary of Euphemisms*. Este de remarcat că aceasta este singura clasificare ce se impune prin numărul mare de exemple și de clase eufemistice, ilustrînd, în același timp, diversitatea utilizării eufemismelor. În baza analizei unui număr convingător de exemple, autorul constată că este, practic, imposibil a evita suprapunerea dintre tipurile de eufemisme ce se referă, de exemplu, la moarte, funeralii, omoruri și suicid [123, p. 429].

Clasele de eufemisme, prin urmare, au caracter deschis și, uneori, suprapus. Putem aminti aici și de alte clasificări ale eufemismelor. Astfel, R. Budagov, îmbinând diferențele diastratice și cele diafazice, separă eufemismele în două clase mari: *eufemisme literare* și *eufemisme argotice*. La prima clasă, cercetătorul atribuie eufemismele care au funcția de atenuare, precum ar fi *vîrstă respectabilă* pentru „bătrîn”. Aceste eufemisme, după cum afirmă autorul, pătrund în limba literară și îmbogățesc vocabularul, extind polisemia, sporesc numărul omonimelor etc. Celălalt tip de eufemisme, numite argotice, reprezintă utilizări în locul unor cuvinte „incomode”. De obicei, la astfel de eufemisme se recurge atunci când, aparent, nu sînt necesare substituirile (de exemplu, în sec. al XIX-lea. în Rusia, se utilizau eufemismele *mi-am curățat nasul* sau *am folosit băsmăluța*).

Luînd în considerare faptul că eufemismele se utilizează în anumite contexte, R. Budagov mai distinge o grupă aparte de eufemisme, numite *contextuale*. Acestea, fiind mult mai complexe, sînt determinate de „condițiile unui anumit context sau de caracterul acelei persoane care își exprimă gîndurile. Ele apar în discurs în mod constant și au toate proprietățile eufemismelor, dar nu au o reproductibilitate de-a gata” [142, p. 115].

Pornind de la fenomenul tabu, lingvistul german C. Wanzeck divizează eufemismele, de asemenea, în două clase mari generale: *eufemisme convenționale* și *eufemisme motivate pragmatic*. Cuvintele din domeniul tabu (al corpului, morții, maladiilor etc.) sînt considerate eufemisme convenționale, întrucît ele reprezintă convenții sociale. Eufemismele motivate pragmatic sînt utilizate însă în situațiile când vorbitorul vrea să camufleze adevăruri neplăcute. În categoria eufemismelor pragmatice, sub aspect cantitativ, prevalează eufemismele din sfera politică și economică [114, p. 82-83].

Găsim rezonabil a invoca și observațiile cercetătoarei germane R. Rada privind distincția dintre *eufemismele uzuale* și *eufemismele create ad-hoc* (sau *ocasionale*) [108, p. 87]. Insistînd asupra deosebirilor dintre aceste două tipuri de eufemisme, autoarea constată că primul tip face parte din vocabularul de bază și este înregistrat în sursele lexicografice, în timp ce al doilea tip este utilizat spontan și are impact eufemistic doar într-un anumit context situativ, fără șanse de a se încetățeni în limbă. În legătură cu acest tip de eufemisme, invocăm și observațiile lui É. Benveniste care menționa că „numai situația determină eufemismul și, în funcție de faptul dacă ea este tipică sau accidentală, formează tipul expresiei eufemistice în conformitate cu normele unei sau altei limbi” [139, p. 372].

În fine, amintim și de clasificarea lui S. Luchtenberg care evidențiază două clase, în funcție de intențiile vorbitorului: *eufemisme atenuante* și *eufemisme de dezinformare* (*manipulare*). Eufemismele atenuante sînt reprezentate de o „exprimare social condiționată, prin

intermediul căreia aspectul indecent al unui cuvânt sau concept este atenuat sau este redenumit, folosindu-se un alt aspect, inatacabil”, pe când „eufemismele de manipulare sînt cele care nu au drept scop menajarea sentimentelor receptorului. Din păcate însă, constată cercetătorul, deosebirea dintre eufemismele atenuante și cele de manipulare nu este întotdeauna posibilă în realitate” [106, p. 368-370]. În același context, cercetătoarea I. Druță constată pe bună dreptate că manipularea „poate avea și efecte benefice, nu numai nocive: în negocieri, în terapia verbală, în strategiile de marketing, în relațiile dintre prieteni/îndrăgostiți etc.” [34, p. 119].

Generalizînd observațiile existente pe marginea clasificării eufemismelor și luînd în considerare diversele criterii, putem contura o tipologie complexă, cu mai multe niveluri și fundamente ale clasificării eufemismelor.

a) În funcție de stabilitatea eufemismului, putem distinge *eufemisme stabile* și *eufemisme ocazionale*. Eufemismele stabile sînt cele care s-au încetățenit în limbă, fiind cunoscute de majoritatea vorbitorilor. De exemplu, pentru denotatul „bătrîn” se folosesc eufemismele *om în etate/cu experiență de viață/de vîrstă pensionară/de vîrstă respectabilă*; pentru „mort” – *răposat*; pentru „afemeiat”, „seducător” – *donjuan*; pentru „amant” – *prieten*; pentru „urină” – *treaba mică*. De obicei, acest tip de eufemisme este înregistrat și evidențiat în dicționare prin abrevierea *euf.* sau *eufem.* Deseori, aceste cuvinte își pierd funcția eufemistică, păstrînd doar „haina” neutră a conținutului (de exemplu: „Acesta nu e prietenul meu, e doar coleg de serviciu”).

Eufemismele ocazionale (efemere, contextuale sau *ad-hoc*) sînt cele care au toate caracteristicile de bază ale unui eufemism, dar sînt create și utilizate doar într-o situație concretă, ca mai apoi să fie uitate: *Merg să mă relaxez puțin* pentru „merg la veceu”; *A aplica sistemul două degete* pentru „a vomita”. Eufemismele ocazionale mai sînt numite și „eufemisme ale autorului” sau „individuale” [91, p. 172] și reprezintă variante lexico-semantice ocazionale care apar într-un discurs ca urmare a mutațiilor semantice sau a creativității ocazionale: „Uh, ticălosul, măgarul, bulangiul de Eduard, ovăz trecut prin cal, cum mi se uita el prietenește în ochi și-mi freca femeia” (Moraru 2011, p. 42): *ovăz trecut prin cal* pentru „rahat”. Acest tip de eufemisme este alcătuit dintr-un cuvînt, dintr-o expresie sau chiar dintr-o propoziție cu sens metaforic.

Fiind unități denominative indirecte, ce „exploatează” sensuri neînregistrate de dicționare, eufemismele ocazionale sînt utilizate de ziariști în dorința de a evita denumirile convenționale, deja instituționalizate, ale unor realități nedorite sau obscene, cît și de a imprima comunicării un pronunțat caracter incitant, conotativ. Astfel, în expresia „*fostul ține-cal* al lui Bănescu” (*Academia Cațavencu*, 24-30 iulie 2012, p. 3) efectul conotativ – cu aluzie transparentă la funcția persoanei respective – este mult mai puternic decît folosirea numelui „Emil Boc”.

Apariția eufemismelor ocazionale poate fi considerată și drept efect al creativității limbajului. E. Coșeriu menționa, referitor la procesul de creativitate în limbă, că „momentul în care s-a creat un cuvânt acela este echivalentul actului de creație poetică, care, de altfel, este de la «a face», deci «când s-a făcut», nu «când s-a întrebuințat». Pe urmă îl putem întrebuința în mai multe feluri și reproduce” [24, p. 49]. Deci momentul creării eufemismului ocazional este echivalentul actului de creație, iar întrebuințarea acestuia în mai multe contexte și apariția lui în vocabularul activ este o repetiție, o „reproducere” (a se vedea [114, p. 495-497]).

b) În funcție de motivul utilizării eufemismelor, putem distinge *eufemisme tabuistice* și *eufemisme netabuistice*. Eufemismele tabuistice sînt eufemismele care au la bază o superstiție sau o interdicție religioasă. Majoritatea eufemismelor de acest tip au apărut din cauza fricii. Astfel, vorbitorul, considerînd că îndepărtează fenomenele negative de la sine, substituie termenul „drac” prin *diavol, demon, satană, necuratul, Aghiuță, Anticristul, ucigă-l crucea, ucigă-l toaca, păcatul, ucigă-l tămîia, cel cu coadă, cel cu coarne*; „cancer” prin *o boală incurabilă, ducă-se-pe-pustii, boala păcatelor*; „epilepsie” prin *boala neagră*. Eufemismele netabuistice sînt eufemismele care au la bază motive de a evita exprimările brutale, jignitoare sau de a atenua exprimările directe, ce pot provoca etichetări dăunătoare sau leza sensibilitatea receptorilor: *prostovan* pentru „prost, nerod”; *prudent* pentru „fricos”; *laberman* pentru „onanist”; *senior* pentru „bătrîn”.

c) În funcție de aria de utilizare, pot fi distinse *eufemisme de uz general* și *eufemisme cu sferă limitată de utilizare*. De uz general sînt eufemismele utilizate frecvent și cunoscute de toți vorbitorii. De exemplu: *a-și lua viața/a-și lua zilele* pentru „a se sinucide”; *cea mai veche specialitate* pentru „prostituție”; *mititica* pentru „închisoare”; *baie* pentru „WC”. Cu sferă limitată de utilizare sînt eufemismele cunoscute doar de un grup restrîns de vorbitori sau utilizate doar în cadrul unei familii: acest tip de eufemisme nu dispune, de obicei, de echivalente monolexicale și sînt decodate fie în baza unei situații concrete (cum ar fi, de exemplu, întrebarea *Nu vrei la oaoa?* pentru „Nu vrei la WC?”), fie a unui text (de exemplu: *Este gospodină în casă?*, făcîndu-se aluzie la faptul că „este dezordine, haos”), fie a intonației (*Ce, ești un pic...?* pentru „Ce ești nebun?”). Unele dintre aceste eufemisme, datorită coloritului lor local, se transmit din generație în generație: „Ia aminte ce mănînci, altfel te va duce în Dealul Crucii” (*Dealul Crucii*⁷ substituie cuvîntul „cimitir”).

⁷ Considerăm această îmbinare regionalism, dat fiind faptul că e tipic a satului Vasilcău, Soroca, sat localizat în valea Nistrului, iar la marginea satului, pe un deal, a fost plasată cu cîteva secole în urmă o cruce, care era scoasă în timpul sovietic și care reapărea misterios peste noapte. În preajma crucii a ajuns cimitirul nou al satului, iar denumirea *Dealul Crucii* este cunoscută doar sătenilor băștinași.

Trebuie să menționăm că uzul familial actual manifestă o predilecție pentru formațiile cu elemente prefixale (de tipul: *superprofesionist* – o creație ironică pentru „profesionist prost”; *supermamă* pentru „o mamă rea”) sau pentru cuvinte străine (de tipul: „La 16 ani îți zic *goodbye*, mamă!, făcându-se aluzie la faptul că va pleca din familie, va fi independent; „Tata face *greenbacks* în Rusia” pentru „tata face bani negri în Rusia”);

d) În funcție de domeniile de utilizare a eufemismelor putem delimita *eufemisme obișnuite* și *eufemisme social-politice*. Deși nu există sferă de activitate umană unde nu s-ar utiliza exprimările eufemistice, totuși putem considera că procesul de atenuare a schimbării unei denumiri se realizează, în general, în două mari sfere ale activității umane: *cotidiană*, (*obișnuită*, *curentă*) și *social-politică*. Aceste sfere de eufemizare se deosebesc atât prin spectrul tematicii abordate, cât și prin motivele ce condiționează necesitatea desemnării eufemistice.

Eufemismele își au rădăcinile în tabuizarea principalelor activități vitale ale omului. Mai târziu, acest strat eufemistic se utilizează în conformitate cu normele culturale și de etică generală a comunicării. Eufemismele cotidiene trimit la viața umană, cu multitudinea ei de aspecte, prin prisma decenței, intimității, activității zilnice, evitându-se exprimările rectilinii: *cu deficiențe de auz* pentru „surd”, *a nu se simți bine* pentru „a se îmbolnăvi”, *a fi atrăgătoare în felul ei* pentru „slută”. Eufemismele social-politice, în comparație cu cele cotidiene, sînt create și utilizate în situațiile de vorbire, în care actorii discuțiilor/dezbaterilor sînt, pe de o parte, funcționarii, iar, pe de altă parte, cetățenii unui stat. Caracterul specific al eufemismelor social-politice, determinat de situația concretă de comunicare, rezidă în faptul că actul de vorbire *eufemism* apare în actele de vorbire: *minciună*, *inducere în eroare*, *neadevăr*, *manipulare*. Iată doar unele exemple (formate cu ajutorul cuvîntului *special*, care ascunde sensul adevărat al denumirii), ce confirmă legătura dintre eufemisme și manipularea/demagogia lingvistică: *migrație specială* pentru „deportare”; *bufet special* pentru „șefi”; *pază specială* pentru „întărită”; *regim special* pentru „sever”; *misiune specială* pentru „acțiune întreprinsă în scopul de a obține informații despre ceva” ș.a.⁸

Unii cercetători delimitează, în cadrul eufemismelor social-politice, eufemismele social-politice ale puterii și eufemismele social-politice ale poporului (sau populare) [146, p. 73-77]. Eufemismele social-politice ale puterii sînt cele utilizate de reprezentanții puterii (*mărfuri de înaltă solicitare* pentru „deficit de mărfuri”, *băncile fac abuz de gestiune financiară* pentru „băncile ascund veniturile reale”, *cheltuire cu destinație specială a mijloacelor bănești* pentru

⁸Probabil, e necesar a face distincție între eufemia politică și dezinformarea politică. Astfel, avem de a face cu o exprimare eufemistică în situația cînd explozia de la Cernobil a fost numită „evenimentul de la Cernobil” și cu o dezinformare în situația cînd această explozie era prezentată ca „avaria de la Cernobil”, întrucît, în realitate, a avut loc o adevărată catastrofă, dar nu, pur și simplu, un accident (avarie).

„furt”), iar eufemismele social-politice populare sînt cele de care fac uz reprezentanții poporului în raport cu actanții puterii (*l-au dus* pentru „a-l concedia forțat”; *i-au dat* pentru „a da mită”; *mi-a picat* pentru „un bun primit fără plată”).

Pornind de la ipoteza că rolul de bază al eufemismelor social-politice ale puterii constă în inocularea în mintea ascultătorului/cititorului a neadevărului, duplicității, ipocriziei, în camuflarea adevăratei esențe a ceea ce se produce, aceste eufemisme mai pot fi numite și eufemisme denaturate. În asemenea situație, nu este cazul de a insista asupra delimitării diferitor acte de vorbire (a atenuării, pe de o parte, și a minciunii, dezinformării, manipulării, pe de altă parte), întrucît avem de a face cu diferite acte de vorbire care se pot suprapune, dar nu pot fi acoperite în întregime de termenul *eufemism*. De exemplu, cuvîntul *a exagera*, deși face parte din seria sinonimică a cîmpului semantic a cuvîntului *a minți* (*a înșela*, *a minciuni*, *a amăgi*, *a păcăli*, *a trișa*, *a compune*, *a inventa*), are rolul de a atenua în actul de vorbire *eufemism*: „*Puțin am exagerat* vorbele lui privind comportamentul tău, dar, în principiu, totul a decurs normal”.

e) În funcție de structură, pot fi evidențiate *eufemisme monolexicale* și *eufemisme polilexicale*. Eufemismele monolexicale sînt cele rediate printr-o singură unitate lexicală. De exemplu: *veseluț* pentru „beat”, *taxatoare* pentru „amantă”, *astupător* pentru „chiloți”; *brățară* pentru „cătușă”; *davaist* pentru „drogat, consumator de heroină”. După cum se știe, eufemizarea se realizează prin diverse mijloace: împrumut, abreviere, modificări semantice etc. În același timp, unitățile limbii nu participă în egală măsură la „direcționare” vorbirii. În mod special, îmbinarea stabilă de cuvinte constituie majoritatea eufemismelor care fie că s-au încetățenit în limbă sau sînt pe cale de a se încetățeni, fie că sînt create *ad-hoc* și utilizate cu o anumită ocazie. Ca și eufemismele monolexicale, cele polilexicale au un conținut denotativ difuz, voalînd mesajul. De exemplu: îmbinările *a recurge la disponibilizări/restructurări/optimizări* se folosesc în locul verbului „a concedia” cu scopul de a minimaliza caracterul stresant al evenimentului (pentru cel vizat), iar utilizarea îmbinării *dureri în piept*, care este un calc formal după *mal di petto* (considerat de Galli di Paratesi [132, p. 41] un eufemism pentru „tuberculoză”, termen medical ce redă exact, dar excesiv de direct conținutul maladiei)⁹, este determinată de pudoare (un mijloc de camuflare a disconfortului fiziologic).

Așadar, în cadrul stratului lexical eufemistic putem distinge atît eufemisme monolexicale (deci eufemisme rediate printr-o singură unitate lexicală), cît și eufemisme polilexicale (deci eufemisme rediate prin mai multe unități lexicale). Pornind de la faptul că eufemismele polilexicale constituie un tot din punct de vedere structural (sînt alcătuite din mai multe cuvinte),

⁹Trebuie să menționăm că în limba română cuvîntul *tuberculoză* (precum și varianta lui abreviată *tbc*) au avut, inițial, și ele funcție eufemistică, substituind denumirile directe: *oftică*, *boală-cîinească*, *boală-seacă*.

semantic (exprimă un singur sens), funcțional-gramatical (se comportă ca o parte de vorbire propriu-zisă), ele pot fi numite eufemisme polilexicale.

Ca și cele monolexicale, eufemismele polilexicale fac parte nu numai din limbă, dar și din cultura respectivă. De exemplu: „Reporterul nostru poate confirma că domnul Crin Antonescu a strigat la doctori, cităm: O să ies de la Cotroceni doar cu picioarele înainte!” (*Academia Cațavencu*, 16-22 iulie 2012, p. 7). Însăși apariția lor este determinată de imperativele culturii: or, eufemismele îndeplinesc funcție etică, iar îmbinările stabile de cuvinte conțin în structura lor semantică elemente conținutale culturale. O remarcă se impune însă: dacă rolul de bază al îmbinărilor stabile cu valoare eufemistică constă în atenuarea sensului, determinată de respectarea anumitor norme comunicative ce derivă din normele etice ale mediului social, apoi, de exemplu, pentru frazeologismele „propriu-zise”, această funcție nu este definitivă.

Pot fi distinse două căi de apariție a eufemismelor polilexicale: internă și externă. Cele mai multe eufemisme polilexicale apar pe cale internă. Astfel, trebuie să admitem că, în realitate, orice frazeologism, grație sensului său figurat, deci prin însăși semantica sa, este deja un eufemism: frazeologizarea, după cum se susține pe bună dreptate, „presupune mutații semantice esențiale bazate pe metaforă, metonimie, hiperbolă etc.” [57, p. 93], iar eufemizarea nu este altceva decât o „substituire”, adică are drept punct de reper aceleași figuri semantice.

Observațiile cu referire la eufemismele polilexicale sînt valabile și pentru proverbe, aforisme, citate, pentru genericul unor emisiuni televizate etc. Astfel, în situația unei persoane care a depus eforturi fizice și/sau intelectuale, dar fără vreun rezultat palpabil, va fi invocat aforismul *Mulți lucrează, puțini gîndesc*; un dansator rău va fi avertizat, făcîndu-se aluzie la genericul emisiunii lui Ștefan Bănică (Junior), că nu va participa la *Dansează pentru tine* (despre aceste și alte exemple a se vedea [12, p. 118-121]).

Paleta eufemistică a unei îmbinări stabile de cuvinte este în funcție directă de situația ce urmează a fi evocată și, totodată, voalată. Astfel, cineva poate *scapă boii în păpușoi* și cînd odrasla lui nu frecventează orele, și cînd subalternul lui nu respectă programul de lucru etc. (într-un cuvînt, avem motive de a distinge categoria „eufemismelor polilexicale ocazionale”).

În cadrul eufemismelor polilexicale formate pe cale internă, trebuie să le menționăm și pe cele care țin de intertextualitate (de regulă, aceste eufemisme le utilizează studenții, intelectualii ș.a.). Astfel, unei doamne lipsită de gust îi zicem că *e Chirița lui Alecsandri*, iar o persoană lingușitoare *este un Moșoc* (după opera lui C. Negruzzi); prin întrebarea *Care e fata babei și care e a moșneagului în casa aceasta?* facem aluzie la povestea respectivă a lui I. Creangă.

În categoria eufemismelor polilexicale, formate pe cale externă, intră eufemismele alcătuite din cuvinte străine, care au fost preluate în forma lor etimologică și sînt utilizate în

contexte românești. Este vorba de aceleași frazeologisme, proverbe, aforisme, citate, titulaturi etc., cu deosebirea că acestea sînt împrumutate, traduse sau calchiate. Putem exemplifica această categorie prin: *tabula rasa* (< lat. *tabula rasa* „masă ștersă”) pentru „prost”, *pagube colaterale* (< engl. *collateral damage*) pentru „pierderi de soldați”, *foc prietenesc* (< engl. *friendly fire*) pentru „atac armat în urma căruia se înregistrează victime în tabăra care a declanșat atacul” (de regulă, cele mai multe exemple sînt preluate, la ora actuală, din limba engleză).

Și în cazul eufemismelor polilexicale apărute pe cale externă, intertextualității îi revine un rol aparte. Ne referim la situații care sînt generalizate prin afirmația lui H. de Balzac: „Nasul pe sus este o demnitate care nu se sprijină pe nimic”, potrivită în situația cînd orgolioșii nu cedează, sau la titlul romanului lui L. Tolstoi „Război și pace”, în situația cînd într-o familie sînt certuri.

Se poate constata că funcția eufemistică a unităților polilexicale i-a preocupat doar sporadic pe lingviști și, firește, descrierea ei sistematică este în sarcina investigațiilor ulterioare. Problematika eufemismelor polilexicale nu a atras atenția cuvenită nici a lexicografilor și nici a frazeografilor (evitarea utilizării mențiunii stilistice *eufemism* în dicționarele explicative și frazeologice este un argument în acest sens). Considerăm că termenul de eufemism nu trebuie raportat doar la unitățile ce au apărut în urma interdicțiilor legate de denumirea directă a nașterii sau a morții omului (de tipul *a apărea pe lume*, *a se duce pe lumea cealaltă*) sau ca rezultat al evitării unor subiecte „delicate” (de tipul *treaba mică* „urină”), întrucît materialul factic furnizează suficiente motive de a presupune capacitatea eufemistică a oricărei unități polilexicale stabile.

Indiscutabil, clasificarea propusă poate fi aprofundată, dar, din punctul nostru de vedere, ea acoperă, în linii mari, toate manifestările exprimărilor eufemistice.

1.5. Funcțiile eufemismelor

Vom aborda subiectul în cauză, pornind de la premisa că în limbă nu există elemente ce nu ar îndeplini o anumită funcție. În plus, nu împărtășim nici punctul de vedere precum că un element sau altul din cadrul sistemului lingvistic are un rol determinant, deține o funcție primordială, întrucît s-ar crea impresia că există și elemente ce au o funcție auxiliară, colaterală. Analogia dintre sistemul limbii și corpul omenesc este bine-venită, dar nu este conturată și conștientizată pînă la capăt. Într-adevăr, o „ființă superioară, socială” nu poate exista fără *inimă* care este organul central al aparatului circulator (a se observa: *organul central*, dar nu *organul principal/de bază*) la om și la animale, în schimb, această ființă poate exista fără *sprînceană*, care se constituie din „fire de păr scurte și des crescute în linie arcuită deasupra orbitei ochiului”. Trebuie însă să se rețină că, în situația dată, noi ne referim la un organism *perfect*, iar acest tot

unitar și complex format din părți cu funcții bine definite nu ar avea o formă desăvârșită, dacă i-ar lipsi, de exemplu, o sprânceană. Întocmai așa ar trebui să fie concepute și interpretate și fenomenele de limbă, inclusiv fenomenul eufemiei.

Referitor la problema în discuție, se mai impun două precizări.

Prima se referă la faptul că nu trebuie confundate și nici identificate funcțiile eufemismelor cu funcțiile limbajului uman. Funcțiile limbajului se prezintă ca atribute ale unui tot, ale unui sistem vast de semne, iar funcțiile eufemismelor – ca atribute ale unui microsistem, adică ale unui sistem restrâns de semne din cadrul sistemului. În mod analogic, este cazul microsistemului alfabetic sau al celui cazual din cadrul sistemului general lingval sau – ca să aducem exemple din alt domeniu – cel al microsistemului digestiv sau al celui respiratoriu din componența organismului uman, considerat ca un tot anatomic și funcțional (a se vedea [58, p. 234-243]).

Așadar, putem deduce că elementele constitutive ale microsistemelor îndeplinesc anumite funcții în cadrul microsistemului respectiv și, într-un anumit fel, în cadrul macrosistemului respectiv din care fac parte, iar elementele concepute ca unități constitutive ale sistemului îndeplinesc anumite funcții doar în situația când acest sistem intră în relație cu alte sisteme (cu referire la sistemul lingvistic această relație se manifestă în situația când limbajul funcționează, altfel zis, când individul vorbitor îl utilizează). Cu alte cuvinte, în cazul funcțiilor unităților glotice sau a microsistemelor avem de a face cu manifestări „centripete”, adică cu manifestări îndreptate cu fața spre interiorul limbajului, ajutându-l pe acesta să-și justifice rostul existenței și funcționării lui, iar în cazul funcțiilor limbajului uman avem de a face cu manifestări „centrifuge”, adică manifestări îndreptate cu fața spre exteriorul limbajului, justificându-și rolul de cel mai important mijloc de comunicare (or, cu referire la unitățile eufemistice, nimeni nu se va încumeta să susțină, de exemplu, că limbajul uman a apărut pentru a camufla ceva, a atenua ceva etc.).

A doua precizare vizează necesitatea delimitării *funcției (rolului)* de *predestinație (menire, utilizare)*. Delimitarea în cauză este necesară și cu referire la limbaj în întregime, și cu referire la elementele separate ale limbajului. Majoritatea cercetătorilor care au studiat termenul *funcție* au inclus însă în definiția acesteia și cuvintele (toate sau selectiv) *predestinație, menire* sau *utilizare* (de exemplu: „funcția este menirea/predestinația/utilizarea limbii”). Pentru a facilita conștientizarea diferenței dintre *funcție (rol)* și *predestinație (menire, utilizare)*, vom invoca următorul exemplu. *Cartea* „este o scriere (literară, științifică, didactică etc.) tipărită și legată sau broșură în volum”, ce urmează a fi citită și/sau studiată, și/sau analizată etc. *Cartea* mai este și un obiect ce se constituie dintr-o serie de componente (cant, jgheab, scoarță, cotor, bind,

capitalband, semn de carte etc.), fiind și o sursă de informație. Totodată, *cartea* are nu numai aceste două caracteristici, întrucât ea poate fi utilizată și ca instrument de învățare a alfabetului sau a tehnicii scris-cititului, și ca obiect folosit pentru ornare sau (în special, de femei) pentru a-și face vînt etc. Lesne se poate deduce că ultimele caracteristici ale obiectului în discuție se pot manifesta indiferent de faptul dacă obiectul respectiv este bun de a fi utilizat în calitate de sursă de cunoștințe sau de obiect decorativ etc. Așadar, *cartea* este *predestinată (menită) pentru citire/consultare/studiere/analiză*, dar poate să servească și ca evantai, și ca suport, și ca pușculiță etc. (apropo, doar în prima situație funcția coincide cu predestinația). Mai aducem un exemplu. Litera *Aa* este un semn grafic ce notează sunetul-tip *Aa*. Deci predestinația acestei litere constă în atingerea unui scop (rol): de a marca invarianta, adică media variațiilor din pronunțarea sunetului *a* (de exemplu, în registrul de evidență a frecvenței se indică *a*). În același timp, această literă poate îndeplini și alte funcții: poate fi utilizată pentru a semnaliza lipsa unei ființe sau a unui obiect din locul unde ar fi trebuit să se afle (în această situație *menirea* literei coincide cu *funcția* ei), pentru verificarea văzului, pentru indicarea punctului de oprire sau de staționare pe traseul autobuzelor publice, pentru recomandarea vitaminei *A*, pentru a indica că te afli „aici” etc.

Indiscutabil, prin funcțiile lor, eufemismele – ca elemente componente ale unui sistem mai vast – au partea lor de contribuție la asigurarea îndeplinirii de către limbă a funcțiilor ei de bază. Fără a intra în multe detalii, vom menționa doar că funcțiile eufemismelor, raportate la schema lui K. Bühler referitor la funcțiile limbajului uman, tangentează preponderent cu funcția de apel (numită și apelativă, persuasivă, retorică). Argumentele sînt, cum s-ar zice, la suprafață. Emițătorul prin funcția de apel, în viziunea lui K. Bühler, urmărește scopul de a-l implica pe interlocutor în actul de vorbire, determinîndu-l, în cele din urmă, să ia o anumită atitudine, să reacționeze într-un anumit fel sau să adopte un anumit comportament: or, *menirea* utilizării eufemismelor cadrează perfect cu manifestările funcției de apel a limbajului.

Formînd un strat lexical și frazeologic distinct în cadrul limbii (altfel zis, prezentîndu-se ca un microsistem în cadrul sistemului general al limbii), eufemismele îndeplinesc o funcție eufemistică generală. Altfel zis, funcția în cauză a eufemismelor poate fi evidențiată în raport cu sistemul general al limbii. Totodată, eterogenitatea eufemismelor, ce derivă atît din semantica și potențialul lor lingvocultural, cît și din utilizarea lor contextuală etc., justifică necesitatea evidențierii unor funcții particulare ale eufemismelor. Funcția eufemistică generală a unităților limbii, pe de o parte, este asigurată de funcțiile particulare, iar, pe de altă parte, funcțiile particulare nu sînt altceva decît manifestări concrete ale funcției eufemistice generale.

Pornind de la aceste considerente, putem deduce că eufemismele, pe de o parte, îndeplinesc o funcție generală ce corespunde menirii lor în procesul de comunicare, funcție care, la rândul ei, își aduce contribuția (în măsura în care îi revine) ca limba să-și realizeze funcțiile ei de bază (comunicativă, acumulativă, constitutivă, expresivă). Pe de altă parte, ele îndeplinesc niște funcții specifice, care cadrează cu funcția generală a eufemismelor, funcții care, la rândul lor, contribuie (în măsura în care le revin) ca unitățile limbii să îndeplinească (când este cazul) funcție eufemistică.

Diferiți cercetători evidențiază un număr diferit de funcții ale eufemismelor. De exemplu, L. S. Turganbaieva evidențiază șase funcții ale eufemismelor: 1) intențională (atenuantă), adică care presupune obținerea unor efecte; 2) social-regulatorie, adică utilizarea eufemismelor este determinată de convenționalismul lingvistic, normele etice de comunicare, eticheta vorbirii (această funcție concordă cu funcția precedentă); 3) eufemistică propriu-zisă, adică utilizarea eufemismelor este determinată de superstiții, frică etc. (unii cercetători numesc această funcție drept funcție a denumirilor obiectelor înspăimântătoare); 4) contactuală; 5) estetică; 6) ironică (*apud* [155, p. 52-53]).

Nu mai puțin diverse sînt și funcțiile identificate de Pedro J. Chamizo Domínguez și Francisco Sánchez Benedito. Astfel, cercetătorii spanioli disting o funcție principală – de camuflare și de voalare a realității neplăcute și patru funcții facultative: 1) de respect (sau de politețe); 2) de dignificare (termenul „funcția de dignificare” este utilizat de Lavinia Seiciuc în teza de doctorat și în lucrarea „Un fel de a nu spune” [65, p. 40]); 3) de atenuare a unei evocări neplăcute; 4) de denumire a unui subiect tabu [130, p. 28].

Cu referire la subiectul în discuție, trebuie să mai admitem ideea că numărul de funcții ale eufemismelor depinde de situațiile în care se utilizează eufemismele și, întrucît situațiile respective sînt suficient de numeroase și eterogene, firește, și numărul funcțiilor eufemismelor poate crește considerabil. Altfel zis, numărul lor poate crește pe măsura aprofundării investigațiilor în acest domeniu.

Avînd ca punct de reper menirea ca atare a eufemismelor, sugestiile cercetătorilor, precum și propriile observații, considerăm că pot fi evidențiate trei funcții de bază ale eufemismelor: 1) de atenuare; 2) de camuflare; 3) de evaluare.

Funcția de atenuare. Eufemismele au menirea de a atenua efectul care, prin asprimea și duritatea lor, ar putea pricinui destinatarului un anume disconfort. Maniera de protejare a dispoziției și a sentimentelor destinatarului (deseori, și ale emițătorului) este determinată de respectul sau atașamentul față de destinatar sau de anumite norme ale unor convenții sociale și culturale. Nu în zadar, această funcție mai este numită de unii cercetători și funcție de rafinament

sau de etichetă. Fiind considerată una din funcțiile tradiționale ale eufemismelor, funcția de atenuare se manifestă în diverse sfere de existență și de activitate umană cu referire la aspectul fizic sau intelectual, la vîrstă sau profesie, la deficiențe sau însușe, la comportament sau viziune etc.

În continuare, aducem unele exemple de eufemisme ce au drept scop atenuarea intensității, a gravității fenomenelor vizate:

a) momentul final al existenței: „Ca ușa lui Ghiocel, există în viața fiecăruia dintre noi o ușă pe care o vom închide mai devreme sau mai tîrziu pentru ultima dată” (Lumea, 2011, nr. 6, p. 110); „Valentin Mîndîcanu a plecat dintre noi la vîrsta de 82 de ani” (<http://ziar.jurnal.md>, vizitat 30.10.2012); „Cei chemați în lumea celor drepti – inclusiv mulți dintre profesorii noștri” (Timpul, 1 februarie 2008, p. 2); „Dacă vremurile ar fi cruțat-o, ea s-ar afla și astăzi printre noi” (Timpul, 21 noiembrie 2008, p. 24). Frecvent, pentru a evita cuvintele *moarte, a muri, deces, a deceda* se recurge la alte modalități verbale cu scopul de a-l lăsa pe destinatar în „suspanș”, oferindu-i posibilitatea de a întreba, concretiza, preciza mesajul: „Îmi pare rău, dar nu am putut face nimic contra lui Dumnezeu”; „Am făcut tot ce ne-a stat în puteri”; „Trebuie să vă comunic o veste proastă”;

b) aspectul fizic: *plinuț, corpulent, cu forme impunătoare* pentru „gras”, *femeie bine clădită* pentru „femeie grasă, în special părțile dorsale”; *încălat* pentru „gras” (Butnaru 2008, p. 194), *tras, uscățiv* pentru „slab”, *cu picioare x* pentru „crăcănat, picioare strîmbe”, *urîțică* pentru „urîță”, *cu părul de foc* pentru „roșcat”, *barză* pentru „femeie înaltă și slabă” (Volceanov, p. 38). De exemplu: „Este un adevăr care doare, dar așa este: persoanele pe care natura nu le-a înzestrat cu un look¹⁰ tocmai plăcut au mai puține șanse să reușească în carieră sau să-și facă prieteni” (<http://www.perfecte.ro>, vizitat 10.09.2013); „O femeie *corpulentă*, dar de o energie neînfrînată, acoperind vocea oricui și aruncînd tacîmurile în oricine ar fi întrerupt-o” (Semn, 2010, nr. 2, p. 47); „Din spate coboară unul mic, negru și chel, care respira greu (din cauza gabariturii puțin depășit pentru înălțimea lui)” (Academia Cațavencu, 18-24 noiembrie 2009, p. 9); „Exteriorul ei nu avea darul de a cuceri” (Lungu 2014b, p. 15); „Nici urmașă Sturzeștilor nu avea un fizic cu «vino-ncoace»” (Lungu 2014a, p. 41);

c) calitățile umane și intelectuale: *rechin* pentru „om lipsit de scrupule; lacom; șmecher”, *lasă-mă-să-te-las* pentru „indiferent”, *naiv* pentru „superficial”, *neinteligent* pentru „prost”, *șmenar* pentru „escroc; mincinos”, *slab de înger* pentru „fricos”, *tabula rasa* (literalmente „tablă ștersă”) pentru „nepriceput”. De exemplu: „Că există mii de *rechini* în politică, poliție și justiție,

¹⁰Look < engl. look „înfățișare, aspect”.

care cu asta se ocupă: cu șantajul, traficul de influență și cîrpirea de informații secrete celor interesați” (*Academia Cațavencu*, 7-11 august 2012, p. 3); „Țara *lasă-mă-să-te-las*” (<http://jurnalulbucurestiului.ro/tara-lasa-ma-sa-te-las/>, vizitat 20.10.2015); „Treaba cu muzica nu a ieșit cum a vrut, iar *șmenarul* ar fi reprofilat-o pe gagică, transformînd-o în agentă imobiliară” (*Academia Cațavencu*, 19-25 februarie 2009, p. 8); „Cu o genealogie, deci, și mai *tabula rasa*, în fața căreia însuși Sainte-Beuve ar tăcea ca *ciolovek*-ul fără grai al lui Korolenco (...)” (Leahu, p. 67); „Joacă rolul celui *slab de înger* și fă-te că ai uitat toate promisiunile” (www.one.ro, vizitat 24.01.2013); „Profesorii noștri, altminteri oameni cumsecade, nu erau nici măcar *neintelenți*” (Cheianu, p. 50);

d) vîrstă: *matur*, *decan de vîrstă*, *senior de vîrstă mijlocie*, *la a doua tinerețe*, *de vîrsta a doua*, *trecut*, *de vîrsta a treia etc.* De exemplu: „Un alt profesor, *veteran de această dată*, nu asculta la examene răspunsurile fetelor” (Cheianu, p. 54); „Una din ziariste – *nu foarte tinerică*, nici aceea!” (www.liternet.ro, vizitat 14.04.2003); „*La vîrsta a treia*, cu nepoți,/Tot mai voiești picanterii” (Salcuțan, p. 162); „Însoțitorul și însoțitoarea de la Berlin, spune Grete, femeie *între două vîrste (spre a treia)*, o dată văduvă, o dată divorțată gurmandă, cu un apetit sexual nealterat de vreme” (www.liternet.ro, vizitat 14.04.2003); „Dependența noastră de agențiile private de securitate din Afganistan a fost prea des în beneficiul *seniorilor* locali ai războiului și ai agenților de influență care acționează în afară oricărui control” (*Lumea*, 2010, nr. 12, p. 8);

e) starea civilă: *cu obligații* pentru „căsătorit”, *cu mici obligații* pentru „persoană care își dorește o relație extraconjugală”, *ocupat* pentru „căsătorit” etc. De exemplu: „Nu este bine să rîvnești la o persoană care este *ocupată*, pentru că vei avea parte întotdeauna de o dragoste fragmentată” (<http://www.diseara.ro>, vizitat 11.06.2009); „Pensionară de 64 de ani, *fără obligații*, cu gospodărie bună, caut un bărbat pensionar de vîrstă apropiată pentru căsătorie” (<http://informatormoldovei.ro>, vizitat 20.04.2012);

f) starea de sănătate (cu deficiențe de auz, de vîz, psihomotorii etc.) – cuvintele îndeplinesc funcție atenuantă, cînd depășesc domeniul medicinei, utilizîndu-se în limbajul colocvial: „Persoana *cu dizabilități* este eufemismul creat de isteria americană a politically correctness-ului pentru a înlocui ofensatorul handicapat” (www.galasocietatiicivile.ro, vizitat 22.05.2013); „KGB-ul a avut grijă de toate, inclusiv de *nevoile mai fiziologice* ale oamenilor” (Cheianu, p. 17); „Unul din eufemismele cel mai des întîlnite în rîndul promotorilor avortului este acesta «*întreruperea voluntară a sarcinii*!»” (*Actualitatea creștină*, 2008, decembrie, p. 12); „Asistentă în familie a persoanei cu *deficiență funcțională*” (www.polirom.ro, vizitat 12.07.2013).

Nu de puține ori, funcția de atenuare se realizează prin formele diminutive ale cuvintelor. În asemenea situații, diminutivele sugerează, concomitent, micșorarea (prin formă) și mărirea (prin sens) a realității: *a da verzișori* pentru „a da șpagă în dolari mulți”, *a primi un doișor* pentru „a primi nota doi”, *buzișoară* pentru „buză mare” etc. Contexte: „Atunci Gerilă suflă de trei ori cu *buzișoarele* sale cele iscusite și casa rămîne nici fierbinte, nici rece, cum este mai bine de dormit într-însa” (Creangă, p. 50); „Și ca să nu li se împută *creierașele* lor intelectualicești, le arunca, din cînd în cînd cîte un slogan despre fericirea universală” (Cheianu, p. 74); „Femeia, credulă și cu mintea *slăbuță*, a crezut că a dat norocul peste ea și își exprimă regretul că nu l-a cunoscut mai demult” (<http://nicustancu48.ning.com>, vizitat 10.07.2012).

În contextul aspectului discutat, am putea invoca o serie de cuvinte care, fiind „de laudă”, cu semantică pozitivă, pot ajunge cuvinte „de ocară”, cu semantică negativă, camuflînd, în același timp, o pronunțată coloratură eufemistică. De exemplu, cuvîntul *european* (și „rudele” lui), care „captează în semantica sa tot ce este modern, corect, bun, frumos, valoros, inspirat, democratic, durabil etc.” [42, p. 24] poate fi utilizat cu sens diametral opus: o face pe *europeanul*”, „fедераție sună *european*”, „scrie poeme *europene*”, „critic *european*” [*ibidem*]. Acest fapt se observă și mai mult în contextul următor: „Aflînd că intelectualii de partid români erau naționaliști, activistul sovietic respirase ușurat. E în ordine! Naționaliștii români cu cei bulgari, cu cei unguri n-au să se înțeleagă niciodată. Mi-era frică de «europeni». Peste tot sînt acum «europeni». Credeam că au apărut și în România. Țștia sînt cei cu adevărat periculoși” (Manea 2006, p. 207).

Funcția de atenuare se poate realiza prin utilizarea chiar a cuvîntului *eufemism*: „Și să spui despre mine că nu eram tare chipeș înseamnă să faci uz de un nerușinat eufemism” (Cheianu, p. 44); „Sfat care a avut destule avantaje, dar care mi-a adus și o oarecare faimă de naivă, ca să folosesc un eufemism, căci dacă vezi că bărbatul se întoarce acasă dimineața” (www.liternet.ro, vizitat 08.04.2008); „Căci There Will Be Blood e și un război, plasat pe fundalul unui mic orașel californian, între ambiția enormă, nimicitoare dezvăluită treptat ca dezumanizantă a acestui protagonist înzestrat cu o carismă tulburătoare, dar pentru care *antipatic* e un uriaș eufemism și ambiția egală (și egal-îngrozitoare) a unui puști-predicator/evanghelist (revelația Paul Dano)” (www.liternet.ro, vizitat 21.03.2008).

Funcția de camuflare. O altă funcție a eufemismelor este cea de camuflare, de mascare conștientă a unor fenomene din diverse domenii (social, politic, economic, cultural etc.). După părerea cercetătoarei I. Druță „una dintre caracteristicile eufemismelor oficiale este perisabilitatea, valoarea lor de camuflaj pierzîndu-se după o utilizare frecventă” [35, p. 84]. Vorbitorul recurge la eufemisme, deoarece consideră că realitățile respective sînt:

a) ofensatoare: *ceaușel* pentru „copil nedorit, născut după decretul lui Ceaușescu din 1966” (Dimitrescu, p. 60); *circar* pentru „om care dovedește lipsă de seriozitate și de caracter” (DEXI, p. 362); *plopist* pentru „nepriceput” (www.123urban.ru, vizitat 10.02.2011). Contexte: „În ce constă schimbarea în condițiile în care opoziția de astăzi nu este decât cea care a «guvernat» țara în perioada 1994-2001?” (www.basarabeni.ro, vizitat 10.11.2014); „Omorau în embrion pofta noastră de cunoaștere profesorii cei *contrafăcuți*” (Cheianu, p. 53);

b) dezagreabile: *RCM* pentru „rahat cu moț” (Sturgeon, p. 67); *perioadă delicată* pentru „menstruație”, *treaba mare* pentru „excremente”, *a ieși la stropit* pentru „a urina”. Contexte: „După prânz, ieșeau „la stropit” bărbații și băieții sași în pîlcuri” (*Dilema Veche*, 17-23 iunie 2010, p. 21); „*Șefe*le face parte din ceea ce critica a numit *Fäkaliendramen* (nume ce nu cred că mai are nevoie de traducere, cel mai apropiat eufemism ar fi «scatologice»)” (www.liternet.ro, vizitat 15.03.2013); „WC-ul era zgîrmănat, iar toți sacii de dormit erau mînjiți cu *secreții urît mirositoare*” (*Dilema Veche*, 17-23 iunie 2010, p. 8); „Cel mai de temut coșmar al bărbaților este perioada în care iubitele lor suferă de *PMS*”¹¹ (www.tonica.ro, vizitat 11.03.2012); „Prostia, zic, pentru că bucata de brînză și linia pe care mi le-a strecurat maică-mea pe ascuns refuzau categoric să intre pe gît fără ceva lichid, așa că mă înțelegeți, după ce mi-am înghițit propriul *acid uric*, nu mă mai speriați pe mine cu chimicalele prezente azi în toate alimentele” (Busuioc 2012, p. 9);

c) dezonorante: *ajutor de educatoare* pentru „dădacă”, *frumușel* pentru „beat”, *hair stylist* pentru „frizer”, *forțe logistice de păstrare a curățeniei* pentru „gunoieri, angajați la salubritate”. Exemple: „M-am ales și din experiența de *baby sitter* pentru totdeauna cu o cicatrice, dar și cu o durere adîncă în suflet” (Partole, p. 75); „Acum doi-trei ani, bîrfologii din partid o indicau drept *colaboratoarea preferată* a Olteanului, unde «colaboratoare» e un eufemism, iar «preferată» adjectiv” (*Academia Cațavencu*, 3-9 septembrie 2008, p. 12); „Generația azilului politic sau a celor vînduți pe valută forte sau răscumpărați de către serviciile secrete cu bani grei și promisiuni reciproce importante s-a transformat în *căpșunari* sau *forțe logistice de păstrare a curățeniei* prin birouri” (*Lumea*, 2010, nr. 2, p. 59);

d) instigatoare: *liberalizarea/reglementarea prețurilor*, *prețuri libere*, *reforma bănească* pentru „majorare, scumpire”: „Calendarul *de liberalizare* a fost agreat în 2012 de către Guvernul României, Fondul Monetar Internațional și Comisia Europeană și prevede *liberalizarea* totală a pieței pentru consumatorii casnici pînă la 31 decembrie 2018” (www.ziare.com, vizitat 29.04.2014); „Eu știam că acordul cu FMI implică o *liberalizare a prețului* la energie și la

¹¹PMS < engl. *premenstrual syndrome* „sindrom premenstrual”.

combustibil” (www.stiri.com.ro, vizitat 13.01.2012); „Este atribuția ministerului să facă controale, dar, totodată, are și atribuția de a reajusta prețurile” (www.ziare.com, vizitat 02.05.2012); „Reglementarea prețurilor în unele sectoare economice din Republica Moldova!” (www.iefs.md, vizitat 12.07.2012).

Având diverse funcții, eufemismul diminuează stresarea cititorului și/sau ascultătorului sau, dimpotrivă, îi derutează, camuflând denumirea exactă a denotatului. Pentru ilustrare: cuvântul *special* se caracterizează, la prima vedere, printr-o semnificație neutră, dar, în cadrul unor sintagme, devine purtător al unor semnificații „intrigante”, „șocante”, „stresante” (*secție specială, trupă specială, organ special, școală specială, agent special, departament special* etc.).

Funcția de camuflare a eufemismelor este exploatată frecvent de medici. Aflându-se într-o postură dificilă, medicul caută „să-i comunice unui [...] bolnav treptat adevărul, pentru că acesta ar accepta mai degrabă minciuna decât adevărul” [51, p. 126]. Iată unele exemple: *neoplasm, sarcom* etc. pentru „cancer”, *pediculoză* pentru „păduchi”, *scabie* pentru „rîie”, *alopecie* pentru „căderea părului”, *deshidratarea organismului* pentru „diaree”, *intoxicație* pentru „vomă”, *intramuscular (i/m)* pentru „injecție în fese”, *persoană seropozitivă* pentru „persoană infectată de HIV”, *antigen HBs* pentru „Hepatita B”, *tranzitul intestinal lent* pentru „constipație” etc. În același timp, este necesar să facem distincție între limbajul specializat (abstract, utilizat de *medicul-vorbitor* și *medicul-interlocutor*, în care termenii utilizați nu pot fi considerați eufemisme cu funcție de camuflare) și discursul concret (sau, mai bine zis, dialogul dintre *medicul vorbitor* și *pacientul interlocutor*).

Eufemismele cu funcția de camuflare se utilizează, frecvent, în anunțurile publicitare, ce se referă la:

- schimbul de locuință: „Vînd sau schimb un apartament 3/4 camere, pentru o sumă onorabilă” (<http://schimbdelocuinta.ro>, vizitat 13.03.2013);
- căutarea unei relații sexuale: „Ofer plăceri domnilor discreți și generoși” (<http://oradeainfo.com>, vizitat 12.03.2013);
- angajarea la serviciu: „Cu aspect plăcut și fără complexe, cu vîrsta de 18-40 ani, fără experiență, program flexibil, salariu stabil” (<http://makler.md>, vizitat 12.02.2013); „HAIFISCH CLUB angajează legal dame de companie pentru club de zi și club de noapte în Germania” (www.anunturi.md, vizitat 17.03.2013).

Eufemismele cu funcție de camuflare se prezintă ca o „ogîndă” a evenimentelor ce se petrec în țara respectivă, a interdicțiilor impuse și a politicii promovate de statul respectiv într-o perioadă de timp. De exemplu, pînă la 1990, cuvintele *străin, de peste hotare* (rus. *зарубежный*), *occidental, apusean* (rus. *западный*) se utilizau nu atît pentru a preciza spațiul geografic, cît, mai

ales, pentru a accentua statutul „nesovietic” al unei instituții, al unui departament, al unui savant etc., care trebuia perceput din start ca ceva depășit, reacționar, neacceptabil pentru regimul sovietic (*западная пресса* „presa occidentală”, *зарубежный языковед* „lingvistul de peste hotare”). Unii dintre acești termeni se întrebuițează și astăzi. Astfel, dacă la ședința extraordinară au fost examinate chestiuni *organizatorice*, înseamnă că s-a recurs, firește, și la demiteri, iar dacă au fost luate măsuri *nepopulare* înseamnă că s-a întreprins ceva ce nu e pe placul poporului. Un exemplu de „supraviețuire politică” îl reprezintă termenul eufemistic *Gulag* (sensibil pentru o bună parte din populația Moldovei): „«Gulagul» meu intim nu vreau să-l împart cu nimeni, nici măcar cu oameni dragi, nici măcar cu Dumnezeu” (<http://www.ernu.ro/2010/page/7/>, vizitat 11.10.2013).

Tot o funcție de camuflare îndeplinesc și anumite cuvinte sau îmbinări de cuvinte care se utilizează în scopuri politice. De exemplu, cuvântul *pacificator* (cu referire la soldații din Transnistria) are o conotație pozitivă justificativă pentru organele de drept, pe când, pentru populația din stînga, Nistrului este un eufemism camuflat (și utilizarea ghilimelelor trădează dualitatea perceperii fenomenului): „Pentru tine este «pacificator», pentru mine este ocupant al forțelor armatei de ocupație de pe teritoriul Republicii Moldova” (<http://unimedia.info>, vizitat 4.01.2012). Același fenomen de dualitate poate fi identificat și în îmbinările *ostaș internaționalist*, *ajutor frățesc*, *origine sănătoasă*: „Căutările «ostașilor-internaționaliști», căzuți și dispăruți fără urmă în Afganistan, continuă” (<http://newsmoldova.md/society>, vizitat 04.03.2013); „Dubiele au apărut atunci când, cu timpul, se vedea mai pronunțat că poporul afghan nu dorea «ajutor frățesc» din partea Moscovei” (<http://intersectii.eu>, vizitat 16.03.2013); „Completarea batalioanelor era una «benevolă» și viza, în primul rînd, membrii de partid și activiștii, iar refuzul era calificat drept lipsă de patriotism și lașitate. Cei mobilizați erau verificați dacă aveau «origine sănătoasă»” (www.history.ro, vizitat 14.03.2013)¹².

În prezent, se manifestă tendința de utilizare a eufemismelor-abrevieri cu funcție de camuflare. Acestea pot fi împrumuturi din alte limbi: „Nu am împușcat în mujahedini și nici nu i-am avut în vizorul AKM-ului meu” (<http://intersectii.eu>, vizitat 06.08.2012): *AKM* < *rus. Автомат Калашникова модернизированный* „Automatul Kalașnikov modernizat”; „Situația statelor ACP și LDC este examinată într-o secțiune separată” (www.sfecla.ro, vizitat 14.03.2013): *ACP* < *engl. African, Caribbean and Pacific Group of States* „statele din Africa, Caraibe și Pacific”; *LDC* < *engl. Less developed countries* „țări cu dezvoltare redusă”; „Uniunea Europeană și statele sale membre participă la inițiativa de diminuare a datoriei în țările sărace și

¹²Unii și aceiași militari din regiunea Donețk sînt considerați de forțele ucrainene *separatiști* și/sau *teroriști*, iar de forțele proruse – *combatanți*.

profund îndatorate (HIPC)” (*ec.europa.eu/economy_finance/international*, vizitat 12.02.2014): *HIPC* < *engl. Heavily Indebted Poor Countries* „țări sărace greu împovărate”; sau formații pe teren propriu: *B.B.C.* < *buci, buze, cur* „prostituată” (Volceanov, p. 43); *CDI* < *consumatori de droguri injectabile* „narcomani”. De cele mai multe ori, eufemizarea, exprimată prin abrevieri-împrumuturi face dificilă înțelegerea.

Funcția de evaluare. Unii cercetători evidențiază și *funcția de evaluare/apreciativă* a eufemismelor: or, vorbitorii, prin utilizarea oricărui eufemism, își exprimă și propria lor atitudine față de cele comunicate, dînd o apreciere personală substanței, acțiunii, caracteristicii, circumstanței etc. Cu alte cuvinte, și în cazul funcției de atenuare, și în cazul funcției de camuflare avem de a face cu o apreciere indirectă (implicită). Evidențierea aparte a funcției apreciative se justifică, din punctul nostru de vedere, pentru situațiile cînd evaluarea se face în mod direct și explicit. Ne referim la contexte în care denotatul este desemnat de numele propriu-zis exprimat direct, iar eufemismul (de regulă, polilexical) indică reacția vorbitorului față de acest denotat. Pentru ilustrare: „Cancerul la copii dă o grea lovitură tuturor membrilor familiei, fără excepție. Odată diagnosticat cu această *boală nemiloasă*, copilul va trebui, probabil, să fie operat, să facă chimioterapie ori radioterapie sau ambele și să suporte efectele secundare neplăcute ale acestor tratamente” (<http://wol.jw.org/ro/wol/d/r34/lp-m/102011165>, vizitat 03.07.2013); „Recent, femeia a primit o veste îngrozitoare. A început lupta cu *boala crîncenă*” (<http://stirilocale.md/stiri/diaspora/3276.html>, vizitat 09.10.2014).

Indiscutabil, dacă am porni de la fiecare utilizare individuală, am putea evidenția și alte funcții ale eufemismelor. Mai mult chiar: unul și același eufemism poate îndeplini, în diferite situații, funcții diferite sau poate cumula mai multe funcții. Exemple: „Nu, nu, iar ce este mai mult decît atîta de la Cel-Rău (<http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=55&cap=5>, vizitat 20.10.2012)” – *Cel-Rău* pentru „drac” (funcția de apreciere și de camuflare); „Bătrînețea este considerată și «vîrsta de aur». Vîrstnicii își valorifică timpul mai bine, gestionează situațiile de stres sau pe cele care îi întristează (www.psychologies.ro, vizitat 13.05.2013)” – *vîrsta de aur* pentru „bătrînețe” (funcția de atenuare și de apreciere).

Din cele relatate, se conturează limpede ideea că evidențierea unei sau altei funcții este posibilă doar în baza a două relații: pe de o parte, este vorba de relația dintre vorbitor și ascultător, iar, pe de altă parte, de relația dintre intenția vorbitorului și impactul eufemismului asupra ascultătorului. Și, așa cum menționează pe bună dreptate unii specialiști, „dacă în cazul eufemismelor de atenuare (*verhüllende Euphemismen*) emițătorul și receptorul pornesc de la premise comune, perspectivele lor sînt diferite în cazul eufemismelor de manipulare (*verschleiernde Euphemismen*) dacă în cazul eufemismelor cu funcție de atenuare emițătorul și

receptorul pornesc de la premise comune, perspectivele lor sînt diferite în cazul eufemismelor cu funcția de atenuare și de apreciere” [66, p. 13].

1.6. Concluzii la capitolul 1

Indiscutabil, eufemismul trebuie considerat un act de limbaj: fiind un fapt de limbă, el este orientat spre comunicarea verbală. Semantica sa se constituie din relațiile ce se stabilesc între semn, semnificație și vorbitor, iar utilizarea lui urmărește un singur scop: de a atenua o anumite acțiune verbală. Așadar, structura semantică a actului de limbaj (vorbire) *eufemism* include toate cele trei componente ale actului de limbaj: componenta locuționară, ce este reprezentată de o anumită structură fonetică, gramaticală și semantică a enunțurilor, componenta ilocuționară, care rezidă în substituirea atenuantă conștientă a cuvintelor sau îmbinărilor, și componenta perlocuționară, care constă în influența benefică asupra interlocutorului.

În urma analizei literaturii de specialitate, putem deduce că cercetarea sub aspect istoric a eufemismelor ne confirmă ideea că evoluția societății implică schimbări majore în sistemul limbii, determinate de interdicții și constrîngeri, care diferă de la o epocă la alta.

Examinarea definițiilor și a observațiilor formulate pe marginea eufemismelor ne permit să identificăm mai multe clase de eufemisme. Consemnînd diversitatea eufemismelor, trebuie să reliefăm, din punct de vedere lexicografic, clasa eufemismelor stabile și clasa eufemismelor ocazionale. Eufemismele stabile sînt cunoscute, de regulă, de majoritatea vorbitorilor (de tipul *aghesmuit* cu sensul de „beat”) și sînt înregistrate de dicționare prin remarca *euf.* Eufemismele ocazionale, deși întrunesc toate particularitățile eufemismelor, îndeplinesc funcție eufemistică doar în anumite contexte. Ne referim la unități ca *ceva*, *oarecare*, *puțin probabil*, *cum se numește aceasta* ș.a. (a se compara: *le merge unora în viață* și *unele frunze erau suficient de ruginii*). Menționăm, în subsidiar, că unii termeni ar trebui considerați eufemisme ocazionale. După cum se știe, în domeniile respective, termenii au o funcție distinctă, dar, fiind extrași din limbajul științific, pot fi utilizați cu accepție neterminologică, inclusiv cu funcție eufemistică.

Indiscutabil, numărul de funcții ale eufemismelor depinde de nivelul de cercetare. Altfel zis, numărul lor poate crește pe măsura investigării în această direcție. Dar, așa sau altfel, potențialele funcții ale eufemismelor se vor circumscrie celor trei funcții evidențiate de noi. Diversitatea funcțiilor ține de intențiile urmărite de emițător care dorește ca aceste intenții să aibă efecte precise și bine orientate asupra receptorilor: să camufleze, să atenueze sau să evalueze realitatea (deși vorbitorul deține termenul adecvat).

2. MIJLOACELE DE ÎMBOGĂȚIRE A LEXICULUI EUFEMISTIC ÎN LIMBAJUL ACTUAL

2.1. Mijloacele interne de formare a eufemismelor

Lexicul – atît sub forma sa orală sau scrisă – este supus permanent procesului de modernizare. Nevoia de înnoire a lexicului eufemistic, sub imperiul principiilor creativității lexicale, a crescut constant în ultimele decenii în ceea ce privește productivitatea mijloacelor de îmbogățire atît interne, cît și externe a lexicului eufemistic.

Importanța formării cuvintelor este adeseori reliefată în multiple lucrări întrucît ea reprezintă una dintre structurile cele mai importante ale unei limbi, iar mecanismul creației lexicale și felul în care sînt formate eufemismele reflectă și exemplifică cel mai elocvent creația lingvistică.

2.1.1. Procedee morfologice

Deși procedeele morfologice, asupra cărora ne-am oprit în acest capitol, nu reprezintă inovații absolute, ele ne-au reținut atenția prin ponderea semnificativă dobîndită în cadrul vocabularului actual privind, în special, îmbogățirea stratului eufemistic. Un rol important în formarea eufemismelor revine derivării, compunerii, conversiunii, calamburului, deraierii lexicale, accidentelor fonetice, abrevierilor etc. Într-un anume fel, am avea toate motivele de a afirma că derivarea morfologică duce la derivarea semantică.

Derivarea este cea mai productivă modalitate de formare a termenilor eufemistici, fapt care se datorează potențialului expresiv al unor sufixe. Menționăm că nu există sufixe exclusiv eufemistice, dar, în același timp, se constată preferința, în procesul eufemizării, pentru unele sufixe mai vechi (*-eală*, *-giu*, *-ache*), sau mai noi (*-ist*, *-istă*, *-iza*). Atașate cuvintelor, sufixele produc diferențe de formă între termenul eufemistic și cuvîntul existent. Eufemismul nou creat are inițial, natură criptologică, desecretizîndu-se treptat prin acceptarea și utilizarea de alți vorbitori. Eufemismele formate prin derivarea cu sufixe demonstrează forța creatoare a limbii române, dat fiind faptul că vorbitorul preia rolul unui imitator, modelator al lexicului existent.

Din seria afixelor ce se utilizează ca elemente lexical-formative ale eufemismelor fac parte următoarele sufixe și sufixoide:

-ache (sufix de origine greacă care are un caracter comic al personajelor): *dilimache* < adj. *diliman* + suf. *-ache* „nebun”; *hîdache* < adj. *hîd* + suf. *-ache* „diavol”, „drac”; *bulache* < subst. pr. *Bulă* + suf. *-ache* „om naiv”; *fanache* < subst. *fan* + suf. *-ache* „om naiv, ușor de păcălit”;

-*ancă* (sufix de origine slavă care nu este productiv la formarea eufemismelor): *jidancă* < *jidan* + suf. -*că* „afaceristă lipsită de scrupule”; *pițipoancă* < *pițipoan* + suf. -*că* „femeie ușuratică”; *faraoancă* < *faraon* + suf. -*că* „țigancă”;

-*angiu/-giu* (sufix de origine turcă, folosit cu funcție eufemistică datorită conotațiilor lui ironico-peiorative): *fustangiu* < *fustă* + suf. -*angiu* „bărbat afemeiat”; *pilangiu* < *a pili* + suf. -*angiu* „om bețiv”; *drogangiu* < *drog* + suf. -*angiu* „persoană care obișnuiește să se drogheze”; *carmangiu* < rus. *карман* „buzunar” + suf. -*angiu* „hoț de buzunare”; *bulangiu* < turc. *bulan* „picior” + suf. *giu* „homosexual”, „om rău sau nesimțitor”; *binbangiu* < arg. *binban* + suf. -*giu* „informator”;

-*ar*: *căpșunar* < *căpșună* + suf. -*ar* „român plecat la muncă în Spania la cules de căpșuni”; *toboșar* < *tobaș* + suf. -*ar* „turnător”, „informator”; *prunar* < *prună* + suf. -*ar* „bețiv”; *flașnetar* < *flașnetă* + suf. -*ar* „informator”; *pîrțar* < *pîrț* + suf. -*ar* „homosexual”; *sticlar* < *sticlă* + suf. -*ar* „bețiv”; *spirtar* < *spirt* + suf. -*ar* „bețiv”; *papaciocar* < *papacioc* < rus. *нонойка* „băutură” + suf. -*ar* „băutor de rachiu”; *balconar* < *balcon* + suf. -*ar* „homosexual”;

-*at/-ată*: *brumat* < *brumă* + suf. -*at* „persoană cu păr sur”; *tămîiat* < *tămîie* + suf. -*at* „băut”, „beat”; *parfumat* < *parfum* + suf. -*at* „beat”; *turmentat* < *turmenta* + suf. -*at* „beat”; *retardat* < *retard* + suf. -*at* „stare a unei persoane bolnave”; *lichidat* < *lichida* + suf. -*at* „omorît”; *eliminat* < *elimina* + suf. -*at* „omorît”; *alterat* < *altera* + suf. -*at* „denaturat”, „falsificat”; *menopauzată* < *menopauză* + suf. -*ată* (de exemplu, *secretară menopauzată*) „în vîrstă”; *instituționalizat* < *instituționaliza* + suf. -*at* „orfan”, „bătrîn/copil internat într-o instituție specializată”; *handicapat* < *handicap* + suf. -*at* „infirm”;

-(*ă*)*ciune* (sufix reprezentativ în formarea eufemismelor prin care se marchează apartenența substantivului la genul feminin). Dat fiind faptul că sufixul -*ciune* este înregistrat în istoria culturală a limbii române cu o conotație pozitivă, precum *rugăciune*, *înțelepciune*, creînd neologisme culte, s-a ajuns ca în sec. al XX-lea acest sufix, prin expresivitatea afectivă a celor implicați în actul de comunicare, să exprime o notă ironică: *urîciune* < *urît* + suf. -*ciune* „ciumă”, „holeră”; *slăbiciune* < *slab* + suf. -*ciune*: (*a avea slăbiciune la femei/la băut*) „a fi afemeiat”, „a fi bețiv”;

-*ărie*: *mînărie* < *mînă* + suf. -*ărie* „escrocherie”; *ciumecărie* < *ciumecă* + suf. -*ărie* „păcăleală”, „înșelătorie”;

-*eală*: *abureală* < *aburi* + suf. -*eală* „minciună”, „înșelare”; *socoteală* < *socoti* + suf. -*eală* „penis”, „vulvă”; *caramangeală* < *caramangi* + suf. -*eală* „furt de buzunare”; *babardeală*

< *babardi*¹³ + suf. *-eală* „act sexual”; *poceală* < *poci* + suf. *-eală* „urîtenie fizică”, „sluțenie”; *opreală* < *opri* + suf. *-eală* „arest”, „închisoare”; *săpuneală* < *săpun* + suf. *-eală* „observație”, „muștrare”; *benchetuială* < *benchetui* + suf. *-eală* „beție”; *buzunăreală* < *buzunar* + suf. *-eală* „hoție”; *tromboneală* < *trombon* + suf. *-eală* „minciună”; *bărbăreală* < *bărbări* + suf. *-eală* „minciună”;

-er: *drojdier* < *drojdie* + suf. *-er* „bețiv”; *circar* < *circ* + suf. *-er* „persoană neserioasă”;

-ete: *ciumete* < *ciumă* + suf. *-ete* „persoana urîită și rea”; *carete* < *car* + suf. *-ete*. „viermișori din alimente” (de exemplu, *caretele din societate*);

-ică: *gagică* < *gagi* + suf. *-ică* „amantă”; (*bună*) *bucățică* < *bucată* + suf. *-ică* „femeie stricată”;

-ime: *întunericime* < *întuneric* + suf. *-ime* „lipsă de cultură, impertinență”; *halime* < *hal* + suf. *-ime* „lăcomie la bătură/mîncare”; *viespime* < *viesp* + suf. *-ime* „răutate, ironie”;

-ist/-istă: *limbist* < *limbă* + suf. *-ist* „lingușitor”; *plopist* < *plop* + suf. *-ist* „personaj în afara problemei; nepriceput”; (*neam de*) *manelist* < *manele* + suf. *-ist* „(neam de) țigan”; *instrumentist* < *instrument* + suf. *-ist* „informator”; *consumist* < *consuma* + suf. *-ist* „persoană care consumă alcool”; *extremist* < *extrem* + suf. *-ist*; „terorist”; *fochist* < *foc* + suf. *-ist* „homosexual”; *traseistă* < *traseu* + suf. *-istă* „prostituată”; *borduristă* < *bordură* + suf. *-istă* „prostituată”; *tiristă* < *TIR* + suf. *-istă* „prostituată”; *cameristă* < *cameră* + suf. *-istă* „prostituată”; *linguristă* < *lingură* + suf. *-istă* „lesbiană”;

-man: *vodkaman* < *vodka* + suf. *-man* „alcoolic”; *debiliman* < *debil* + suf. *-man* „nebun”; *crețoman* < *creț* + *o* + suf. *-man* „homosexual”; *diliman* < *diliu* + suf. *-man* „nebun”, „zăpăcit”; *tîrfoman* < *tîrfă* + suf. *-man* „curvar”, „bărbat afemeiat”; *pastiloman* < *pastilă* + suf. *-man* „persoană care se droghează”;

-tor/-toare: *mișcător* < *mișca* + suf. *-tor* „păduchi”; *umblător* < *umbla* + suf. *-tor* „păduchi”; *caftitor* < *caftă*¹⁴ + *i* + suf. *-tor* „bătăuș”; *astupător* < *astupa* + suf. *-tor* „prohab”, „chiloți”; *binevoitor* < *binevoi* + suf. *-tor* „turnător”; *ginitor* < *gini* + suf. *-tor* „supraveghetor”; *digitator* < *deget* + suf. *-tor* „hoț de buzunar”; *taxatoare* < *taxa* + suf. *-toare* „prostituată”; *producătoare* < *produce* + suf. *-toare* „prostituată”; *însoțitoare* < *însoți* + suf. *-toare* „prostituată”; *corditoare* < *coardă* + suf. *-toare* „prostituată”.

De regulă, derivatele cu sufixe diminutive funcționează ca eufemisme și în limbajul infantil (*pipilică, pisică, puțulică, păsărică* etc.), în celelalte registre avînd valoare eufemistică ironică. Din punct de vedere gramatical, sufixele diminutive marchează nu numai genul, dar au

¹³A *babardi* „a întreține relații sexuale”.

¹⁴*Caft* „cafteală, bătaie, încăierare” (țig. *kafti*).

și un efect stilistic relevant, avînd uneori un sens cu totul diferit de cel al cuvîntului de bază, iar alteori semnalînd „identificarea unei valori; de exemplu, numele de profesii, funcții, roluri sociale, instituții (*profesoraș, actoraș, directoraș* etc.) nu primesc, în mod obișnuit, interpretarea obiectivă („mai mic”), nici pe cea afectivă („drag, simpatic” etc.), astfel că, prin excludere, devine mai probabilă lectura depreciativă” [81, p. 382]. Mai trebuie reținut și faptul că în limbajul familiar este cît se poate de firesc să numim copiii *Ionuț, Vasilică, Lenuța* (utilizînd diminutive), în schimb, în domeniul politic, această utilizare e oarecum ridicolă, întrucît, după cum remarcă aceeași cercetătoare, „cu cît diminutivarea se aplică unei situații mai serioase, unui limbaj mai sobru, precis, tehnic – cu atît mai mare este riscul de producere a unor efecte involuntar comice” [*ibidem*, p. 381].

Deseori, sufixele diminutivale (*-el, -aș, -șor* etc.) favorizează formarea eufemismelor, impunînd derivatului o conotație peiorativă. Eufemismul rezultă, în aceste cazuri, din contrastul dintre valoarea diminutivală a sufixului și sensul principal al substantivului derivat:

-aș: băițaș < băiat + suf. -aș „șmecher”; șpagaș < șpagă + suf. -aș „persoană care ia mită”; golaș < gol + suf. -aș „homosexual”; pipaș < pipă + suf. -aș „fumător”; spargaș < a sparge + suf. -aș „spărgător de locuințe”; iepuraș < iepure + suf. -aș „informator”, „turnător”;

-el: tîmpițel < tîmpit + suf. -el „nebun”; urîțel < urît + suf. -el „urît”; băiețel < băiat + suf. -el „homosexual”; obosițel < obosit + suf. -el „beat”; făcuțel < făcut + suf. -el „beat”; frumușel < frumos + suf. -el „beat”; bătrînel < bătrîn + suf. -el „bătrîn”; decrețel < decret + suf. -el „copil născut în perioada în care regimul comunist a interzis avorturile”; lăstărel < lăstar + suf. -el „băiat lipsit de experiență sexuală”;

-șor: leușor < leu + suf. -șor (de exemplu, X a primit niște leușori „a primit un salariu mic”); verzișor < verde + suf. -șor „dolar”;

-uț/-uță/-eluță: prostuț < prost + suf. -uț „naiv”, „prost”; veseluț < vesel + suf. -uț „beat”; vedetuță < vedetă + suf. -uță „persoană care se pretinde a fi vedetă”, „vedetă fără valoare”; chifteluță < chiftea + suf. -eluță „femeie stricată”.

Diminutivele sînt frecvent utilizate pentru a îndeplini funcția unor structuri de tip eufemic care au la bază, pur și simplu, tabuurile, dar țin de anumite circumstanțe concrete în care necesitatea politeții în exprimare determină utilizarea unui sau altui eufemism. Diminutivele din exemplele de mai jos ne ilustrează acest fapt:

Ai văzut-o pe prietena lui X? Ți-a plăcut?

Cred că e bunișoară (sensul e transparent: „nu e prea bună”);

Cum e nora ta?

E cumișică (interlocutorul nu zice că nora este „urîță”, dar că e „cuminte”).

Din categoria eufemismelor formate prin derivare fac parte și numele proprii care, devenite comune, pot reda, la rîndul lor, un sens eufemistic: *Voronin* → *voronist* pentru „comunist”; *Ceaușescu* → *ceaușel* pentru „copil nedorit născut după decretul lui Ceaușescu din 1966”; *Hitler* → *hitlerist* pentru „nazist”; *Ponta* → *pontanache* pentru „prost” (sufixul *-ache* de origine greacă are un caracter comic al personajelor și sonorități sugestive) etc.

Trebuie să menționăm că derivarea nu este specifică doar adjectivelor și substantivelor. Ea, de asemenea, este caracteristică și verbului, supus substantivizării, mai ales în ultimul deceniu, prin sufixul neologic productiv *-iza*: *a disponibiliza* < *disponibil* + suf. *-iza* „a concedia”; *a optimiza* < *optim* + suf. *-iza* „a concedia”; *a liberaliza* < *liber* + suf. *-iza* „a scumpi”; *a sistematiza* < *sistem* + *suf. + at* + suf. *-iza* „a demola”.

Derivarea cu prefixe are un randament funcțional mai scăzut decît sufixarea. Tipice pentru eufemizare sînt prefixele negative *a-*, *anti-*, *in-*, *ne-* etc., iar concurența dintre aceste prefixe creează eufemisme sinonime sau eufemisme perechi: *indecis* – *nedecis*, *necomunicare* – *incomunicare*, *intransportabil* – *netransportabil* etc.

În seria prefixelor productive în această zonă se înscriu:

a-: *anormal* < *a-* + *normal*: dezvoltat *anormal* pentru „cu malformații”; comportament *anormal* pentru „contrar normelor obișnuite”; *amoral* < *a-* + *moral*: relație *amorală* pentru „relație care încalcă prevederi ale moralei”;

anti-: *antiderapant* < *anti-* + *derapant* „alcool”; *antiradiație* < *anti-* + *radiație* „alcool”; *anticameristă* < *anti-* + *cameristă* „secretară”; *anticomii* < *anti-* + *comii* „persoane contra comuniștilor”; (*program*) *anti-tbc* < *anti-* + *TBC* „(program) contra tuberculozei”;

de-, *des-*, *dez-*, *di-*, *dis-*, *diz-*: < *defavorizat* < *de-* + *favorizat* „sărac”; *decredibilizare* < *de* + *credibilizare* „lipsă de credibilitate”; *a descăuna* < *de-* + *scauna* „a elibera”, „a scoate din funcție”; *delegitimizat* < *de-* + *legitimizat* „scos în afara legii”; *a deshuma* < *des-* + *huma* „a scoate la iveală”, „a aduce în discuție fapte uitate”; *a dessărcina* < *des-* + [*în*]*sărcina* (după fr. *décharger*) „a elibera din funcție”; *a dezinforma* < *dez-* + *informa* „a prezenta informație falsă sau derutantă”, „a spune minciuni”; *a dezbrăca* < *dez-* + [*în*]*brăca* „a destitui un cadru activ pentru abateri de serviciu”; *a dezonora* < *dez-* + *onora* „a necinsti”; *dezacord* < *dez-* + *acord* „conflict”; *a dezgina* < *dez-* + [*în*]*gina* „a provoca dușmănie”; *diform* < *di* + *form* „respingător”;

in-: *indecis* < *in-* + *decis* „vag” (*forme indecise* „forme dificil de recunoscut”); *indecent* < *in* + *decent* „necuviincios”, „nerușinat”; *incolor* < *in-* + *color* „fără personalitate”, „fără strălucire”, „urît”; *incomunicare* < *in-* + *comunicare* „incapacitate de a comunica”, „comunicare eșuată”; *intransportabil* < *in-* + *transportabil* „bolnav grav”; *intoleranță* < *in-* + *toleranță* „radicalism”, „extremism”; *inechitate* < *in-* + *echitate* „nedreptate”;

hiper-: *hipertiroidie* < *hiper-* + *tiroidie* „gușă”; (*copil*) *hiperdinamic* < *hiper-* + *dinamic* „(copil) neascultător”;

hipo-: *hipoacuzie* < *hipo-* + *acuzie* „surzenie”, „surditate”; *hipoactiv* < *hipo-* + *activ* „impotent”;

ne-: *nevoie* < *ne-* + *voie* „absența voinței”; *nedezvoltat* < *ne-* + *dezvoltat* „invalid”; *neadecvat* < *ne-* + *adecvat* „beat”; *necurat* < *ne-* + *curat* „drac”; *necărturar* < *ne-* + *cărturar* „prost”; *netot* < *ne-* + *tot* „prost”; *nedeștept* < *ne-* + *deștept* „prost”; *negîndit* < *ne-* + *gîndit* „prost”; *necinstit* < *ne-* + *cinstit* „corupt”; *neortodox* < *ne-* + *ortodox* „obscen”; *neadevăr* < *ne-* + *adevăr* „minciună”; *nevăzător* < *ne-* + *văzător* „orb”; *neconsumarea* (*căsătoriei*) < *ne-* + *consumare* „lipsa relațiilor sexuale”; *nefamilist* < *ne-* + *familist* „burlac”; *necivilizat* < *ne-* + *civilizat* „bădăran”; *neinformat* < *ne-* + *informat* „prost, incult”; *neinstruit* < *ne-* + *instruit* „prost”; *nepriceput* < *ne-* + *priceput* „prost”, „neghiob”;

pre-: *precauțiune* < *pre-* + *cauțiune* „frică”; *prelucrare* < *pre-* + *lucrare* „bătăie”; *prelucra* < *pre-* + *lucra* „a manipula”;

re-: *a reajusta* (*prețurile*) < *re-* + *ajusta* „a scumpi”; *a restructura* < *re-* + *structura* „a concedia”; *a reeduca* < *re-* + *educa* „a tortura” (termenul *a reeduca* are conotații negative când face referire la reeducarea deținuților politici în timpul regimului comunist); *a reproduce* < *re-* + *produce* „a se înmulți”; (*organ*) *reproductiv* < *re-* + *productiv* „(organ) sexual”;

semi-: *semianalfabet* < *semi-* + *analfabet* „prost”; *semiinteligent* < *semi-* + *inteligent* „prost”;

sub-: (*țară*) *subdezvoltată* < *sub-* + *dezvoltată* „lumea a treia”; *subalimentat* < *sub-* + *alimentat* „flămînd”, „sărac”;

supra-: *supradozat* < *supra-* + *dozat* „beat”; *supraponderală* < *supra-* + *ponderală* „grasă”; *suprasolicitată* < *supra-* + *solicitată* „femeie stricată”; *supradimensionat* < *supra-* + *dimensionat* „care a fost prezentat ca mai important, mai valoros decît este”; (*mere la*) *suprapreț* < *supra-* + *preț* „(mere) foarte scumpe, la preț de speulă”.

Prefixoidele de intensitate *ultra-*, *super-*, *supra-*, *trans-*, *non-* creează eufemisme ironice și ocazionale cînd intră în relație cu un semn ce are conotații pozitive: „X ar trebui să încheie un acord de drujbă cu *ultra-demagogul* Jirinovski” (<http://unimedia.info>, vizitat 13.03.2013); „Este o *supra-structură* ideologică a statului” (www.europalibera.org, vizitat 06.04.2013); „Mircea Mihăieș îl vede pe Ponta nu *super-abil*” (www.europalibera.org, vizitat 15.04.2013); „*Alianța Moldova Noastră* a suferit o *non-victorie* la aceste alegeri, dar cu toate acestea ea nu renunță” (*Timpu*, 12 septembrie 2009, p. 2). Unele dintre prefixoide alcătuiesc eufemisme ocazionale de tipul: *superîntrebată* pentru „femeie stricată”, *piept extraplat* pentru „femeie fără piept”.

În cazul compunerii eufemistice, se poate vorbi despre utilizarea procedeelelor proprii compunerii din limba comună. Eufemismele compuse sînt un rezultat al unui joc de cuvinte, al unui calc sau al unei expresii cu caracter ironic și pot avea diverse structuri:

- adjectiv + adjectiv: *afro-american* „negru”; *alba-neagră* „joc de noroc ilegal”;
- adjectiv + adjectiv + adjectiv: *carpato-băsesciano-pontic* „spațiul carpatic al lui Băsescu și Ponta”;
- adjectiv + adverb de comparație + substantiv: *albă-ca-zăpada* „heroină”; *alb-ca-varul* „bolnav”;
- adjectiv + prepoziție + substantiv: *fudul de urechi* „surd”; *slab de înger* „fricos”;
- adjectiv + substantiv: *mare brînză* „rahat, lucru de nimic”; *grasomega* „personă foarte grasă, de dimensiuni mari”; *mare sculă* „teribil, grozav”;
- adverb + verb: *a binecuvînta* „a critica”; *a binedispune (bărbații)* „a întreține relații sexuale”;
- prepoziție + substantiv: *în deal* „cimitir”; *de vară* „slab, de calitate prostă”; *în etate* „bătrîn”;
- prepoziție + substantiv + numeral: *de vîrsta a treia* „bătrîn”; *de mîna a doua* „de calitate inferioară”;
- substantiv + adjectiv: *coate-goale* „sărac”; *apă tare* „țuică”; *fată-mare* „bancnota de 500 lei românești”; *iarbă-albă* „drog”; *Europa Liberă* „informator al cadrelor din penitenciar”; *lichidare fizică* „omor”;
- substantiv + substantiv: *vecinul Costică* „WC”; *Tanti Roza* „scleroză”, *adio mamă* „băutură alcoolică”; *Patria-mamă* „România” (interdicție de limbaj din domeniul politic);
- substantiv + prepoziție + substantiv: *casă fără geamuri* „închisoare”; *crimă și pedeapsă* „bestial, super”; *degetul fără unghie* „organul sexual masculin”; *copil de mingi* „personă fără importanță”; *doamnă de companie* „prostituată”; *tufă de Veneția* „prost, neghiob”;
- verb + substantiv: *pierde-vară* „leneș”; *împinge-tava* „restaurant cu autoservire; de calitate inferioară”; *Fie iertatului* „mort”; *suge-cep* „alcoolic”; *suge-bute* „bețiv de frunte”; *fumiclub* „WC în care se adună elevii sau studenții în pauză pentru a fuma”;
- verb + prepoziție + substantiv: *a se răsti la bocanci* „a voma”; *a lua în avion/în căruță* „a ironiza”; *a da la boboci* „a voma”; *dus cu pluta/de-acasă* „a fi nebun”; *a trimite la origini* „a înjura”; *a avea la bord* „a fi beat”;
- verb + prepoziție + adverb: *a lua de sus* „a manifesta o atitudine disprețuitoare (față de cineva)”; *a ordona de sus* „a ordona de la conducere”;

– verb + pronume + substantiv: *ia-mă nene* „autostop”, *lasă-mă mamă* „prost”; *arză-l-ar focul* „drac”, *ucigă-l toaca* „drac”.

Un grup aparte îl formează eufemismele cu structura de propoziție: *lasă-mă-să-te-las* „indiferent”; *uite-popa-nu-e-popa* „nehotărît”, „inconsecvent”.

Un alt element de îmbogățire a vocabularului eufemistic este compunerea prin abreviere. Dacă, în general, apariția termenilor abreviați este legată „de o reală nevoie de reducere a cuvintelor și grupurilor de cuvinte cu corp fonetic lung, greoi și dificil de pronunțat, scris sau memorat” [56, p. 8], apoi, cu referire la eufemisme, procedeul abrevierii urmărește alte scopuri (determinate de rolul eufemismelor în comunicare). Ca atare, majoritatea eufemismelor exprimate prin abrevieri desemnează numeroase asociații, organisme, instituții sociale, științifice, economice sau partide politice, dar utilizată cu valoare eufemistică, forma abreviată ignoră etimologia cuvântului: *PSD* „Partidul Social Democrat” – eufemism pentru „președinte în seara de duminică” (cu referire la M. Geoană, care a fost declarat învingător în alegerile prezidențiale din a. 2009, înainte de a fi cunoscute rezultatele finale ale scrutinului); *PDL* „Partidul Democrat Liberal” – eufemism pentru „președinte în dimineața de luni” (se referă la T. Băsescu, care a fost declarat învingător la președinție în urma anunțării rezultatelor finale ale scrutinului); *PCR* „Partidul Comunist Român” – eufemism pentru „pile, cunoștințe, relații”.

Unele abrevieri au caracter efemer, devenind, cu timpul, incompreensibile. Astfel, *APV* „armată pe viață”, care provine din limbajul militar, se utilizează eufemistic cu referire la tinerii care „se însoară și se înrolează în armata familială”; *CM* pentru „colonie de muncă”; *CR* pentru „contrarevoluționar” (în special sub forma „condamnat c. r.”); *PIP* pentru „impozit achitat de celibatari și de cei căsătoriți fără copii în timpul comunismului”; *TMI* pentru „Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg” (Busuioc 2012, p. 101) etc.

Multe abrevieri sînt create cu intenție ironică și se utilizează ca eufemisme pentru a face aluzie la prostie, decizii greșite, rezultate nedorite: *PPC* „poate pică ceva”; *HB* „Hoașca Bătrînă” (www.123urban.ro, vizitat 20.08.2012); *BBC* „buci, buze, cur” (Volceanov, p. 43); *TBC* „tutun, băutură, cafea” (Volceanov, p. 242); *RCM* „rahat cu moț” (Sturgeon, p. 67); *TP* < engl. *toilet paper* pentru „hîrtie pentru WC”; *FAQ* < engl. *fuck you* pentru „du-te dracului” (www.dictionarurban.ro, vizitat 15.04.2013); *sindromul N.F./ne-fe* „nervozitate excesivă pusă pe seama abstenenței sexuale” [65, p. 174]; *O.Z.N.* „o zeamă neidentificată” pentru „cafea slabă, cafea preparată din surogat” (Volceanov, p. 187); *X* pentru „filme pornografice” [56, p. 289]; *AN* „autor necunoscut” pentru „infrațiuni nerezolvate”; *AMR* „au mai rămas” – abreviere utilizată inițial pentru „restul zilelor rămase spre efectuare dintr-o perioadă de detenție sau din stagiul militar” (Volceanov, p. 26), preluată de studenți care, numără zilele pînă la sesiune sau vacanță.

De sfera sexualității ține abrevierea *L. H. O. O. Q.*: „E drept, fără a semna, precum nenea Duchamp, cu literele *L. H. O. O. Q.* (criptogramă engleză, care în franceză ar fi vrut să însemne... Elle a chaud au cul)” (Butnaru 2008, p. 195): *L. H. O. O. Q.* pentru „e cu fundu-n călduri”¹⁵. Alte exemple din această sferă sînt *bi-* pentru „bisexual”: „Sînt bi pasiv, începător, 25 ani, discret și cu caracter” (<http://anunturipenet.gsp.ro/relatii-sexuale>, vizitat 20.01.2015) și *homo-* pentru „homosexual”: „Sex: 15 semne că iubitul tău are înclinații homo” (www.eva.ro, vizitat 13.01.2014).

Este necesar să menționăm că abrevierile au funcție eufemistică în domeniul medical doar în contextele în care utilizarea formei întregi ar putea ofensa și/sau afecta emoțional receptorul. În convorbirile cu pacienții, abrevierile camuflează:

- diagnoza gravă: *DZ* „diabet zaharat”; *VHB* pentru „virus hepatic B”; *EBT* pentru „tumorile arborelui biliar extrahepatic”; *VHC* pentru „virus hepatic C”;
- diagnoza rușinoasă: *A51* pentru „sifilis recent”, *TBC* pentru „tuberculoză”, *CDI* pentru „consumator de droguri injectabile”, *ITS* pentru „infecții cu transmitere sexuală” sau *BTS* pentru „boli cu transmitere sexuală”.

Unii termeni eufemistici ilustrează schimbările sociale anume dintr-o anumită perioadă (*NKVD-ist* pentru „polițist” sau *gestapo* pentru „regim strict”), se referă la anumite minorități (*LGBT* pentru „comunitatea lesbienelor, gay-lor, bisexualilor și trans-genderilor”) sau la anumite circumstanțe sociale (*LCM* pentru „lovitura cauzatoare de moarte”).

Spre deosebire de derivare și compunere, conversiunea este bazată pe schimbarea valorii gramaticale a cuvîntului. Dintre tipurile de conversiune, substantivizarea adjectivului este cea mai frecventă în zona eufemismului. Termenul rezultat în urma substantivizării adjectivului capătă o nuanță peiorativă și, în majoritatea cazurilor, expresivă: *dosnică* pentru „femeie care practică sexul anal”; *suplinitor* pentru „amant”; *binevoitor* pentru „turnător”; *tărie* pentru „țuică”; *întăritor* pentru „băutură alcoolică”; *blondă* pentru „bere”; *fumigenă* pentru „știre falsă, transmisă pentru camuflarea intențiilor reale”; *supradozat* pentru „beat”; *deștept* pentru „prost”; *botanist* pentru „om naiv, credul”; *activ* (utilizat în limbajul lumii interlope și intrat deja și în limbajul comun) pentru „cazier bogat”; *bătrîn* pentru „student care repetă cursul”; *Bătrînul* pentru „Stalin” (în URSS) (Dabija, p. 71); *calmant* pentru „băutură spirtoasă”; *dungat* pentru „deținut, pușcăriaș”; *ecologist* pentru „vagabond”; *fundamentalist* pentru „extremist de factură religioasă, cu precădere islamică, fanatic”; *glumeț* pentru „bolnav psihic, nebun, smintit”; *golaș*

¹⁵În 1919, Marcel Duchamp, unul dintre cei mai influenți artiști moderni, a creat *L.H.O.O.Q.*, o parodie a Mona Lisei realizată prin adăugarea la o reproducere ieftină a unei mustăți și a unui cioc. Duchamp a adăugat o inscripție („Elle o chaud au cul”) care, atunci cînd e citită cu voce tare în franceză, se traduce literal: „Ea are un fund fierbinte”, implicînd ideea că femeia din tablou este într-o stare de excitare sexuală.

pentru „homosexual”; *illegalist* (termen glumeț și familiar) pentru „infractor, delincvent”; *ospitalier* pentru „homosexual pasiv”; *plimbăreț* pentru „vagabond”; *verzișor* pentru „dolar”.

Și alte cuvinte, din mai multe părți de vorbire, pot fi supuse procesului conversional, devenind eufemisme. Astfel, infinitivul își accentuează valoarea de substantiv: *trecere* pentru „moarte”; *optimizare* pentru „a elibera din funcție”; *disponibilizare* pentru „a concedia”; *curățare* pentru „confiscare, luare forțată” (Busuioc 2012, p. 103); *adormire* pentru „pasivitate, moarte”; *deshidratare* pentru „defecare” (Moraru 2008, p. 17); *liberalizare* pentru „scumpire”. Participiul, respectiv, își accentuează valoarea de adjectiv: *trecut* pentru „bătrân”; *afumat* pentru „beat”; *colorat* pentru „țigan”; *șezut* pentru „fese”; (note) *umflate* pentru „(note) mari”; (șef) *pornit* pentru „(șef) mînios”.

Se poate constata conversiunea frecventă a unor interjecții (mai cu seamă, în limbajul colocvial): *fîs* pentru „bășină”; *la oha* pentru „în bătaie de joc”; *fîș-fîș* pentru „bani”; *zdup* pentru „închisoare”; *bip-bip* pentru „semnal sonor de avertizare emis de un aparat de comunicații pentru cuvinte obscene”; *hîr-mîr* pentru „gălăgie” (Dumitrescu, p. 98). Cu valoare de adjectiv, interjecția se întrebuițează foarte rar: *tralala* pentru „nebun, aiurit, smintit”. De exemplu: *Are un comportament cam tralala*. Rol de eufemizare pot avea și numeralele substantivizate: *606* pentru „sifilis”; *69* pentru „poziție sexuală”; *111* pentru „hîrtie igienică” (www.123urban.md, vizitat 04.11.2014); *00* pentru „WC” (Got, p. 107); (articolul) *66* pentru „dușman al poporului”; *6* pentru „atenție” (www.123urban.md, vizitat 14.03.2012). Și substantivul adverbializat poate avea valoare eufemistică: *lemn* pentru „prost, imbecil, cretin, inert”; *tufă* pentru „total ignorant într-o problemă”; *burete* pentru „beat, bețiv”; *cleampă* pentru „beat”; *tămîie* pentru „prost, ignorant”; *tuflă* pentru „beat”.

Reduplicarea este un mijloc morfologic de formare a eufemismelor, avînd o funcție expresiv-poetică. Sunetele sau silabele reduplicate în cadrul cuvîntului eufemistic îi asigură acestuia o valoare originală și expresivă: *a lua cu liru-liru/a lua cu lugu-lugu* pentru „a flata, a face curte” (<https://dexonline.ro>, vizitat 12.04.2014); *hush hush* pentru „tabu, secret” (www.tpu.ro, vizitat 10.04.2014); *bing-bang* pentru „denunț” (Dumitrescu, 208); *harcea-parcea* pentru „dezordine” (Dumitrescu, p. 205); *a tălălăi* pentru „a vorbi mult”; *zig zig* pentru „relație sexuală”; *fîș-fîș* pentru „bani”; *pipi* pentru „a urina”; *lulu* pentru „deținut retardat mintal”; *a se chercheli* pentru „a se îmbăta”; *mumu* pentru „sex oral” (www.123urban.ro, vizitat 10.04.2013); *durduliu* pentru „gras”; *a face tuc-tuc* pentru „a turna”, „a duce poșta”; *a face friki-friki* pentru „a face dragoste” (www.123urban.ro, vizitat 10.04.2013); *lala* pentru „marijuana” (www.123urban.ro, vizitat 10.04.2013); *gîl-gîl-gîl* pentru „a bea”; *talmeș-balmeș* pentru „dezordine”; *harababură* pentru „scandal, ceartă” (Busuioc 2006, p. 103); *Sing-Sing* (*Sing Sing*

Correctional Facility – o închisoare renumită din SUA) pentru „închisoare” (Volceanov, p. 295); *a face hau-hau* pentru „a face scandal” (Volceanov, p. 98); *gang-bang* pentru „sex în grup” (www.123urban.ro, vizitat 16.04.2013); *re-re* pentru „reexaminare” [68, p. 124]; *giugiuleală* pentru „mîngîiere” (Busuioc 2006, p. 97); *chichițar* pentru „hoț” [68, p. 130].

Funcția eufemistică a reduplicărilor poate fi stabilită doar în context, întrucît, în afara acestuia, referentul rămîne obscur: „Nu s-a făcut mare *tam-tam* pe chestia asta, deoarece, oricum, cei din tabără se pregăteau să moară!” (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 20): *tam-tam* este un eufemism ce substituie cuvintele „gălăgie, ceartă”. Nimeni nu poate intui că termenul familiar de desemnare a organului masculin *coco*, care este o trunchiere a eufemismului *cocoșel* (folosit în mod glumeț), poate avea și sensul de „euro”: „Mi-am vîndut mașina cu 10 mii de coco” (www.123urban.ro, vizitat 14.04.2012).

2.1.2. Jocurile de cuvinte

Un rol important în formarea eufemismelor îl au jocurile de cuvinte: *deraiierile lexicale*, *calambururile*, *contaminarea* ș.a.

Cercetătorii au semnalat prezența unui fenomen în limbă care privește modul în care unii vorbitori reușesc să obțină anumite efecte comice fie prin alterarea sfîrșitului unui cuvînt, fie prin înlocuirea unui cuvînt cu alt cuvînt într-un context în care cel substituit era prevăzut [41, p. 160]. Este vorba despre deraierile lexicale ce se bazează pe asociații de idei sau pe unele asemănări formale.

Deraierile lexicale reprezintă un fenomen lexical realizat conștient de un vorbitor în vederea eufemizării exprimării. Drept rezultat apar așa-zisele eufemisme paronimice: a *defecta* pentru „a dezerta”, a-și *retrage curvintele* pentru „a-și retrage cuvintele false”, a *debila* pentru „a debita”. În această categorie putem încadra substituirea unui cuvînt vulgar cu altul, chiar dacă termenii nu mai au în comun decît prima silabă sau sunet (de exemplu, *du-te în pisici*, a *trimite în Petrea Mărinescu*, *băga-mi-aș piciorul*). Așa cum arată R. Zafiu, „unele substituiți eufemistice sînt foarte stabile și transparente (de exemplu, *cacao* în *a se face de cacao*)” [80, p. 82]. Deraierea lexicală poate da naștere eufemismelor disfemistice, cum ar fi *pană*, *pisici*, *pui*, *picior* – termeni care, prin forma lor, nu sînt ofensivi, dar care ofensează prin atitudinea vorbitorului și prin referentul la care trimit (organul sexual): „Directorul teatrului *își bagă piciorul*” (*Publika.md*, vizitat 29.06.2011, ora 23.35). Acest procedeu este deseori utilizat la crearea expresiilor blasfemice de tipul *Ce pușca mea?*; *Ce puii mei vreți?* etc. Atît inițiala *p*, cît și contextul și intonația garantează recuperarea sensului termenilor de către receptor. Aceeași inițială *p* din lexemul „popor” este schimbat în *b*, avînd o conotație disfemistică, sens explorat în

nuvela „Boborul” de Ioan Luca Caragiale și reluat de presă: „*Boborul* se obișnuiește foarte rapid cu traiul bun” (*Lumea*, 2010, nr. 6, p. 17).

Substituirea unui cuvânt prin altul se face, de cele mai multe ori, pe baza doar a unor asemănări formale, fără nici o legătură semantică: „Înalta Curte de *Cacao și Jeleuri*” (*Academia Cațavencu*, 15-21 decembrie 2012, p. 12) care derivă din „Înalta Curte de Casație și Justiție”; *Imperiul Oțoman* prin analogie cu *Imperiul Otoman*, pentru „Hoțoman”; *Doar Noi Avem* pentru *Direcția Națională Anticorupție*: „Cum că DNA-ul (Doar-Noi-Avem) zicea că nenea Hrebe a comis niște nereguli” (*Academia Cațavencu*, 24-30 octombrie 2014, p. 3); *Oficiul pentru Prăduirea Consumatorului* care derivă din „Oficiul pentru Protecția Consumatorului” (*Academia Cațavencu*, 14-20 august, 2004, p. 7).

Se poate observa că, cu cât este mai mare distanța dintre sensurile cuvântului substituit și cel creat, cu atât este mai pronunțat efectul umoristic: „Victor Ponta, în *The Plagiator*, un film cu și despre plagiat! Pe micile și marile ecrane în plină desfășurare” (*Academia Cațavencu*, 20-26 iunie 2012, p. 10). Acest exemplu conține o aluzie fină la informația din presa românească, precum că Victor Ponta și-a plagiat teza, fiind prezentat ca personajul principal din filmul *Plagiator* (o modificare a titlului bine cunoscutului film „*The Gladiator*”); „Într-o zi, doamna învățătoare îi spune lui Bulă: – Măi, Bulă, schimbă-ți numele pentru că, dacă schimbi prima literă, iese un cuvânt foarte urât. A doua zi: – Bulă, ți-ai schimbat numele? – Da, doamna învățătoare. Acum mă cheamă *Denis!*” (*Academia Cațavencu*, 4-10 mai 2012, p. 9). Din substituirea primelor litere și din aluzia învățătoarei, ne dăm bine seama că sînt camuflate două cuvinte obscene, care desemnează organul genital masculin.

Calamburul poate produce sensuri și cuvinte noi bazate pe echivocul rezultat din substituirea a două cuvinte asemănătoare formal, cu sensuri diferite. Efectul umoristic obținut, ca și în cazul deraierilor lexicale, este cu atât mai puternic, cu cât distanța semantică dintre cuvinte este mai mare: „În PSD București se vorbește că partidul se pregătește să se distanțeze și el de Popovici, pe care din secretar *executiv* îl va transforma în ministru secretar *executat*” (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 9).

Derivarea eufemistică provoacă jocuri de cuvinte prin utilizarea diversilor termeni: (*i)epurași* pentru pluralul diminutival al lexemului „euro”; *boi ieri* pentru „boieri”; *nume rar* pentru „numerar”; *pisicologie* pentru „psihologie”; *pidagog* pentru „pedagog”; *porcuror* pentru „procuror”; *sala de suferințe* pentru „sala de conferințe”.

Ambiguitatea realizată prin calambur este un bun exemplu de figură dependentă de contextul lingvistic: „I-am dat cep și zoaiile put, a început adică pe dos, adică pe de-a'ndoaselea, adică mai descoperim și noi cîte se fac în dosul nostru și pe dosul nostru, mai desco-*pi*erim și noi

cîte un mort ce crește pe spinarea noastră” (<http://vitalie.vovc.over-blog.com>, vizitat 12.01.2013). Alte calambururi eufemistice: *Ia-mă, doctor ...AS!*, adică „Ia-mă, doctoraș!” cu sensul de „doctor nu prea bun”; „să fii *cuminte* și *cu minte*” cu sensul „să nu fie prost”; „*maiDanii* răsculați strigă *mai dăni!*”: Maidanii răsculați din Kiev cer sa le dea rolul activ în politică; „Închideți-vă *fLeanca!*” (<http://vitalie.vovc.over-blog.com>, vizitat 23.09.2014): *fleancă* + *Leancă* (ex-prim-ministru al Republicii Moldova); „Acum ucrainenii fumează nervos *trabucuri*, dar pot folosi *BUK-uri* fără grijă” (<http://vitalie.vovc.over-blog.com>, vizitat 23.09.2014): *trabuc* + *BUK* (rachetă de mari dimensiuni); „S-a întors de la yankei cu *Fă, Inna* și ulei!” (*Kamekaze*, 1 octombrie 2014, p. 3): *Fă* + *Inna* pentru „făină” – aluzie la „a scoate din foame”.

Ortografia calamburului poate avea consecințe asupra sensului lexemului respectiv: „El pune*LINgura* pe buzele ei!”, adică „el a sărutat-o”. Este răspîndită utilizarea calamburistică a numelor proprii de persoană, devenind substitute pentru cuvinte asemănătoare: *Tolea* („s-a dus la nenea Tolea”) pentru „s-a dus la toaletă”, *vecinul Costică* pentru „WC”, *Radu* (în expresia „Radu l-a invitat”) pentru „a o rade, a fugi”, *Riga* („L-a chemat la Riga”) pentru „a rîgîi, a voma”. Exemplele enumerate mai sus sînt culese din vorbirea curentă.

Fiind un fenomen dependent de contextul în care se utilizează și o formă de manifestare a funcției ludice a limbajului (a se vedea [6, p. 90]), calamburul necesită uneori explicații în vederea dezambiguizării: „A rămîne este un privilegiu, adică atunci cînd rămîi nu-ți rămîne decît a *privi* cum ei umblă cu *legiul*, cum și-l aștern, acest *legiu*, sub ei, chit că e o greșeală de gen la mijloc” (<http://vitalie.vovc.over-blog.com>, vizitat 12.01.2013): *privi* + *legiu*.

Modalitatea principală de formare a ambiguității calamburistice, după cum constată majoritatea cercetătorilor, o constituie omonimia sau polisemia. Anume echivocul semantic stă la baza calamburului format prin omonimie: „Să trăiască Useleul, c-a făcut pisică *leul!*” (*Academia Cațavencu*, 4-10 august 2012, p. 9): *leu* „mamifer” și *leu* „monedă” sînt omonime și, numai după lectura articolului, devine clară ambiguitatea (fiind vorba de moneda națională care continuă drumul năvalnic spre pragul de 6 bucăți pentru un euro). Frecvent se recurge la calamburul ce are la bază omonimia fonetică: „Cînd *duduiă* economia, ți-ai găsit și tu *dudúia*. Andra parcă o cheamă” (*Academia Cațavencu*, 19-15 iunie 2010, p. 14). În acest exemplu, ambiguitatea lexicală se bazează pe asemănarea fonică dintre forma de imperfect a verbului onomatopeic *dudui* (aici cu sensul „a se afla în criză, a fi zgduit de criză”) și substantivul *dudui*. Ambiguitatea poate fi generată, de asemenea, și de eufemisme ocazionale create prin polisemie: „Evoluția Cruduței în natură: de la *tiristă* la știristă” (*Academia Cațavencu*, 1-7 septembrie 2012, p. 9): substantivul *tiristă* din titlul articolului îmbină sensul „șoferiță de automobil TIR” și sensul „prostituată”.

Un efect stilistic deosebit îl produc eufemismele formate prin contaminare, procedeu la care apelează vorbitorul în dorința de a reda maximum de informație prin minim efort. De exemplu: „După un prostănac, adică Mircea Geoană, PSD-ul ne-a mai propus un mare exemplu de politician, adicătelea domnul Victor Ponta, care ar trebui să fie numit de acum înainte *Pontănacul*” (*Academia Cațavencu*, 14-20 iulie 2012, p. 7): eufemismul *Pontănacul* s-a format ca rezultat al contopirii cuvintelor *Ponta* și *prostănac* și exprimă atitudinea ironico-sarcastică a autorului față de persoana evocată; „După tăierile bugetare, a apărut o nouă categorie afectată de criză: *fugetarii*” (*Academia Cațavencu*, 9-15 iulie 2010, p. 9): cuvântul *fugetarii* face referință la persoanele implicate direct în aceste tăieri de buget, adică T. Băsescu, E. Boc și E. Udrea, care „fug” de mînia „bugetarilor”.

Un rol important în procesul de decodare a acestor mesaje îl joacă contextul și cunoștințele extralingvistice ale cititorului. Astfel, în enunțul „La Tîrgul de *Curte Bocfest*, Radu Moraru îi prezintă doamnei Elena Udrea două reviste de *pupinturism*” (*Academia Cațavencu*, 9-15 iunie 2010, p. 9). Mesajul nu poate fi lesne decodificat, dacă cititorul n-ar fi la curent că în Germania se organizează anual un Tîrg de Carte numit „Buchfest” (de aici și expresia *Tîrgul de Curte Bocfest*) și că Ministrul Elena Udrea este interesată de dezvoltarea turismului în România, iar nereușitele ei în acest domeniu sînt ușor depistate în conotația sarcastică a ocazionalismului *pupinturism* (format prin analogie cu *pupincurist*, -ă „(persoană) lingușitoare, fără verticalitate”).

Un alt eufemism format prin contaminare este *țuicomycină* pentru „băătură alcoolică” (Dumitrescu, p. 59) care rezultă din două substantive: *țuică* „băătură alcoolică” și *ampicilină* „antibiotic” (ca și în cazul sinonimului *streptomycină* „coniac”). Acest eufemism poartă o notă ironică, făcîndu-se aluzie la „medicamentul țuicomycină” în limbajul comun. Un alt eufemism – *craligrafie* pentru „scris urît”, substantiv alcătuit din „caligrafie” și „cracaleți” (Butnaru 2008, p. 192). Un exemplu actual din domeniul politic este *cleptoclatură*: *cleptomanie* + *nomenclatură* pentru „persoane corupte din vîrfurile ierarhiei politice” (Volceanov, p. 69). Similar, fenomenul se manifestă și în zona verbului: *șterge* + *șperli* din care a rezultat eufemismul *a șterpeli*; *a privatiza* + (rus.) *npuxvamumb* „a acapara” a rezultat eufemismul *a prihvatiza* (se face aluzie la privatizare abuzivă, ilegală): „A avut de cîștigat doar o parte neînsemnată de oameni energici, mulți dintre ei fără scrupule, care *au prihvatizat* tot ce a fost” (<http://point.md>, vizitat 19.08.2011). Acest tip de contaminare este construit prin analogie cu termenii literari existenți și are caracter expresiv și glumeț.

Cu titlu de concluzie, putem adăuga că cele trei procedee analizate – deraierea lexicală, calamburul și contaminarea – „(de obicei, procedee discursive efemere) se fixează, produc

cuvinte și expresii care se impun în uz datorită originalității lor, surprizei comice și formei sonore evocatoare” [170].

2.1.3. Accidentele fonetice

Alterarea fonetică a unui semnificant supus interdicțiilor de limbaj are ca scop evitarea rostirii directe a acestuia și prezentarea lui sub o formă modificată, dar recunoscutibilă. Tipurile cele mai frecvente de accidente fonetice (afereza, anagrama, sincopa, apocopa ș.a.) eufemizează cuvintele tabuizate prin suprimare și nu se disting prin principiile lor de funcționare. În legătură cu acest fapt A. Horak remarcă: „Afereza, sincopa, apocopa eufemizează toate cuvintele tabuizate, modificându-le morfologic prin eliminarea părții inițiale, centrale sau finale; alterarea formală provocând o alterare semantică” [88, p. 76]. Prin urmare accidentele fonetice duc la simplificarea pronunției unui lexem, prin evitarea aceleiași mișcări articulatorii și economisind mijloacele lingvistice. Prin aplicarea „conștientă” a accidentelor apar eufemismele.

Afereza, în comparație cu alte figuri fonetice, este un mijloc mai puțin exploatat de eufemisme. Prin afereză, forma lexemului va fi modificată parțial, cuvântul nou creat fiind asemănător cu cel original, pentru a fi decodat, recunoscut și asociat: „Shyamalan face iar *șto* de noi?!” (< mișto) (www.romanalibera.ro, vizitat 16.06.2008). Alterarea fonetică afectează nu numai cuvinte, dar și îmbinări de cuvinte ce conțin un termen-tabu, care necesită cunoașterea anterioară a îmbinărilor: „Moș Ion prin ogradă tot se auzea: '*mnezeul măsi* pentru „Dumnezeu”, *sculița măsi* pentru „pășculița”. Evitarea lexemului întreg produce efectul dorit de camuflare a termenului-tabu.

Prin anagramă se formează eufemisme neologice, a căror descifrare presupune cunoașterea prealabilă a contextului. Majoritatea unor atare eufemisme se referă la personalități, cum ar fi *Fanuște* pentru „Ștefan cel Mare”; *Unic* („Nicu”) pentru „Nicolae Ceaușescu” (www.jurnalul.ro, vizitat 15.06.2011); *Daune Reale* pentru „Elena Udrea”; *Egomaniac* pentru „Mircea Geoană”; *Ionic lie US* pentru „Ion Iliescu”; *Na, ba securista* pentru „Traian Băsescu”. Iată unele exemple similare în alte limbi: *Satanic abuser* pentru „Traian Băsescu”; *That great* pentru „Margaret Thatcher”; *Rien n'est établi* pentru „Albert Einstein”. Amintim și de anagramele eufemistice care pot denumi localități geografice „Roma” – *Amor*, „Rusia” – *Urias*, „România” – *Armonia* etc. Permutarea unor sunete în cadrul cuvintelor e ilustrată în construcții vulgare, voalându-se astfel lexemele obscene: *lupa*, *mute fuște* [80, p. 78].

Sincopa este un fenomen fonetic care constă în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate între două consoane ale unui cuvânt. Dintre eufemismele (mai puține la număr) produse prin sincopă menționăm: *kkt* < căcat: „Începe campania electorală, VEZI

AICISHA cel mai de kkt sondaj, adică cel mai relevant” (*Kamekaze*, 2 octombrie 2014, 4). În ultimii ani, comunicarea prin internet și prin telefonie mobilă a produs sincopă, care din comunicarea scrisă, au trecut în cea orală: *emo* < *eu mă omor*, *te iubi* < *te iubesc*, *te vr* < *te vreau*, *am vzt tot* < *am văzut tot*, *e ftl* < *e feteleu*, *mdr de prof* < *mor de rîs de profesor*, *nu vb mult* < *nu vorbi mult*, *dnd* de la engl. *do not disturb* < *nu deranja* etc. Funcția lor este de a ascunde adevărul, de a reduce sensul, de a camufla mesajul, ele comportându-se ca sigle sau trunchieri obișnuite.

Apocopa, sau trunchierea, de asemenea, poate contribui la crearea eufemismelor. Grafic, ea se marchează prin liniuță: *ta-su* „tata celui din baltă” sau puncte de suspensie: „Guvernul a fost atacat cu *pul...cu pul...cu pulsuri!*” (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 9). Apocopa este mai des utilizată în limbajul tinerilor în a doua jumătate a secolului al XX-lea: *analfa* pentru „analfabet”, *pro* pentru „prost”, *P. S.* pentru „parazit social”, *copi* pentru „copiat”, *plicti* pentru „plictisitor”, *homo* pentru „homosexual”, *oligo* pentru „oligofren”, *schizo* pentru „schizofrenic”. Cert este că „formele scurte sînt simțite de interlocutor mai puțin agresive. Deși trunchierile sînt specifice oralității” [68, p. 38]. Trunchierile apar acum tot mai des și în scris sub influența scrisului rapid prin internet sau prin economisirea spațiului în mesajele telefonice (de exemplu, în SMS).

În mass-media apar cuvinte proprii formate prin apocopă de tipul *Adi*, *Teo*: „Se scutură *Băse* de dumneavoastră?” (*Academia Cațavencu*, 18-24 noiembrie 2009, p. 4); „În timp ce s-a făcut mare tam-tam, că *Nuți* a dat noroc cu tovarășii săi de pahar, *Băse* și *Boc*, s-a pierdut din vedere semnificația băutei, în tradiția bășesciană” (*Academia Cațavencu*, 1-7 octombrie 2014, p. 4).

Exemplele de mai sus ne conduc la ideea că latura formală a cuvîntului nou creat trebuie să fie suficient de asemănătoare cu originalul, astfel încît vorbitorul să o poată decodifica prin asociere. Atunci cînd alterarea fonetică afectează nu numai lexeme, dar și îmbinări de cuvinte ce conțin un termen-tabu, asocierea devine imposibilă. Deseori în loc de cuvintele obscene se utilizează apocopele eufemistice: „Ești simpatic cînd taci...C...de Braia. – Nu folosiți astfel de cuvinte” (*Lumea*, 2010, nr. 2, p. 75); „C...m-aș întrînsele!” (Vasilache 2006, p. 333); „Dar știu că pentru mine pămîntul meu e mai important decît războiul vostru. Eu sînt țăran, nu soldat, de aceea cel mai bun Comandant n-are decît să mă...” (Florescu, 134); „Și eu, cu *Români au talent*, împreună cu activitatea mea anterioară, am trecut prin experiența injuriilor... că deh... sînt *clovnul care face rap* (care la sfîrșitul zilei e cel mai frumos compliment) (*Academia Cațavencu*, 5-11 septembrie 2012, p.13).

2.1.4. Regionalismele

O sursă de apariție a eufemismelor o constituie lexicul regional. Cu cât aria de extindere a eufemismului este mai mică, cu atât mai puține șanse sînt ca eufemismul respectiv să fie decodat pe un alt teritoriu. Printre seriile sinonimice eufemistice, termenii din lexicul regional ocupă poziția între disfemism și eufemism ironic. Fiind specifici doar unei comunități, aceste eufemisme sînt de neînțeles pentru alte grupuri de vorbitori:

„Păi, cum credeți că se face treaba la primărie, nu-i păcat să stea familiile despărțite? Că la cîte *coțohîrle* umblă astăzi prin primării, riscă biete neveste să-și piardă bărbații, așa că bine s-a gîndit dom' primar: soția trebuie să lucreze cot la cot cu soțul și să nu-l scape din ochi o clipă!” (*Academia Cațavencu*, 25 mai 2012, p. 9).

Introducînd termeni regionali într-un context nespecific regiunii sale, vorbitorul trebuie să fie sigur că va fi înțeles și nu va fi suspectat de ofense la adresa cuiva: *feciorăriță* (reg.) „fată care umblă după băieți”. Sensul eufemismului respectiv poate fi dedus în baza analogiei *fecior-băiat*. O întregă serie eufemistică se conturează pentru denotatul cuvîntului „curvar”: *muieratic*, *muierar*, *muieros*, *muierelnic*, *muieraș* (Bulgăr *et alii*, p. 308). Sensul acestora este transparent datorită rădăcinii comune *muier-femeie*, în pofida faptului că sufixele sînt diferite. Aducem unele eufemisme regionale ce predomină în sfera fiziologică a omului: *mădular*, *măciucă*, *știulete*, *carbasan*, *masdrug*, *caras*, *ștrumeleag* pentru „organul sexual masculin” etc. Prin aceste eufemisme vorbitorul încearcă să camufleze mesajul obscen sau indecent.

Sensul unor termeni regionali netransparenți poate fi cunoscut doar prin apelul direct la dicționarele de specialitate: *a dobzăla* (reg.), *a otînji* (reg.), *a zobi* (reg.), *a toroipăni* (reg.) pentru „a bate” (Dumitrescu, p. 55); *vrut* (reg.), *bulearcă* (reg.), *zaibăr* (reg.), *trăscău* (reg.), *pălincuță* (reg.), *holercă* (reg.), *vinars* (reg.), *prăștină* (reg.), *baștină* (reg.), *șumeneală* (reg.), *țîșpoacă* (reg.) „băutură alcoolică” (Dumitrescu, p. 59); *gop* (reg.) „băiat sau tînăr prost”, „tont” (Bulgăr *et alii*, 186); *gorgună* „femeie bătrînă”, „rea” (Bulgăr *et alii*, p. 187); *juglău* (reg.) „om morocănos”, „tăcut”, „închis” (Bulgăr *et alii*, p. 265); *casap*, *hoher* „călău” (Dumitrescu, p. 346); *mișel* „om nevoieaș” (Dumitrescu, p. 416); *glajă* „sticlă de vin” [68, p. 125]; *potloagă* „prostituată” (Volceanov, p. 299); *a se năuci*, *a se teșmeni*, *a șturluiba*, *a se hubăuci*, *a se tehui* pentru „a se zăpăci” (Dumitrescu, p. 510) sau la un context care permite deducerea acestuia: „În satul nostru era o *gospodreanche* care strica bărbații din drum”: regionalismul *gospodreanche* alcătuit din contaminarea a două substantive *gospodină* + *dreani*¹⁶ + terminația -che are o

¹⁶*dreani* < rus. *дрянь* „нечто плохое, негодное; плохие вещи”.

conotație depreciativă, precum în cuvintele *dilimache*, *mulache*, *pampalache* pentru „persoană naivă” etc.

Deseori, același cuvânt, în diverse localități, poate avea conotații diferite. Regionalismul *vintre* în ALR, este înregistrat pentru diverse regiuni ca: *stomac*, *diaree*, *organe genitale* etc. Într-un mesaj de felul: „Studentul X nu este la ore, are vintre, Doamne Profesoare”, se evită cuvântul cu o conotație negativă cunoscut tuturor, „diaree”, utilizându-le un regionalism, poate, mai puțin cunoscut profesorului și altor studenți. Prin urmare, putem considera că regionalismul *vintre* este eufemism.

După cum menționează V. Șerban și I. Evseev, „cuvintele dialectale, regionalismele, poartă întotdeauna o conotație locală, ele funcționează ca elemente ale unui microcâmp cultural în cadrul culturii naționale. Tocmai acest «exotism intern» specific dialectismelor și etnografismelor determină funcționalitatea lor în unele stiluri ale limbii literare” [71, p. 144-145].

Examinând substituirea termenului-tabu prin mijloace morfologice, care stau la temelia formării eufemismelor noi, am observat că uneori eufemismul unui cuvânt este exprimat printr-un termen aparținând unei alte clase morfologice. Există însă multe aspecte neelucidate, legate de mijloacele de formare interne. În multe cazuri există o oarecare ambiguitate, pe care o dă necunoașterea sensului exact de către un interlocutor, care vine în contact cu eufemismele sus-numite pentru prima oară.

2.1.5. Mijloace semantice de formare a eufemismelor

La îmbogățirea stratului eufemistic un rol deosebit revine manifestărilor semantice ale unităților limbii. Ne referim, întâi de toate, la polisemie și la figurile semantice.

Interpretarea sensurilor din limba comună nu se face decît în legătură directă cu sensul specializat, iar elementul care contribuie la dezambiguizarea termenului este contextul. Afirmăția se referă și la fenomenul eufemiei. Prin utilizare frecventă, termenii și îmbinările eufemistice se clișeizează, realizîndu-se, astfel, fie o restricție de sens (*a extrage* pentru „a fura din buzunar”), fie o extensiune a sferei de utilizare a unor termeni care, datorită sensurilor contextuale ce li se conferă, devin polisemantici (*balerină*: 1) „persoană care practică baletul”; 2) „prostituată”).

Contextul are un rol deosebit și în dobîndirea de către unitățile lexicale a unui sens eufemistic: or, numai în situații verbale concrete putem identifica gradul de eufemizare a unităților lexicale. În acest sens, am putea conchide că, potențial, orice cuvânt și/sau îmbinare de cuvinte utilizat(ă) într-un anumit context poate să conțină un sens eufemistic. Chiar și cuvintele care, s-ar părea, că fac parte din același registru funcțional-stilistic (pe axa temporală, stilistică etc.) se dovedesc a fi, pînă la urmă, purtătoare de încărcătură eufemistică. De exemplu:

„Ministrul Educației, îndată după Perestroikă, *desconsidera* (ca să nu zic, disprețuia¹⁷) cadrele didactice care amenințau Guvernul cu greve” (*Făclia*, 11 aprilie 2014, p. 1).

În același timp, cel care scrie/vorbește, deși face uz de unități eufemistice, nu are certitudinea că cititorul/ascultătorul decupează univoc acest sens. Din aceste considerente, emițătorul, în intenția sa de a transmite un sens eufemistic, este pus în situația de a apela la alte mijloace, cum ar fi modularea vocii, ghilimelele, corpul de literă etc., intercalarea unor precizări de tipul „eufemistic vorbind”, „pentru a nu părea prea categoric”, „aș putea recurge și la alte cuvinte” etc.: „În această categorie numită eufemistic «educație politică» intrau și subiecte mai delicate, precum încălcările comise de către membri ai nomenclurii de partid, inclusiv furturi, delapidări de fonduri, dar și relațiile acestora cu subalternii” (www.historia.ro, vizitat 22.04.2013); „Riyadh a acuzat «forțe externe», un eufemism pentru Iran, pentru ultimul val de proteste din această regiune” (www.adevarul.md, vizitat 02.03.2012); „Insuficiența (eufemistic vorbind!) lecturilor și o relativ slabă orientare a tinerilor creați de către unele reviste literare (conduse în multe cazuri, tot de <<clasici>>), perpetuează nesincronizarea cu (post)modernizarea domeniului, în ciuda <<lecțiilor>> unor Stănescu, Sorescu, Cărtărescu, Geoge Anca, Florentin Smarandache, Justin Panța, N. Coande ș.a.” (Soare, p. 15); „De fapt, «făcu cunoștință» e un eufemism, – ofițerul stătea singur la o masă plină cu sticle goale” (Busuioc 2006, p. 120).

Un caz aparte al polisemiei îl reprezintă polisemia externă sau extradomenială [82, p. 393; 92, p. 211; 5, p. 16], rezultată din migrările lexicului dinspre anumite domenii de specialitate (de exemplu, sport, medicină etc.) spre domeniul politic. Cu referire la obiectul nostru de cercetare, acest tip de eufemisme le vom numi eufemisme migratoare. Este de menționat, totodată, că în comunicarea dintre specialiștii din același domeniu, termenii nu au valoare eufemistică, dar aceiași termeni în comunicarea dintre specialiștii din domenii diferite obțin valoare eufemistică (de exemplu, termenul *a amputa* utilizat în comunicarea dintre doi medici și în comunicarea dintre un medic și un pacient).

Comportamentul termenilor eufemistici migratori este diferit în contextul politic. Astfel, în limbajul politic (discurs, luare de cuvânt, intervenție, comentariu etc.) se poate observa un anume specific de utilizare a modalităților de redare a informației, determinat de scopul textului politic – de a camufla sau, dimpotrivă, de a reliefa aspectele negative/pozitive ale realităților evocative, de a-l afecta sau, dimpotrivă, de a-l pondera cât mai puțin/mult pe destinatar. În plan lingvistic, eufemismele politice reprezintă un rezultat al compromisului dintre semantică și

¹⁷În viziunea autorului, verbul *a desconsidera* este mai puțin ofensator decât verbul *a disprețui*.

pragmatică, adică dintre sensul cuvintelor și efectele acestui sens. Compromisul se face în beneficiul destinatarului (ascultător sau cititor), întrucât acesta, în ultimă instanță, trebuie să se entuziasmeze, să se revolte, să se resemneze etc., altfel zis, trebuie să ia și el o atitudine față de cele comunicate.

Sensurile cuvintelor polisemantice dezvoltă uneori omonimii, păstrându-se atât sensul cu care erau utilizați inițial, cât și sensurile cu care sînt utilizate în funcție de eufemism. Limbajul actual înregistrează o serie de astfel de eufemisme migratoare: *a elimina* pentru „a exclude, a ucide”, *a cosmetiza* pentru „a minți”, *reabilitare* pentru „reparare”, *pirat* pentru „neoficial, neautorizat”, *a albi* pentru „a falsifica”, *basm* pentru „minciună”, *sensibil* pentru „delicat, compromițător”. Exemple: „Spitalele reprezintă un sector *sensibil* și strategic în orice țară (<http://www.spitalbuhusi.ro/pdf>, vizitat 20.04.2014); „Scopul final trebuie să fie *eliminarea* evreilor în totalitate” (<http://www.ziare.com>, vizitat 22.04.2014); „Istoria *cosmetizată* a românilor. Alexandru Ioan Cuza era atras de jocurile de noroc” (<http://www.history.ro>, vizitat 20.04.2014); „Arutiunov consideră că modificarea de pe diplomă este opera «urmașilor» lui Lenin în URSS, care au *albit* biografia marelui conducător” (*Lumea*, 2008, nr. 6, p. 90); „Apariția cărții era posibilă într-un moment de destindere cauzat de «dezgheț!»” (Lungu 2014b, p. 37); „Auzeam pentru a nu știu a cîta oară aceleași *basm*e politice despre supraomul cu conducerea poporului” (*Lumea*, 2011, nr. 6, p. 93).

În baza exemplurilor aduse, putem deduce că „termenii își pot prezenta polisemia în dublu sens: o unitate utilizată în mod specific într-un domeniu poate fi utilizată din nou într-un alt domeniu cu același sens și, plecînd de la aceeași unitate de bază, se pot obține sensuri diferite, dar care, în esență, coincid” [83, p. 35]. În subsidiar, am mai putea adăuga că termenii reali sînt, virtual, polisemantici, semnificatul lor fiind apt să se extindă și să se multiplice în diverse domenii de specialitate, iar termenii utilizați în mai multe domenii, care sînt formal identici, pot fi și semantic identici (total sau parțial), în ambele cazuri fiind vorba de polisemie.

Într-un sistem binar, termen *vs.* cuvînt, polisemie înseamnă rezultatul derivării semantice, în momentul în care termenul migrează spre limba comună și dezvoltă, plecînd de la sensul lui specializat la origine, noi sensuri conotative prin încălcarea registrului stilistic. De aceea, fenomenul este calificat și ca dinamică semantică, neologie semantică [93, p. 117-120], schimbare de sens sau tropi [94, p. 31-33], evoluție a sensului sau, la modul general, conotație.

Analogia dintre lupta economică sau politică și lupta din sport duce la crearea unui șir de eufemisme. *A fenta* din domeniul sportului înseamnă „a deruta pe adversar prin fente”, iar într-un context cu caracter juridic – „a păcăli”, „a minți”, „a înșela”: „Sistemul ECRIS și funcția sa de «repartizare aleatorie» a dosarului unui complet de judecată a fost constant criticat în ultimii ani

cum că este vulnerabil și că exista destule metode de a fenta sistemul, pentru ca un dosar să ajungă la un complet de judecată favorabil inculpatului” (www.avocatura.com, vizitat 20.04.2013).

Îmbinarea liberă de cuvinte *a da în bară* din domeniul sportului (fotbalului) devine îmbinare stabilă în discursul politic, semnificând „a comite o greșeală”, „a face o gafă”: „Consilierii prezidențiali au dat-o demult urât în bară” (www.evz.ro, vizitat 20.04.2013).

Expresia *a lăsa pe cineva în ofsaid* înseamnă în fotbal „a lăsa pe cineva în afara jocului”, „a izola”, „a exclude din”, „a neutraliza”, iar într-un text politic semnifică „a se afla într-o situație nefavorabilă”: „PL nu trebuie lăsat în ofsaid” (www.tribuna.md, vizitat 20.03.2012).

Verbul *a faulta* are sensul „a ataca nereglementar, comițând un fault”, iar „pe stadionul” politic are sensul de „a încălca acordul sau regulamentul unui partid, al unei alianțe etc.”: „Faultat de colegii de partid, deputatul Bancescu nu este ocolit de noroc” (www.ziarulevenimentul.ro, vizitat 18.07.2002); „Filat și-a faultat rău de tot colegii de alianță în ultimul timp” (<http://romanmihaes.wordpress.com>, vizitat 09.10.2010).

Preluete din limbajul fotbalistic, *a centra* și *a da cu capul* sînt utilizate cu funcție eufemistică în comentariile politice și economice: „Dragnea centrează, dar nu mai dă cu capul” (www.ziuanews.ro, vizitat 19.03.2013): în acest enunț, vicepremierul Liviu Dragnea conduce, dar „mingea nu o poate da în poartă”, deoarece a pierdut prima bătălie cu propriul partid.

Terminologia medicală furnizează și ea cuvinte ce pot îndeplini funcția eufemismelor politice. *Colaps* este o „insuficiență circulatorie periferică, manifestată prin pierderea oricărei forțe, scădere bruscă a tensiunii arteriale, puls rapid și foarte slab etc.”, dar într-un text politic poate substitui termenul „prăbușire”: „În timp ce Republica Moldova nu-și poate reveni după colapsul politic, aceștia nu-și pot împărți perlele, țigările și salariile cetățenilor” (*Ziarul de Gardă*, 18 aprilie 2013, p. 8).

Anemic este un adjectiv care se referă la o persoană suferindă de anemie. Acest adjectiv și-a extins sfera de utilizare, fiind înregistrat atât în domeniul politic, cât și în cel economic cu sensul figurat de „slab”, „fără vlagă”, „fără valoare” etc.: „Negocieri lente și *anemice*” (*Jurnal de Chișinău*, 19 martie 2013, p. 3); „Economia Moldovei va avea o evoluție *anemică* în următorii doi ani” (<http://www.publika.md>, vizitat 15.06.2012); „Relații îndeosebi socio-economice care au îngreunat și mai mult procesul deja *anemic* de dezvoltare și modernizare” (*Lumea*, 2011, nr. 5, p. 28).

Testosteron este înregistrat de dicționare cu sensul de „hormon sexual masculin care menține caracterele sexuale secundare masculine”, însă poate fi utilizat și cu sens eufemistic: „Politicienii și finanțistii autohtoni cred că pot izola România de criza internațională cu vorbe și

testosteron” (www.romanalibera.ro, vizitat 02.10.2008). Termenul în cauză substituie sensul de „risc”, dat fiind faptul că în principalele instituții economice și politice conduc preponderent bărbații, care sînt tentați să-și asume riscuri mult mai mari decît femeile.

Alergie este un „mod special de a reacționa al organismului sub acțiunea unor microbi sau a unor substanțe străine introduse pe căi variate: digestivă, respiratorie, injecții etc.”, dar poate semnifica și „a nu tolera”, „a nu suporta”: „Adrian Păunescu a fost un om cu o poftă extraordinară de viață, dar avea *alergie* la prostie!” (www.evz.ro, vizitat 04.03.2013).

A *amputa*, adică „a tăia pe cale chirurgicală (sau a pierde accidental) un membru al corpului sau un segment de membru”, poate însemna și „a fi incapabil de a funcționa”: „Practic, la momentul actual, în Republica Moldova avem un cabinet de miniștri *amputat* sau, altfel spus, un guvern cu trei prim-miniștri” (www.noi.md, vizitat 28.11.2012).

N-ar trebui să se creeze impresia că doar termenii sportivi și cei medicali pot fi utilizați cu funcție eufemistică. Potențial, trebuie să admitem că nu există termeni „domeniali”, ce nu ar putea să „survoleze” alte domenii adiacente sau chiar și mai îndepărtate. Domeniul cel mai „ospitalier” se dovedește a fi cel al politicului. Astăzi, de exemplu, nimeni nu va fi șocat dacă un politician va utiliza în intervenția sa *migrație* (termen zoologic), *buton* (termen industrial), *a duce cu zăhărelul* (termen din domeniul alimentației), *Cei 322* (termen matematic), *a dura în bască* (termen din sfera vestimentației), *Săptămîna mare* (termen religios): „Despre *migrația* aleșilor locali dintr-un partid în altul” (www.publika.md, vizitat 28.03.2012); „Avem dovadă că în luna iunie a acestui an, cînd erau la *butoanele* prefecturilor, pesediții își aranjau alegerile într-un stil autentic bolșevic” (*Academia Cașavencu*, 18-24 noiembrie 2009, p. 3); „Astăzi în conferința de presă, primarul orașului a precizat că angajații din primărie *l-au dus cu zăhărelul*” (<http://suceavalive.ro>, vizitat 12.07.2013); „Statul era suveranul, iar pe suveran îl *dura în regeasca-i bască* de supuși” (*Academia Cașavencu*, 15-22 decembrie 2010, p. 24); „*Săptămîna Mare* în politica moldovenească!” (<http://vox.publika.md>, vizitat 22.04.2013); „Ce vor mai spune acum cei care îl acuză pe Marinelu că se ceartă mereu cu *Cei 322*?” (*Lumea*, 2009, nr. 2, p. 103).

Utilizarea cuvintelor și/sau a îmbinărilor de cuvinte cu valoare eufemistică ilustrează ipoteza că polisemia „nu este un neajuns funciar al limbii naturale, ci o lege a funcționării semnului lingvistic, prin care cuvîntul devine un instrument suplu și nuanțat de comunicare, capabil să reflecte mișcarea minții de la concret spre abstract, să redea dialectica întrepătrunderii dintre general și particular, dintre intelectual și afectiv” [71, p. 151]. La baza eufemismului se află, de cele mai multe ori, raportul analogic dintre termenul utilizat și realitatea exterioară pe care o invocă. În felul acesta, se dezvoltă un tip special de polisemie în funcție de context și de intenția de comunicare. Sintetizînd cele expuse, migrația cuvintelor poate fi reprezentată în felul

următor: *limbaj specializat* → *transfer de sens* (creat direct sau *ad-hoc* prin extinderea figurată/metaforică a semnificatului) → *limbă comună*.

Dintre figurile semantice cel mai frecvent mijloc de exprimare eufemistică este metafora bazată, deseori, pe abstractizarea sensului: *a nu avea margini*: „drumul nu are margini” (concret) → „Elena nu are margini” (abstract) pentru „a întrece orice măsură”; *a avea la bord*: de la concret „Avionul companiei Flybe avea la bord 47 de pasageri când incidentul s-a petrecut, în februarie 2014” (concret) → „Eram trei persoane la masă, aveam deja la bord, în total de la o crîșmă anterioară, trei pătărele de tărie, o jumate de vin și-o litră de năduf” (abstract) (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 6) pentru „a fi beat”; *căpușă*: „parazit care sugă sîngele” (concret) → „În același timp, sute de firme-căpușă adunau profit de cel puțin două milioane de dolari zilnic” (abstract) (www.adevarul.ro, vizitat 21.11.2011).

Cel mai des, acest procedeu figurativ se manifestă în metaforizarea eufemismelor corporalității, în situațiile în care denumirile părților corpului devin expresii ale unor stări sentimentale neplăcute, exprimînd:

- agresivitate – *a face în sînge*;
- prostie – *cap de gumă, cap de burete*;
- înșelătorie – *a purta coarne, a mînări*;
- fățarnicie – *a purta mască pe față*;
- urîțenie – *față de spate*;
- nebunie – *a avea păsărele la mansardă (la cap)*;
- mîndrie – *a fi cu nasul pe sus*.

Metaforele eufemistice înnobilează realitățile neplăcute, schimbă sensul cuvintelor, înnoid vocabularul limbii române actuale. Totodată, unele metafore verbale eufemistice pot fi comice: *a vorbi cu papucii* „a voma”; *air-baguri* „sîni” (substituie vechile variante eufemistice *balcoane* sau *baloane*), altele pot atenua situații de conflict: *a-i lipsi o doagă* „a fi nebun/trăsnit”.

De asemenea, metaforizate sînt seriile de eufemisme sinonimice, care exprimă stările de moarte de tipul: *a trece în lumea celor drepți, a trece în neființă, a înceta să bată inima, a urca la ceruri, a se odihni pe vecie* etc.

Metaforice sînt și mijloacele nonverbale la care recurge emițătorul cînd vrea să evite tabuurile: „Tabuul lingvistic se manifestă uneori prin suprimarea totală a mijloacelor verbale și înlocuirea acestora prin gesturi, prin evitarea pronunțării cuvintelor care să declanșeze dezastrul [...]. Considerăm că toate aceste mecanisme sînt metaforice” [18, p. 273].

De exemplu: *degetul la tâmplă* „nebunie, prostie”; *două degete la gât* „alcoolic, beat”; *degetul la obraz* „obraznicie, nerușinare”; *degetul la buze* „tăcere, liniște, calmarea unei certți”; *degetul în gură, unghia în dinți* „gestul cunoscut sub numele de «Cutis» *Să ți-o trag!*”

Aceste gesturi apar doar în prezența partenerului cu care se comunică. Deși multe gesturi pot fi considerate obscene, ele fac parte dintr-o categorie mai „atenuantă” în comparație cu cuvintele obscene. Un gest frecvent utilizat atât în limbajul colocvial, cât și în interviurile TV este cel al *arătării degetului mijlociu*.

Uneori, gesturile pot spune mai mult decât cuvintele și au interpretări variate în culturi diferite. De exemplu, semnul V (două degete sus ridicate) în Europa înseamnă „victorie”. Dacă însă acest gest este arătat unui britanic, ținând palma spre vorbitor, atunci el va fi extrem de ofensat, deoarece acest gest este echivalentul arătării degetului mijlociu.

Majoritatea vorbitorilor cunosc gestul *lipirea vîrfurilor arătătorului și a degetului mare*, formînd un cerc, iar celelalte trei degete fiind îndepărtate unul de celălalt, care are semnificație pozitivă, de aprobare, O.K. Contrar acestei interpretări atât de răspîndite, găsim, în sudul Italiei și în Franța același gest al mîinii, însemnînd „ești un nimic și vreau să te omor”, „zero” sau „nimic”.

Un gest destul de cunoscut, cel de *chemare cu degetul arătător* („Vino încoace”) este un gest obișnuit și neofensator pentru noi, însă în țările asiatice este tabu. De exemplu în Filipine, gestul este potrivit numai pentru cîini și sugerează că îl considerați pe interlocutor inferior. Comprehensiunea gesturilor este diferită nu doar din cauza culturilor, dar și din pricina sexului sau a vîrstei. Gesturile de astăzi, cunoscute tinerei generații, deseori fiind ofensatoare, rămîn neobservate și străine pentru persoanele în etate.

Metaforele eufemistice sînt prezente, preponderent, în stilul beletristic: „Haideți mai bine să vorbim despre noi/Dar vorbim despre *noroiul de pe stradă*/așa se termină și așa începe *akvika*” (Crudu 2014, p. 187): *noroiul de pe stradă* pentru „persoane murdare”; „Cînd *ne bate ceasul* să-î înapoiem firii-naturii ceea ce ea ne-a îndatorat, păi se cuvine să fim niște debitori...” (Vasilache 2014, p. 176) – *a bate ceasul* pentru „a muri”; „Ce mult *sînge* a trebuit ca să se facă steagurile roșii! Dar de ce să rupă steagurile ca să ne facă nouă cravate?” (Baștovoi, p. 39) – *sînge* pentru „război, deportări”.

Afirmația blagiană „metafora s-a iscat deodată cu omul” (Blaga, p. 276) explică prezența acestui fenomen în toate stilurile, inclusiv în cel publicistic: „Cînd a plecat de la PLDM Alexandru Tănase, un confrate de condei observa incisiv că *a căzut o ghindă*” (*Timpul*, 3 mai 2011, p. 7) – metafora *a căzut o ghindă* face aluzie la faptul că *Stejarul*, adică PLDM se destramă. Un alt exemplu din același articol: „Filat așa și n-a înțeles că epoca dictatorilor *a apus*”

– metafora *a apus* exprimă misterul morții. Iată și alte exemple similare: „În ședința de joi a Parlamentului junele deputat comunist a cerut ca Ghimpu să fie scos din sală și să fie izolat de societate” (*Timpul*, 13 mai 2011, p. 5) – *izolat de societate* pentru „plasat într-un azil de alienați mental”; „Peste orice subiect ziaristic ce devia din linia politică se așternea tăcerea întregii prese și nu de multe ori, autorul dispărea în beciurile securității statului pentru mulți ani” (*Lumea*, 2011, nr. 6, p. 93) – *beciurile securității statului* pentru „închisoare”; „În mod normal, acestui judecător urma să-i fie animate brățărilor, că să le fie și altor ortaci de breaslă de veșnică învățătură” (*Timpul*, 11 iulie 2008, p. 7) – *brățărilor* pentru „cătușă”; „Grigore Vieru este însăși Basarabia”. Poetul a căzut la datorie” (*Lumea*, 2009, nr. 2, p. 107) – *a cădea la datorie* pentru „a deceda”.

Scopul principal al utilizării acestui tip de eufemisme este de a permite acomodarea și complicitatea cu maleficul. În cartea *Universitățile lui Hitler*, M. Weinreich observă că naziștii utilizau metaforele eufemistice *eliberare* pentru „exproprierea evreilor” (< germ. *Ablösung*), *igienizare* pentru „deportare” (< germ. *Säuberung*), iar omorîrea în masă a acelorași evrei din teritoriile sovietice ocupate se chema *sonderbehandeln*, adică „a trata diferit”. Inumanitatea părea atenuată. Așadar, eufemismul ajută să se evite realitatea, exilînd-o într-un ungher neverificat de conștiință.

Metafora presupune înlocuirea parțială sau totală a trăsăturilor semantice ale unui semn cu semnele altuia. De exemplu, metafora eufemistică *trompetă* are sensul de „persoană naivă”. Expresia eufemistică *a avea peliculă pe ochi*, prin care se face referire la naivitate, incapacitatea de a percepe real lucrurile, o putem considera drept metaforică, bazată pe transferul concret – abstract: „peliculă ce încurcă vederii” – „stare de incapacitate”.

Un alt mijloc de exprimare eufemistică este comparația. A. Horak menționează că „este un mijloc puțin exploatat de eufemism” [88, p. 88]. După cum se știe, comparația se compune din trei termeni:

- termenul care se compară – comparatul;
- termenul cu care se compară – comparantul;
- însușirea – care apropie cei doi termeni.

Prezentăm unele exemple ce conțin asemenea eufemisme: „Fata aceasta e ca și Casa Poporului”, să nu zicem „grasă”, „masivă” etc. – comparatul *fata*, comparantul *Casa Poporului* și însușirile: *mare*, *grasă*, *voluminoasă*; „Oameni ca ăștia n-au bunici de-ăia de care spui tu. O avere moștenită se poartă altfel. ăștia au apărut de nicăieri, *ca mucegaiul*” (Vosganian, p. 361) – *mucegaiul* apare rapid, dar poate fi ușor înlăturat – *oamenii fără bunici* sînt comparați cu

„putreciune, negreață”; „Șașa era roșu și mic. *Roșu ca Uniunea Sovietică*. Dar Uniunea Sovietică nu se rușina, de ce era ea roșie?” (Baștovoi, p. 54).

Cercetînd eufemismele bazate pe comparație, atestăm că majoritatea sînt eufemisme frazeologice, obiectul comparației (comparantul) fiind un animal: *a trăi ca mîța cu cîinele* „a se certa”; *a înainta ca racul* „a nu progresa”; *a fi zbîrlit ca un arici* „a fi supărăcios”; *a trăi ca un cuc* „a trăi singur”, „a fi egoist”; *a se potrivi ca scripca cu iepurele* „a nu se potrivi”.

Comparația se poate face și cu o personalitate istorică, camuflînd-se comportamentul unei persoane (nemiloase), apelînd la nume istorice. Un exemplu de acest fel îl prezintă eufemismul *führer* (= A. Hitler), preluat de Dan Puric în descrierea bunicii sale: „Apoi m-a luat bunica, ce era un fel de *führer*, mama mamei, care provenea din familia de boieri Sibiria” (Puric 2008, p. 23).

Metonimia în formarea lexicului eufemistic a fost adesea neglijată în literatura de specialitate. Noile cuvinte produse prin metonimii pot deveni obscure, dacă obiectul de la care s-a produs transferul de sens a ieșit din circulație. De exemplu: „Îmi plac *verzișorii* că sînt stabili”. Aproape că în fiecare limbă, culoarea verde substituie dolarii, care vine din engleză *Greenbacks*. „La noi majoritatea au schimbat *cravata roșie* și carnetul de partid, pe rîndunică, cocoș etc.” (www.unimedia.md, vizitat 04.11.2011).

Prin metonimie un obiect sau o ființă poate fi desemnată printr-una din calitățile sale. De exemplu: *mișcători* pentru „păduchi”, *răcoare* pentru „închisoare”, *prospătică* pentru „prostituată nou apărută”; „Puterea își face datoria, deci este organizată și acționează rațional, pe cînd populația este leneșă, bețivă și irațională” (Ernu 2013, p. 79), *puterea* pentru „guvern, parlament”. Metonimia eufemistică atenuază efectul negativ al numirii explicite. Astfel se explică apariția verbului *a șterge* cu sensul de „a fura”: „Ion *mi-a șters* pixul de pe masă”.

Se disting mai multe tipuri de metonimii eufemistice, după cum se substituie:

– lucrul prin persoană: „Cei mai bătrîni și-au amintit de postavka de pe vremea lui *Stalin*, cînd nkvd-iștii și funcționarii sovietici umblau pe la casele oamenilor” (*Timpul*, 8 aprilie, 2011, p. 6). În acest exemplu, cuvîntul *Stalin* are rolul unei metonimii eufemistice, deoarece represuniile, arestările în masă, gulagul sînt substituite printr-un singur nume; „Salutare din inima capitalismului. Aici băieții nu știu cine e *Pavlik Morozov*, însa el e prezent peste tot” (Ernu 2009, p. 133) – faptele lui Pavlik Morozov sînt înlocuite prin numele acestuia;

– opera cu numele autorului: „L-ai citit pe *Cheianu*?” – numele autorului substituie titlul romanului „*Sex&Perestroika*”;

– efect pentru cauză: „Cine țese ițele-chichițele astea – răspunderile, zice-li-se – apoi (...) *lacrimile, oful și spovedaniile?! (Vasilache 2006, p. 27)* – ultimele trei cuvinte semnifică „suferință multă”, „chin”;

– particularul pentru general: „Bun, dar am absolvit pe vremea în care numai dacă făceai mari prostii câștigai *o pâine*” (*Academia Cațavencu*, 5-22 decembrie 2010, p. 4) – *o pâine* înseamnă „lipsa mijloacelor materiale necesare existenței”; „*Casa Albă* a salutat această decizie” – *Casa Albă* substituie țara SUA.

– locul pentru produs: „Ce zici, iei o *Moskovscaia?*” – tip de vodcă care, eufemistic utilizat, camuflează băutura alcoolică.

Figurile complexe alcătuite din metaforă și metonimie se completează reciproc în limbajul eufemistic. Acest fenomen îl putem observa în următorul exemplu: „I s-a descărcat *calculatorul*, nu știe răspunsul” – cuvântul *calculator*, în funcție de situație, se poate referi la lipsa capacităților intelectuale, până de memorie etc.

Dacă metafora poate fi smulșă din context, atunci simbolul poate fi înțeles numai în context. Simbolul este „ales, în mod convențional, pentru a desemna o întreagă clasă de obiecte, o noțiune abstractă sau o însușire predominantă cu care poate fi pus în legătură” [6, p. 477]. Moartea ar avea mai multe fațete precum: *somnul cel de veci, apusul, amurgul, asfințitul, ceață, ceasul, lumea umbrelor, tenebrele* etc. *Amurgul* apare ca simbol eufemistic în poezia *Amurg de toamnă* de G. Bacovia: „*Amurg de toamnă pustiu, de humă/Pe câmp sinistre șoapte trec pe vânt*”. În *Apus de soare* de B. Șt. Delavrancea, *apusul* sugerează moartea domnitorului Moldovei. În simbolistica românească, *somnul* se află în relație cu lumea morții. La L. Blaga, în poezia *Cîntecul somnului*, somnul este o pregătire pentru moarte, el reprezintă „umbra pe care/viitorul nostru mormînt/peste noi o aruncă/în spațiul mut”. În poezia *O zi* de T. Arghezi, cuvântul *ceață* își modifică sensul, desemnând, simbolic, „moartea”: „Cine a pierdut o zi cît o viață/S-o caute repede. Se înnoptează. Se lasă ceață”. Simbolurile respective sînt atestate nu numai în textele beletristice, dar chiar și în anunțurile mortuare: *a bătut ceasul, la apusul vieții suferea de o boală incurabilă, a asfințit soarele în familia C.* etc. În acest context, ținem să menționăm faptul că anunțurile mortuare orale din mass-media sînt mai bogate în simboluri și metafore decît cele scrise, în care se repetă textul de la un articol la altul, transformîndu-se într-un limbaj lipsit de figuri de stil.

Simbolul are caracter, de obicei, ambiguu și depinde totalmente de context: „Doamne, ce mai vremuri trăim! Curat ai fi în scrînciob” (Vasilache 2014, p. 126): *scrînciob* pentru „instabilitate”. Un simbol relevant este *albina*, care simbolizează *hărnicia, înțelepciunea*, consemnat și în „Dicționarul de teme și simboluri” de Doina Ruști. În acest dicționar, ca și în

altele de altfel, nu găsim sugestia simbolului *bondar*. Conotațiile se deduc însă în baza unei opoziții: „Ea este ca *o albină*, pe cînd el e *un bondar*, sărmana de ea!” De aici conchidem că unitatea lexicală *bondar* este un simbol eufemistic, substituind calificativul „leneș”.

Ținînd cont că un simbol presupune mai multe interpretări, ce țin de context, dăm două exemple, în care cuvîntul *pădure* are două sensuri:

- 1) La *pădure*, după mure s-au dus doi tineri.
- 2) E primăvară, *pădurea* e verde și păsările ne încîntă cu melodii frumoase.

În primul exemplu, *pădurea* e văzută ca un spațiu misterios, un loc al fericirii, un refugiu al romanticilor. Symbolismul erotic al pădurii este ignorat de către cititor la prima vedere, concentrîndu-se la sensul literar, abia după mai multe lecturi apare în evidență comunicarea implicită a mesajului tabuizat. În limbajul cotidian, este cunoscut eufemismul *s-a dus cu ea la pădure* sau *umblă prin păduri*, avînd sensul direct „a face dragoste”; aici, din motivul pudorii sau al mascării adevărului, sensul este ocolit. În al doilea exemplu, *pădurea* are sensul direct de „mulțime de copaci care acoperă compact o întindere relativ mare de pămînt”.

Chiar și cel mai banal în conotații lexem, *pleavă*, are menirea de a scoate în evidență ideea de nonvaloare, incompetență, nulitate, dar și ceva efemer. De exemplu, în versurile din *Scrisoarea III* de M. Eminescu „Într-un ceas păgînatatea e ca pleava vînturată”, cuvîntul *pleava* are sensul de „reducerea oastei otomane, nimicirea”. În prezent, în unele contexte (de exemplu, „În acea instituție a rămas doar *pleava*”) lexemul respectiv este un simbol eufemistic, substituind ideea de „cadre incompetente, care nu fac față cerințelor”. Ideea de trecător, perisabil se conține în expresia *s-a vînturat ca pleava*, semnul eufemistic redînd ideea „trecerii în timp, a destrămării și chiar a dispariției”. Acest simbol contribuie la relevarea prostiei în expresia *a avea în cap numai pleavă* (în loc de „om prost, lipsit de minte”). După cum remarcă M. Guern, „simbolul sparge granițele limbajului, și permite toate transpozițiile; metafora rămîne conținută în limbaj, devenind una din cheile lui” [87, p. 82].

Multitudinea mijloacelor de realizare a eufemismelor demonstrează că ele nu sînt caracteristici exclusive ale limbajului artistic, dar sînt frecvente în toate tipurile de discurs. Analizîndu-le, am remarcat că exprimarea eufemistică are un rol decisiv în îmbogățirea vocabularului limbii române. Exprimarea corectă, restricțiile sociale ale vorbitorului, dorința de a menaja receptorul, pudoarea, ocolirea cuvintelor obscene, simpatia față de ceva sau cineva duc la folosirea figurilor semantice. În urma selectării corpusului eufemistic, am constatat că utilizarea eufemismelor se manifestă în limba română la toate nivelurile: lexical, semantic, stilistic și pragmatic. Originalitatea limbajului eufemistic se opune limbii standard și normei lingvistice, dar nu înseamnă situare în afara codului lingvistic.

2.2. Mijloacele externe de formare a eufemismelor

Mijloace externe specifice pentru formarea eufemismelor sînt împrumutul, xenismele, calcul lingvistic.

2.2.1. Împrumuturile

Împrumuturile se prezintă ca un mijloc extern de îmbogățire nu doar a vocabularului general al limbii române, dar și a stratului ei eufemistic.

Termenii împrumutați au invadat, în special în ultimele decenii, limba română grație factorilor economici, politici, culturali etc. Aceste elemente străine s-au infiltrat atît în limbajul oficial, cît și în cel colocvial sau au început „să facă naveta” de la stilul beletristic (poetic) la vorbirea curentă (cum e cazul sintagmelor *sindromul Pollyanna*, *Prințul Întunericului* etc. sau al formelor *neoplasm*, *copulație*).

Uneori, împrumuturile se impun în limbaj, ajungînd să înlocuiască termenul care a denumit inițial conceptul în limba română. Cînd eufemismul devine disfemism, un alt eufemism îi ia locul, formîndu-se, în felul acesta, un lanț de sinonime eufemistice: *preliubodeai*, *erotoman*, *Don Juan*, *playboy* etc. Cauza substituției constă în pierderea caracterului eufemistic și în asocierea termenului împrumutat cu realitatea la care se referă.

De regulă, împrumuturile sînt utilizate inițial în presă, preluate din discursurile oficiale străine, apoi sînt adoptate de mass-media autohtonă și folosite în diverse domenii, inclusiv în limbajul colocvial. Preferința pentru acești termeni este explicabilă prin gradul mare de abstractizare și prin ignorarea detaliilor.

Un împrumut bine cunoscut în limbajul actual este cuvîntul *sponsor*, care în limba engleză înseamnă „protector, garant, tutore”. Cu funcție de eufemism, cuvîntul *sponsor* are în limba română sensul de „amant, bărbat ocrotitor”: „Blonda și-a găsit sponsor și în vacanțe merge doar însoțită de el” (www.cancan.ro, vizitat 29.09.2014).

Un alt eufemism care s-a transformat rapid în disfemism – *handicapat* – a fost înlocuit prin eufemismul *dizabilitat* (< engl. *disability*), care are funcția eufemistică și în limba sursă: „Situația persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova” (<http://www.statistica.md>, vizitat 12.09.2014). De cele mai multe ori, acest eufemism este însoțit de determinative pentru a se specifica tipul de dizabilitate (evitîndu-se, în același timp, denumirea directă a defectului): „Copiii cu dizabilități de vedere și auz au, de peste zece ani, un susținător: fundația Light into Europe, care organizează vineri evenimentul Bonfire Nights Party 2011, cu scopul de a strînge fonduri pentru micuți” (www.adevarul.ro, vizitat 3.11.2011). Alte exemple similare:

– *Centre de reeducare* (< engl. *Reeducation Center*) pentru „închisoare”: „În prezent, în România funcționează trei centre de reeducare, cu o capacitate de cazare de 338 de locuri, care custodiază 154 de minori – Găești” (<http://m.ziuanews.ro/dezvaluiri-investigatii/puscarie-pentru-vip-uri-la-gaesti-84905>, vizitat 05.05.2014);

– *Cămin pentru seniori* (< engl. *Home for Seniors*) pentru „azil pentru bătrâni”: „Casa Theodora este un Cămin de Seniori din Cluj Napoca, cu tradiție din 1994” (<http://casatheodoracluj.ro/camin-de-seniori/>, vizitat 20.04.2014);

– *Defavorizat* (< fr. *défavorisé*) considerat drept un „eufemism birocratic”¹⁸ pentru „sărac”: „Burse unice pentru tineri defavorizați” (*Timpul*, 18 noiembrie 2010, p. 3); „Copii defavorizați din Chișinău, vizitați de Moș Crăciun și Alba ca Zăpada” (*Timpul*, 20 decembrie 2010, p. 5);

– *Copii instituționalizați* (< fr. *enfants institutionnalisés*) pentru „copii orfani”; *instituționalizat* (< fr. *institutionnalisé*) pentru „persoană internată într-un azil de bătrâni sau într-o instituție specială”: „Tinerii instituționalizați, cei cu deficiențe și bătrânii, în atenția Fundației EuroEd” (www.evenimentul.ro, vizitat 02.04.2002); „Evenimentul a fost destinat vîrstnicilor instituționalizați din județ, în prezent la Buzău fiind instituționalizați aproximativ 164 de bătrâni” (www.roportal.ro, vizitat 08.08.2011);

– *Deficiență* (< fr. *déficiences*) pentru „defect psihic sau fizic”: „Copilul cu deficiențe vizuale, aspecte psihologice” (www.sintmamica.ro, vizitat 06.10.2006); „Ajutați copiii cu deficiențe din Iași!” (www.adevarul.ro, vizitat 04.12.2011);

– *Emergent* (< fr. *émergent*) pentru „țările sărace” sau pentru cele în „curs de dezvoltare”: „Țările emergente vs. cele dezvoltate. Ponderea PIB-ului în bogăția mondială. Țările emergente câștigă tot mai mult teren” (www.bani.md, vizitat 22.09.2014);

– *Șamponeză* (< fr. *shamponineuse*) pentru „frizeriță”: „Nu-i cine știe ce diferență la salariu între o campioană mondială și o șamponeză care numai tunde, respectiv, spală și usucă” (<http://vioreliliso.blogspot.com/2013/02>, vizitat 23.05.2014);

– *Bastard* (< it. *bastardo*) pentru „copil nelegitim”: „Iar printre ceilalți, legitimii, cum ar veni, «cei din flori» (nu se folosea și mai durul «copil de gard», iar de delicatul italianism bastard încă nu se știa la Negureni), ca și cei «dați de suflet» în familii mai înstărite, aveau un statut oarecum aparte” (Butnaru 2008, p. 108);

¹⁸Vezi articolul *Sărac, defavorizat, amărît...* (II) de Rodica Zafiu (*România literară*, 2004, nr. 1): „Mai actuale par a fi alte două căi de desemnare a săracilor: prin eufemizare birocratică (defavorizați vs. privilegiați) și prin minimalizare familiar-afectivă (amărîți)” (http://www.romlit.ro/srac_defavorizat_amrt..._ii, vizitat 09.08.2012).

– *Kitsch* (< germ. *Kitsch*) pentru „prost gust”; *kitschizare* pentru „falsificare, denaturare a artei”: „Probabil că periferizarea și kitschizarea orașului vor continua încă ani buni, pentru că nici nu se întrevăd acei manageri capabili să scoată orașul din impas” (Brăilean, p. 320).

Dacă pentru uzul comun, cauza împrumutului rezidă în tendința vorbitorilor de a-și îmbogăți, de a-și aprofunda, de a-și extinde cunoștințele despre referent, de a detalia noțiunea despre caracteristica respectivă prin delimitarea nuanțelor semantice și funcționale, apoi în cazul împrumuturilor eufemistice cauza utilizării lor trebuie căutată în funcțiile pe care le îndeplinesc.

2.2.2. Xenisme

Eufemismele-xenisme sînt cuvinte neologice recente, preluate cu forma intactă a etimonului și neadaptate încă la sistemul limbii române. Invasia xenismelor în perioada actuală se subordonează comunicării publicitare, scopurilor comerciale sau politice. Comercianții sau politicienii tind să impresioneze publicul printr-un termen cît mai ales, mai străin sau instituționalizat (a se vedea [79, p. 183]).

Cauzele neadaptării xenismelor pot fi multiple, începînd de la perioada redusă în care termenul a intrat în limbă, cunoașterea perfectă a limbii străine din care vine xenismul, pînă la păstrarea formei neadaptate considerată de utilizator mai elevată. Cele mai multe xenisme sînt, de origine, anglo-americe. Aceasta se observă, mai ales, în denumirile profesiilor care au fost lipsite de prestigiu, mai prost plătite, astăzi fiind susținute prin intermediul unei „haine noi”. (pentru alte detalii a se vedea [15, p. 65-71]).

Fenomenul împrumutului excesiv este denumit *anglomanie*, fiind interpretat, totodată, de mulți lingviști ca un pericol pentru limba română. În principiu, anglomania nu poate fi considerată un fenomen negativ, dacă privim împrumutul ca procedeu de modernizare a unor termeni care sînt demodați, cum ar fi, de exemplu, denumirile de profesii: *driveri* pentru „șoferi”, *chef* pentru „bucătar calificat”, *bodyguarzi* pentru „gărzile de corp”, *dealer* pentru „vînzători de mașini”, *babysitter* pentru „îngrijitor de copii”, *shop manageri* pentru „șefi de aprovizionare”, *Head-hunter* pentru „expert pe resurse umane”, *copywriter* pentru „redactor pentru mesaje publicitare”, *paparazzo* pentru „fotograf” etc.

Un eufemism fără echivalent în limba română este *au pair*¹⁹, sinonim cu cuvintele *bonă*, *dădacă*, *babysitter* etc.: „Britanicii caută *babysitter* în Dolj. Doljenii care vor să muncească în Marea Britanie în sistemul *Au Pair* sînt așteptați mîine la ora 10.00 la sediul Agenției Județene

¹⁹*Au pair* este un termen francez care înseamnă „egal cu” și descrie o persoană tînă care locuiește în condiții de egalitate cu o familie dintr-o țară străină. *Au pair*-ul ajută familia la îngrijirea copiilor și/sau la treburi casnice în timpul șederii sale cu familia și primește o alocație bănească rezonabilă (sau bani de buzunar) (http://ro.wikipedia.org/wiki/Au_pair, vizitat 11.12.2012).

de Ocupare a Forței de Munca Dolj la o selecție de mici dimensiuni pentru recrutarea de personal” (www.ziare-romanesti.info, vizitat 10.11.2009).

Cuvintele la modă *boss* „șef”, *high-life* „viață veselă, desfrînată”, *second-hand* „uzat, folosit, vechi”, *topless* „cu sînii goi” sînt folosite în limba română deseori cu o conotație peiorativă: „Unul dintre cei doi finanțatori majoritari ai Rapidului a fost surprins de paparazzii CANCAN.RO alături nu de una, nu de două, ci de trei femei! Jucătorii lui se vaită ca nu au bani nici de bilete la RATB, însă șeful Rapidului trăiește o adevărată viață de *high-life*” (www.cancan.ro, vizitat 11.11.2014); „Citește pe [wall-street.ro](http://www.wall-street.ro) ultimele știri legate de mașini *second-hand*” (www.wall-street.ro, vizitat 12.11.2014); „De data asta, Brit nu a surprins cu vreo aventură nocturnă la hotel sau cu vreun *topless* la piscină, ci prin hainele pe care a ales să le poarte, relatează Daily Mail” (<http://unimedia.info/stiri/-1894.html>, vizitat 12.11.2014).

Eufemismele-xenisme referitoare la aspectele intime, precum *safer sex*, *call girl*, *gay*, *lady of the night* etc. au scopul de a evita lexemele impudice. Xenismele sînt convenabile în calitate de eufemisme, deoarece pentru o bună parte de vorbitori de limba română fiind nemotivate și nu au nici conotație negativă.

După cum observa I. Coteanu, unele cuvinte „prezintă o față conotativă dublă, căci într-un mediu social sînt indicele integrării individului în acest mediu, deci o marcă pozitivă, în timp ce în alt mediu sînt o marcă negativă, marca renunțării la anumite conformisme” [29, p. 39]. Astfel, termenul *hacker* substituie sensul negativ de „spărgător de rețele computerizate”, fiind în limba română eufemism. Totodată, acest xenism are și sens pozitiv, cînd se referă la o persoană cu cunoștințe temeinice în domeniul calculatorului: „E un *hacker* bun, poate îl angajăm să verifice mal-urile colaboratorilor?” (www.jurnal.ro, vizitat 04.11.2008). Uneori, din cauza necunoașterii sensului xenismului, vorbitorii transformă acest termen în eufemism ironic: *deboserie* (< fr. *debauche*), pe care etimologia populară îl pune în legătură cu *boase*, *budoar* (< fr. *boudoir*), a devenit eufemism pentru *budă* („toaletă, WC”) [65, p. 228].

Deseori, xenismul în limba din care provine nu are sensul deplin eufemistic, cum ar fi *video chat* din limba engleză. Această sintagmă înseamnă, în română însă, nu altceva decît „sex virtual”: „*Videochatul*, un mod care maschează prostituția” (www.realpress.ro, vizitat 16.06.2011); „Sînt multe povești despre prostituție online sau pe internet, sex virtual și multe altele. În România, cuvîntul *video chat* este TABU” (www.ele.ro, vizitat 04.10.2011). Luat aparte, lexemul *chat* înseamnă un „program care permite conversațiile online cu transmitere instantanee a mesajelor” (DEXI, p. 339) și este utilizat pentru „sporovăială, taifas, taclale”. *Air bag* e „o pernă de siguranță” la o mașină, pe cînd în limba română se utilizează și cu alt sens, peiorativ, pentru „sîni”: „Nici cu etilotestul nu a fost chip să i se măsoare alcoolemia și șoferița

cu *airbag-uri* mai mari decât putea duce a ajuns după gratii” (www.protv.ro, vizitat 30.09.2013). Xenismul *fair play* „acceptarea loială a regulilor (într-un joc, într-un sport, în afaceri),” este utilizat cu o notă ironică în domeniul politic pentru „joc cinstit”: „Sigur, a fost un gest de *fair play* că ați revenit asupra interzicerii comuniștilor” (Busuioc 2003, p. 40). Am putea aminti și de funcția eufemistică a xenismului *safe sex*, care nu are echivalent în română: „Prin *safe sex* se înțelege un act sexual absolut sigur, adică nici un fel de contact cu fluidele infecțioase ale corpului” (<http://sida.info.tripod.com/id7.html>, vizitat 22.10.2012); „Un fel de *safe sex* între sufletele voastre. Drept urmare, s-a conturat o nouă formă de sexualitate în societate (*safe sex*, sexul sigur, protejat)” (www.zang.ro, vizitat 22.09.2014).

Multe dintre xenisme înregistrează mutații semantice în limba română. Este cunoscut xenismul *show* cu sensul de „spectacol”, însă în exemplul „Mare *show* a fost ieri la serviciu”, xenismul *show* devine sinonim eufemistic pentru lexemul „scandal”. Xenismul *skanderbeg* este un sport practicat în prezent foarte des cu scopul de a măsura forța în brațe a adversarilor. Acest lexem este utilizat în limba română cu sens eufemistic pentru „forță, luptă”: „Lumea noastră nu-i un skandenberg între Bunul Dumnezeu și Cel Rău, ci mai degrabă un țesut viu reînnoit clipă de clipă, într-o succesiune prestabilită ce lasă loc (totuși!) liberului-arbitru, de către Prestidigitatorul Suprem și Încurcă-Lume jucând ațele” (Galaicu-Păun 2012, p. 325).

Dintre xenismele de origine germană, putem enumera următoarele substantive: *gastarbeiter* pentru „lucrător invitat”: „Bulgaria renunță la *gastarbeiteri*, inclusiv la cei din R. Moldova” (www.timpul.md, vizitat 31.03.2009); *ausländer* pentru „străin, venetic”: „Este ceea ce voi încerca să fac în această temă, descriind diverse aspecte inedite/măi puțin cunoscute despre viața ca *ausländer* în Germania” (www.diseara.ro, vizitat 07.12.2010). Xenismul din domeniul medicinei *Alzheimer* este utilizat în limbajul colocvial pentru „demență”: „Aproximativ 500.000 de români sînt diagnosticați cu Alzheimer, afecțiunea cunoscută și ca boala uitării, la care incidența și prevalența cresc puternic odată cu vîrsta (www.monitorulcj.ro, vizitat 28.10.2013). Un alt xenism de origine germană este eufemismul *Führer*, care, fiind individualizat grafic, sugerează că termenul nu aparține limbii române (lexemul respectiv substituie sensul de „dictator”). „Atunci cînd spui ceva care nu place *Führer*-ului, primești imediat ștampila *omul lui Plahotniuc*” (www.unimedia.md, vizitat 10.11.2011); „Dacă există o metafizică a romanului politic, aceasta nu poate fi decât anti-politicul, opoziția politic-sacru, condiția Domnului Iisus cînd ajunge pe acel munte înalt și i se arată tot pămîntul pentru a-l lua în stăpînire. Și a încheiat studentul: „Iisus nu a primit oferta satanei fiindcă nu voia să fie *führer*” (Stanca, p. 54).

Cu forma și sensul lui etimologic, *macho* a fost preluat din spaniolă pentru „bărbat afemeiat, curvar, bărbat cu mai multe parteneri sexuale”: „Profesorul de religie, acuzat de viol, un macho adevărat!” (www.cancan.ro, vizitat 12.11.2014); „De ce femeile sînt «curve», iar bărbații «macho» atunci cînd au mulți parteneri sexuali” (<http://gandul.md>, vizitat 12.04.2013). *Persona ingrata* sau *persoana non-grata* este un xenism preluat din latină și folosit în afara limbajului diplomației în vorbirea curentă despre o persoană care este exclusă dintr-un anumit cerc sau despre cei care au pierdut dreptul de a intra într-un cazinou. De exemplu: „Elevii ce deschid gura devin persona non-grata și sînt excluși încet-încet” (www.ziare.com, vizitat 11.11.2014).

Atestăm xenisme și din limba rusă, legate de istoria URSS-ului: De exemplu *gulag* pentru „regim totalitar, represiune, lagăr”: „Dacă-ar fi să-i înnod cap la cap pe iubiții mei, cîmpul electric format astfel ar fi suficient pentru a-mprejmu un gulag” (Galaicu-Păun 2009, p. 29); „Gulagul meu intim nu vreau să-l împart cu nimeni, nici măcar cu oamenii dragi, nici măcar cu Dumnezeu” (Ernu 2009, p. 288); *perestroika*: „Perestroika, la Chișinău, avea să vină peste mai bine de un an” (Busuioc 2011, p. 23).

Și acronimele se utilizează cu funcție eufemistică, deși legătura cu referentul se face mult mai greu, întrucît nu întotdeauna nu se cunoaște limba din care el provine. Cu toate că variantele de pronunțare sînt numeroase, vorbitorii tind spre o pronunțare ca în limba „sursă”. Acronimele împrumutate pot fi considerate xenisme, doar în situațiile cînd inițialele cuvintelor nu corespund cu inițialele cuvintelor respective din limba română. De exemplu, acronimul *HIV*, ce vine din engleză, se decodifică în limba română ca *virusul imunodeficienței umane*. Acronimul englez *POS* „Piece of shit” (Sturgron, p. 67) este folosit în limba română ca eufemism pentru „prostie, decizii greșite”. Acronimul *PMS* (varianta *PMS* în limba engleză semnifică „Premenstrual syndrome”) este decodat de majoritatea femeilor, însă rămîne eufemism din motive de pudoare și lexic obscen pentru mulți bărbați: „Cel mai de temut coșmar al bărbaților este perioada în care iubitele lor suferă de PMS” (www.tonica.ro, vizitat 11.02.2013). Un alt acronim ironic, utilizat eufemistic, este *PC* („personal computer”, pronunțat *pi-si*, varianta română fiind *CP* „calculator personal”, pronunțat *ce-peu*). În varianta engleză, îl atestăm în limbajul colocvial: „PC-ul lui nu se restartează”, acronimul *PC* substituind sintagma „cap prost”.

Există acronime-xenisme cu funcție eufemistică, ce vin din limba rusă: „Vecinul părinților are *TR*” (*цervикальный рак* „cancer cervical”), *DTT* (*Детский церебральный паралич* „paralizie cerebrală infantilă”).

2.2.3. Calcul lingvistic

Un procedeu important de îmbogățire eufemistică îl reprezintă calcul lingvistic (sub influența limbilor engleză și franceză, îndeosebi). Calcul se situează în zona de interferență dintre traducere și împrumut și reprezintă „un mijloc mixt de îmbogățire a limbii, care constă în transpunerea unui cuvânt cu formă internă clară, a unui sens, a unei unități frazeologice sau a unui procedeu gramatical străin” [67, p. 61], dintr-o limbă în alta, cu material lingvistic specific limbii respective.

Dintre tipurile de calc existente pentru studiul nostru prezintă interes calcul frazeologic și cel semantic. Calcul frazeologic se realizează prin traducerea literală a unei unități frazeologice străine sau prin traducerea unei părți a sintagmei și adaptarea celeilalte. Firește, productivitatea formării eufemismelor prin calcul frazeologic se datorează exprimării perifrastice. Dintre calcurile frazeologice cele mai utilizate (majoritatea din limba engleză) sînt: *axa răului* < *axis of evil*; *clasa de mijloc* < *middle class*; *guvern din umbră* < *shadow government*; *strict secret* < *top secret*; *țara nimănui* < *no man's land*; *Unchiul Sam* < *Uncle Sam*; *continentul negru* < *the Dark Continent*; *moartea albă* < *white death*; *pierderi colaterale* < *collateral damage*; *spălarea banilor* < *money-laundering*; *gulere albe* < *white collars*; *a face dragoste* < *make love*; *șef toxic* < *toxic boss* etc.

Trebuie să menționăm că unele dintre calcurile enumerate îndeplinesc constant o funcție eufemistică (ele sînt înregistrate și de dicționare), iar altele îndeplinesc o atare funcție doar într-un anumit context, ca în următoarele exemple:

*umbrelă nucleară*²⁰ (< *engl. nuclear umbrella*): „Umbrelă nucleară: China a promis Ucrainei protecție nucleară completă” (http://www.noi.md/md/news_id/32807, vizitat 20.09.2014): termenul *umbrelă* are sensul de protecție și este utilizat eufemistic din necesitatea de a prezenta, sub aspect politic, protecționismul și de a păstra secretizarea acestui fapt;

pierderi colaterale (< *engl. collateral damage*): „Războiul din Irak provoacă pierderi colaterale în... Finlanda” (www.adevarul.ro, vizitat 20.06.2010);

axa răului (< *axis of evil*): „Președintele venezuelian Hugo Chavez l-a invitat pe Barack Obama să se alăture axei răului, făcînd referire, în glumă, la țările pe care fostul președinte american George Bush le considera o amenințare” (www.ziare.com, vizitat 25.09.2009);

pauză bio (< *engl. bio break*) pentru „pauză de mers la toaletă în timpul unei întîlniri, conferințe, ședințe”: „În ora cît a durat ședința nu m-am putut ține, a trebuit să iau o pauză bio” (Sturgeon, p. 32);

²⁰ *Umbrelă nucleară* se referă la garanția unui stat cu arme nucleare pentru a-și apăra un stat aliat nonnuclear.

*propagandă neagră*²¹ (< engl. *black propaganda*): „O formă a astroturfingului este însă propaganda neagră. Cei care se folosesc de black propaganda participă la un protest pentru a-l compromite, a-l defăima, pentru a face de rîs sau a denatura scopurile protestului” (<http://lilick-auftakt.blogspot.com/2010/06>, vizitat 06.07.2010);

fratele cel mare (< engl. *Big Brother*): „Fratele cel mare, cu ochii pe popoare” (<http://adevarul.ro/international>, vizitat 12.06.2013), în acest context, sintagma *fratele cel mare* substituie „Biroul Federal pentru Informații (FBI) al Statelor Unite”. Cuvintele ce alcătuiesc această sintagmă reprezintă o contradicție în termeni din punct de vedere semantic, întrucît sintagma respectivă nu doar ascunde informația reală, dar și dezinformează. În Republica Moldova, această sintagmă este utilizată, de regulă, cu funcție ironică pentru „Rusia”, autorii atenționînd cititorul/ascultătorul prin ghilimele, prin scris italic sau bold. De exemplu: „Fratele cel mare trece Prutul ilegal. Există în Moldova niște cetățeni (sau mai bine zis, tovarăși) care văd în ruși o rasă superioară” (www.timpul.md, vizitat 16.04.2012); „Utilizînd deja și înjurăturile – multe stufoase – însușite odată cu venirea «fratelui mai mare»” (Butnaru 2008, p. 75);

*principiul dominoului*²² (< engl. *domino effect*): „Principiul dominoului i-a mînat să-și susțină conducătorul cu apucături satrapice, nu vreo credință ideologică” (<http://jurnalul.ro>, vizitat 12.03.2013); „Principiul dominoului: va fi Spania următoarea victimă a crizei?” (www.evz.ro, vizitat 10.04.2011);

*presa galbenă*²³ (< engl. *yellow press*): „Karizma și Cristina Croitoru luată la rost de presa galbenă din România” (<http://pentrua.md>, vizitat 22.12.2013) – termenul eufemistic *galbenă* e utilizat în sintagma respectivă pentru „calitatea neserioasă a presei”;

*moartea albă*²⁴ (< engl. *white death*): „Moartea albă și-a găsit locul și în România” (www.antena3.ro, vizitat 20.10.2013) – îmbinarea *moartea albă* substituie „consumul de droguri”, fiind alcătuită dintr-un cuvînt cu marcă negativă (*moarte*) și altul cu marca pozitivă (*albă*), semantica ultimului cuvînt avînd menirea de a stabili un echilibru;

*foc prietenesc*²⁵ (< engl. *friendly fire*): „Uciși de foc prietenesc” (www.evz.ro, vizitat 12.06.2008);

*ușa din dos*²⁶ (< engl. *Back door*): „Nu ar fi decît o modalitate de a introduce Rusia pe ușa (din dos) a Parlamentului European într-o construcție de securitate în care n-ar avea ce căuta din principiu” (www.romanioliberal.ro, vizitat 12.11.2014);

²¹*Propagandă neagră* este o informație și material fals.

²²*Principiul dominoului* este o cădere în lanț a complicilor.

²³*Presa galbenă* este un model de jurnalism ce prezintă știri mici sau documentate sumar, mizînd pe titluri atractive pentru a vinde mai multe ziare.

²⁴*Moartea albă* este provocată de consumul de droguri.

²⁵În război, greșeala de a bombarda propriile trupe se numește „foc prietenesc”.

hamster cu idei (< *engl. idea hamster*): „Tom e hamsterul nostru cu idei. Nu l-am văzut niciodată ducînd mai departe un proiect, dar așteaptă de fiecare dată recunoștință dacă vreo idee de-a lui dă rezultate” (Sturgeon, p. 104) – această îmbinare face trimitere peiorativă la acei manageri sau angajați care vin mereu cu idei noi, dar lasă munca pe seama celorlalți, asumîndu-și meritele pentru rezultate pozitive.

Un alt tip de calc, care îmbogățește stratul eufemistic, este cel semantic și „constă în atribuirea unui sens nou unui cuvînt existent deja într-o limbă, după modelul corespondentului său dintr-o altă limbă care este întotdeauna un cuvînt polisemantic” [45, p. 152]. Calcul semantic poate fi considerat și drept o sursă a omonimiei, atunci cînd nu există nicio legătură între sensul vechi, deja existent în limbă, și sensul nou împrumutat. În acest caz, avem de a face cu „prieteni falși” – cuvinte ce induc în eroare și creează confuzie: *engl. challenge* > *provocare*, cu sensul de „întreprindere nouă, dificilă și ambițioasă”; *engl. chef* > *șef* cu sensul de „bucătar”; *engl. market* > *market*, cu sensul de „piață”. Tot în cadrul calcului semantic se include și extensiunea semantică: *engl. lot* > *lot*, cu sensul „grupare” (de exemplu, *lot de politicieni*); *engl. corridor* > *coridor cu sensul* „traseu” (de exemplu, *coridor european*) etc. Eufemismul realizat prin calc semantic funcționează ca eufemism și în limba din care provine. Eufemismele respective se transformă în clișee: *a comprima*²⁷ (< *fr. comprimer*) pentru „a reduce personalul”, „a elibera din funcție”; *a liberaliza*²⁸ (< *fr. libéraliser*) pentru „a scumpi”, „a majora prețurile” etc.

Anume calcul semantic determină extinderea sensului pe care îl avea inițial cuvîntul și care nu este altceva decît o urmare firească a schimbărilor survenite în viața social-politică: *cîrțiță* (< *engl. mole*) pentru „spion infiltrat”: „«Cîrțița» CIA, în țările calde” (<http://adevarul.ro>, vizitat 21.06.2013); *provocare* (< *engl. challenge*) pentru „dificultate de învins”: „Provocările sau încercările sînt sursa creșterii personale, a acumulării de experiență și curaj” (www.numereledestinului.ro, vizitat 20.04.2013); *viermi* (< *engl. worms*): „Computerul nu este vulnerabil la viermele Blaster” (<http://support.microsoft.com>, vizitat 24.12.2013).

Aceste cuvinte, folosite cu valoare eufemistică, se află într-un plin proces de disfemizare. De altfel, printr-un proces similar au trecut și calcurile din limba rusă: *pe baze obștești* (< rus. *на общественных началах*) pentru „fără remunerare, gratis”: „Dezvoltarea muncii de partid pe baze obștești” (Bold); *forțe pacifitoare* (< rus. *миротворческие силы*) pentru „ocupanți”: „Ana Guțu a inițiat la APCE o declarație privind înlocuirea actualului format de forțe pacifitoare de pe Nistru cu o misiune civilă internațională” (www.pl.md, vizitat 07.11.2014).

²⁶Afaceri care nu sînt tocmai etice sau cinstite.

²⁷Verbul *a comprima* avea, inițial, sensul de „a micșora volumul unui corp cu ajutorul unei presiuni exterioare; a presa”.

²⁸Verbul *a liberaliza* avea, inițial, sensul de „a face mai liberal, mai liber”.

2.3. Concluzii la capitolul 2

Mijloacele de formare a eufemismelor – atât interne, cât și externe – sînt diverse, dar toate urmăresc același scop: de a crea sau a împrumuta cuvinte și/sau îmbinări pentru a transmite un mesaj, menajînd, deopotrivă, participanții la comunicare. În general, multe mijloace se suprapun, altfel zis, unul și același eufemism poate fi exprimat simultan prin mijloace diferite.

Prin intermediul mijloacelor externe de formare, o serie de cuvinte sau îmbinări de cuvinte și-au modernizat conținutul semantic după modelele preluate din alte limbi. Astfel de evoluții semantice duc, indiscutabil, la îmbogățirea și modernizarea vocabularului limbii române actuale. Dincolo de avantajele modernizării vocabularului limbii române actuale, rămîn pentru receptor riscurile de imprecizie și ambiguitate. Putem constata că, deseori, eufemismele rezultă din xenisme datorită cunoașterii insuficiente a limbii străine sau din dorința de imitare a unor persoane mediatizate. Menționăm și faptul că utilizarea unui număr foarte mare al acestora într-un text ar împiedica o bună comunicare sau/și ar putea induce în eroare interlocutorul.

Deși discursul analizat în lucrare nu ține de limbajul poetic, putem constata că emițătorul urmărește scopul de a se exprima eufemistic prin mijloace stilistice diverse. În asemenea situații, receptorul trebuie să efectueze o decodare corectă a figurilor stilistice, dacă dorește să aibă acces la informația oferită de vorbitor, în caz contrar, riscă să fie manipulat sau dezinformat.

Analiza mijloacelor de formare a eufemismelor arată că cel mai productiv mijloc este împrumutul (în special, din limba engleză) și jocul de cuvinte (deraierile lexicale, calambururile, accidentele fonetice ș.a.).

3. DOMENIILE DE UTILIZARE A EUFEMISMELOR

Vom delimita domenii de utilizare a eufemismelor doar din rațiuni didactice, metodologice, fiind conștienți de posibilele fluctuații. În acest sens, cercetătorii menționează că, de exemplu, politica „înglobează atât aspectul economic, social și cultural al țării, cât și pe cel religios, etnic și lingvistic” [70, p. 293-294]. Evidențierea în continuare a diferitor domenii e una convențională, întrucât fenomenul eufemizării este determinat de factori extralingvistici, mai concret, de factori de natură socială. Spectrul motivelor ce determină una sau altă interdicție este destul de pestriț. Pornind de la această ipoteză, trebuie să admitem, așadar, și variabilitatea domeniilor în care se produce eufemizarea. Dacă, inițial, eufemizarea era raportată doar la forțele supranaturale, moarte, boală, fiziologie, corpul omenesc și anumite părți componente ale lui etc., în zilele noastre sferile tradiționale enumerate sînt întregite de cele care se referă la viciile umane, defectele fizice și intelectuale, viața social-politică ș.a.

3.1. Domeniul religios

După cum se știe, „începutul” eufemismelor pornește de la interdicțiile religioase care sînt cele mai vechi și „dominante în societatea primitivă” [132, p. 21]. Pînă la apariția religiilor monoteistice predomina interdicția religioasă doar în ceea ce privește denumirea zeilor și a duhurilor, iar după constituirea acestora a apărut interdicția biblică și în privința numelui lui Dumnezeu. Să ne amintim de Biblie: „Să nu iei în deșert numele Domnului Dumnezeului tău; Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deșert numele Lui” [38, p. 7]. Această poruncă a dus la formarea, în special, a sinonimelor pentru numele lui Dumnezeu, încercîndu-se să-l numească altfel, pentru a se evita un păcat. După părerea cercetătoarei S. Luchtenberg, „eufemismele sînt mai mult caracteristice textelor religioase și limbajului colocvial, decît discursului teologic” [106, p. 92]. Sinonimele pentru numele Dumnezeu sînt calificate de A. Prudivus drept eufemisme: „Dumnezeu este înlocuit prin următoarele nume cu *funcție eufemistică*, precum *Tatăl ceresc*, *Atotputernicul* etc.” [157, p. 111]. În același timp, au fost aduse și contraargumente privind funcția eufemistică a denumirilor pentru „Dumnezeu”. Astfel, Lavinia Seiciuc consideră că „supranumele de tipul *Atoateziditorul* sau *Atotputernicul* nu pot fi considerate eufemisme autentice, căci ele nu substituie un nume tabu, mai ales că, de multe ori, ele apar ca determinant pentru termenul respectiv; cazurile propriu-zise de eufemizare ale numelui lui Dumnezeu și ale termenilor care denumesc elemente de cult vizează fie unele situații

de «luare în deșert» (folosirea termenului ca interjecție), fie unele construcții fixe cu tentă blasfemică. În toate aceste cazuri, eufemizarea se face nu la nivelul conținutului, printr-o metaforă, ci la nivelul formei cuvântului, prin deformarea sa fonetică” [64, p. 103]. Lavinia Seiciuc exemplifică prin: *dumnescrișu mă-tii, bisău mă-tii (biserica + Dumnezeu), crupa/crucea/ceapa/ceara mă-tii*, la care mai putem adăuga *bisericuța mă-ti, păsculița ta, 'mnezeul mă-ti* etc. În această ordine de idei, putem aminti și de faptul că numele lui Dumnezeu și puterea dumnezeiască apar sub mai multe forme, deoarece prin traducerea Bibliei²⁹ dintr-o limbă în alta ele s-au adaptat la limba-țintă, devenind cultisme diverse atât prin forma, cât și prin pragmatica lor: *Atotvăzătorul, Atotștiutorul, Creatorul lumii, Fiul Domnului, Mîntuitorul cerului și al pămîntului, Mielul lui Dumnezeu, Emanuel, Lumina cerului*). În aceste denumiri se observă diversitatea formelor exprimate prin metafore (*Mielul lui Dumnezeu*), prin nume proprii (*Emanuel*), prin abrevierea cea mai veche existentă *INRI*³⁰ din latină, care înseamnă „Isus din Nazaret – regele iudeilor”.

O serie de eufemisme apar în antiteză cu Dumnezeu și sînt utilizate pentru a preîntîmpina o forță malefică. Această utilizare se explică prin frica în fața puterii necurate sau prin superstițiile ce interzic rostirea numelui „necurat”. Pentru lexemul *drac*, dicționarele înregistrează sinonimele *încornoratul, diavol, demon, tartor, naiba, satană, Scaraoțchi* etc. Deseori, numele *drac* e pus în opoziție cu numele lui Dumnezeu: *Anticristul, ucigă-l crucea, ucigă-l toaca, păcatul, ucigă-l tămîia*. Altele conțin o caracteristică specifică animalelor: *cel cu coadă, cel cu coarne, șarpele cel vechi*. Nu puține denumiri conțin *negația* pentru a scoate în evidență imaginea negativă a diavolului (*nemilosul, necuratul, nepriitorul, neprietenul, nefîrtatul*) sau sînt *diminutivele* pentru a diminua frica față de existența diavolului (*mititelul, Michiduță, Aghiuță*). Vorbitorul a denumit în cele mai diverse moduri ființa malefică, evitînd lexemele *diavol* sau *drac*. Consemnăm și formele dialectale *șeitan, șotcă, spurc* în Transilvania și Banat, *carcandilă, bedă* în Transilvania și Moldova, precum și compusele *ducă-se-pe-pustii, cel-din-baltă*. Unele eufemisme care substituie lexemul *drac* sînt nume proprii: *Lucifer, Scaraoțchi, Nichipercea, Sărsăilă, Michiduță*³¹. Numărul mare de termeni demonstrează că vorbitorul are intenția din cele mai vechi timpuri de a evita tabuul religios *drac*.

²⁹ Cf.: fr. *Tout-Puissant, Créateur*; rus. *Всевышний, Создатель, Творец*; germ. *der Schöpfer, der Allwissende* etc.

³⁰ Inscripția *INRI* care a fost așezată deasupra capului lui Iisus Hristos din ordinul lui Pilat: „IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM”.

³¹ A se cf.: „Uneori, eufemismul este expresia fricii superstițioase: o realitate înspăimîntătoare este numită prin eufemism pentru a i se diminua forța malefică (situații prezente mai ales în textele ce reflectă o psihologie primitivă). Acestea sînt în special eufemisme *onomastice*” [54, p. 60-61].

În folclorul românesc, există o ființă supranaturală care este menită să facă rău oamenilor – *Ielele*. Pentru a le îmbuna, sînt create o serie de eufemisme: *Fetele cîmpului*, *Frumușelele*, *Mîndrele*, *Fetele lui Șandru*, *Vîntoasele*, *Milostivele*, *Cinstitele*, *Harnicele*, *Miluitele* etc.

Vorbind despre superstiții, observăm că la multe popoare, inclusiv la români, persistă frica de a pronunța numele de botez, considerîndu-l nume sfînt. Din acest considerent, apare numele dublu. Dacă omul se îmbolnăvea, era rebotezat cu alt nume, crezîndu-se că astfel va rămîne în viață și va minți moartea care, se presupunea, îl căuta. „Adesea se ține secret chiar numele personal, pentru ca dușmanul sau duhurile rele să fie păcălite prin destinații schimbate” [10, p. 92]. Deci superstițiile devin un motiv pentru crearea eufemismelor, deoarece a rămas ideea din Antichitate că rostirea numelui-tabu era considerată deja drept realizarea unui act interzis.

Ajunși în secolul al XXI-lea, în pofida dezvoltării societății, mulți continuă să creadă în superstiții, mai ales în cele legate de moarte sau anumite boli: *boală neagră* pentru „epilepsie”, *boala lungă* pentru „tifos”, *boala seacă* pentru „tuberculoză”. În secolele trecute se credea că fiecare boală are demonul ei și numele lor era destul de variat precum *Afurisitul*, *Apucatul*, *Arapul*, *Buzatul*, *Colțatul*, *Diochiatul* etc. Pentru „ciumă” există, într-un mod aparte, diverse eufemisme: *Buboasa*, *Alba*, *Frumoasa* sau *Maica Bătrînă*, *Teleleica*, *Boala turcilor*, *Maica bolilor*, *Maica Călătoare*, *Maica calea* etc. [9, p. 165]. Confundîndu-se deseori cu moartea, „ciuma” e substituită printr-un număr mare de eufemisme. O altă boală, personificată din cele mai vechi timpuri prin eufemismele *Lelița* sau *Mătușica*, este „frigurile” căreia „nu i se spune pe nume căci se tem să nu-i scuture” [*ibidem*, p. 171].

În secolul trecut, s-a depistat o altă boală – „cancerul”, care se manifestă ca și „ciuma” și de care vorbitorii au frică, numind-o: *ducă-se-pe-pustii*, *ducă-se de la noi*, *ducă-se cu noaptea*, *mai departe de noi*, *boala păcatelor*, *plata păcatelor*, *pedeapsa Domnului* etc. Religia încearcă să tămăduiască „cancerul” prin rugăciuni, mărturisire și post negru, fapt care confirmă ideea că unele boli sînt considerate că vin prin magia neagră (diavol). Nu în zădar se zice că, „dacă te molipsești de vreo boală, nu te deznădăjdui și nu te împutîna cu duhul, ci mulțumește-i lui Dumnezeu, că El se îngrijește ca să-ți procure prin această boală un bine” (<http://www.crestinortodox.ro>, vizitat 11.09.2014).

Și „moartea” a rămas un mister în toate timpurile și în toate comunitățile umane: „În gîndirea magică, bazată pe cratofanie, pronunțarea unui cuvînt are drept consecință prezența efectivă a obiectului pe care-l denumește; a rosti deci numele unei persoane moarte, înseamnă a invoca spiritul acesteia, fapt care poate avea consecințe dramatice” [65, p. 108]. Din aceste motive la noi, la români, dacă vorbim de un răposat, evităm orice lexem care ar conține rădăcina

mort. De exemplu: „Bunelul Vasile, *Dumnezeu să-l ierte*, când era tânăr lucra la primăria satului”, dar nu spunem „Bunelul Vasile, *care e mort*, când era tânăr lucra la primăria satului”. În anunțurile despre decese, de regulă, citim: „A fost *petrecută pe ultimul drum*”; „Dumnezeu *să te odihnească în pace!*”; „*Inima a încetat să bată*” (www.gandul.info.ro, vizitat 05.11.2010). Pentru comparație, anunțurile la rubrica „Decese” din ziarele germane diferă de cele din Republica Moldova sau România: la nemți anunțurile de deces sînt scrise deseori de însăși persoana respectivă în timpul vieții, fără să se indice data morții. La noi însă, se practică o altă „experiență”: presupunem că din cauza superstițiilor, nimeni nu-și „anunță” decesul. Nu în zadar se spune din cele mai vechi timpuri: „Dacă îți faci sicriu, vine moartea după tine”. Ideea că există viață după moarte a dat naștere la un număr și mai mare de eufemisme metaforice. De exemplu: „Astfel că-mi venea greu să înțeleg dacă e bine sau e rău când se moare. Pentru că «lumea cealaltă» pentru noi, copiii, era/însemna doar paradis” (Butnaru 2008, p. 55); „Chiar și atunci când îmi voi da duhul, mi-l voi da cu o întrebare: «Doamne, nu s-ar putea cumva, altfel?»” (Busuioc 2011, p. 244); „La miezul nopții și-a dat liniștit ultima suflare după ce părintele Albu l-a împărțășit” (*Lumea*, 2011, nr. 6, p. 110).

Pornind de la mutațiile de sens ale cuvintelor și de la asocierile cuvîntului *moarte* cu alte noțiuni, putem evidenția mai multe serii sinonimice ce redau eufemistic diverse aspecte legate de cîmpul semantic al cuvîntului *moarte*. Astfel, la baza multor denumiri eufemistice se află următoarele imagini, asociații:

Moartea – „călătorie”: *a urca la cercuri, a avea un drum lung de parcurs, a pleca de printre noi, a se duce în lumea celor drepți, a trece în lumea celor drepți, a se duce pe apa Sîmbetei*³², *a trece în neant, trecerea la cele veșnice, trecerea în neființă, a pleca pe drumul fără întoarcere, a trece în eternitate, a se duce pe drum neîntors/pe cale neînătoarsă/pe drumul din urmă, a dispărea, a se duce către Domnul* etc. Din componența acestor expresii fac parte verbele mișcării, prin intermediul cărora „moartea” este descrisă ca o călătorie, mișcare, trecere a omului de la o stare la alta.

Moartea – „somm”: *a adormi pe veci, în somnul lung, somnul sufletului, somnul celor drepți, somnul celor de pe urmă, a se odihni, a dormi somnul de veci, a adormi întru Domnul, a se odihni cu dreptii* etc. Motivarea acestor eufemisme rezidă în asemănarea dintre un om mort și omul care doarme.

³²După o veche tradiție mistică, apa Sîmbetei era un rîu care se vărsa în Infern. Legenda pretinde că apa fierbea toată săptămîna și numai sîmbăta se potolea, de unde i se trage și numele. A se duce pe această apă înseamnă deci: „a se prăpădi” [4, p. 36].

Moartea – „sfârșit”: *la finele vieții, în ultimele clipe, sfârșitul vieții, a fi pe patul de moarte, a avea zile numărate, a se stinge din viață, a rupe firul vieții*³³, *a se sfârși, a se savârși, a i se isprăvi cuiva zilele, a înceta din viață, a-și încheia socotelile, a-și da obștescul sfârșit, a scrie testamentul, a reuși să regleze totul, a se opri ceasul* etc. Aceste eufemisme prezintă moartea drept sfârșit al vieții.

Moartea – „despărțire”: *a-și lua rămas bun, a petrece pe ultimul drum, despărțire dureroasă, un ultim omagiu* etc. Caracterul alegoric al acestor eufemisme e determinat de imaginea despărțirii: omul care moare se desparte de tot ce îl înconjoară în timpul vieții.

Moartea – „boală”: *a se opri inima, a se stinge în urma suferințelor, o boală crîncenă i-a curmat zilele, o boală incurabilă* etc.

Moartea – „întoarcere acasă”: *a fost chemat la Dumnezeu, a fost luat de Dumnezeu, a-l strînge Dumnezeu de pe pămînt, a fi chemat de pămînt, a fi la dreapta Tatălui Ceresc, căsuța de doi metri* etc. Eufemismele în cauză au legătură cu ideea biblică despre moarte: decedatul, ajungînd în ceruri, se întoarce acasă.

Moartea – „sfârșit tragic”: *reducerea populației prin eutanasiere, a pune la zid, a cosi pe buni și răi, lichidare fizică, administrarea injecției letale, execuții prin decapitare, a măcelări, exterminarea, fantasma tribunalului*. Aceste eufemisme descriu moartea ca sfârșit al vieții.

Neacceptarea sfârșitului și ideea eternității vieții a dat naștere unor eufemisme care nu sînt utilizate doar în limbajul religios: *viața veșnică, viața eternă, viața de apoi, viața de dincolo, viața din Paradis, viața în cer* etc. Se poate observa că moartea este localizată în domeniul valorii sau în domeniul spațiului.

Clasificarea de mai sus ne permite să conchidem că scopul utilizării eufemismelor din acest domeniu este de a menaja atît receptorul, cît și emițătorul. Eufemismele depind, în mare măsură de statutul emițătorului: coleg, părinte, rudă sau copilul răposatului. În anunțurile de deces, poate fi identificată o clasă de eufemisme care trimit indirect la vîrsta răposatului sau la motivul decesului: *„Te-ai stins puțin cîte puțin, sub privirile noastre neputincioase, plecînd prea devreme dintre noi. Te-am iubit prea mult și te-am pierdut. Azi nu mai ești unde erai, dar vei fi întotdeauna în sufletele noastre. Dumnezeu să te odihnească în pace și liniște, scumpa noastră Cristina”* (<http://www.comemorare.ro/Cristina-Potincu-901>, vizitat 20.01.2013); *„Duminică, 1 iulie, o fată de 17 ani a sfârșit tragic într-un accident de mașină care nu va fi considerat accident rutier”* (www.adevarul.ro, vizitat 06.06.2012). Examinînd condoleanțele din partea rudelor de pe

³³Vechii greci și-au imaginat că viața omului e în mîna a trei zeități: Parcele, dintre care una, Clotho, ține firul vieții, alta, Lakhesis, îl deapănă (de aici expresia *firul vieții*) și a treia, Atropos, cu fatalul ei foarfece, îl taie [*ibidem*, p. 315].

pagina *web de comemorare* și cele ce apar în ziare despre același răposat, observăm că funcția emotivă diferă, cu toate că în ambele situații se utilizează eufemismele *a se stinge* și *a sfârși tragic*. De regulă, în anunțurile despre *Decese* nu apar eufemisme din limbajul popular de tipul: *a se prăpădi*, *a se mîntui* pentru „a muri” sau *cea cu coasa*, *cea colțată*, *cea cu plete albe* pentru „moarte” etc.

Pentru desemnarea verbală a momentului final al existenței unui individ se utilizează și o serie de îmbinări, a căror semnificație conotativă (stilistică, ironică, expresivă etc.) este evidentă:

a) eufemisme lingvistice: *a fi cu un picior în groapă*, *a-i suna clopotul*, *a fi pe ducă*, *a ieși cu picioarele înainte* etc.;

b) eufemisme ocazionale: *a întins picioarele* (un calc după rus: *протянуть ноги*), *a mirosi a pămînt/iarbă*, *a sta degrabă în Mausoleu*, *trebuie să-l împăiem*, *a face amiaza în biserică*, *a trece degrabă vămile*, *a pregăti podișoare* etc. Aceste expresii au, de obicei, ca sursă tradițiile și ritualurile comunității în care sînt utilizate.

Eufemismele, inclusiv cele cu referire la moarte, sînt dependente de cultura țării în care răposatul este înmormîntat. Exemplele de mai jos ne confirmă această idee: *a pune mîinile pe piept*, *a face paosul (cuiva)*, *a încrucișa mîinile pe piept*, *a se face/a fi oale și ulcele*, *a fi pe năsălie*, *a-i pica steaua*, *a închina steagul*, *a găti cu crucea*, *a-i ține lumînarea*, *a da ortul popii*, *a fi la ultima împărtășanie*, *a avea grădinișă pe piept*, *a-i crește iarba pe mormînt*, *a face deja Sfintele Masle*, *a arunca țărîină*, *a duce în deal*, *a înhuma*, *a duce la mormînt*, *a-și da sufletul liniștit*, *a-și rezerva/cumpăra pămînt*, *a-i cînta popa aghiosul*, *a fi pe dric*, *a duce la marginea satului*³⁴ etc. Expresiile eufemistice ce au în structura lor lexemul *colivă* fac trimitere la tradițiile pur românești: *a fi cu coliva în piept* pentru „a fi pe moarte”; *a mirosi a colivă* pentru „a fi gata să moară”; *a mînca coliva cuiva* pentru „a-i dori moartea cuiva/a omorî pe cineva” etc. Unele din aceste expresii nu vor fi înțelese în alte comunități (de exemplu, dacă la creștini se pun mîinile pe piept, apoi la islamiști mîinile se leagă de corp).

Un alt act tabuizat, care a dat naștere eufemismelor și despre care pînă în prezent se vorbește în șoaptă, este „sinuciderea”. Ea este văzută în mai toate marile religii ca un păcat major, indiferent de faptul că răposatul e creștin, iudaist, budist sau hinduist. Există însă unele diferențe în privința ritualului după sinucidere³⁵, dar abordarea este aceeași: „Dumnezeu îți dă viața, deci tot Dumnezeu ți-o ia, iar a încălca această lege înseamnă a te opune voinței divine”. De aceea lexemul „a se sinucide” este substituit prin eufemisme, ținîndu-se cont, totodată, de

³⁴De regulă, cimitirele sînt localizate la marginea satului sau în dealul satului.

³⁵De exemplu, nu se face slujbă în biserică sau se înmormîntează în capătul cimitirului sau cadavrele sinucigașilor se ard să nu ajungă în paradis etc.

modul în care s-a sinucis: *a-și face facerea, și-a luat viața, și-a pus capăt zilelor, s-a aninat ducă-se-pe-pustii, și-a făcut sfârșitul, și-a pus funia, s-a aruncat de pe pod, s-a înecat, și-a pus cahla*. În zilele noastre, se utilizează alte eufemisme pentru a înlocui cuvântul „a se sinucide”: *și-a dat drumul la gaz, s-a aruncat sub tren/mașină, s-a intoxicat cu pastile, și-a tras un glonte, a luat o doză mai mare de drog* etc. După cum se poate observa, aceste eufemisme indică direct, modalitatea de sinucidere: „*Și-a dat foc* din cauza sărăciei. Este gestul disperat al unei femei din raionul Hîncești, care, din neputința de a-și hrăni copiii, a încercat *să-și pună capăt zilelor*” (www.protv.md, vizitat 20.06.2012); „*S-a aruncat în fîntînă* pentru a-și lua zilele” (www.ziarpiatraneamt.ro, vizitat 04.02.2011).

Majoritatea eufemismelor pentru substantivul „mort” aparțin unui stil înalt și sînt motivate prin explicații biblice despre moarte: *corp neînsuflețit, răposat, adormit, repauzat, pristăvit, săvîrșit* etc.

Și în cazul lexemului *cimitir*, adică locul unde răposatul își găsește liniștea, se apelează la eufemisme: *în curtea bisericii* (pentru „cimitir vechi”), *printre alte pietre și cruci se odihnește robul lui Dumnezeu, la Mănăstirea X se odihnește marele ctitor* sau la sinonimele *necropolă, cavou* sau *căsuța veșnică*. Actualmente, se mai utilizează direct numele cimitirelor cunoscute, iar lexemul *cimitir* este omis. De exemplu: „*va fi dus la Doina*” (cimitirul din Chișinău) sau „*la Bellu*” (cimitirul din București). Iată și alte exemple ce se referă la tema „înmormîntare”: *funeralii, servicii funerare, pompe funebre, pachete funerare, transport funerar, birouri de funeralii*.

Tot de interdicții religioase țin și cifrele 13, 666, 40, considerate magice. Se cunoaște frica față de numărul 13: unii vorbitori evită în comunicare această cifră, companiile aeriene nu indică cifra respectivă în avioane, părinții copiilor născuți în data de 13 încearcă să schimbe data de naștere, în unele hoteluri nu există camera „nenorocoasă” 13 etc. Cifra 13 este considerată malefică, pentru că la Cina cea de Taină, au stat la masă 13 persoane, cei 12 apostoli și Iisus, înainte ca Mîntuitorul să fie crucificat. O altă cifră-tabu este 666, simbolul celui ce se opune lui Hristos. „Numărul fiarei” apare în Noul Testament. Altfel zis, 666 este cifra Apocalipsei, a Diavolului, a Antihristului, a celui care va veni să domnească peste lume înainte de Judecata de Apoi. Se consideră că este un număr care aduce ghinion (chiar și în Parlamentul European locul cu nr. 666 rămîne actualmente gol). Teama de numărul 666 se numește *Hexakosioihexekontahexafobia* [47, p. 112].

Cifra 40 are o anumită semnificație în cultura românească: 40 de zile de doliu obligatoriu, 40 de zile de pomenire, 40 de zile de post, 40 de zile durează reclusiunea lehuzei după naștere

etc. De exemplu, în enunțul „La 40 de zile, au venit toate rudele și ograda era plină” se face trimitere la *40 de zile de la moarte*.

3.2. Domeniul politic

În limbajul politic (discurs, luare de cuvânt, intervenție, comentariu etc.) se poate observa un anume specific de utilizare a modalităților de redare a informației. Acest specific este determinat de scopul textului politic: de a camufla sau, dimpotrivă, de a reliefa aspectele negative/pozitive ale realităților evocate, de a-l afecta sau, dimpotrivă, de a-l pondera, cât mai puțin/mult pe destinatar. Într-un cuvânt, acest specific e conturat de finalitățile pe care le urmărește un text politic, întrucât, „ca orice tip de text, și textul politic este determinat, cu privire la procedeele sale de bază, prin finalitatea sa și prin funcțiile care corespund unei asemenea finalități” [23, p. 15]. Dintre aceste procedee fac parte și eufemismele, care sînt mijloace de aplicare a strategiilor verbale nu numai de către politicieni sau membri de partid, dar și de cei care se pronunță pe marginea problemelor social-politice, istorice, economice etc. Utilizarea eufemismelor în textele politice demonstrează că, în cazul acestor texte, „nu este vorba de limbaje speciale, nici de schimbări în *limbă*, de semnificate obiectiv diferite, ci numai de *uzul lingvistic* (*Sprachverwendung*), în sensul strict al acestei expresii, adică de moduri de a folosi limbajul, de modalități ale *vorbirii*, nu de *limbi*” [*ibidem*, p. 15]. Astfel, dacă unii evită cuvîntul *război*, utilizînd eufemismul *conflict* (*conflictul din Iugoslavia*, *conflictul transnistrean*), dar se referă la *război*, e limpede că și ceilalți utilizează cuvîntul *conflict*, referindu-se la același semnificat. Cu alte cuvinte, și unii, și alții vizează aceeași realie, întrucît și unii, și alții se referă la „nuanțe și valori *asociate* semnificatului”, dar nu la „nuanțe ale semnificatului” [*ibidem*, p. 13]. Eufemismele politice constituie un rezultat al compromisului dintre semantică și pragmatică, adică între sensul cuvintelor și efectele acestui sens. Compromisul se face în beneficiul destinatarului (ascultător sau cititor), întrucît acesta, în ultimă instanță, trebuie să se entuziasmeze, să se revolte, să se resemneze etc., altfel zis, trebuie să ia și o atitudine față de cele comunicate. Cel care utilizează în comunicarea sa îmbinările eufemistice *epoca de aur* sau *pe vremea lui Ilici* scoate în relief nu atît dimensiunea temporală („epoca lui Ceaușescu” sau „în timpul sovietic”), cît particularitățile (economice, politice, culturale etc.) ale perioadei temporale respective. Trebuie să menționăm că „falsificarea intenționată a lucrurilor <...>, adică lipsa adevărului, dar cu aparența de a-l spune fie cu fără posibilitatea de verificare a celor spuse, fie folosindu-se de posibilitatea ca cele spuse să fie interpretate și în alt mod, într-un sens «inocent»” [*ibidem*], altfel zis, încărcătura eufemistică a unităților lingvistice este în funcție de o serie de factori extralingvistici, precum ar fi situația politică, intenția emițătorului, circumstanțele

comunicării etc. De exemplu, sintagma *epoca de aur* a căpătat valoare eufemistică după căderea regimului ceaușist, iar îmbinările *evenimentele din 7 aprilie* (*Lumea*, 2011, nr. 5, p. 34) „s-au născut” cu valoare eufemistică odată cu protestele în masă din 7 aprilie 2009 din Republica Moldova.

Eufemismele din domeniul politicii (ca și din alte domenii) pot fi examinate sub diverse aspecte. Din punct de vedere structural, putem constata că prevalează semnificativ cele alcătuite din mai multe cuvinte. Lucru explicabil dacă ne gândim la faptul că, în virtutea evitării confruntării directe cu subiectul abordat, numărul mare de termeni distrage atenția receptorului de la informația transmisă. În plus, în asemenea situații funcționează foarte bine principiul când economia limbajului devine media statistică dintre tendința emițătorului spre economie de corpuri fonetice și tendința inversă a interlocutorului de a primi precizări, adică, în fond, de a dori mai multe corpuri fonetice pentru aceeași semnificație [29, p. 166-167]. Sub aspect structural, pot fi distinse trei tipuri de eufemisme politice rezultate:

1) prin extindere: cuvânt → expresie: „comunist” → *posesor al carnetului roșu*, „securist” → *băiat cu ochi albaștri*, „bătaie” → *acțiune disciplinară*, „Putin” → *masculul dominant rus* (*Lumea*, 2011, nr. 6, p. 20), „rus” → *fostul frate mai mare* (Butnaru 2010, p. 207), „război” → *diplomația tancurilor* (*Lumea*, 2009, nr. 2, p. 87), „omor” → *lichidare fizică* (*Lumea*, 2010, nr. 6, p. 26), *criză* → epoca „schimbului natural”³⁶ (Cheianu, p. 247), „erodare” → *erodarea guvernării* (Silvestru 2008, p. 123);

2) prin contragere: expresie → cuvânt: „criza economică” → *recesiune*, „Partidul Liberal Democrat din Moldova” → *stejarul*, „eliberare din serviciu” → *optimizare*, „liberalizarea prețurilor” → *scumpire*;

3) prin echivalență: „familie săracă” → *familie vulnerabilă*, „muncitori de rînd” → *gulere albastre*, „demitere” → *optimizare*, „economie falimentară” → *economie în regres*, „a fi între două state” → *a face balet diplomatic* (*Lumea*, 2008, nr. 8, p. 31), *Uniunea Sovietică* → „tatastatul” (Cheianu, p. 55), „retrograd” → *nostalgic*.

Diferite sînt și mijloacele de formare a eufemismelor politice:

1) Abrevierea. Eufemismele-abrevieri au la bază denumiri de organisme, instituții economice, personalități, partide politice etc. Acest tip de eufemisme sînt utilizate în scopuri criptologice (*racheta MX* sau *operațiunea RYAN* pentru „atacul cu rachete nucleare”), expresive (*asasinarea lui JFK* pentru „omorîrea lui John F. Kennedy”), ironice (*PSD* „Partidul Social Democrat” sau *PDL* „Partidul Democrat Liberal” pentru „Președinte în seara de duminică” și,

³⁶Epoca „schimbului natural” este perioada cînd angajații primeau alimente în loc de salarii.

respectiv, pentru „Președinte în dimineața de luni” – eufemisme apărute în urma alegerilor la președinție a lui T. Băsescu și M. Geoană; *PDM* „Partidul Democrat din Moldova” pentru „Păpușarul Deține Moldova”; *PCRM* „Partidul Comuniștilor din Republica Moldova” pentru „Patria Care a Ruinat Moldova”).

2) Antonimia. Eufemismele formate în baza antonimelor mai sînt numite de cercetători și „eufemisme create prin negație”, prefixul *ne-* fiind cel mai frecvent element derivativ utilizat la crearea eufemismelor antonimice: *cinstit* vs. *necinstit* „corupt”: „Vrem demisia politicianilor necinstiți!” (<http://lideruldeopinie.ro>, vizitat 12.02.2013); *avantajos* vs. *neavantajos* „rușinos”: „Pozele care apar cu periodicitate în presa națională și internațională, ori de cîte ori se încearcă punerea ministrului Udrea într-o situație neavantajoasă, au fost făcute de un paparazzo, în timpul unei vacanțe petrecute pe litoralul românesc al Marii Negre” (www.ziare.com, vizitat 11.01.2013); *ortodox* vs. *neortodox* „ilegal”: „Scopul politrucului needucat este acela de a se îmbogăți peste noapte prin mijloace neortodoxe” (www.ziare.com, vizitat 10.02.2013); *înțelegere* vs. *neînțelegere* „conflict”: „Va dispărea neînțelegerea dintre Moldova și Transnistria” (*Lumea*, 2011, nr. 7, p. 101); *adevăr* vs. *neadevăr* „minciună”: „Poate ceilalți au spus neadevăruri, încercînd să ascundă cazul” (www.zdg.md, vizitat 10.01.2013).

3) Metafora. Se știe că orice metaforă are la bază o analogie și „a crea metafore izbutite înseamnă a ști să descoperi asemănările dintre lucruri” [1, p. 98]. Așadar, metafora ar fi un însemn al originalității creatoare a politicianilor. De exemplu: „Personal, nu văd altceva decît înflorirea unei specii mai noi a harbuzului, o specie cu mai mult iz KGB-ist, un fruct PCRM–PLDM” (www.wordpress.com, vizitat 23.01.2013): la baza metaforei *înflorirea unei specii mai noi a harbuzului* se află analogia cu o eventuală „coalitie”; „A încolțit ridichea; Mafia cîștigă?” (www.jurnal.md, vizitat 28.02.2013): metafora *a încolțit ridichea* substituie presupusa coalitie PD-PCRM. Aceste exemple confirmă că, la baza transferului metaforic, se poate afla orice asemănare care poate să se refere direct sau indirect la esența fenomenului.

4) Metonimia. Relația de contiguitate logică dintre două realități creează premise pentru diverse substituții metonimice eufemistice. În cazul în care desemnarea indirectă atenuază efectul negativ al unui nume explicit, metonimia se transformă în eufemism. Pot fi atestate următoarele substituiri:

– personalități pentru trăsături umane, acțiuni, circumstanțe etc.: „Cei mai bătrîni și-au amintit de postavka de pe vremea lui Stalin, cînd nkvd-iștii și funcționarii sovietici umblau pe la casele oamenilor” (www.timpul.md, vizitat 08.04.2011): *de pe vremea lui Stalin* „de pe vremea represiunilor, arestărilor în masă”; „În 20 de ani am pierdut această cauză, cîțiva politicieni foarte talentați, care sub influența anturajului, au început să se creadă Napoleoni” (*Timpul*, 28

mai 2010, p. 7): *să se creadă Napoleoni* „să se creadă biruitori, atotputernici”; „Vouă vă trebuie un Vlad Țepeș la guvern să vă arate el” (www.protv.md, vizitat 07.02.2013): *un Vlad Țepeș*, adică „un conducător, care prin severitate și corectitudine, încearcă să soluționeze rapid problemele”;

– semn pentru persoană: „Ceea ce au reușit roșii prin metodele sale stângace și învechite astăzi reușesc verzii: societatea alunecă spre o democrație dirijată” (www.octavianracu.wordpress.com, vizitat 29.07.2010): *roșii* „membrii Partidului Comunist din Republica Moldova”, *verzii* „membrii Partidului Liberal Democrat din Moldova”;

– recipient pentru conținut: „Voronin este dispus să creadă că Kremlinul ar accepta o retragere din Transnistria” (*Lumea*, 2009, nr. 2, p. 59): *Kremlinul*³⁷ substituie „membrii conducerii Federației Ruse”; „Casa Albă atacă Siria”: *Casa Albă* substituie „membrii conducerii SUA”; „Evident este că clădirea enormă de la răscrucea străzilor Toma Ciorbă cu Ștefan cel Mare nu doarme” (www.europalibera.org, vizitat 11.04.2013): *clădirea enormă de la răscrucea străzilor Toma Ciorbă cu Ștefan cel Mare* substituie angajații Ambasadei Federației Ruse la Chișinău;

– general pentru particular: „Comisia parlamentară de anchetă a cazului din Rezervația Naturală Pădurea Domnească” (www.jurnal.md, vizitat 08.02.2013): *cazul* substituie „crima”;

– perioada de timp pentru faptă: în memoria unor popoare, anumite numerale s-au clișeizat și se referă la fapte, evenimente, acțiuni reprobabile. Astfel, *anii 33*, pentru nemți, înseamnă instaurarea „regimului fascist”, iar pentru locuitorii din republica noastră *anii 46* se asociază cu „foametea din Moldova”.

5) *Sinecdoca*. *Sinecdoca* eufemistică, ca și *sinecdoca* în general, poate fi ilustrată prin câteva forme principale:

– întregul pentru denumirea unei părți (*totum pro parte*): „Rusia ar putea declara oficial țările UE și Statele Unite drept agresori” (<http://www.ziare.com>, vizitat 18.06.2014): *Rusia* substituie „Duma de Stat din Rusia”;

– partea pentru întreg (*pars pro toto*): „Strigoii roșii slăbiți, senili, posaci, cu vreo doi dinți în gură, dar care mai au ceva mandate prin parlament. Nu apăr secera și ciocanul” (<http://vox.publika.md>, vizitat 12.07.2012): *secera și ciocanul* substituie „membrii Partidului Comunist din Moldova”; „Liderul creștin-democrat, cel mai iscusit politician cu barbă din Moldova!” (<https://freemd.wordpress.com/2009/07/12>, vizitat 20.05.2014): *barba* substituie o

³⁷Un atare loc central fortificat al orașelor feudale ruse, împrejmuit de ziduri și turnuri există și în Republica Moldova, doar că „Kremlinul din Chișinău e mai «populat» decât cel din Moscova!” (*Literatura și Arta*, 14 martie 2013, p. 8);

parte din aspectul fizic al politicianului Iurie Roșca, care este asociat cu un act de trădare a spiritului național din Moldova; „Arăcan de mine, să nu te văd cu *hastik* roșu la gât, că nu te primesc acasă” (Butnaru 2008, p. 157): *hastik* (< rus. *галстук* „cravată”) substituie o parte din costumul membrilor organizației pionerești);

– singularul pentru plural: „Unul din cei 22 de milioane de Eminescu!” (Cheianu, p. 169): *Eminescu* substituie numirea directă a românilor (dat fiind faptul că românii nu sînt agreați în Europa, autorul recurge la o altă denumire a națiunii, valorificînd, totodată, statul românilor); „Umblă țanțoș șapca roșie prin Parlamentul Republicii Moldova”: *șapca roșie* substituie membrii PCR; „Oameni buni! strigă iar preotul: Vine ciuma roșie! Salvați-vă singuri, cum puteți, țara nu are grijă de noi!” (Bucuioc 2006, p. 148): *ciuma roșie* substituie „soldații Armatei Sovietice”;

6) Hiperbola. Limbajul politic, spre deosebire de alte tipuri de limbaj, face chiar abuz de exagerări. Astfel, dacă e *victorie*, apoi numaidecît e *istorică*, *epocală*, *grandioasă*, *decisivă*, *măreață*, *monumentală*, *superbă*, *irepetabilă* etc.; dacă e *mentalitate* numaidecît e *de slugoi*, dar nu *de slugă* sau *slugarnică*. De exemplu: „În aceste zile istoria a consemnat o nouă victorie de răsunet a DNA în lupta împotriva corupției și corupților din România” (<http://gazetadecluj.ro>, vizitat 10.06.2014). Nu de puține ori, în intenția de a impresiona mai puternic ascultătorul sau cititorul, se recurge la diverse cuvinte sau expresii străine: „Și alte instituții relevante au reacționat la blitzkriegul USL” (<http://www.revista22.ro>, vizitat 10.07.2012): *blitzkriegul* (< germ. *Blitzkrieg*) pentru „război fulger”.

7) Litota. Spre deosebire de hiperbolă, litota se utilizează mai puțin în limbajul politic: „Toțiăștea însă sînt foarte bine primiți în afara graniței țărișoricuței” (Vakulovski, p. 113): *țărișoricuța*, care „spune mai puțin pentru a se înțelege mai mult”, face trimitere la o parabolă veche din Grecia Antică: „muntele a născut un șoarece” – o alegorie pentru nulitatea unui efort titanic sau promisiuni zgomotoase; „Momentan nu prea există vreo *luminiță* în politica noastră”: prin *luminiță*, gravitatea situației politice este evidentă.

8) Calcul lexical. Avînd la bază imitarea structurii sau a modului de organizare internă a unui cuvînt/îmbinări străine, calcul lexical constituie și el un mijloc de îmbogățire a stratului eufemistic politic: *pierderi colaterale* < engl. *collateral damage*: „Razboiul din Irak provoacă pierderi colaterale în Finlanda” (www.adevarul.ro, vizitat 20.06.2003); *foc prietenesc* < engl. *friendly fire*: „Uciși de foc prietenesc” (www.evz.ro, vizitat 12.06.2008).

9) Cuvinte din vocabularul cu sferă de utilizare limitată, cum ar fi:

– barbarisme: „Gloriosul trecut de luptă și de muncă al *Otciznei* roșii³⁸?!” (Semn, 2010, nr. 2, 25); „Începuse să vorbească între ei despre anii treizeci, evocând «golodomor»-ul³⁹ care începuse cam tot așa” (Busuioc 2012, p. 99); „Anume atunci *underground*-ul⁴⁰ sovietic a avut cea mai impresionată înflorire” (Ernu, p. 133); „Se știe foarte bine, s-a tot vorbit nu o dată despre afacerile de tip mafiot care se derulează în Republica Moldova și sînt «krîșuite»⁴¹ direct din cabinetul prim-ministrului” (www.vox.publika.md, vizitat 14.08.2012);

– ocazionalisme: „Fiecărei minciuni iliesciene⁴² (de genul: «Nu ne vindem țara!») îi corespunde o minciună bășesciană⁴³ (de genul: «Voi susține micii întreprinzători!»)” (Lumea, 2010, nr. 2, p. 60); „Apar elemente voroniste⁴⁴ în retorica lui Lupu” (www.pldm.md, vizitat 14.12.2010); „Ne jucam de-a războiul, firește, o parte, «ai lor» sau «ai noștri», fiind pe rînd, ba în interior, ba în exteriorul casei-redute, pe care o apărau sau o atacau” (Butnaru 2008, p. 117): *ai lor* pentru „nemți”, *ai noștri* pentru „ruși”.

10) Etimologia populară. Etimologia populară poate sta la baza creării unor expresii ironice, prin intermediul căreia se ajunge nu doar la alterări fonetice, dar și la confuzii de sens. Acest fenomen poate fi exploatat ca mijloc de expresivitate artistică. Astfel, în timpul campaniei de demolare de la sfîrșitul deceniului al nouălea, cînd au fost făcute una cu pămîntul numeroase clădiri de o mare valoare istorică și artistică, Bucureștiul căpătase denumirea *Ceaușima* — denumire creată prin apropierea formală de cuvîntul mult mai cunoscut „Hiroshima”. Același sufixoid *-șima* funcționează și în următorul exemplu *Euroșima* — „Europa virtut distrusă”.

11) Jocul de cuvinte. Jocul de cuvinte presupune, de cele mai multe ori, crearea unor efecte comice, dar receptarea umorului depinde de împărtășirea unui set comun de cunoștințe între emițător și receptor.

„De peste strada de catedrala chișinăuiană de importanță panbasarabeană-secesionistă-promoscoviteană (pentru că *promosco-vită* nu prea sună, nu?)” (Butnaru 2010, p. 201): prin *vită* se face aluzie la „animal”; „În loc să se opună cenzurii uniți, scriitorii se inflamau unii contra altora, se tocau unii pe alții. Cătălin Mihuleac vorbea, într-o tabletă din „Adevărul”, de certoteca lui: o colecție de certuri între politicieni. Cu mult mai spectaculoasă ar fi o certotecă a încăierărilor dintre scriitori” (*Pro Saeculum*, 2007, nr. 6-7, p. 6): *certotecă* pentru „certuri între politicieni”.

³⁸ *Otcizna* < rus. *отчизна* (*Otcizna* roșie „Patria roșie” pentru „Uniunea Sovietică”).

³⁹ *Golodomor* < rus. *голодомор* (pentru „foamete”).

⁴⁰ *underground* < engl. *underground* (pentru „mișcare ilegală”, „organizație ilegală”).

⁴¹ *krîșuit* < rusă *крыша* „acoperiș” (cu sensul de „protecție”).

⁴² *iliescien* < I. Iliescu.

⁴³ *bășescian* < T. Bănescu.

⁴⁴ *voronist* < V. Voronin.

12) Nominarea aproximativă. Avînd în componența lor îmbinări de tipul *un fel de, așa-zisul/zisa, un tip de, un gen de, așa-numita*, nominarea aproximativă reprezintă și ea un procedeu semantic de îmbogățire a lexicului eufemistic politic, permițîndu-le politicianilor să se detașeze, într-un anumit fel, de afișarea directă și publică a anumitor realități: „*Așa-zisele «atacuri raider»* au ajuns la Înalta Curte de Justiție din Londra” (www.ziare.com, vizitat 14.06.2012); „Este o situație care creează *un fel de pace* cu un singur sens” (*Lumea*, 2011, nr. 5, p. 7); „Acceptarea etichetelor comode, caracteristică acelei foarte comune nevoi de simplificare, se asociază, probabil, cu naiva convingere că a demonstra efectul deopotrivă catastrofic al diferitelor forme de dictatură duce, printr-un fel de culpabilizare generală, la relativizarea vinovățiilor și, astfel, la o treptată, implicită disculpare” (Manea 2005, p. 15).

13) Enantiosemia. Un procedeu larg răspîndit și eficient de eufemizare a limbajului politic actual constă în utilizarea unor cuvinte (îmbinări de cuvinte) cu un sens care e diametral opus celui de odinioară. E vorba de anumite cuvinte (îmbinări de cuvinte) care vizau anumiți referenți, iar actualmente acești referenți sînt percepuți altfel de vorbitori. Dintr-un anumit punct de vedere, putem susține că unitățile respective includeau sensul eufemistic chiar din „ziua” utilizării lor, dar, din cauza perceperii eronate, distorsionate a realității, acest sens era perceput ca unul ce ține de desemnarea directă. De exemplu, cu mai puțin de trei decenii în urmă, cunoșteam sensul „adevărat”, frecvența sporită și scopul bine determinat al utilizării cuvintelor și îmbinărilor de cuvinte *glorios, româno-moșieresc, eliberare, frate, vederi apusene, ajutor frățesc, limba prieteniei* etc. rostite fără emfază cu referire directă la denotați concreți. Astăzi însă, aceiași termeni sînt utilizați cu aceeași frecvență, dar cu un alt sens și cu un alt scop. A se compara:

Frate

„Și nu mă-nvîrt cum vîntul bate,
Din Răsărit sau din Apus.
Păstrezu-l sfînt cuvîntul frate
Ca pe-un drapel de viață, sus!”
(Zadnipru, *Frate*, 1976, p. 29).

„Kremlinul nicidecum nu poate renunța la
rolul de frate mai mare al tuturor popoarelor din
fosta URSS, mîinate în așa-zisa CSI” (*Timpul*, 24
februarie 2014, p. 1).

Armata eliberatoare

„În martie-aprilie susținând lupte încordate armata eliberatoare a înaintat pe o distanță de 350 kilometri și a eliberat 57 de orașe” (*Молдова Социалистэ*, 9 mai 1989, p. 1).

„Mai mult, se cerea ca armata sovietică⁴⁵ să fie numită armată eliberatoare, și nu cumva altfel” (Palii, p. 110).

Ocupanți români

„la 28 iunie 1940 «glorioasa» armată sovietică nu i-a eliberat pe moldoveni «de sub jugul românilor cum afirma istoriografia sovietică»” (*Literatura și Arta*, 27 februarie 2014, p. 1).

„Moldovenii nostalgici după URSS, antiromâni și filoruși, n-au apărut din senin; ei au fost fabricați în școlile sovietice, imediat după «eliberarea Basarabiei de sub jugul ocupanților români»” (*Timpul*, 14 martie 2014, p. 3).

Moscova

„Stă Moscova la straja omenirii, / Sub semnul ei, popoarelor, luptați!” (Lupan, *Capitala patriei*, p. 154).

„Întrebat cum reacționează cei din Federația Rusă când aud că politicienii de la Chișinău spun că mîna Moscovei e cam peste tot” (*Radio Vocea Basarabiei*, 24 iulie 2013).

Ziua Victoriei

„A sosit din nou pe pămîntul nostru luminoasa ZI a Victoriei, care dăinuiește și va dăinui în memoria poporului ca o zi ce marchează zdrobirea cotropitorilor germano-fasciști” (*Молдова Социалистэ*, 11 mai 1989, p. 1).

„În Rusia există un singur cult mai rău decît ortodoxismul – cultul Zilei Victoriei” (*Timpul*, 10 mai 2011, p. 6).

Patria-mamă

„Stalin s-a gîndit la noi și a dat ordin acestor vulturi (făcu un gest cu capul spre soldații care piroteau în picioare!), le-a dat

„După ce au sărbătorit «revenirea la patria-mamă», Rusia, localnicii din Crimeea au început să constate ca au probleme”

⁴⁵Cine ar fi avut curajul pînă în anii '90 ai secolului trecut să ortografieze îmbinarea *armata sovietică* cu minuscule?

ordin să ne întoarcă la patria-mamă, marea (http://inprofunzime.md/stiri/politic/rubla-este-Uniune Sovietică!...)” (Busuioc 2006, p. 151). moneda-oficiala-a-crimeei-trupele-ucrainene-nu-vor.html, vizitat 20.06.2014).

Eufemismele politice au un comportament specific la nivel semantic, caracterizându-se printr-o serie de trăsături:

a) Valori marcate afectiv (ironie, sarcasm, patetism, plasticitate etc.). În textul politic, eufemismul este utilizat nu doar pentru a se evita anumite forme de exprimare sau denumiri ale unor realități neplăcute, ci și pentru a reda atitudinea emitentului față de cele comunicate. Orientarea mesajului politic spre comunicare și nu spre reprezentare fac din eufemism un instrument polifuncțional care „derivă din relația pragmatică a semnului cu vorbitorul, nu cu referentul său” [78, p. 68]. De exemplu: „Vrea să demonstreze că el și Merkel dorm în camere separate, după cum se exprimă Thomas Klau de la Consiliul European al Afacerilor Străine” (www.eurotv.md, vizitat 08.08.2012): *dorm în camere separate* pentru „a avea viziuni politice de conflict”; „Nășitul în spațiul carpato-băsesciano-pontic” (<http://ziarero.antena3.ro>, vizitat 27.10.2012): *spațiul carpato-băsesciano-pontic* pentru „spațiul carpatic al lui Băsescu și Ponta”; „Care e numele tipului bronzat? Ah, Barack Obama! Nu o să mă crezi, însă cei doi (n. r. Obama și soția lui) au fost la plajă împreună, deoarece și ea este la fel de bronzată” (<http://protv.md/stiri>, vizitat 13.11.2011): Silvio Berlusconi utilizează eufemismul *bronzat* pentru „negru”.

b) Grad înalt de abstractizare. Pentru a manipula mai eficient ascultătorul și/sau cititorul, politicienii recurg, preponderent, la cuvinte care se raportează la fenomene ce n-au existență materială, cum ar fi: *principii, valori, basme politice, teme politice picante, liberalizare, tranziție, austeritate* etc. De exemplu: „Auzeam pentru a nu știu a câta oară aceleași basme politice despre supraomul de la conducerea poporului” (*Lumea*, 2011, nr. 6, p. 93); „Totuși este foarte important să ai reguli de joc (chiar dacă le numești „principii și valori”) atunci când ești în afara legii” (<http://vitalie.vovc.over-blog.com>, vizitat 11.05.2011); „Tranziția însă se ocupă doar cu transferul (dintr-o formă în alta, de la un grup la altul) lucrurilor, proprietăților, valorilor și de legitimarea acestui transfer” (Ernu 2009, p. 179).

c) Manipulare. În intenția de a evita producerea unui impact negativ asupra ascultătorului și/sau cititorului, autorii textelor politice exploatează sensurile cuvintelor/expresiilor care se caracterizează printr-o semantică vastă, iar sensul actualizat e susceptibil de o interpretare ambiguă, confuză. Se recurge conștient la un atare procedeu, întrucât el se justifică prin dorința politicianului de a-l proteja atât pe ascultător și/sau cititor, cât și pe sine: „Eu știam că acordul cu FMI implică o liberalizare a prețului la energie și la combustibil” (www.stiri.com.ro, vizitat

13.01.2012). Eventualul ascultător și/sau cititor va raporta cuvântul *liberalizare* la verbul *a liberaliza* „a face mai liberal, mai liber”, „a da mai multă libertate”, deși, în realitate, acest cuvânt trebuie raportat la „scumpire”, „majorare”. În această ordine de idei, pot fi aduse și următoarele exemple: „Perfecționarea continuă a cadrelor din organele afacerilor interne și *optimizarea* procesului de instruire profesională” (<http://criminology.md>, vizitat 26.02.2013); „Prima oară, România *i-a disponibilizat* când a închis fabrici, uzine, mine” (www.gandul.info.ro, vizitat 27.07.2007).

Întrucât limba este o reflectare a realității obiective, firește, că și eufemismele din limbajul politic reflectă această realitate. Astfel, atestăm eufemisme care se referă la: a) concediere: *a disponibiliza, plan de comasare, strategie de restructurare, îndemnați la odihnă/pensionare, a fi pus pe liber, persoană fără ocupație, a comprima, a comasa, a restructura, a optimiza, a remania, desfacerea contractului de muncă*; b) profesii „neprestigioase”: *consultant mortuar/agent funerar* pentru „cioclu”, *manager de vânzări* pentru „vânzător”, *consultant educațional* pentru „librar”, *securitatea firmei X* pentru „paza firmei”, *baby-sitter/ajutor de educator* pentru „dădacă”, *funcționar al controlului canin* pentru „hingher” etc; c) țări sărace: *țări în curs de dezvoltare/emergente/din lumea a treia/angajate într-un proces de democratizare*.

La examinarea comportamentului, sub diverse aspecte, al eufemismelor din domeniul politicii trebuie avut în vedere că ele, fiind, prin definiție, purtătoare ale unei „influențe ideologice”, sînt adresate unui destinatar cu caracter de masă. Scopul utilizării unor atare eufemisme nu trebuie redus la „a minți opinia publică” (or există și situații când eufemismul politic exprimă mai veridic și mai convingător realitatea) sau „a reda ceva neplăcut printr-un procedeu mai delicat” (or există și situații când „ceva neplăcut” poate fi redat printr-un procedeu „mai puțin delicat”).

3.3. Domeniul economic

Cu toate că domeniul economiei, în mod obișnuit, se asociază mai curînd cu cifrele decît cu limbajul, el reprezintă un spațiu relevant pentru funcționarea eufemismelor. Iată o serie de eufemisme, ce se referă doar la segmentul referențial „majorarea prețurilor”: *reglementarea prețurilor, galoparea prețurilor, liberalizarea prețurilor, prețuri libere, eliberarea prețurilor, schimbarea prețurilor, îmbunătățirea calității produsului, prețurile corespund calității înalte a produsului, creșterea nivelului de deservire a populației, schimbare în prezentarea mărfii, schimbarea politicii de prețuri, creșterea valorii (mărfii), creșterea procentului valorii mărfii, schimbarea prețurilor în direcția reglementării lor de mai departe, rezultatul economiei instabile, creșterea tarifelor, capacitatea de cumpărare a leului a crescut, prețuri noi, prețuri*

jubiliare, prețurile au crescut puțin, scumpire neesențială/nesubstanțială, fluctuația prețurilor, banii devin mai ieftini, veniturile cetățenilor se ieftinesc, s-a terminat vânzarea sezonieră, a schimba „orientarea financiară” ș.a.

Eufemismul se regăsește în fiecare ziar de afaceri, portal de informații despre piața de valori, în știrile din domeniul economiei, în dezbaterile preelectorale etc. Analiza eufemismelor din limbajul economic confirmă punctul de vedere al cercetătorilor conform căruia fenomenul eufemiei are determinare extralingvistică.

Despre această determinare, despre intervenția conștientă a vorbitorului în utilizarea eufemismelor economice ne mărturisesc textele publicitare: se creează impresia că există persoane care se ocupă, în mod special, de strategiile de publicitate privind inventarea termenilor în vederea menținerii stării de spirit pozitive a clienților și a acționarilor. De regulă, termenii care au o conotație negativă sînt înlocuiți prin eufemisme de afaceri. Acest fapt este vizibil în anunțurile publicitare ce urmăresc, de fapt, o strategie specifică anunțurilor – cea de a oferi ceva și de a convinge receptorul că acceptarea ofertei îi avantajează. Utilizarea eufemismelor în anunțurile publicitare în scopul realizării produselor trădează politețea și respectul ofertantului: *maturizarea precoce a tenului* pentru „îmbătrînirea tenului”, *produs destinat igienei intime pentru femei* pentru „tampoane pentru femei”, *produs destinat igienei pentru bărbați* pentru „prezervativ”, *cremă Anti-Age* pentru „cremă contra îmbătrînirii”, *fixarea dentară* pentru „înlocuirea dinților”, *dantură mobilă* sau *dantură falsă* pentru „proteza dentară”, *bio fresh spray bucal* pentru „spray împotriva mirosului neplăcut al gurii”, *spray antiperspirant* pentru „spray contra transpirației excesive” etc. În reclamele publicitare se optează pentru formulări cît mai originale și irepetabile, dar care, în același timp, să permită receptorului să anticipeze intenția emițătorului și să identifice sortimentul propus.

Eufemizarea în sfera economiei camuflează unele situații reale din societate, cum ar fi concedierile, reducerea costurilor, majorarea prețurilor, micșorarea salariului etc. Totodată, eufemismele din acest domeniu creează, de multe ori, confuzie. Astfel, în procesul de vânzare, se evită pronunțarea cuvintelor, precum *preț, a majora, a cumpăra* sau *bani* și se utilizează sintagme precum *a investi într-un produs, banii investiți*, obținînd, în schimb, *resurse, alocații, sprijin* etc.

Eufemizarea în sfera economiei se produce, frecvent, prin utilizarea unui metalimbaj care depinde, în mare măsură, de interesul emițătorului pentru limbajul specializat. Cercetarea insuficientă a eufemismelor din limbajul specializat sau, mai degrabă, neacceptarea utilizării lor, nu înseamnă o neglijare a limbajului specializat de către cercetători, ci, mai degrabă, o utilizare improprie a limbii.

Dacă cineva intenționează să explice un termen, să clarifice o situație, să evite numele real al cauzei, el, implicit, pune în evidență intenția de a camufla, deci de a utiliza un limbaj secret. Sub acest unghi de vedere, limbajul economic eufemizat poate fi calificat drept limbaj specializat, similar celui al infractorilor, elevilor, studenților, soldaților etc. De exemplu: „Contabilitatea creativă și managementul rezultatului sînt eufemisme care se referă la acele practici contabile care deviază de la standardele contabile și se caracterizează prin folosirea de noi și inteligente mijloace de a determina veniturile, datoriile și creanțele, conducînd la politici de manipulare a rezultatelor” (*Revista de investigare a criminalității*, 2012, nr. 1, p. 54). Eufemismele din sfera economiei aparțin limbajului specializat și țin de modernizarea, aprecierea și respectarea, totodată, a paralelismului de sens (de exemplu, aceeași angajată *baby sitter* îndeplinește funcția unei „dădace”, *agent imobiliar* – funcția unui „vînzător de case/apartamente”, *merchandiser* – funcția unui „distribuitor”, *funcționar la Salubritate* – funcția unui „gunoier”, *funcționar la Pompe Funebre* – funcția unui „gropar”, *manager* – funcția unui „administrator”): „Pînă și portarii de acolo ajung *door manageri!*” (*Dilema Veche*, 17-23 iunie 2010, p. 2): *door manager* – funcția unui „portar”; „Cum, la fel, dacă ai nevoie de un creator de modă care să-ți spună cum să-ți asortezi tenișii cu sacoul cînd ieși din Centrul Vechi să agăți gagică buzată, îți meriți propriul tău designer vestimentar” (*Academia Cațavencu*, 13-19 decembrie 2013, p. 17): *designer vestimentar* pentru „croitor”.

Eufemismele se utilizează în limbajul economic nu doar cu scopul de a camufla anumite aspecte nefavorizate, dar și de a îndeplini o funcție profesională motivată, și anume funcția de apreciere (evaluare). Eufemismele pot servi la menținerea unei comunicări de afaceri, prevenind, totodată, reacțiile negative ale investitorilor (mai ales, în cazul în care simptomele și consecințele crizei financiare și economice favorizează zona confuziei). Exprimările eufemistice referitoare la fenomenele pozitive economice pot ajuta, de asemenea, actorii economici să nu extindă euforia printre destinatarii săi (de exemplu, să descurajeze consumatorii sau investitorii cu decizii pripite).

Sub aspectul originii eufemismelor, putem observa că anglicismele predomină în discursurile legate de crizele financiare și economice, de devalorizarea acțiunilor și a bunurilor materiale. Pentru exemplificare: *Chief Executive Officer* pentru „director general” sau „manager”, *Area Sales Manager* pentru „director zonal de vînzări”, *Sales Manager* pentru „director pe vînzări”, *Key Account Manager* pentru „manager responsabil pentru lucru cu clienții”. Eufemismele respective sînt utilizate în scopul de a prezenta cît mai atractiv serviciile propuse în anunțurile de locuri de muncă din ziare (de exemplu *dealer de mașini* pentru „vînzător de mașini”, *angajat salubritate* pentru „gunoier”, *operator de Call Center* pentru

„telefonist”, *ranger* pentru „pădurar”, *forțe logistice de păstrare a curățeniei* pentru „lucrător auxiliar pentru a face curățenie”).

Apariția unui eufemism este motivată, de fiecare dată, de contextul nemijlocit al comunicării și de intenția vorbitorului. Astfel, termenul englez *bailout* este utilizat în româna actuală, cu sens eufemistic, pentru „un plan de salvare prin preluarea datoriilor și rambursarea lor”: „Irlanda va ieși din programul de *bailout* în decembrie și nu vrea o linie de finanțare preventivă” (<http://www.b1.ro>, vizitat 14.11.2013); cuvântul *outplacement*, eufemism pentru „serviciu care asistă persoanele afectate de concediere”, are atât funcția de mascare, cât și de derutare, în funcție de intenția vorbitorului: „Serviciile de tip *outplacement* sînt incluse în paleta prestațiilor de resurse umane” (<http://www.avahumanresources.eu>, vizitat 21.05.2013). Un eufemism recent apărut în limba română este *bad bank* pentru „o bancă rea” (care are scopul de a transfera riscul de credit către partea terță): „Deocamdată încă rămîne de clarificat unde va ajunge participarea majoritară la Marfin Bank Romania, respectiv dacă aceasta va fi preluată de structura de tip *bad bank* înființată de autoritățile cipriote în urma dizolvării acționarului majoritar Cyprus Popular Bank (Laiki)” (<http://www.bankingnews.ro>, vizitat 28.12.2013). Un alt termen englez utilizat frecvent în ultimul timp în limbajul economic este *off-shore*, *offshore* pentru „fantomă, neexistent”: „Firma offshore te scapă de taxe, de răspundere și îți salvează averea în caz de divorț” (www.ziaruldeiasi.ro, vizitat 06.10.2012). Eufemismele *queen size* < engl. *mărime regală*, *full size* < engl. *mărime plină* au o conotație pozitivă pronunțată, și persoanele care poartă dimensiuni mai mari pot fi, oarecum, mîndre de faptul că poartă *king-size* < eng *mărimea regelui*.

În anunțurile de la rubrica *Vînzări* se întîlnește, frecvent, sintagma *în stare bună* care informează că obiectul oferit spre vînzare funcționează, dar nu este nou. În felul acesta, emițătorul nu minte, dar nici nu transmite informația într-un mod direct: „Se vinde urgent mașină în stare bună!” (<http://www.macler.md>, vizitat 20.03.2009). Cu același scop de a transmite o informație indirectă, se utilizează eufemismul: *odihnă involuntară* pentru „șomaj”: „Unele domenii social-economice sînt grav afectate de odihnele involuntare ale personalului” (*Timpul*, 9 iulie 2009, p. 6).

Un sens evaziv are cuvîntul *suboptimal* utilizat pentru „mai puțin bine” sau „sub cea mai înaltă calitate sau nivel de performanță”: „În esență, Keynes spune că economia poate ajunge la echilibru stabil pe multe paliere, inclusiv paliere suboptimale” (<http://mihvoi.blogspot.de>, vizitat 11.09.2009). De fapt, receptorul este pus în situația de a descoperi sensul. În aceeași situație se află receptorul și cînd trebuie să decodifice sensul îmbinării *mai există loc de îmbunătățire* din următorul exemplu: „Determinarea bazelor legale adoptate pentru aceste sisteme și proceduri,

identificarea oricărui bune practici care au evoluat o dată cu evoluția acestor domenii în care mai există loc de îmbunătățire” (<http://bis.econ.ubbcluj.ro>, vizitat 20.04.2013).

Lexicul comun este o sursă inepuizabilă de exprimare eufemistică a unor realități economice concrete, dar, în același timp, trebuie să mai remarcăm și că acest lucru nu e atât de ușor de realizat, dacă ne gândim la faptul că, chiar și în cazul utilizării cuvintelor și/sau a îmbinărilor de cuvinte cu sensul lor direct, „neuefemistic”, există pericolul „înțelegerii” diferite a mesajului. Invocăm, în acest sens, dezbaterile pe marginea definiției general acceptabile a cuvântului *agresiune* folosit în documentele oficiale ale ONU care a durat 30 de ani (1945-1975): deși exista în vocabularul tuturor vorbitorilor (ale căror state erau membre ale ONU), totuși acest termen nu și-a putut găsi un sens general acceptat, adică o definiție univocă (a se vedea [7, p. 88]). „Pericolul” la care ne referim există cu atât mai mult în situația utilizării cuvintelor „arhicunoscute”, dar care sînt utilizate cu funcție eufemistică. Exemplele de mai jos confirmă acest lucru: *sportive* pentru „instabile”: „Cu toate acestea, prețurile pentru companiile bune, de asemenea, sînt deja foarte sportive” (www.perfect-game.de, vizitat 19.04.2013); *prețuri usturătoare* pentru „prețuri mari, exagerate”: „Prețuri usturătoare la îmbrăcămintea și rechizitele școlare” (<http://www.jc.md>, vizitat 21.08.2012); *piperat* pentru „exagerat”: „Tariful piperat la energia termică i-a determinat pe mulți chișinăuieni să refuze conectarea blocurilor la căldură” (<http://www.canal3.md>, vizitat 22.07.2013); *a strînge cureaua* pentru „a economisi”: „Miza este includerea lor în deficitul bugetar permis României, așa încît alte domenii bugetare vor trebui să strîngă cureaua ca să facă loc pentru datoriile acestor firme” (<http://cursdeguvernare.ro>, vizitat 11.06.2013).

Deseori, asistăm la o retabuizare a societății datorată interdicțiilor lingvistice. Limbajul politic tabuizează realitățile netabuistice, făcîndu-se uz de eufemizarea forțată, prin interzicerea folosirii unor structuri lexicale existente în limbă în mod tradițional: „Rubla rusească a atins astăzi noi minime istorice” (<http://protv.md/stiri>, vizitat 16.12.2014): *a atinge noi minime istorice* pentru „a scădea, a se devaloriza”; „Eu vă asigur că putem avea relații economice asimetrice cu Uniunea Europeană, fără a deveni anexă a marilor corporații transnaționale din Uniunea Europeană sau Statele Unite” (www.ppcd.md, vizitat 10.02.2015): *relații economice asimetrice* pentru „inegalitatea economică”.

Caracterul specific al eufemismelor din domeniul economic se remarcă prin anumite trăsături: indeterminarea (confuzia, imprecizia), obscuritatea semantică și limbajul corporatist din mediul de afaceri („buzzwords”) etc. Funcții precum „insinuarea”, „falsificarea intenționată a lucrurilor”, „ascunderea gândirii” [27, p. 24], aflate sub semnul eficacității persuasive, îl fac pe

emițător să utilizeze eufemisme în acest domeniu, destinatarul neavînd posibilitatea, de fiecare dată, să verifice validitatea mesajului economic.

3.4. Domeniul social

Fiind destul de vast, domeniul social se structurează, din perspectiva utilizării eufemismelor, în cîteva cîmpuri.

3.4.1. Eufemismele și tema „consumului excesiv de alcool”

Conform clasificării lui Rawson, eufemismele se împart în pozitive (numele instituțiilor, profesii) și negative (eufemisme ce se referă la zona sexuală, magico-religioasă și scatologică) [125, p. 30], ultima categorie înscriind și viciile sociale. În opinia lui E. Coșeriu, „tabuul lingvistic reprezintă însă doar un aspect al fenomenului mai amplu numit interdicția de vocabular, care se datorează nu numai unor superstiții, ci și unor rațiuni de natură emotivă sau socială, unor rațiuni de educație, politețe, bune maniere, decență, amabilitate etc.” [28, p. 190].

„Beția” (consumul abuziv) este condamnată și de religie, devenind, astfel, un tabu și în societate. Este binecunoscută minunea prefacerii apei în vin săvîrșită de Mîntuitorul Hristos, precum și cuvintele adresate de Sfîntul Apostol Pavel lui Timotei: „De acum nu bea numai apă, ci folosește puțin vin, pentru stomacul tău și pentru desele tale slăbiciuni” (www.biserica.org, vizitat 20.11.2012). Deci religia condamnă nu consumul de vin, ci excesul de alcool și anume beția.

Eufemismele din acest subdomeniu sînt produsul unei constrîngerii: cauza evitării cuvintelor ce țin de „beție” este pudoarea, întrucît consumatorii de alcool sînt văzuți nu ca persoane dependente sau bolnave, ci, mai degrabă ca o rușine pentru întreaga societate. Dacă ar fi întrebată soția: „Este adevărat că soțul consumă alcool?”, ea va răspunde: „da, uneori, dar nu singur!” Există, așadar, o discordanță între ceea ce spune și ceea ce, de fapt, ar dori să spună vorbitorul, simțindu-se incomod să recunoască acest viciu.

O trăsătură distinctivă a eufemismelor din acest subdomeniu constă în utilizarea ambiguă a diferitor cuvinte și expresii pentru a desemna fenomene legate de noțiunile de „bețiv”, „alcool”:

„bețiv”: *a merge pe două cărări, a umbla cu ochii logodiți, a fi tîmîiat/aghesmuit dis-de-dimineată, bun de păhar, sugativă, petrecăreț, paharnic, burete, pilangiu, sticlar, sugaci, cetățean turmentat, a colinda cîrciumile, a avea față de damigeană, candidat magnetizat* etc. Cu referire la cuvîntul „bețiv” există o serie de eufemisme, de tipul *sărmanul, a avea o patimă, a fi deprimat, a avea depresie* sau argumente eufemistice de tipul *femeia l-a dus la aceasta, i-au*

făcut vrăji etc. Eufemismul *cititor* (Dumitrescu, p. 62) ține, probabil, de imaginea unei persoane care citește cu ochii țițiți, abătut de la lumea din jur, iar eufemismul *schior* face aluzie la lunecările unui om beat. Un alt exemplu, în aceeași ordine de idei, este *alconaut*, alcătuit prin intermediul contaminării a două substantive *alcoolic* și *cosmonaut* sau *astronaut* (manifestându-se ca în spațiul cosmic) care au deraiat într-un nou eufemism, dându-i o conotație științifică, totodată ironică, prin terminația *-naut*;

„alcooli”: *Vitamina A, busuioacă, adio mamă!, calmant, capsulă, trotil, secărică, citirică, grog, agheasmă, zăhărel, calciu, ciorbă, doctorie, prescură, udătură, stropeală, ulei, udeală, calmant, dușcă, dezinfectat, întăritor, tărișor, sodă, antiderapant, tărie, antiradiație prăștină, țuicomicină, băuturică, doi ochi albaștri* (Volceanov, p. 301), *vitamina Ț* (țuicomicină), *ceaiul de dimineață*⁴⁶, *lichid*⁴⁷ etc. Cuvintele care numesc băuturi din diverse fructe sau legume reprezintă eufemisme individualizatoare ale unei culturi: de exemplu, în limba română: *afinată, vișinată, zmeurată, caisată, capșunată, prunată, cireșadă* sau *cireșel, sfeclocomicină* (contaminare de la *sfecclă + penicilină*), în franceză *oranjadă, citronadă* etc.;

„a bea”: *a pili, a păli, a ciorbi, a citi, a se consuma, a lăcrima, a se aghesmui, a se încălzi, a se afuma, a se face, a se machi, a se matosi, a se tufli, a se vărui, a usca, a uda, a citi* (Dumitrescu, p. 60), *a face gura pîlnie* (Dumitrescu, p. 61), *a trage la măsca* (Mantsch et alii, p. 27), *a da peste cap* (Mărănduc, p. 65), *a se face ninja, a lua câteva pahare, a lua o tărie, a băga pe conductă, a-și încălca bateriile, a-și bea cămașa, a băga pe conductă, a conspecta* (Volceanov, p. 279), *a degrasa, a duce la mustață, a exagera cu băutura, a umbla pe 7 cărări, a o da pe ulei, a nu se ține pe picioare*: „să tragă o dușcă la bar” (*Semn*, nr. 2. 2010, p. 43); „au dus din când paharul la gură” (*Timpul*, 7 noiembrie 2008, p. 2); „au divorțat din cauza că tatăl meu, colonel, a exagerat cu băutura” (*Timpul*, 19 decembrie 2008, p. 28);

„beat”: *a mirosi a butoi, a mirosi a cep* (Dumitrescu, p. 60), *cu țuica-n nas, cu chef, cleios, într-o dungă* (Volceanov, p. 279), *mangă, lat* etc. Majoritatea eufemismelor pentru „beat” sînt alcătuite din participiile verbelor, care prezintă „amețea” drept o ușoară voalare a imaginii sau un accident nu prea grav: *brumat, terminat, trosnit, machit, împărtășit, matrafoxat, lovit, prăfuit, atins, ciupit, abțiguit, tămîiat, afumat, aghesmit, aburit, amețit, obosit, întărit, pilit, turmentat, magnetizat, făcut, trotilat* (Milică, p. 257).

⁴⁶„În dimineața aceea cu operația la care era supus calul lui Sile, Trifan, ureadnicul și starostele închinau în crîșmă «ceaiul de dimineață», cum avea obiceiul să-și numească polițaiul tabietul” (Busuioc 2006, p. 112).

⁴⁷Hiperonimul *lichid* (ca și multe alte eufemisme citate mai sus) substituie tot felul de spirtoase: „Ajuns la Sankt Peterburg după peregrinările ce-l aduseră în pragul disperării, făcu cunoștință, în primul tractor vizitat, cu un ofițeraș bine încălzit cu lichidele ce se servesc în asemenea stabilimente” (Busuioc 2006, p. 119); „Era prevăzut din fabricație de un canal colector de lichide de performanța mondială, că lichidul nici n-atingea papilele gustative, intra direct în stomac, dacă nu cumva direct în sînge” (Lungu 2005, p. 137).

Unele eufemisme au în structura lor chiar lexemul „beat”: *beat clei*, legat de imaginea unei persoane cu gura încheiată, care nu poate articula nici un cuvânt, *beat clește* se asociază cu cleștele care ține gura închisă sau: *beat mort*, ~*turtă*, ~*lemn*, ~*lulea*, ~*criță*, ~*tun*, ~*cuc*, ~*frînt*, ~*cui*, ~*praștie*, ~*pulbere*, ~*țândări*, ~*frînt*, ~*praf*, ~*confeționat* pentru „beat peste măsură”.

Unele eufemisme din această sferă sînt exprimate prin adjective cu sufixe diminutive: *veseluț*, *făcuțel*, *frumușel* (Milică, p. 156), prin sintagme de tipul: *bine-dispus*, *cu dispoziție*, *bine încălzit* sau prin îmbinări ce includ în structura lor un verb: *a fi* + nume predicativ: *a fi aut*, *a fi gata*, *a fi turtă*, *a fi ceaun*, *a fi pulbere*, *a fi praștie*, *a fi șifonat*, *a fi în patru ițe*, *a fi bulldozer*, *a fi remorcă*, *a fi pe schiuri*, *a fi aghesmuit*, *a fi tuflă*, *a fi tufă*, *a fi bocnă* (Mărănduc, p. 60), *a fi împușcat în aripă* (Milică, p. 257), *a fi keks* (www.123urban.ro, vizitat 23.11.2014) etc.; *a avea* + substantiv/prepoziție + substantiv: *a avea fum/ceață în creier*; *a avea temperatură*: „Ion are temperatură și vede umbre pe pereții beciului”; *a avea grade*: „Avea grade în cap și s-a ridicat adrenalina” (www.protv.md, vizitat 05.03.2012); *a avea pahare în cap*: „Treaba avea să se întîmple într-o companie veselă, nu fără cîteva pahare de vin în cap” (Cheianu, p. 61); *a avea la bord*: „Eram trei persoane la masă, aveam deja la bord, în total de la o crîsmă anterioară, trei păhărele de tărie, o jumate de vin și-o litră de năduf” (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 6).

Uneori, pentru calificativul „beat” sînt utilizate expresiile verbale care, din cauza complexității, sînt mai greu descifrabile: *a da cu căciula-n cîini*, *a medita prin aburi de vodcă/vin* etc.: „Mă gîndesc la el cum medita prin aburi de vodcă Boris Elțin la Putin” (*Lumea*, 2009, nr. 2, p. 102);

„beție”: *chef*, *benchetuială*, *ciupeală*, *macheală*, *matoleală*, *văruială* (Volceanov, p. 279), *chefuială*, *aghesmuire*, *distracție cu cîinste*, *relaxare*, *party*, *petrecere* etc.: „Sorinel spune că va face mare chef la scurt timp după ce medicii îl vor anunța că totul a decurs normal și că va da de băut la toata lumea” (www.cancan.ro, vizitat 23.11.2014);

„a se îmbăta”: *a se face afiș/cobză*, *a se matoli*, *a se întîlni cu Sf. Paraschiva* (Dumitrescu, p. 63); „Te clătinaî cînd ai ieșit din bar” (Silvestru 2009, p. 18), *a se face bocnă* (Mărănduc, p. 60), *a se încălzi*, *a se afuma*, *a se chercheli*, *a ajunge la tinichea*, *a se face clei/cocă*, *a se lua de freză*, *a se trăsni*, *a se machi*, *a se turti*, *a se tufli*, *a se turci* (Volceanov, p. 285), *a i se sui la cap*, *a se tămîia*, *a-l lua apa/valul*, *a bea la botul calului* (Mărănduc, p. 60). Efectele consumului prind contur într-un imaginar animalier dominat de ironie: *a prinde ciocîrlanul/prepelița*, *a lua purceaua de coadă/de nas*, *a se face leu/veveriță* (Milică, p. 258).

Mai puține eufemisme există pentru *a face cîinste* („a oferi cuiva ceva de băut”): *a plăti un rînd* (de pahare), *a servi pe cineva*, *a turna*: „m-am reținut că i-am pus lui Ion” sau „l-am

ospătat pe Ion” etc. Mesajul este clar datorită utilizării expresiilor colocviale „a pune o bere”, „a pune un pahar” etc. precum: „*Șelin pune bere* (adică face cinste – n. a.). *Noi punem suflet*” (*Jurnal de Chișinău*, 18 septembrie 2012, p. 5).

Un număr mare de eufemisme exprimă masa alcoolului prin unitățile de măsură: „Adu 10 halbe” (www.123urban.ro, vizitat 12.04.2014); „Omuleanul acesta era în stare să-și dea și cămașa de pe el pentru o litră” (Cheianu, p. 28); „șoferul avea precis o sută de grame” sau „azi e Sf. Mihail chiar nu ne pui câte 50?”; „Pentru o «trioșcă», pentru o rublă ori pentru «cinzecigrame», el putea să deshame caii de la trăsură lui Manilov, să măture în jurul localului, să rînească bălegarul în grajd, ori... să asculte cu ochii larg deschiși (impunându-se să-i țină deschiși!) orice poveste banală și plictisitoare” (*Semn*, nr. 2, 2010, p. 48); „Paganel era responsabilul cu droșpăiala – ducea la băutură de nu-ți venea a crede, ziceai că l-a alăptat măicăsa cu cinzeaca. La el, sticla de vodcă Stolicinaia era de deschidere, berea nici nu intra în categoria băuturilor alcoolice, iar cu vin se spurca doar când n-avea încotro” (Lungu 2005, p. 127-128).

Unele eufemisme din sfera „beției” fac referire la „recipient”, la „vasul” în care se ține băutura sau la „unitățile de măsură”: *a lua împreună un păhărel de adio, a gîtui o sticlă, a trage un pahar, a trage o dușcă pe inima goală, a da gata o sticlă, a răsturna paharul pe gît, a goli paharul pînă la fund, a da pe gît un păhărel, a turna un pahar, a goli paharele dintr-o sorbitură, a cîștiga dreptul la un pahar, a trage un păhărel, a trage o dușcă din sticlă, trei pahare de vin te fac să înțelegi o doctrină profundă* (se face aluzie la cantitatea vinului: nu mai mult decît trei), *a pupa paharul, a ridica halbe, a sufla în fundul paharului*. Viciul beției este accentuat și prin expresia „prieten la cataramă cu paharul”: „S-a înțeles că tata era prieten cu paharul și încă la cataramă” (Cheianu, p. 11). Eufemismele pot apărea și cu modificări structurale: *a trage un pahar, a trage un sutac, a trage o dușcă, a trage 50 de grame* etc.

Sub aspect derivațional, putem evidenția câteva linii formative:

a) prin diminutive: *băutură* → *băuturică*; *bere* → *bericică*; *țuică* → *țuiculeană*; *vin* → *viņișor*; *căpșună* → *căpșunică*; *boabă* → *bobiță*;

b) prin reduplicare: „Iar nevastă-sa scotea încetișor de sub șorț sticluța și *gîl-gîl-gîl*, deci, bea” (*România literară*, 2002, nr. 15, p. 12); *aspirina* pentru „alcool cît mai ieftin” (www.123urban.ro, vizitat 12.08.2014); *cherchelit* pentru „beat”;

c) prin abrevieri: *alic* pentru „alcoolic”; *con* pentru „coniac”;

d) prin omonimie lexico-gramaticală: *vin la crîșma satului* (*vin* pentru „a veni” și *vin* pentru „băutură”); *drog* pentru „hașiș sau heroină” și *drog revoluționar* pentru „băutură”: „Alcoolul, spunea responsabilul de partid, e drog revoluționar. Muncitorii se adună la cîrciumă,

beau și se înverșunează mutual împotriva orînduirii crude și nedrepte. Drogurile celelalte sînt conservatoare, fac jocul capitalismului: drogatul cu hașiș sau heroină se ascunde în sine, în reveriile lui, este pierdut pentru revoluție” (Vianu, p. 120);

e) prin creații *ad-hoc*: „Din fericire, nu trăim în America prohibiției, ci în România *bețivănelii*, drept urmare m-am gîndit că e cazul să vă îmbunătățesc seara cu un joc de *beută* care să compenseze plictiseala de pe ecrane” (*Academia Cașavencu*, 10-16 noiembrie 2012, p. 2); „Ziarele locale vorbeau despre *un atac cerebral*, un eufemism comun pentru alcoolism” (www.historia.ro, vizitat 12.03.2013); „întunericul îi pune cărăbuși stelari în ochi” (Baștovoi, p. 37).

Tema bețivului este tratată, în planul eufemismelor, cu îngăduință, iar omul beat rămîne, în sec. XXI, „cu nivel pierdut” și „vesel”, ironia reprezentînd nota eufemistică dominantă. De cele mai dese ori, atît în comunicarea orală, cît și în cea scrisă utilizările ironice ale enunțurilor sînt inovatoare și originale. De exemplu: „Cel mai popular sport în Leova este, desigur, *litrobolul*, practicat pe orice tip de teren” (www.e-leova.info, vizitat 15.04.2010); „Lulă, lulă, libelulă./Ce-aș mai bea eu o berulă” (www.123urban.ro, vizitat 20.04.2015); *a intra cu liftul în pom* (Volceanov, p. 285).

Pentru a substitui verbul *a bea*, deseori, se apelează la funcțiile olfactive, folosindu-se ironic expresii de tipul: *nu am pus picătură în gură, n-am mirosit măcar, n-am pus nici pe limbă*. Exemplele reprezintă cazuri de ironie verbală particulară, însă odată ce cititorul recunoaște actul simulat realizat de către locutor, are toate șansele să repete semnificația ironică și să o utilizeze în alte situații. Aceste eufemisme au valoare expresivă accentuată, așa cum o demonstrează expresiile: *a se face bocnă* pentru „a se îmbăta pînă la nesimțire” (Mărînduc, p. 60), *a fi gol chilug și gras butuc* pentru „a fi cheltuit totul pe băutură” (Mărînduc, p. 63), *a da peste cap* pentru „a înghiți dintr-o dată conținutul” (Mărînduc, p. 65) etc. Unele expresii conțin etnonime: *a bea ca un rus* în română, *beber como un cosaco* „a bea ca un cazac” în spaniolă, *boire comme un Polonais* „a bea ca un polonez” în franceză, care denotă, în subsidiar, existența unor stereotipuri.

În concluzie, constatăm că inventarul eufemismelor din aria beției se actualizează, însă nu sînt abandonate nici variantele cele vechi. Eufemismele anterioare rămîn în uz, dar cu o valoare disfemică, iar orice eufemism nou creat se adaugă la inventarul deja existent.

3.4.2. Sfera semantică a dragostei

Diversitatea tematică a subdomeniului *dragostei* este impunătoare. Fiind un sentiment complex de afecțiune, legat de atașament pentru cineva, de atracție sexuală puternică față de o

persoană, de relații amoroase etc. (a se consulta, în acest sens, articolele lexicografice ale cuvîntului-titlu *dragoste*), materializarea lingvistică a cîmpului semantic *dragoste* s-a dovedit a fi destul de arborescentă, mai ales în ceea ce privește nominările eufemistice. Amintim și de faptul că, „dacă din textul în care se vorbește despre sex se omit eufemismele, atunci vor rămîne două posibilități: să vorbești fie prin termeni medicali sau vulgari” [122, p. 56]. Cuvîntul *intim* este utilizat frecvent cu funcție eufemistică: *relații intime* pentru „relații sexuale”; *a fi intim cu cineva* pentru „a avea relații sexuale”; *gel pentru zone intime* pentru „gel pentru organele genitale”; *viață intimă* pentru „viață sexuală”; *amic intim* pentru „amant”; *igiena intimă* pentru „igiena genitală”. Eufemismele invocate confirmă că „eufemismele devin cea de-a doua realitate, acceptată ca adevăr faptic de către receptor” [52, p. 139].

Cea mai bogată sursă semantică a lexicului obscen vizează corpul uman, părțile componente ale acestuia, precum și de funcțiile fiziologice. Lexicul obscen din toate limbile conține unități lexicale care fac referință la sexualitate și la comportamentele sexuale – domeniu direct legat de interdicții și tabuuri⁴⁸. Există o legătură strînsă între exprimările lingvistice și interdicții de diversă natură: limbajul obscen determină apariția unui mare număr de eufemisme ce țin de decență și pudoare. Cele mai numeroase eufemisme din această sferă sînt de origine metaforică, locul doi revenind eufemismelor care au drept punct de reper compararea cu un obiect familiar vorbitorilor. În *Atlasul Linguistic Român* (II), Volumul I sînt înregistrați „termenii, considerați obsceni” acum aproape 75 de ani: pentru „organul genital al femeii” – *veseleancă, născutu femeilor, trupu dila femeie, pantă, la muieri dîjos, naștere, trup, băbură, cur, sramota, nașcerie, trup, gaură, rușine instrumentu, vîlvă, aia, gaură, dă găsiht, unialta muierească, haia, pîntici, puică, mitră, javră, ocară iei, păsărică, poduabă, daravela, la trupi, partea rușinosă dinainti, partea fumeiască di rușini, vîjoiu, vulfă, urîcunea, srămuta, piraje, pipoască, vulvă*.

Deși eufemismele înregistrate în ALR II sînt „învechite”, unele sînt recunoscute și utilizate în limbajul actual (*treabă, păsărică, membru* etc.), altele sînt străine generației noi (*izmene, landrău, băbură* etc.), nefiind atestate nici de dicționarele limbii române.

Cu toate că tema dragostei este redată printr-o serie de eufemisme (cum ar fi *pasiune, patimă, amor, simpatie, atracție, admirare, devinerație* etc.), cuvîntul propriu-zis *dragoste* este utilizat drept eufemism pentru „sexualitate”.

Prezentăm, în continuare, unele din eufemismele folosite pentru:

⁴⁸Relațiile intime în căsătorie nu sînt tabuizate de religie, pe cînd cele în afara căsătoriei sînt condamnate: să ne amintim de porunca a 7-a („Să nu preacurvești”) sau de eufemismele care au o etimologie biblică („datoria soțului” sau „datoria soției”).

„a înșela pe cineva”: *a petrece o noapte cu cineva, s-a încîlcit cu X, a se culca cu cineva, a avea o aventură, a umbla cu el/ea, a avea un Alfons, a umbla lela, a schimba soțul/soția, a dormi pe pernă străină, a greși, a face dragoste cu altul/alta* etc.: „Se pare că mîndrul Kapodistriasi bănuia ceva despre aventurile de alcov ale domnișoarei de onoare cu unul dintre cei mai influenți monarhi ai continentului” (Lungu 2014b, p. 26); „Alții clevetesc însă că el ar fi chiar armăsar și că e babacul natural al lui Făt-Frumos, (...) orice relație nepotrivită cu acest Casanova al hipodromurilor, care visează femeii ce-l trec, înotînd pe spate, peste apa cu oglindă de Murano” (Leahu, p. 24);

„amant”: *Romeo, Alfons, mîndru, sponsor, ibovnic, boyfriend, iubițel*: „Am băut singură pe motiv că m-am certat telefonic cu *boyfriend-ul* logodnicul, cum îi place mămicăii să-l numească” (Moraru 2011, p. 46). Pentru „a alunga un amant” se utilizează eufemismul *a înțărca*, iar pentru „a veni la o amantă” se recurge la eufemismul *a parca*, care substituie, de altfel, în limbajul actual, variantele vechi *a ieși la fîntînă* sau *a sta la răscruce*. În secolul al XX-lea, a apărut o nouă sintagmă – *a trăi în păcat* denumită *concubinaj*, în care „amantul” e numit *concubin*. Relația este interzisă de doctrinele religioase și de moralitatea socială, de aceea „concubinajul” și „concubinul” pot fi considerate eufemisme. Menționăm, totodată, că „sfera sexualității umane a avut, de-a lungul istoriei, un caracter dilematic, oscilînd între un pol al sacralului și unul al impurului” [65, p. 116];

„a se certa”, „ceartă”: *a face vîlvă, a se lua în colț, a se pune în pizmă, a se împunge cu vorba, a căuta cuvinte tari, a lua la ștangă, a schimba cuvinte tari, a-și înnoda vorbele, a sări cu gura, a trăi ca pisica cu cîinele, a strica pacea, a prelucra, a scoate la tablă, a ține ora clasei, a se lua în bețe, a se lua în coarne, a intra în fabrica cuiva, a fi în cîră cu cineva, a-i fi cald cu dinții în gură, panaramă, divergență, arțag, gîlceavă, schimb de replici, dispută, neînțelegere, zîzanie, ciocnire, dezbinare, opoziție* etc.: „Opoziția soției, care nu citise pe Volney, este violent sancționată” (Simionescu, p. 178); „Replici acide între Miron Cozma și fosta soție” (www.acasatv.ro, vizitat 13.03.2015);

„a divorța”: *a desface căsătoria, a abandona familia, a destrăma familia, a părăsi familia, a anula căsătoria, a fi în proces, a trece procesul, a se separa, a-și obține/recăpăta libertatea, a dispărea din familie, a renunța la familie de dragul cuiva, a rupe căruța/ambasada*: „După aproape trei ani de căsnicie, aceasta ne-a declarat că atît ea, cît și soțul ei au decis de comun acord să rupă căsătoria” (www.kankan.md, vizitat 12.03.2015). Eufemismele din sfera semantică a dragostei vin în contradicție cu cele din sfera divorțului: după cum se știe, dragostea oferă nu numai cea mai mare bucurie, dar și cea mai mare tristețe. Eufemismele sînt utilizate în acest

domeniu pentru a nu leza drepturile, a nu discrimina pe cineva în societate sau a nu intimida o persoană trecută prin această experiență;

„a se masturba”: *a se autosesiza, a o bate în cap, a o zăpăci, a face bătăături la palmă, a o da cu capul de pereți, a o da pe sub mână, a-și întărta ghiocelul, a juca table, a planta copii, a-i da în cap lui mut, a strînge pelicanul de gusă, a da mîna cu președintele, a-i da palme lui Cantemir* (www.123urban.md, vizitat 12.03.2015). Considerat egoist, actul masturbării, prin natura sa neexprimînd dragoste și interes pentru altă persoană, este privit drept o pervertire a darului sexualității;

„homosexual”: *balconar, șmecher, cavalier de Kurlandia, crețar, distribuitor, fetiță penală, puicuță, ospitalier, bulangiu, recepționar, crețoman, fochist, golaș, hamlet, harpist, poponaut, rățușcă, sugaci, papanache, altfel, băiețel, poponar, poponeț, a fi pe altă undă/altă orientare, dosnic, fundaș, homopopo, bi etc.*: „Lumea modernă numește homosexualitatea *orientare sexuală netradițională*, însă Biblia numește aceasta *urîciune*, practică care se învață și afectează națiuni întregi” (www.wordpress.com, vizitat 04.04.2011);

„prostituată”: *femeie ușuratică, femeie cu moravuri ușoare, femeie imorală, femeie stricată, pițipoancă, femeie văzută, femeie întrebată, femeie publică, femeie de stradă, femeie de centură, libelulă, pupăză, producătoare, materialistă, cea mai veche profesie, damă, cocotă, damă de companie, bună de fund, gospodină, bună poamă, hărnicuță, darnică, activistă, fierbinte de fund, femeia „noastră”, femeia echipei de fotbal, boarfă, tiristă, traseistă, Regina porno, borduristă*. Dăm în continuare unele exemple de eufemisme pentru „cea mai veche profesie”, formate *ad-hoc*: „Oricum, cu toate că nu putuse scăpa în acest răstimp de cîteva păruieli, învățătoarea flăcăilor și *prietena de cîteva clipe a bărbaților* continua să-și practice meseriile cu tragere de inimă spre mulțumirea unora și invidia altora” (Busuioc 2006, p. 15); „Prinse a scrie frazele anoste cu roșu direct pe albul varului pereților dinspre drum al unor case sărăcăcioase, ce aparțineau celor care se considerau a nu fi în rînd cu lumea, sau ale unor *femeiuști cu reputația dubioasă*, unele dintre care comiseseră copii din flori” (Butnaru 2008, p. 217); „Am posedat și *femei neortodoxe*, mi-a spus într-o seară, m-au făcut dependent de plăceri perverse” (Moraru 2011, p. 48); „În afară de vestita Crucea de Piatră, *fetițele dulci* din București se mai găseau pe Calea Griviței, Brezoianul, la Gara de Nord, iar cei cu pretenții își găseau plăcerea la niște prețuri pe măsură” (www.dcnews.ro, vizitat 16.06.2012); „Cert este că *prestatoarea de servicii sexuale*, cum este considerată Cruduța în dosarul Marta, era numită de clienții săi *Premianta*, fiindcă avea note maxime la oral” (*Academia Cațavencu*, 21-27 iulie 2012, p. 4). Deseori, cuvîntul „prostituată” este substituit prin deservirea rolului acesteia: *lucrează în tura de noapte, lucrează pe centură, desfășoară activitate la traseu, lucrează la casa de*

toleranță/club de noapte/bar etc. În anunțurile de angajare nu se folosește cuvântul „prostituată”, ci prin eufemismele *callgirl, fotomodel, dansatoare, maseză*: „Angajează tinere între 18-30 pentru Anglia, Italia, Germania cu contract de muncă pentru meseriile *dansatoare, damă de companie, masoare* cu sau fără experiență, câștig foarte atractiv 2000-3000 euro pe lună” (www.anunturi.md, vizitat 10.08.2012); „Poți găsi numeroase *chelnerițe în baruri* care sînt și *dansatoare* și oferă și servicii sexuale în schimbul banilor. Ca și în Thailanda, *escortele* pot fi găsite în barurile din Filipine și, din acest motiv, Filipine este una din destinațiile pentru turism sexual de top. Fetele poartă tricouri cu un semn *bargirl*, ceea ce înseamnă că sînt periodic testate pentru HIV și alte boli cu transmitere sexuală. *Lucrătorii sexuali* își așteaptă de obicei clienții în vitrine, cafenele și alte locuri publice” (www.stirishowbiz.ro, vizitat 03.03.2012);

„curvar”: *doritor de femei, gagicar, ușuratic, neserios, crai, cuceritor, om seducător, armăsar, fustangiu, muieratic, muierar, muieros, muierelnic, muieraș, a avea slăbiciuni la femeie, căutător de perle, corditor* etc.: „Dragul meu, cît ai să umbli din femeie în femeie, te întreb, că viața-i scurtă și ce va rămîne după tine, ai?” (Moraru 2011, p. 53); „Era un armăsar din cei de prăsilă” (Partole, p. 93); „Am găsit manuscrisul cărții pe care o ții în mîină, iubite cititor, printre hîrțile străbunicului meu, un bonvivant și un fustangiu de notorietate în tinerețile lui” (Cheianu, p. 6);

„prezervativ”: *umbrelă, căciulă, teacă, acoperiș* (care desemnează procesul de „acoperire”); *cauciuc, latex, gumă, balon, balonaș* (care desemnează „materia”), *capîșon, ciorap, căciuliță, cămașă, scufiță, fluturaș* (care trimite la „formă”), *protex, durex, trojan* (care se referă la „firma de producție”), acestea din urmă devenind hiperonime; în „Ai un *protex* cu tine”? eufemismul *protex* desemnează orice tip de „prezervativ”;

„act sexual”, pentru care putem evidenția cîteva serii:

„dragoste”: *a face dragoste, a se iubi, a se odihni împreună, a face amor, a dezmierda, a ispiti, a se ocupa cu ceva frumos, a trăi împreună*;

„pat”: *a se culca, a dormi împreună, a se tăvăli în pat, a petrece o noapte în pat, a face datoria în patul conjugal, a se întinde, a se odihni puțin în pat, a face ceva în pat, a cădea în patul cuiva, a trece testul patului, a fi în stare aristocratică în pat*;

„joc”: *a se juca, a bate o partidă de cărți, a cînta la instrument, a face schi, a schia, a se trage cu sania, a sări coarda, a ferchezui, a se da huța, a cînta la cimpoiul cu bile, a da ca surdu-n tobe, a cînta la fluier*;

„natură”: *a se duce în păpușoi, a se duce în fîn, a se duce cu el în pod, a ara ogorul, a brăzda, a se culca (cu cineva) în paie, a tencui scorbura, a da porumbul cu unt, a lustrui ciomagul, a naviga în strîmtoarea Dardanele, a se duce la pădure*;

„animal”: *a scăpa calul la apă, a lăsa ratonul la veveriță, a dresa maimuța, a duce mielul la căldură, a parca delfinul, a se juca cu rățușca, a mîngîia șopîrla, a zgudui lapții cuiva, a sufoca peștele, a frigezi puiul, a demara-n trombă, a dezmierda păsărica, a alerta cocoșul;*

„arta culinară”: *a unge gogoșa cu glazură, a da ca în oala cu sarmale, a subția smîntîna, a pune salamul în traistă, a bate untul, a cobî fasolea;*

„gospodărie”: *a curăța debaraua, a coborî moșul în beci, a înfunda burlanul, a curăța burlanul, a dărîma cotețul, a pune pe foc, a băga găleata în fîntînă.*

Foarte bogat este stratul eufemistic care se referă la organele genitale, aceasta fiind o trăsătură caracteristică nu numai pentru limba română, dar și pentru alte limbi. De exemplu, R. W. Holder enumeră în dicționarul *The Faber Dictionary of Euphemism* în jur de 170 de eufemisme pentru organele genitale masculine și 110 eufemisme în engleză pentru organele genitale feminine. Pentru „organul genital masculin” se utilizează, de exemplu, următoarele eufemisme ce fac parte din arii semantice diferite:

– *arta culinară: banană, știulete, castravete, morcov, crenvurst, cabanos, cîrnaț, salam, morcov, țuchine;*

– *instrumente muzicale, în special, de suflat: fluier, trompetă, saxofon, clarinet, flaut cu gușă, flaut fermecat;*

– *ustensile casnice (gospodărie): instrument, unealtă, șurub, furtun, ciocan, fus, sculă, bici;*

– *animale sau unele organe ale animalelor: cocoșel, cocoș, coco, păsărel, caras cu barbă, piton, cuc, calul bălan, coadă, trompă, șarpe, cioc;*

– *o parte a corpului: pîntece, între picioare, al treilea picior, mai jos de buric;*

– *arme: săgeată, măciucă, tun, arcuș, sabie, pistol, cuțit, țeapă, buzdugan.*

Există și un număr impunător de eufemisme ocazionale: „Mari lepre și noi iști *cu tunu-nre picioare*” (Cheianu, p. 62); „*I-am îmbrăcat băiețandrului său cămașa de noapte*” (Moraru 2011, p. 48); „*Ia uitați-vă, oameni buni, ce melesteu are!*” (Busuioc 2006, p. 9); „*Limba perfect moldovenească a Marceli îi demonstrează glumețului meu*” (Cheianu, p. 230); „*Curva îi zări, în sfîrșit, mădularul care-o uimise pe muierea de la judecată*” (Busuioc 2006, p. 17); „*Chestia asta răzvrătită între picioare*” (Cheianu, p. 178); „*N-ai grijă, strumentul își găsește drumulețul fără lampă...*” (Busuioc 2006, p. 74); „*Despre ce nu vorbesc românii: despre ce fac în pat, despre mărimea «jucăriei» și dacă înșeală*” (<http://adevarul.ro/locale/cluj-napoca>, vizitat 03.04.2015) etc.

Eufemismele generalizate pentru organul masculin sînt:

mîndrie: „*Uneori le-aș suci pînă la refuz bărbaților mîndria, ca pe un robinet*” (Partole, p. 92);

rușinea: „În consecință, când îmi făceam apariția de pe undeva de la joacă și dădeam peste el, tata se clătina mai întâi de atîta surpriză, după care dădea să-și ascundă *rușinea* cu mîna” (Cheianu, p. 11);

socoteală: „Iar unul dintre funcționari și-a scos din pantaloni *socoteala*” (<http://www.curierulnational.ro/print/3807>, vizitat 22.07.2014);

organ: „Prietena mea înmărmurită cu ochii pe *organul* meu «...» și acesta descurajat la rîndul lui” (Cheianu, p. 63) etc.

Pentru „organul genital feminin” se utilizează eufemisme din ariile semantice:

– *arta culinară*: *păstaie*, *perjă*, *prună*, *piersicuță*, *roșie (pătlăgică)*, *scoică*, *căpșună*, *piersic*, *piciană (biscuit)*;

– *flori*: *margaretă*, *crizantemă*, *floarea-soarelui*, *ghiocel*, *corcodușă*, *mușețel* (Volceanov, p. 302);

– *animale*: *pupăză*, *pisicuță*, *păsărică*, *vrăbiuță*, *căpușă*, *maimuță*, *rîndunică*, *pisică*, *mioriță*, *moluscă*, *veveriță*;

– termeni din *gospodărie*: *fîntînă*, *tarabă*, *crăpăturică*, *găurică*, *vizuină*, *văgăună*;

Și în cazul acestui tip de eufemisme se pot constata ocazionalisme: *zîmbet vertical*⁴⁹, *caisă/roșie spintecată*, *peșteră de Corali* (www.revista-romantic.ro, vizitat 25.07.2012), *pussy*, *scoică*, *ghindă*, *buzdrună* (www.123urban.ro, vizitat 12.02.2015) etc.

Deicticele spațiale și cele personale se regăsesc și ele în zona eufemismelor „sexuale”. Se știe că atît în limba română, cît și în alte limbi deicticele fac legătura dintre planul verbal și cel contextual, reprezentat de un bagaj de cunoștințe despre lume care este necesar în procesul interpretării corecte a enunțului: „Ai probleme *pe jos*?”; „Nu te doare *pe acolo*?” Substituind lexemele obscene, eufemismele deictice indică, totodată, genul organelor sexuale: „Tu ai grijă de a ta și nu de a ei!”

În urma analizei exemplelor de mai sus, putem constata că eufemizarea se produce prin:

– *deictice*: cuvîntul obscen este substituit fie printr-un cuvînt asemănător acustic, fie printr-o expresie sau afirmație lipsită de precizie, fie printr-un cuvînt neutru nemarcat stilistic: „Chicotind, îmi spune că sub aripa fluturelui se află ceva pentru bărbați, ceva care se poartă *în acel loc* atunci cînd se face amor” (*Dilema veche*, 19-25 noiembrie 2009, p. 5);

– *substituire metaforică*: (seriile de eufemisme bazate pe sinonimie): acest procedeu constă în oferirea unor posibilități de a selecta în comunicare eufemismul potrivit stilului și discursului: *terci mistic* pentru „spermă”: „Prin urmare, din acest terci mistic se iscă copiii, îmi

⁴⁹Denumire argotică (slang anglosaxon) pentru evidențierea vulvei prin separarea labiilor mari datorită hainelor strîmte (jeans, haine lycra) (<http://www.123urban.ro/showTerm.htm?term=vulva>, vizitat 10.09.2011).

spusei” (Cheianu, p. 63); *prietenă* pentru „amantă”: „Păi ce n-are voie și el să petreacă ca-ntre băieți chiar dacă are «prietenă»?” (*Academia Cașavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 15); „Flăcăul era atît de tomnatic, încît își strîngea mereu cureaua. Ca să nu-i cadă frunza” (Tarlapan, p. 166);

– *perifrază*: numele obiectelor sau al persoanei este substituit printr-o secvență de cuvinte, locuțiuni etc.: „Pentru *cîteva clipe de fericire trupească* acestea au muncit ca sclavele săptămîni întregi” (Dabija, p. 194); „Personajele principale sînt o mamă cu probleme financiare și fiica ei de 12 ani cu *naturale probleme hormonale*” (*Academia Cașavencu*, 20-26 martie 2009, p. 15).

– *elipsă* (sau *eufemisme zero*): punctele de suspensie (în scris) sau pauzele (oral) pot îndeplini funcție eufemistică: „Domnișoarele erau dornice de discuții fine și eu mă gîndeam că ele poartă sub fuste aceleași ... (mă jenez să reproduc denumirea populară a organului respectiv!) ca și eroinele lui Turgheniev” (Busuioc 2006, p. 18); „Mare scofală că v-ați pupat! exclamă el, nici măcar nu ai...” (Cheianu, p. 61); „Noaptea trecută am avut o coadă în fața ușii din dormitor ... Au fost 11 (nr. femei) ... am satisfăcut doar opt pentru că nu am mai putut face față” (<http://protv.md/stiri>, vizitat 13.11.2011);

– *cuvinte străine*: engl. *one-night-stand* pentru „sex de o noapte cu un necunoscut”; engl. *call-girl* pentru „prostituată convocată telefonic”; fr. *putana* pentru „prostituată”; fr. *a avea un rendez-vous în pat* pentru „a avea act sexual”; *a se duce na levo* (< rus. *ходить налево*) pentru „a înșela” etc.;

Deducem că, dintre multiplele aspecte legate de sfera semantică a dragostei, sexualitatea rămîne subdomeniul cel mai tabuizat. În orice perioadă istorică, indiferent de vîrstă sau zonă geografică, eufemismele substituie tot ce ține de jenă fie datorită inteligenței sau necesității de a evita utilizarea vocabularului obscen în locurile publice, fie datorită cavalerismului sau curtoaziei. Fiind un mare „secret”, dragostea oferă, generos, spațiu pentru crearea de noi și noi eufemisme, iar imaginația, în acest domeniu, este foarte bogată. De exemplu, cunoscutele eufemisme *a merge în fin/la pădure* sînt substituite astăzi prin variantele mai la „modă”: *a avea o partidă ocazională* etc. Analizînd specificul vocabularului din subdomeniul în cauză, putem constata că acest vocabular, în comparație cu vocabularul economic sau politic, nu este unul specializat și valorifică, de regulă, elemente din vocabularul comun, care nu implică eforturi la decodificare.

3.4.3. Sfera fiziologică

Conform teoriei lui St. Ulmann, eufemismele din sfera fiziologică au la bază tabuul de etichetă, fiind substituit termenul ce indică o parte din corpul omului sau un proces fiziologic. Eufemismele din această sferă reprezintă, în majoritatea cazurilor, perifraze ocazionale de tipul:

mie îmi plac femeii cu carne pe oase, căci oase nici la câini nu le place în loc de „îmi plac femeile pline”; *ea își procură haine în magazinul pentru copii* în loc de „ea are o statură scundă”; *el folosește băsmăluța toată ziua* în loc de „el are mucii”. De-a lungul istoriei, tabuurile ce țin de corpul omenesc au suferit multiple schimbări, însă atât în sfera sexualității, cât și în cea fiziologică nu s-a reușit înlăturarea tabuurilor sociale.

Prezentăm unele exemple ce se referă la excreția fiziologică și anume pentru acțiunea de „a urina”: *a se pișa, a se uda, a se scăpa, a da drumul pe el, a da mâna cu primarul, a se duce să dea un telefon/să ude trandafirii, a face treabă mică, a lăsa udul, a se mura, a se pișorci, a se pișuli, a schimba uleiul, a se slobozi, a se ușura, a satisface necesitățile fiziologice, a da mâna cu un prieten, a da un telefon, a merge la toaletă, a scutura trandafirul, a-și pudra nasul, a ieși la stropit*. Hiperonimul *apă* este eufemismul cel mai uzual: *a nu putea să țină apa, a lăsa apa să curgă, a duce apa, a da calul la apă, a duce anaconda la apă* etc. Cu aceeași funcție este utilizat verbul *a trebui* în propozițiile eliptice precum: *îmi trebuie, trebuie să ies, mi-ar trebui* etc. și verbul *a face* în expresiile verbale: *a face pe el, a face pipi, a face unu, a face șușu, a face în pat, a-și face nevoia* etc.

Eufemismele pentru termenii științifici *a defeca* sau *defecație* sînt substituite în majoritatea culturilor prin:

- termeni din limbajul copiilor: *a face treaba mare, a face doi, a face î-î, a face beca*;
- termeni colocviali: *a face necesitățile, a face nevoile, a se duce pentru dînsul/dînsa, a merge la WC pe mult timp, a se ușura, a se elibera, a merge afară*;
- termeni științifici/medicali: *excrement, fecalii, scaun*;
- termeni ironici: *material bio-degradabil, scîrmîz* (www.123urban.ro, vizitat 20.08.2013). De exemplu: „A desmierda vine de la *deexmerdare* (a curăța de excremente), în franțuzește *désemerder*” (Lungu 2014a, p. 17).

Pentru lexemul *pîntecărie* avem seria eufemistică constituită din substantivele: *dizenterie, bucuria fundului, mărunțica, deranjament* etc.; și perifraze de tipul: *a se duce des la veceu, a avea dureri de burtă/stomac, a fugi, a fi chemat de vecinul Costică* etc.

Eufemismele din sfera fiziologică sînt ocazionale sau familiare. Astfel, substantivul *bășină* este substituit prin eufemismele *vînt, flatulență, scăpare de gaze, salut din burtă, parfumul fundului, fund besafon* (www.123urban.ro, vizitat 20.08.2013), format prin asocierea dintre „bășină” și instrumentul care produce sunet („gramofon”, „patefon”).

Un termen neutru ce nu ține de corpul omenesc și sfera fiziologică, dar în strînsă legătură cu spațiul unde se petrec procesele fiziologice, este WC-ul. Eufemismele formate în jurul acestui termen sînt alcătuite:

- a) ad-hoc: *a merge afară, cabinetul 00, camera ușurării sufletului;*
- b) cu o notă ironică: *sala de lectură, cabinet de muncă transpirată;*
- c) cu o notă neutră: *budă, birou, primărie, cabinet, baie;*
- d) cu elemente arhaice: *tron, acolo unde nici regele nu merge călare, umblătoare, latrină, oală;*
- e) din împrumuturi: *water-closet, klo.*

Alt proces fiziologic este *ciclu menstrual* care, la rândul său, se substituie prin:

a) sintagme cu sensul de zile/perioadă: *zile importante, zile de carantină, zile critice, zile grele, zile de pampers, zile delicate;*

b) termeni care trimit la culoarea roșie: *a veni cu crucea roșie, a veni comunistii, a veni armata roșie, a fi pe roșu, a avea steagul roșu, au venit rușii, neamurile de la Lacu Roșu, e roșu la semafor, zilele astea țin cu PSD-ul, Armata roșie a pornit la marș* (<http://forum.softpedia.com/topic/469459-zile/>, vizitat 15.09.2014); „Iar peste un pătrat de lună, într-o dimineață, când trebuia să-i vină poalele cele roșii, Paraschiva le aștepta în zadar” (Busuioc 2006, p. 61) etc.

c) expresii verbale: *a fi pe stop, a veni inundațiile, a-i veni problemele, a avea dureri de cap, a avea dureri de burtă, a avea noroi în poartă, a avea PMS, a călca în sapă, a se scărda, a avea socoteli, a avea oaspeți* etc.

Totodată trebuie menționat că personificarea termenului ține de creativitatea vorbitorului. Formațiile eufemistice din acest câmp semantic sînt dintre cele mai neașteptate: *a venit Moș Crăciun/Moș Gerilă, a venit Lenin, a veni musafiri, a-i veni* (Volceanov, p. 266), *Gata bulionul, a sosit bucuria, mi s-a pus ștampila* (Dumitrescu, p. 165), *a venit madam* (Dumitrescu, p. 165), „*m-a lovit fericirea; mi-au venit rudele din Țara de Foc; PNL – perioada năsoală a lunii; săptămîna asta ies cu OB*” (<http://forum.softpedia.com>, vizitat 20.09.2014).

Lexemul *însărcinată*, precum și sintagma *a rămîne însărcinată*, fie din cauza pudorii, fie din cauza superstițiilor tabuistice sînt substituite prin diverse structuri: *a rămîne grea* pentru „*a rămîne însărcinată*” „Uneori, pe la porțile satului, larmă mare – cîte o săteancă, ținîndu-și de mîna fiica cu burta la gură, rămasă grea din prostia și nerăbdarea ei” (Butnaru 2008, p. 107); *a prinde* pentru „*a rămîne însărcinată*”: „Am prins! Oameni buni, am prins! Era strigătul, urletul de bucurie disperată al unei femei de mult trecută cu anii, care prindea acum ultima diligență” (Busuioc 2006, p. 61); *a aștepta un copil* pentru „*a fi însărcinată*”: „Chiar dacă aștepti un copil poți merge liniștită la mare sau la munte, oriunde îți place, dacă sarcina decurge normal” (*Timpul*, 14 iulie 2006, p. 24); *a fi pe țevă* pentru „*a fi pe cale de a se naște*” (www.123urban.ro, vizitat 10.07.2014); *viitoarea mamă* pentru „*însărcinată*” (www.ms.gov.md, vizitat 12.06.2013);

borfoasă pentru „însărcinată”: „Mama și fiică-sa borfoasă o iau, blestemînd, spre casa cui le are” (Butnaru 2008, p.108); *a cădea pe bec* pentru „a rămîne însărcinată” (Mărănduc, p. 69); *a fi în starea darului* pentru „a fi gravidă” (Mărănduc, p. 103).

Substituirea termenului *a vomă* prin eufemisme se datorează sferei medicale, care, într-un fel sau altul, acoperă starea dezgustătoare în care se află persoana suferindă: *a degurgita*, *a eructa* (Cobeț *et alii*, p. 2063). Sinonime cu o conotație ironică sînt și: *a se răsti la bocanci* (www.radiozu.ro, vizitat 11.06.2012), *a se elibera de unele componente ale vinului/mîncării*: „Vă amintesc că mîna îi servea drept proptea, se ținea cu ea de gard, altminteri nu-și putea păstra precarul echilibru cît timp se elibera de unele componente ale vinului” (Cheianu, p. 11); *a da la rațe*: „Îți vine să dai la rațe?” (www.123urban.ro, vizitat 12.07.2013); *a da la boboci*: „A băut pînă a dat la boboci” (www.123urban.ro, vizitat 10.12.2012), *a aplica sistemul două degete* etc.

Intimitatea funcțiilor biologice diferă de la o cultură la alta: de exemplu unele procese biologice acceptate în public în Germania (*curățatul nasului* sau *eliberarea gazelor intestinale*), sînt considerate inadmisibile în public la români. Unele eufemisme sociale nu pot fi explicate din perspectiva zilei de azi *a se duce în fundul grădinii*, *a merge la tron*, *aceste zile sînt dependentă de OB* etc.

3.4.4. Sfera semantică a criminalității

Sfera semantică a criminalității include formații ocazionale, cu evident caracter ludic, formații calchiate și împrumuturi. Unele dintre ele țin de clasa verbului: *a fura*, *a omorî*, *a bate* ș.a., iar altele – de cea a substantivelor *hoț*, *mită*, *închisoare* etc. Un limbaj în domeniul respectiv, „care «ar copia» exact realitatea intențiilor, sentimentelor noastre: ar fi insuportabil: politețea ar dispărea fără urme, iar cuvinte de tipul *regret*, *m-aș bucura*, *am deosebită plăcere*, chiar *mulțumesc* ar rămîne rarități, căci, de regulă, utilizăm aceste expresii mai degrabă formal, de dragul conveniențelor și al etichetei sociale (http://www.observatorcultural.ro/Cuvintelnic-fara-frontiere.-Eufemismul*articleID_2671-articles_details.html, vizitat 12.03.2014). Invocăm, în acest sens, eufemismele pentru noțiunea de „a fura”: *a avea mîna lungă*; *a chiți la piață*; *a ciupi*: „Nu, omul și-a pus poponețul la treabă și a găsit o metodă să ciupească niște bani de la stat” (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 2); *a face iama*; *a face harim-narim*; *a încasa*: „Asta înseamnă că pînă în februarie omul lui Brînză a încasat anual cel puțin 6 milioane RON din expedierea pe lumea cealaltă a cîtorva vagoane de rozătoare” (*Academia Cațavencu*, 12-18 martie 2009, p. 11); *a rechini*: „Nu-mi vine să cred, l-ai rechinit chiar pe taică-tu de bani” (www.123urban.ro, vizitat 21.04.2013); *a sustrage*: „De la Unitatea Militară Ianca, județul Brăila, au fost sustrate de curînd un avion și două elicoptere” (*Academia Cațavencu*, 2-8

septembrie 2009, p. 21); *a lua* [169]; *a tira* (www.123urban.ro, vizitat 21.04.2013); *a zuli*⁵⁰ (Volceanov, p. 288).

Cuvintele *hoț*, *hoție*, *escroc*, *escrocherie* etc. se supun, de asemenea, eufemizării. Iată unele exemple: *atacul de tip raider*: „Ce li s-a întâmplat celor patru bănci și companiei de asigurări se numește, așadar, fără dichis (și deloc prielnic obrazului subțire diplomatic) tîlhărie: spunînd că e vorba de «raiderism», camuflăm, de fapt, realitatea. La ce bun însă acest eufemism aici, Șeful Executivului o știe mai bine!” (www.ziaruldeiasi.ro, vizitat 10.07.2013); *buzunăreală*: „Locațiile în care trebuie să vă feriți de buzunăreală sînt aglomerațiile” (www.buzznews.ro, vizitat 05.02.2013); *caiafă* „hoț cu vechime” (Volceanov, p. 53); *caramangiu* „hoț de buzunare” (www.romlit.ro, vizitat 11.07.2013); *chichițar* „hoț” [68, p. 130]; *hacker* „hoț de softuri/programe”: „Hacker e un eufemism pentru hoț” (www.gandul.info, vizitat 20.05.2011); *maradona*: „metoda maradona” (www.123urban.ro, vizitat 11.12.2012) este o metodă folosită de escroci pentru a înșela turiștii străini. Aceștia se deghizează în polițiști și legitimează victima, pe care o deposează de bani prin diferite metode; *mînărie* „escrocherie”: „Capitalismul primar este raiul hoților, afacerile seamănă mai mult cu escrocheriile decît cu economia liberă de piață. Șmenuri, tunuri, țepe, mișculații, mînării, șmecherii, toate sînt rodul unei societăți care se bazează pe ură și ocolirea împreună a legii” (www.graiul.ro, vizitat 10.04.2012); *persoană debusolată din punct de vedere etic* „escroc”: „Persoană debusolată din punct de vedere etic condamnată la 7 ani de închisoare” (*Timpul*, 3 decembrie 2010, p. 4); *șmenar* „escroc, autorul unei înșelăciuni, mai ales la schimbul ilegal de valută” (www.123urban.ro, vizitat 20.10.2014); *tun* „escrocherie” „furt” (www.123urban.ro, 12.12.2012, vizitat 20.10.2014); *țepuitor* „escroc” (www.123urban.ro, vizitat 21.10.2014).

În comparație cu perioada de pînă la 1989, cînd nu se afișau evenimentele de omor, viol, accidente, acum ele devin o sursă de informație cotidiană. Eufemismele ce substituie verbul *a omorî* sau substantivul *omor* se utilizează frecvent cu o viteză surprinzătoare atît în transmisiunile de la radio sau televiziune, cît și în presa scrisă: *a achita*; *a anihila*; *a captura*; *a cosi*: „Războiul îi cosește pe buni și pe răi” (Dabija, p. 360); *a expedia pe lumea cealaltă*; *a(-i) face felul cuiva*: „Mai degrabă mă spînzur eu, decît să-i fac lui felul...” (Busuioc 2006, p. 80); *a*

⁵⁰Acest cuvînt pare să reflecte o influență turcească directă. „Nu-l găsim, desigur, în dicționarele noastre generale, dar pare să fie destul de vechi: a fost atestat de Cota 1936, ca și de articolele din aceeași perioadă semnate de Chelaru 1937, Al. Vasiliu 1937 și pe care se bazează și Iordan 1944. De aceea, *Dicționarul Academic* (DLR; litera Z, 2000) îl înregistrează, împreună cu derivatele sale. Termenul apare, în primul rînd, în expresia *a da cu zula* „a fura” («Părinte, omu’ a dat cu zula», Astaloș 1996: 125), de la care s-a format și verbul *a zuli*, cu același sens: «Gagica zulește?» (Ciureanu 1935); «De zulit ai mai zulit la viața ta?» (Barbu 1974: 51). La rîndul său, verbul stă la originea substantivului *zulitor* „hoț” («Toți zulitorii bucureștiului, şuți, hoți de cai, trosnitori, carditori, tîlhari de drumul mare, toată crema caramangiilor», *ibid.* p. 269) și a substantivului-nume de acțiune *zuleală*” [80, p. 337].

face costum de scînduri „a asasina, a omori” (Dumitrescu, p. 347); *a îndepărta* „(...) dușmănie față de inamicii ce trebuie îndepărtați, fie pentru a genera entuziasmul și asaltarea (...)” (Lumea, 2010, nr. 2, p. 45); *a kileri* (Dumitrescu, p. 346); *a lăsa fără arcuri* (Vodița, p. 204); *a lichida; afacere umedă* „crimă”, „omor” (Dumitrescu, p. 348); *suprimare* „omor”: „Dvs ați hotărît suprimarea unui om!” (Lumea, 2010, nr. 2, p. 75). Nu este exclusă ironia în această sferă care atenuază procesul: „Mussolini nu a ucis pe nimeni. Mussolini obișnuia să trimită oameni în vacanță în exil intern” (<http://protv.md/stiri>, vizitat 13.11.2011).

Eufemismele care substituie verbul *a omori* ilustrează și unele obiceiuri românești în ceea ce privește înmormîntarea: *a face parastasul* (cuiva); *a face ultima toaletă* (cuiva); *a face palanca* (cuiva); *a îmbălsăma* (Dumitrescu, p. 348).

O altă sursă eufemistică se construiește în jurul verbului *a bate* și a derivatelor sale: *a administra o corecție* (Vodița, p. 204); *a altoi, a articula* (Dumitrescu, p. 54); *a blagoslovi* (DEXI, p. 228); *a căpăci, a croi* (Dumitrescu, p. 54); *a da (cuiva) o consultație* (Dumitrescu, p. 55); *a da (cuiva) leafa* (Dumitrescu, p. 55); *a da nana* (Dumitrescu, p. 55); *a face un masaj* (Dumitrescu, p. 55); *a face afiș* (Țânțaș, p. 42); *a face cuiva morișcă în chică* (Mărănduc, p. 78); *a face primirea* „a bate un deținut nou venit în camera de deținere” (Țânțaș, p. 43); *a face tatuaj* (Țânțaș, p. 18); *a meci; a îndesa mîna în vreo falcă* (Cheianu, p. 17); *a înfrumuseța* (Dumitrescu, p. 55); *a înroși fundul*: „Bine că își aveau și părinții mei partea de vină, altminteri nu știu ce i-ar fi împiedicat să-mi mai înroșească fundul” (Cheianu, p. 15); *a întinde mîna*: „Vulgar și agresiv, soțul meu întinde mîna chiar și la părinții lui” (Timpul, 24 octombrie 2008, p. 18); *a aghesmui; a tencui; a machia* (Dumitrescu, p. 55); *a mîngîia* (Dumitrescu, p. 55); *a năși* (Țânțaș, p. 74); *a scoate în cearceaf* (Vodița, p. 204); *a peria* (Dumitrescu, p. 55); *a proiecta*: „«...zeul mă-tii!» zice acesta și-i proiectează un cap peste față” (Dabija, p. 147); *a pune pătura în cap* „a bate public pe cineva” (Vodița, p. 204); *a scoate în cearceaf*: „a bate puternic pe cineva” (Vodița, p. 204); *a scutura cuiva cojocul* (Mărănduc, p. 85); *a dezmierda; a smîntîni*: „L-ați smîntînit aseară p-ăla?” (www.123urban.ro, vizitat 23.10.2014); *a toroipăni* (Dumitrescu, p. 55).

Termenii și expresiile eufemistice ce trimit la o faptă criminală au menirea de a menține protecția inculpatului și de a atenua crima produsă. Totodată, unele dintre eufemisme sînt utilizate nu doar de criminali, dar și de oamenii legii, care modelează limbajul în funcție de situație, pentru a păstra identitatea faptei sau/și a făptașului. De exemplu: *cazuri de fapte la limita codului penal*: „La ședința din 28 februarie 1967 s-a discutat despre mai mulți conducători de întreprinderi sau colhozuri din raionul Florești care încalcă «legalitatea revoluționară», un eufemism folosit pentru cazuri de fapte la limita codului penal pasibile de pedepse dure” (www.historia.ro, vizitat 23.05.2013); *zona liberă de justiție*: „Nu știu de ce, dar prin părțile

noastre campaniile electorale devin un fel de «zone libere de justiție» în care domnește un «paradis juridic» – paradis, în scutul de junglă bineînțeles” (*Timpul*, 10 martie 2009, p. 6).

Eufemismele din această sferă se reînnoiesc datorită necesității de a realiza funcția criptică (or dacă un eufemism devine recognoscibil, el nu mai corespunde scopului special pentru care a fost creat și trebuie înlocuit cu altul). Acest fenomen se constată și în cazul termenului „închisoare”: *casă fără geamuri* (<http://dexonline.ro>, vizitat 12.07.2013); *Dubai* „închisoare care oferă condiții foarte bune de viață” (Țânțaș, p. 41); *după gratii*: „Floarea intelectualității românești a armatei și a miilor de oameni politici ai României, să ajungă după gratii” (*Lumea*, 2011, nr. 4, p. 68); *facultate* (www.123urban.ro, vizitat 14.07.2013); *incubator* (www.123urban.ro, vizitat 21.07.2014); *Maria Tereza* (Țânțaș, p. 68); *mititica*: „Blestemat de Mititelu, Mitică a ajuns la mititica. A fost pensionat de la mititica pe caz de boală, pentru un an” (*Academia Cațavencu*, 7-13 aprilie 2014, p. 4); *opreală* (DEXI, p. 1324); *ospiciu* „Hrușcirov ne-ar fi băgat, ședeam la ospiciu din aceleași motive, iar pe timpul lui Brejnev, dacă el nu se grăbea să dea ortul popii, mă declarau, poate, disident” (Cheianu, p. 188); *Sing-Sing* (Volceanov, p. 295); *umbră* (www.123urban.ro, vizitat 12.06.2014); *zdup*: „Marinelu este înjurat cum n-a mai fost altul suduit în toată istoria românilor și nu văd pe nimeni băgat la zdup pentru jignirea tiranului” (*Lumea*, 2009, nr. 3, p. 104).

Există, de asemenea, și expresii eufemistice de alt gen: *a intra la suferință* pentru „a intra la pușcărie” (www.123urban.ro, vizitat 23.12.2014), *a sta la țuhaus* pentru „a executa o pedeapsă cu închisoarea” (Țânțaș, p. 99), *a se duce la volei* (www.123urban.ro, vizitat 23.12.2014) pentru „a se duce la pușcărie” (expresia *a se duce la volei* conține o comparație cu joaca, în care mâinile încătușate, în față, se aseamănă cu felul în care se lovește mingea la volei, cu ambele mâini împreunate).

În această sferă, eufemizarea este destul de productivă. De exemplu, pentru unitatea lexicală *mită* există următoarele eufemisme recent apărute: *taxe de urgență* (www.romaniatv.net, vizitat 02.03.2012), *bacșiș*, *atenție*, *cadou*, *șpagă* (<http://albuletzi.blogspot.com>, vizitat 12.10.2010), *mulțumire*, *surpriză*, *donăție*, *fondul clasei/școlii/organizației* etc. Deseori, expresiile eufemistice își modifică sensul (*a merge la pocker* pentru „a fura”) sau sînt create *ad-hoc* (*a băga la subsol* pentru „a omorî”, *a face aripi* pentru „a evada de la locul infracțiunii”).

Accesibilitatea lexicului din această sferă a crescut între timp, datorită nivelului de instruire al populației. Totuși, pentru un „nespecialist” există dificultăți în procesul de receptare și utilizare adecvată a acestora. De exemplu, eufemismele mai vechi „pile”, „vitamina B”, „relații” sînt substituite, în ultimul deceniu, prin *nepotism*, iar „șpaga” prin *dotare*, *sponsorizare*, *fond* etc.

3.5. Concluzii la capitolul 3

În urma observărilor pe marginea corpusului selectat, putem constata că eufemismele din domeniul religios sînt cunoscute și utilizate de majoritatea interlocutorilor, și-au păstrat în societatea actuală același sens, pe care îl aveau și în societățile anterioare. Eufemismele din domeniul politic și social sînt înlocuite în scurt timp cu altele, receptorul neavizat avînd de a face cu un mesaj neaccesibil. Se constată, în același timp, că interdicțiile religioase au format eufemisme stabile, pe cînd interdicțiile politice sau sociale determină crearea unor termeni *ad-hoc*. Un rol important în domeniile analizate îl au termenii științifici care sînt utilizați cu scop eufemistic pentru denumirea diagnosticelor incurabile sau „rușinoase”, a profesiilor „înjositoare”, a părților corpului etc. Se recurge la eufemisme în toate domeniile tocmai pentru ca impactul asupra receptorului să fie cît mai atenuant și mai vag. Frecvența eufemismelor din domeniul social și multitudinea interdicțiilor sociale determină diversificarea sferelor de utilizare ce țin de pudoare, delicatețe, manipulare, obscenitate. Utilizarea eufemismelor evită referirile directe la realitate, iar utilizarea lor frecventă și îndelungată duce la degradarea lor, adică nu mai au caracter eufemistic.

Motivele utilizării eufemismelor sînt diferite, în funcție de situația în care se desfășoară comunicarea. Astfel, în situațiile sociale comunicativ-pragmatice utilizarea eufemismelor este determinată din considerente de etichetă și de repartizarea rolurilor sociale, pe cînd în situațiile comunicative intime un rol deosebit le revine stimulilor psihologici.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică soluționată constă în elucidarea aspectelor insuficient studiate în lingvistica românească: statutul eufemismelor, funcțiile eufemismelor, principalele procedee de creare a eufemismelor etc., fapt care a contribuit la evidențierea aspectului interdisciplinar în studiul eufemismelor, în vederea racordării la tendințele actuale de abordare interdisciplinară, asigurând, astfel, abordarea complexă a fenomenului.

Abordarea complexă a fenomenului a scos în evidență un șir de concluzii, urmate de un sistem de recomandări, a căror natură teoretică și practică confirmă complexitatea și oportunitatea studiului în cauză.

1. Una și aceeași informație poate fi exprimată în mod diferit: simplu sau complicat, elegant sau brutal, confuz sau explicit, agreabil sau ofensator. Un rol deosebit îi revine, în acest sens, eufemiei [118].

2. După cum se știe, lexicul este nu numai domeniul cel mai penetrabil, dar și cel mai „sensibil” la schimbările care survin în viața socială, economică, științifică, culturală etc. În această ordine de idei, eufemia e unul din mijloacele productive care se înscriu pe linia inovațiilor în limbă [16].

3. Tabuul glotic și eufemia se prezintă pentru cercetători drept un material nepuizabil de cercetare în virtutea naturii lor extralingvistice. Există diverse modalități de exprimare a tabuului și a eufemiei: dacă în perioada sovietică predomina descrierea sociolingvistică a acestor două fenomene, apoi, ulterior, odată cu sporirea interesului pentru reliefaarea laturii subiective a limbajului, au apărut noi stimuli pentru examinarea eufemiei ca o manifestare a influenței verbale orientate spre un anumit scop [101].

4. Eufemizarea este un proces determinant în actele de comunicare în toate limbile. Fiind un fenomen universal, eufemia a fost examinată sub diverse aspecte, legate de apariția și funcționarea lor, de evoluția lor în timp etc. Dacă pînă la finele secolului trecut, exprimarea eufemistică era raportată, preponderent, la domeniul religios sau la domenii legate de decență, pudoare sau comunicare interpersonală etc., în ultimul timp, o atenție sporită se acordă altor domenii de utilizare a eufemismelor, cum ar fi cel diplomatic, militar, economic, politic etc. [13].

5. Fiind concepute drept fapte de limbă care au menirea să satisfacă comunicarea umană (deci implicit sînt și fapte de vorbire), eufemismele trebuie interpretate nu ca acțiuni propriu-zise, dar ca unități de acțiune verbală. Actul de vorbire *eufemism* include toate

componentele actelor de vorbire: *locuționară* (adică eufemismul este un enunț cu o anumită structură fonetică, gramaticală și semantică), *ilocuționară* (adică eufemismul este un act de vorbire determinat de intențiile comunicative ale vorbitorului) și *perlocuționară* (adică eufemismul, grație forței ilocuționare, are efecte asupra receptorului).

6. Utilizarea eufemismelor demonstrează că vorbitorul sfidează în mod conștient postulatul unei comunicări univoce, întrucât eufemismul, prin însăși menirea sa, trebuie să creeze echivocitate, confuzie, incertitudine semantică cu scopul de a evita descrierea directă a unor sau altor realități [119].

7. Eufemismele completează locurile vacante din cadrul sistemului limbii, întrucât apariția lor e dictată de necesități de comunicare. În același timp, formându-se prin procedee de îmbogățire specifice vocabularului românesc, eufemismele se disting de alte unități printr-o caracteristică pertinentă: cuvintele sau îmbinările de cuvinte eufemistice, ce își mențin statutul lor de unități ale limbii cu sens lexical intrinsec, formează o nouă entitate (adică devin unități ale actului de vorbire *eufemism*) și sînt în posesia a două „semantici”: una – propriu-zis lexicală, explicită, de suprafață și a doua – implicită, de adîncime, care e reliefată de receptor în procesul de decodare a eufemismului [11].

8. Efectele exprimării eufemistice au, în principiu, consecințe favorabile asupra cantității și calității vocabularului românesc, care se îmbogățește, se perfecționează, se modernizează datorită inovațiilor semantice, generate atît de unitățile monolexicale, cît și de cele polilexicale. Drept rezultat al eufemizării se formează diverse serii sinonimice (*retardat* > *handicapat* > *cu probleme* > *cu dizabilități*), antonimice (*necărturar* < ne- + cărturar „prost”; *netot* < ne- + tot „prost”; *nedeștept* < ne- + deștept; *negîndit* < ne- + gîndit; *neinformat* < ne- + informat; *neinstruit* < ne- + instruit; *nepriceput* < ne- + priceput), omonimice (*botanist* „om naiv, credul”, *botanist* „specialist în botanică”), paronimice (*a investi* – *a învesti*). De exemplu: El a investit pentru a fi învestit).

9. Eufemismele se caracterizează mai mult sau mai puțin prin muabilitate, în funcție de domeniul în care se utilizează. Eufemismele din domeniul religios (multe la număr și cu un sens constant) au fost și sînt cunoscute și utilizate de aproape toți vorbitorii, în timp ce eufemismele din alte domenii (cum ar fi, de exemplu, cel social sau politic) au un caracter efemer (de exemplu, în primii ani de după obținerea independenței, cuvîntul de adresare *domn* era utilizat de românofobi cu valoare eufemistică, făcîndu-se aluzie la faptul că interlocutorul nu împărtășește convingerile sovietico-socialiste, este adept înflăcărat al românismului). Există și termeni din aceste domenii care se utilizau cu valoare neutră, apoi cu valoare eufemistică, iar, ulterior, cu o altă valoare semantică. De exemplu, cuvîntul *tovarăș* se utiliza neutru ca formulă de politețe, iar

după anii '90 ai secolului trecut – cu sens ironic, ca formulă de politețe pentru cei care nu se puteau desprinde de sistemul vechi. Astăzi cuvântul a reintrat în limbă cu sensul lui inițial de „persoană considerată în raport cu alta, de care este legată prin viața sau prin activitatea dusă în comun” [14].

10. Desemnarea indirectă – particularitate constitutivă și intrinsecă a eufemiei ca fenomen de limbă – se poate realiza doar prin utilizarea ei netradițională sau a substitutelor semantice, ce corespund semnelor distinctive ale denotatului. Fiind de natură funcțională, eufemismul poate fi identificat ca atare doar în actele concrete de vorbire. Reiterăm, în acest sens, rolul deosebit al contextului în dobândirea de către cuvinte (în aparență, departe de a fi calificate cu sens pozitiv sau negativ) a semnificațiilor eufemistice. De exemplu, în enunțul „Un oarecare Serghei Nastas, directorul IS «Poșta Moldovei», și-a asumat rolul de gropar al presei naționale” (*Făclia*, 10 aprilie 2015, p. 2) *un oarecare* îndeplinește, evident, funcție eufemistică, ținând locul unor adjective cu semantică peiorativă, cum ar fi *incapabil*, *ticălos*, *lipsit de perspicacitate* etc. (semnificațiile respective transpar și din utilizarea în continuare a cuvântului *gropar*) [166].

În baza demersului științific pot fi făcute și unele recomandări:

- Fenomenele de limbă, inclusiv eufemia, trebuie abordate din diverse perspective, deoarece orice perspectivă este limitată.
- Eufemismele, pe lângă alte unități ale limbii, trebuie considerate drept unități de bază ale vocabularului românesc și deci, asemenea altor unități, trebuie studiate în instituțiile de toate gradele și în cadrul tuturor compartimentelor limbii (altfel zis, examinarea aspectelor legate de polisemie, sinonimie, antonimie, traductologie ș.a. presupune și referințe la exprimările eufemistice).
- La predarea materiei de stilistică trebuie să se țină cont că diferite unități ale limbii îndeplinesc funcție eufemistică în diferite stiluri, altfel zis, există o repartizare stilistică a eufemismelor în cadrul stilurilor vorbirii. În felul acesta, am putea vorbi de eufemismele stilului științific, administrativ, publicistic, artistic, uzual, precum și de eufemismele lexicului neliterar.
- Faptul că dicționarele existente înregistrează o mică cantitate de eufemisme este un indiciu al investigării insuficiente nu numai a chestiunilor teoretice, dar și a celor legate de aspectele lexicografice ale fenomenului în discuție. În acest sens, venim cu recomandarea ca autorii de dicționare să acorde eufemiei atenția cuvenită.
- La analiza procedeele de îmbogățire și de perfecționare a vocabularului românesc trebuie reliefat și procedeul eufemizării.

- Eufemia e un subiect investigațional de perspectivă, mai cu seamă, în ceea ce privește studiul eufemismelor limbii române.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Aristotel. Poetica. Ediția a III-a, Studiu introductiv, traducere și comentarii de D. M. Pippidi, Ediție îngrijită de Stella Petecel. București: Editura Iri, 1998. 296 p.
2. Baciú Got M. Argoul românesc. Expresivitate și abateri de la normă. București: Editura Corint, 2006. 192 p.
3. Bahnaru V. Elemente de semasiologie română. Chișinău: Știința, 2009. p. 286.
4. Berg I. Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre. București: Editura Științifică, 1968. 480 p.
5. Bidu-Vrânceanu A. Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte. București: Editura Universității din București, 2007. 266 p.
6. Bidu-Vrânceanu A. ș.a. Dicționar de științe ale limbii. București: Editura Nemira, 2005. 608 p.
7. Borțun D. Semiotică. Limbaj și comunicare. București: Editura SNSPA, 2001. 155 p.
8. Bulgăr Gh., Constantinescu-Dobridor Gh. Dicționar de arhaisme și regionalisme. București: Editura Saeculum, 2000, vol. 1-2. (Vol. 1, 368 p., Vol. 2, 448 p.)
9. Candrea A. Folclorul medical român comparat: privire generală, medicină magică. Iași: Editura Polirom, 1999. 448 p.
10. Caraioan P. Geneza sacrului. București: Editura Științifică, 1967. 152 p.
11. Chira O. Unele considerații privind statutul eufemismelor. În: Materialele Colocviului științific internațional „Strategii actuale în lingvistică, glotodidactică și știință literară”. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2009, p. 176-178.
12. Chira O. Despre eufemismele frazeologice. În: Revista de științe socioumane, nr. 1 (20), Chișinău: UPSC „Ion Creangă”, 2012, p. 118-121.
13. Chira O. Domeniile de utilizare a eufemismelor în plan diacronic. În: Materialele Conferinței internaționale: „Discurs critic și variație lingvistică. Noi perspective de investigare: receptări, analize, deschideri”. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2012, p. 97-104.
14. Chira O. Utilizarea eufemismelor în discursul politic. În: „Comunicare, Context, Interdisciplinaritate”. Tîrgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”, 2012, p. 1162-1168.

15. Chira O. Unele considerații asupra eufemismelor-neologisme și eufemismelor-xenisme. În: *Speech and Context*. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2013, nr. 1, p. 65-71.
16. Chira O. Polisemia – sursă de îmbogățire a statutului eufemistic. În: *Materialele Colocviului cu participare internațională „Epoca marilor deschideri: Rolul limbilor și al literaturilor în societatea pluralistă”*. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 22-26.
17. Condrea I. *Curs de stilistică*. Chișinău: Editura CEP, USM, 2008. 196 p.
18. Constantinescu M. Obediența publică versus obediența privată – modalități de evitare a încălcării tabuului politic (1965-1989). În: *Studii lingvistice (Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare)*. București: Editura Universității din București, 2007, p. 265-274.
19. Constantinescu-Dobridor Gh. *Dicționar de termeni lingvistici*. București: Editura Teora, 1998. 351 p.
20. Corlăteanu N. *Limba moldovenească literară contemporană. Lexicologia. Ediția II, revăzută și completată*. Chișinău: Editura Lumina, 1982. 514 p.
21. Cornea A. *Cuvintelnice fără frontiere*. Iași: Editura Polirom, 2002. 206 p.
22. Coșeriu E. *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*. Supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. XXXIII, 1992-1993, Seria A, Lingvistică. Iași, 1994. 189 p.
23. Coșeriu E. *Limba și politică*. În: *Revista de lingvistică și știință literară*, 1996, nr. 5, p. 10-29.
24. Coșeriu E. *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu*. București: Editura Fundației Culturale, 1996(a). 184 p.
25. Coșeriu E. *Alteritate, toleranță și masochism (Dialog cu un elev despre politică și etica lingvistică)*. În: *Revista de lingvistică și știință literară*, 1997, nr. 3, p. 80-87.
26. Coșeriu E. *Introducere în lingvistică*. Trad. de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, Ed. a 2-a. Cluj-Napoca: Editura Echinoc, 1999. 141 p.
27. Coșeriu E. *Limba și politică*. În: *Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării (editat de Ofelia Ichim & Florin-Teodor Olariu)*. Iași: Editura Trinitas, 2002, p. 17-40.
28. Coșeriu E. *Omul și limbajul său*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 465 p.
29. Coteanu I. *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*. București: Editura Academiei R.S.R., 1973. 202 p.

30. Coteanu I., Forăscu N., Bidu-Vrănceanu A. Limba română contemporană. Vocabularul. Ediție revizuită și adăugită. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1985. 256 p.
31. Dicționar enciclopedic român. București: Editura Politică, 1964, vol. II. 945 p.
32. Dictionar explicativ ilustrat al limbii române. Chișinău: Editura ARC. 2007. 2240 p.
33. Dimitrescu F. Dicționar de cuvinte recente, ediția a II-a. București: Editura Logos, 1997. 251 p.
34. Druță I. Contribuții la studiul manipulării prin cuvânt. În: Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european, Iași, 2009, p. 115-120.
35. Druță I. Magia cuvântului. Chișinău: Institutul de Filologie a AȘM, 2012. 123 p.
36. Dumistrăcel S. Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii. Iași: Casa Editorială Demiurg Plus, 2011. 252 p.
37. Dumitrescu D. Dicționar analogic și de sinonime al limbii române. București: Editura Sandală, 2009. 624 p.
38. Fărăgău B. Exodul. Cluj: Editura Logos, 2008. 255 p.
39. Freud S. Totem și tabu. O interpretare psihoanalitică a vieții sociale a popoarelor primitive. Traducere de Gabriel Avram. Prahova: Editura ANTET, 2010. 160 p.
40. Graur A. Introducere în lingvistică. București: Editura Științifică, 1958. 334 p.
41. Graur A. Deraieri lexicale. În: Scrieri de ieri și de azi. București: Editura Științifică, 1970, p. 160-167.
42. Gruică G. Moda lingvistică actuală. Norma, uzul și abuzul. Ediția a II-a, revăzută. Pitești: Editura Paralela 45, 2011. 240 p.
43. Gulei M. Limbajul argotic. Delimitări terminologice. În: Noi direcții în cercetarea textelor și discursurilor: analize și interpretări. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2014, p. 225-235.
44. Hasdeu B. P. Istoria limbei române, partea I, Principie de lingvistică. În: Cuvente den bătrâni III. Ediție îngrijită și note de G. Mihăilă. București: Editura EDP, 1984. p. 136.
45. Hristea Th. Probleme de etimologie. București: Editura Științifică, 1968. 383 p.
46. *Lexicologia practică a limbii române*. Red. resp.: Vasile Bahnaru. Chișinău, [S.n.] (Profesional Service), 2013. p. 490.
47. Llyod J., Mitchinson J. Cartea ignoranței. Mic tratat pentru cei care știu că... nu știu. Trad.: Iris Manuela Gîtlan Anghel. Ed. a 2-a, rev. București: Editura Nemira, 2007. 560 p.

48. Mantsch H., Anuței M., Kelp H. Dicționar frazeologic român-german. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1979. 663 p.
49. Mărănduc C. Dicționar de expresii, locuțiuni și sintagme ale limbii române. București: Editura Corint, 2010. 540 p.
50. Milică I. Expresivitatea argoului. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 532 p.
51. Munteanu C. Reflecții privind „funcția criptică” a limbajului medical. În: *Limba Română*, Chișinău, 2010, nr. 1-2, p. 120-129.
52. Muscan M. Eufemismul politic. În: *Ovidius University Annals of Philology*, 2004, vol. XV, p. 129-141.
53. Palii A. Dicționar de dificultăți și surprize ale limbii române. Chișinău: Epigraf S. R. L., 2008. 247 p.
54. Panaitescu V. Terminologie poetică și retorică. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1994. 238 p.
55. Petrovici E. Atlasul Linguistic Român II. Suplement. Termeni considerați obsceni. Sibiu/Leipzig, 1942. 20 de hărți.
56. Pitiriciu S., Topală D. V. Dicționar de abrevieri și simboluri. București: Editura ALL Educațional, 1998. 301 p.
57. Popa Gh. Locuțiunile în sistemul unităților nominative ale limbii române. Chișinău: Editura Știința, 2007. 228 p.
58. Popa Gh., Chira O. Rolul eufemismelor în limbajul actual. În: *La Francopolyphonie: l'interculturalité et la pragmatique à travers la linguistique, la littérature et la communication*. Numéro 9, 2014, vol. 2, p. 234-243.
59. Popescu C. Domeniile de utilizare a eufemismului. În: *Limba și Literatura Română*, 2006, nr. 3-4, p. 13-16.
60. Popescu C. Eufemismele și disfemismele în discursul public. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea București, 2009. 21 p.
61. Popescu M. Dicționar de stilistică. București: Editura All Educational, 2007. 268 p.
62. Ruști D. Dicționar de teme și simboluri din literatura română. București: Editura Univers Enciclopedic, 2002. 456 p.
63. Sala M. 101 cuvinte moștenite, împrumutate și create. București: Editura Humanitas, 2010. 250 p.
64. Seiciuc L. Eufemismul în română și în alte limbi romanice. Teza de dr. în filologie. Iași: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 2008. 180 p.

65. Seiciuc L. Un alt fel de a nu spune: Eufemism și disfemism în limbile romanice. Suceava: Editura Universității „Stefan cel Mare”, 2011. 277 p.
66. Spânu C. Eufemisme în limbajul publicitar. O comparație între limbile germană și română. Rezumatul tezei de doctorat. București: Editura Universității din București, 2013. 31 p.
67. Stanciu-Istrate M. Calcul lingvistic în limba română. Cu specială referire la scrieri beletristice din sec. al XIX-lea. București: Editura Academiei, 2006. 370 p.
68. Stoichițoiu-Ichim A. Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influențe, creativitate. București: Editura Bic All, 2005. 160 p.
69. Stoichițoiu-Ichim A. Creativitate lexicală în româna actuală. București: Editura Universității din București, 2006. 380 p.
70. Șăineanu L. Dicționar universal al limbii române. Vocabular general (E-M). Ediție revăzută și adăugită. Iași: Editura Mydo Center, 1996, vol. 3. 437 p.
71. Șerban V., Evseev I. Vocabularul românesc contemporan. Schiță de sistem. Timișoara: Editura Facla, 1978. 299 p.
72. Toma A. Interdisciplinaritate și terminologie matematică: termeni migratori. În: Limba română. Structură și funcționare. Coord. Gabriela Pană Dindelegan. București: Editura Universității din București, 2005, p. 393-404.
73. Țânțăș V. H. Dicționar de pușcărie. Limbajul de argou al deținuților din România. Cluj-Napoca: Editura Napoca Star, 2007. 151 p.
74. Verdeș T. Discursul politic din Republica Moldova între două extreme discursive. În: Noi direcții în cercetarea textelor și discursurilor. Analize și interpretări. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2014, p. 293-294.
75. Vodița D. E. Unități frazeologice în argoul din mediul detenției. În: Argotica. Universitatea din Craiova. Facultatea de Litere, 2012, nr. 1, p. 204-214.
76. Volceanov G. Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române. București: Editura Niculescu, 2007. 302 p.
77. Weinreich M. Universitățile lui Hitler. Contribuția intelectualilor la crimele Germaniei împotriva evreilor. Iasi: Editura Polirom, 2000. 280 p.
78. Zafiu R. Figurile textului ironic. În: Semiotică și poetică (3). Text și textualitate. Cluj: Editura T.U.C., 1987, p. 60-74.
79. Zafiu R. Limbaj și politică. București: Editura Universității din București, 2007. 284 p.
80. Zafiu R. 101 cuvinte argotice. București: Editura Humanitas, 2010. 380 p.

81. Zafiu R. Diminutivele în româna actuală: Lexicalizare și utilizare pragmatică. În: Studii de lingvistică. Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu-Vrăncianu. București: Editura Universității din București, 2011, p. 373-382.
- În limba franceză:**
82. Benveniste É. Euphémismes anciens et modernes. În: Die Sprache, 1949, nr. 1, p. 308-314.
83. Cabré M. T. Sur la représentation mentale des concepts: bases pour une tentative de modélisation. În: Le sens en terminologie, ed. Henri Béjoint and Philippe Thoirion. Lyon: Presses Universitaires de Lyon, 2000, p. 20-39.
84. Demers G. L'euphémisme en anglais et en français. În: Langues et linguistique. 1991, nr. 17. Québec: Département de langues, linguistique et traduction de l'Université Laval, p. 17-37.
85. Dumarsais C. C. Des tropes ou des différents sens, éd. critique par F. Douay-Soublin. Paris: Flammarion, 1988. 378 p.
86. Godin H. L'euphémisme littéraires, fonctions et ses limites. În: Cahiers de l'Association Internationale des Etudes Français, 1953, nr. 3-5, p. 143-151.
87. Guern Michel le. Sémantique de la métaphore et de la métonymie. Paris: Larousse, 1973. 126 p.
88. Horak A. L'euphémisme. Entre tradition rhétorique et perspectives nouvelles. München: Lincom GmbH, 2010(a). 112 p.
89. Horak A. Les précieuses imitées : naissance d'un jargon euphémique dans la France du XVIIe siècle. În: Écritures évolutives. Entre transgression et innovation. Toulouse: CALS/CPST, 2010(b), p. 127-135.
90. Lamy B. La rhétorique ou l'art de parler. Paris: Champion, 1998. 598 p.
91. Manoli I. Dictionnaire des termes stylistiques et poétiques, Etymologie. Définition. Exemplification. Théorie. Chisinau: Epigraf, 2012. 528 p.
92. Meyer I., Macintosh K. L'étirement du sens terminologique: aperçu du phénomène de la déterminologisation. În: Le Sens en terminologie, Eds. H. Béjoint and P. Thoirion. Lyon: Presses de l'Université Lumière Lyon 2, 2000, p. 198-214.
93. Mortureux M. F. La lexicologie entre langue et discours. Paris: Editura Sedes, 1997. 192 p.
94. Nyckees V. Changement de sens et déterminisme socio-culturel. În: Théories contemporaines du changement sémantique. Leuven: Peeters Société de Linguistique de Paris, 2000, p. 31-58.

95. Nyrop K. La semantique. Grammaire historique de la langue française. Geneve: Slatkine Reprints, 1979, vol. IV, 496 p.
 96. Preite C. Enregistrement lexicographique des euphémismes en français et en italien: le Petit Robert et le De Mauro-Paravia. În: Euphémismes et stratégies d'atténuation du dire, SYNERGIES ITALIE, Numéro Spécial, 2009, p. 41-50.
 97. Somaize A. B. Le Dictionnaire des Précieuses, Paris: P. Jannet, T. I, 1856. 296 p.
 98. Widlak St. Moyens euphémistiques en italien contemporain. Krakow: Zeszyty naukowe univer, 1970. 190 p.
 99. Zumthor P. Euphémisme et rhétorique au Moyen Age. În: Cahiers de l'Association internationale des études francaises, 1953, nr. 3-5, p. 177-184.
- În limba germană:**
100. Balle Ch. Tabus in der Sprache. Frankfurt am Mein, Bern, New York, Paris: Peter Lang, 1990. 204 p.
 101. Chira O. Euphemismus als Ausdrucksmittel der Kriegsthematik. În: Revista Universității din Pitești, Studii și cercetări filologice – Seria Limbi Străine Aplicate. Pitești: Editura Universității din Pitești, 2013, p. 18-28.
 102. Forster I. Euphemistische Sprache im Nationalsozialismus. Zur Erlangung des Grades Doktorin der Philosophie (Dr. phil.) genehmigte Dissertation Bremen: Hempen Verlag, 2009. 317 p.
 103. Gasser-Mühlheim M. Soziale Aufwertungstendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1972. 112 p.
 104. Knapp H. M. Sprache zwischen Diktatur und Demokratie. Euphemistische Strategien im spanischen Demokratisierungsprozess. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1992. 471 p.
 105. Leinfellner E. Der Euphemismus in der politischen Sprache. Berlin: Duncker&Humblot, 1971. 177 p.
 106. Luchtenberg S. Euphemismen im heutigen Deutsch. Inauguraldissertation zur Erlangung der Doktorwurde der Philosophischen Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität. Bonn, 1985. 299 p.
 107. Munteanu E. Innovationsmechanismen im aktuellen intellektuellen Wortschatz des Rumänischen. În: Zeitschrift für romanische Philologie, 2009, 125: 3, p. 495-529.
 108. Rada R. Tabus und Euphemismen in der deutschen Gegenwartssprache. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2001. 212 p.
 109. Reutner U. Sprache und Tabu: Interpretation zu französischen und italienischen Euphemismen. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009. 459 p.

110. Schorch St. Euphemismen in der hebräischen Bibel. Wiesbaden: Herrassowitz Verlag, 2000. 330 p.
111. Schröder H. Tabuforschung als Aufgabe interkultureller Germanistik. În: Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache. 1995, Band 21, p. 15-35.
112. Seidler H. Euphemismus. În: *Kleines literarisches Lexikon*. Bern-München, 1966, Vol. 3, 116-117 p.
113. Wahrig: Deutsches Wörterbuch. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon, 1997. 567 p.
114. Wanzeck C. Lexikologie: Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen. UTB: Vandenhoeck&Ruprecht, 2010. 191 p.
115. Zöllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch des Englischen. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1997. 444 p.
- În limba engleză:**
116. Allan K., Burrige K. Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon. Oxford: Oxford University Press, 1991. 263 p.
117. Burchfield R. An Outline History of Euphemisms in English. În: Enright, D. J. (ed.) *Fair of Speech: The Uses of Euphemism*. Oxford: Oxford University Press, 1985, p. 13-31.
118. Chira O. Some considerations regarding the phenomenon of euphemy. În: „Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity”. Tîrgu-Mureş: Arhipelag XXI Press, 2014, vol. I, p. 58-61.
119. Chira O. The mitigating function of the euphemisms in Romanian. În: *Discourse as a form of multiculturalism in literature and communication*. Tîrgu-Mureş: Arhipelag XXI Press, 2015, p. 197-203.
120. Derwent M. Euphemism and the Media. În: *Fair of Speech. The Uses of Euphemism*, coord. D. J. Enright. Oxford: Oxford University Press, 1985, p. 122-134.
121. Enright D. *Fair of Speech: The Uses of Euphemism*. Oxford: Oxford University Press, 1985. 228 p.
122. Epstein J. Sex and euphemism. În: *Fair of Speech: the uses of euphemism*. Oxford: Oxford University Press, 1985, p 56-71.
123. Holder R. W. *Oxford Dictionary of Euphemisms*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 432 p.
124. Larchey L. *Dictionnaire historique d'argot*. Paris: E. Dentu, 1880. 377 p.
125. Rawson H. *Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk will appeal not only*. New York: Crown Publishers, 1995. 463 p.

126. The Oxford English dictionary. Oxford, New York: Oxford University Press, 1989, Vol. III, 1143 p.
127. Ullmann St. Semantics: an introduction to the science of meaning. Oxford: Basil Blackwell, 1962. 278 p.
128. Webster: The New American Webster Handy College Dictionary. New York, N. Y. 1961. 543 p.

În limba spaniolă:

129. Coseriu E. El lenguaje y la comprensión de la existencia del hombre actual. În: El hombre y su lenguaje, 1966, p. 34-65.
130. Dominguez P. J. Chamizo, Benedito F. Sanchez. Lo que nunca se aprendió en clase: eufemismos y disfemismos en el lenguaje erótico inglés. Granada: Comares. Prólogo de Keith Allan, 2000. 316 p.

În limba italiană:

131. Cortelazzo M., Zolli P. Dizionario etimologico della lingua italiana. Bologna: Zanichelli, 2004. 1440 p.
132. Galli de' Paratesi N. Semantica dell' eufemismo. Torino: G. Giappichelli, 1964. 228 p.
133. Mauro de T. Grande dizionario italiano dell'uso. Turin: UTET. 1999. 1074 p.
134. Mauro de T., Mancini M. Garzanti etimologico. Mailand: Garzanti, 2000. 2317 p.

În limba poloneză:

135. Dąbrowska A. Eufemizmy współczesnego języka polskiego. Łask: Leksem, 2006. 428 p.

În limba rusă:

136. Артюшкина Л. В. Семантический аспект эвфемистической лексики в современном английском языке. Дисс. канд. филол. наук. Москва, 2002. 135 с.
137. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Советская энциклопедия, 1969. 686 с.
138. Баскова Ю. С. Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ: на материале русского и английского языков. Дисс. канд. филол. наук. Краснодар, 2006. 162 с.
139. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва: Прогресс, 1974. 446 с.
140. Бердова Н. М. Эвфемизмы в современном немецком языке. Автореф. дисс. на соиск. уч. степ, к.ф.н. Киев, 1981. 19 с.
141. Босчаева Н. Ц. Контекстуальная эвфемия в современном английском языке. Дис. канд. филол. наук. Ленинград, 1989. 190 с.
142. Будагов Р. А. Введение в науку о языке. Москва: Добросвет, 2003. 544 с.

143. Ванюшина Н. А. Семантическая и прагматическая характеристики эвфемизмов в современных немецких и российских печатных СМИ. Дис. на соис. учен. степени канд. филол. наук. Волгоград, 2011. 231 с.
144. Кацев А. М. Языковое табу и эвфемия. Ленинград: ЛГПИ, 1988. 79 с.
145. Кипрская Е. В. Политические эвфемизмы как средство камуфлирования действительности в СМИ: На примере конфликта в Ираке 2003-2004 гг. Дис. на соис. учен. степени канд. филол. наук. Удмурт. гос. ун-т Ижевск, 2005. 158 с.
146. Ковшова М. Семантика и прагматика. Москва: Изд-во <<Гнозис>>, 2007. 320 с.
147. Крысин Л. П. Эвфемизмы в современной русской речи. Текст. Їп: Русский язык конца XX столетия (1985-1995). Москва: Яз. рус. культуры, 2000, с. 384-408.
148. Куркиев А. С. Классификация эвфемистических названий в русском языке. Їп: Структурно-типологические особенности русского и кавказских языков: Сб. науч. тр. каф. русского яз. Чеч.-Инг. гос. университета. Грозный, 1977, с. 23-24.
149. Ларин Б. А. Об эвфемизмах. В: Ученые записки Ленигр. ун-та., Ленинград: ЛГПИ, 1961, с. 78-86.
150. Ларин Б. А. История русского языка и общее языкознание. Москва: Изд-во <<Просвещение>>, 1977. 208 с.
151. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Москва: Изд-во <<Высшая школа>>, 1963, Т.1, 583 с.
152. Маковский М. М. Феномен ТАБУ в традициях и в языке индоевропейцев. Сущность. Формы. Развитие. Москва: ЛКИ, 2008. 279 с.
153. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. Москва: Изд-во <<Иностранной литературы>>, 1960. 436 с.
154. Москвин В. П. Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка. Москва: Ленард, 2007. 264 с.
155. Потапова Н. М. Эвфемизмы и деловой дискурс. Москва: Макс Пресс, 2009. 152 с.
156. Прудывус А. Н. Эвфемизмы в современном немецком языке: Дис. на соис. учен. степени канд. филол. наук. СПб., 2006. 188 с.
157. Реформатский А. А. Введение в языкознание. Москва: Изд-во <<Аспент Пресс>>, 1996. 536 с.
158. Розенталь Д. Э. Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов. Москва: Изд-во <<Просвещение>>, 1976. 544 с.
159. Сеничкина Е. П. Словарь эвфемизмов русского языка. Москва: Издательство «Флинта». Издательство «Наука», 2008. 464 с.

160. Словарь русского языка: 4-т. / РАН, Ин-т лингвистич. исследований; Под ред. А. П. Евгеньевой. Москва: Рус. яз. Полиграфресурсы, 1980. 797 с.
161. Тишина Н. В. Национально-культурные особенности эвфемии в современном английском и русском языке: Дис. на соис. учен. степени канд. филол. наук. Москва, 2006. 291 с.
162. Турганбаева Л. С. Функциональная семантика эвфемизмов в современном французском языке: Дис. канд. филол. наук. Москва, 1989. 154 с.
163. Шахжури К. К. Эвфемизмы и их роль в изменении значения слов. Автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. филол. наук. Тбилиси: ТГУ, 1956. 20 с.

Referințe electronice:

164. Baileys N. Dictionarium Britannicum: or a more compleat universal etymological. London: T.Cox, 1730. (<https://books.google.md/books?id=O50-AAAACAj&pg=RA10-PR5-IA1&lpg=RA10-PR5-IA1&dq=Baileys+Dictionarium+Britannicum#v=onepage&q=Baileys%20Dictionarium%20Britannicum&f=false>, vizitat 22.09.2014).
165. Bökemann W. Französischer Euphemismus. Dissertation. Berlin: Mayer & Müller, 1899. 60 p. (<http://katalog.ulb.hhu.de/>, vizitat 12.08.2012).
166. Кира О. Эвфемизация румынского языка в свете вежливости и политкорректности. În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Language Studies For The 21st Century: From Sound to Text”, Vilnius, 24-26 September 2014, p. 15-16. (http://www3.leu.lt/laikrastis/tezes_LF/TEZES-KONFERENCIJA-2014-09-24-26.Pdf vizitat 10.02.2016).
167. Rollin C. De la manière d'enseigner et d'étudier les belles lettres: par rapport à l'esprit & au coeur. Paris: Jaques Estienne, T. I, 1810. 435 p. (https://books.google.de/books?id=2zQnkQaBGzMC&pg=PR51&lpg=PR51&dq=Rollin+C.+De+la+manière+d'enseigner+et+d'étudier+les+belles+lettres:+par+rapport+à+l'esprit+%26+au+coeur.&source=bl&ots=ib_CMoklHF&sig=pCkIDoK1KrJLviPIkBR03o-RQFY&hl=de&sa=X&ved=0ahUKEwjBhdqcoaHJAhWJlxoKHWFRAhkQ6AEIMzAD#v=onepage&q=Rollin%20C.%20De%20la%20manière%20d'enseigner%20et%20d'étudier%20les%20belles%20lettres%3A%20par%20rapport%20à%20l'esprit%20%26%20au%20coeur.&f=false, vizitat 11.02.2014).
168. Smits J. J. Dictionnaire de l'Académie française. Paris: Académie française, 1798. (<http://dictionnaires.atilf.fr/dictionnaires/ACADEMIE/CINQUIEME/cinquieme.fr.html>, vizitat 22.08.2014).
169. Zafiu R. Fabulospirit. În: România literară. nr. 25, ed. online, 2007. (<http://www.romlit.ro/fabulospirit>, vizitat 12.05.2015).
170. Zafiu R. Jocuri de cuvinte. În: România literară. nr. 35, ed. online, 2009. (http://www.romlit.ro/jocuri_de_cuvinte, vizitat 12.05.2015).

Surse beletristice:

1. Baștovoi S. Iepurii nu mor. Chișinău: Editura Cathisma, 2012. 336 p.
2. Blaga L. Trilogia culturii. București: Editura E.L.U., 1969. 504 p.
3. Bold I. Dezvoltarea muncii de partid pe baze obștești. București: Editura Politică, 1968. 77 p.
4. Brăilean T. Criza pământului plat. Iași: Editura Junimea, 2009. 395 p.
5. Busuioc A. Spune-mi Geoni! Chișinău: Editura Prut Internațional, 2003. 238 p.
6. Busuioc A. D-ale vânătorii. Întâmplări vânătoarești și nu numai. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2005. 189 p.
7. Busuioc A. Hronicul Găinarilor. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2006. 197 p.
8. Busuioc A. În căutarea pierderii de timp. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2011. 244 p.
9. Busuioc A. Și a fost noapte... Chișinău: Editura Cartier, 2012. 128 p.
10. Butnaru L. Copil la ruși. București: Editura Ideea Europeană, 2008. 236 p.
11. Butnaru L. Ruleta românească. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2010. 440 p.
12. Cărtărescu M. Frumoasele străine. București: Editura Humanitas, 2010. 298 p.
13. Cheianu C. Sex & Perestroika. Chișinău: Editura Cartier, 2009. 192 p.
14. Creangă I. Povestea lui Harap Alb. București: Editura Ion Creangă, 1979. 45 p.
15. Crudu D. Falsul Dimitrie. Antologie. Chișinău: Editura Cartier, 2014. 208 p.
16. Dabija N. Tema pentru acasă. Iași: Editura Princeps Edit, 2009. 374 p.
17. Ernu V. Sînt un om de stînga. Chișinău: Editura Cartier, 2013. 312 p.
18. Ernu V. Ultimii eretici ai Imperiului. București: Editura Polirom, 2009. 318 p.
19. Florescu C. D. Jacob se hotărăște să iubească. București: Editura Polirom, 2012. 352 p.
20. Galaicu-Păun E. Arme grăitoare. Chișinău: Editura Cartier, 2009. 88 p.
21. Galaicu-Păun E. Țesut viu. 10 x 10. Chișinău: Editura Cartier, 2012. 344 p.
22. Leahu N. Erotokritikon. Făt-Frumos, fiul pixului. Chișinău: Cartier, 2011. 143 p.
23. Lungu D. Băieți de gașcă. Iași: Editura Polirom, 2005. 238 p.
24. Lungu E. De ce spunem așa. Chișinău: Editura ARC, 2014(a), 351 p.
25. Lungu E. Panta lui Sisif. Chișinău: Editura Cartier, 2014(b). 213 p.
26. Lupan A. Frate al pământului. Chișinău: Editura Literatura artistică, 1986. 475p.
27. Manea N. Despre clovni: dictatorul și artistul. Iași: Editura Polirom, 2005. 340 p.
28. Manea N. Întoarcerea huliganului. Editia a II-a. Iasi: Editura Polirom, 2006. 368 p.
29. Moraru A. Turnătorul de medalii. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2008. 282 p.
30. Moraru A. Nu mă tentează. Chișinău: Editura Cartier, 2011. 103 p.

31. Mureșan I. Cartea Alcool. Bistrița: Editura Charmides, 2010. 78 p.
32. Negruzzi C. Păcatele tinereților și alte scrieri. București: Editura E.S.P.L.A, 1959. 158 p.
33. Partole C. Viața unei nopți de vară sau Totentanz (Jurnalul unei menajere). Chișinău: Editura Pontos, 2009. 152 p.
34. Puric D. Cine suntem. București: Editura Platytera, 2008. 176 p.
35. Salcuțan M. Mic îndreptar pentru năravuri mari. Rondeluri epigramatice. Buzău: Editura Alpha MDN, 2010. 192 p.
36. Silvestru E. Tendințe actuale în limba română. București: Editura Editura Fundației România de Mîine, 2008. 145 p.
37. Silvestru A. Cel rătăcit. Chișinău: Editura Prut International, 2009. 356 p.
38. Simionescu M. H. Bibliografia generală. București: Editura Liternet, 2004. 285 p.
(<http://editura.liternet.ro/descarcare/73/pdf/Mircea-Horia-Simionescu/Bibliografia-general.html>).
39. Soare I. Paradoxism și Postmodernism în creația lui Florentin Smarandache. Rîmnicu Vîlcea: Editura Adrianso, 2000. 92 p.
40. Stanca D. Apocalips amînat. București: Editura Gramar, 1999. 266 p.
41. Sturgeon R. Green Weenies & Due Diligence. Jargon de afaceri american. București: Editura Humanitas, 2010. 288 p.
42. Vasilache V. Navetista și pădurea. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2006. 360 p.
43. Vasilache V. Elegie pentru Ana-Maria; Surîsul lui Vișnu; Izvodul zilei a patra: Nuvele. Ed. a 6-a. Chișinău: Editura Cartier, 2014. p. 7-62.
44. Vergilius. Eneida. București: Editura Univers, trad. de G. Coșbuc, 1980. 188 p.
45. Vosganian V. Jocul celor o sută de frunze și alte povești. Iași: Editura Polirom, 2013. 440 p.
46. Vianu I. Amor intellectualis: romanul unei educații. Iași: Editura Polirom, 2010. 404 p.
47. Zadnipru P. Mă caut. Chișinău: Editură Cartea Moldovenească, 1976. 202 p.

Surse publicistice:

48. *Academia Cațavencu*. Săptămînal de moravuri grele, România.
49. *Dilema Veche*. Revistă de opinie și cultură, România.
50. *Făclia*. Săptămînal de informație, opinie și cultură pedagogică, Republica Moldova.
51. *Jurnal de Chișinău*. Cotidian național independent, Republica Moldova.
52. *Kamekaze*. Săptămînal scăpat de sub control, România.
53. *Limba și Literatura Română*. Revista trimestrială pentru elevi. România.

54. *Literatura și Arta*. Săptămînal al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.
55. *Lumea*. Revista de politică globală și eveniment internațional, România.
56. *Pro Saeculum*. Revista de cultură, literatură și artă, România.
57. *România literară*. Revista culturală și literară, România.
58. *Semn*. Revistă literară, Republica Moldova.
59. *Sud-Est Cultural*. Revistă de artă, cultură și civilizație, Republica Moldova.
60. *Timpul*. Cotidian național, Republica Moldova.
61. *Ziarul de Gardă*. Săptămînal de investigații, Republica Moldova.
62. *Молдова Сочуалистэ*. Ziar din RSSM, actualmente *Moldova Suverană*, cotidian național independent, Republica Moldova.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sînt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele de familie, prenumele

Chira Oxana

Semnătura

Data

05.06.2016

CV-ul AUTORULUI

Nume și prenume: CHIRA Oxana

Data și locul nașterii: 27.04.1977

or. Soroca, Republica Moldova

Studii:

09/1989 – 06/1992 Ciclul primar. Școala Medie nr. 1, Soroca, Republica Moldova.

09/1989 – 06/1992 Ciclul gimnazial. Școala Medie nr. 4, Soroca, Republica Moldova.

09/1992 – 06/1994 Ciclul liceal. Liceul Teoretic „Constantin Stere”, or. Soroca, Republica Moldova.

09/1994 – 07/1999 Ciclul I licență. Specialitatea Limba germană și limba franceză. Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine. Teza de licență: „Particularitățile structurii și genezei romanului *Opiniile unui Clown* de Heinrich Böll”.

10/1999 – 06/2000 Ciclul II masterat. Specialitatea Limbi străine. Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine. Teza de magistr: „Relațiile dintre semne în textul german”.

10/2001 – 08/2004 Specialitatea de Germanistică, Facultatea de Filologie, Ruhr-Universität Bochum, Germania.

10/2009 – 11/2013 Studii de doctorat, Specialitatea 10.02.01 – Limba română, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

Stagii:

05/2000 „Utilizarea manualelor *Deutsch mit Spass* la clasele de liceu”, Mediaș, România.

08/2000 „Deutsch als Fremdsprache. Methodik, Didaktik und Landeskunde”, Goethe-Institut, București, România.

09/2000 „Pädagogik, Sprachtraining, Landeskunde”, Schwäbisch Gmünd, Germania.

04/2001 L4.4. „Deutschland im Vergleich”, Goethe-Institut, Berlin/München, Germania.

06/2008 „Sprache Intensiv Plus”, Goethe-Institut, București, România.

11/2008 – 12/2008 „Intensivkurs 14 C1.2”, Goethe-Institut, München, Germania.

12/2010 – 05/2011 „Designul învățării în abordare centrată pe student, moodle 2.0”, Bălți, Republica Moldova

06/2011 „Maîtrise des outils de recherche et d'accès à la documentation scientifique”, AUF, Bălți, Republica Moldova.

07/2012 – 08/2012 „Autoritäres und Bürokratie – Im Fokus von Literatur und Medien”, Helmstedt, Germania.

07/2013 – 08/2013 „Deutsch in der Wirtschaft”, Goethe-Institut, Düsseldorf, Germania.

01/2014 Atelier 3.2, «Exploitation du tableau blanc interactif (TBI) », CRU de l'Université de Balti, Moldavie.

06/2014 „Gouvernance universitaire 2014-2017”, Atelier: Autofinancement des universités AUF, ASE, București, România.

07/2014 – 08/2014 „DACH-Länder im DaF-Unterricht”, Baar, Elveția; Viena, Austria.

10/2015 – XXIII Tagung des Deutschlehrerverbandes Rumäniens, Braşov, România.

Activitatea profesională:

09/1999 pînă în prezent – lector universitar la Catedra de filologie engleză și germană, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

03/2012 – 09/2012 – prodecan al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

02/2014 pînă în prezent – prodecan al Facultății de Litere, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

Domeniile de activitate științifică:

01/2000 – Membru al Asociației profesorilor de limbă germană din Republica Moldova.

09/2000 – Coordonator al lucrărilor de cercetare științifică (teze de an/licență ale studenților din cadrul Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți.

01/2009 – 01/2013 Membru al Comitetului literar al revistei „Limbaj și Context”.

06/2009 – 09/2013 Membru al Consiliului științific al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea de Stat „Alec Russo”, din Bălți.

09/2013 pînă în prezent – Membru al Consiliului științific al Facultății de Litere, Universitatea de Stat „Alec Russo”, din Bălți.

Participări la foruri științifice naționale și internaționale:

Conferința Internațională a doctoranzilor în filologie, Tîrgu-Mureş, 14-15 aprilie 2011; Conferința Internațională „Discurs critic și variație lingvistică. Noi perspective de investigare: receptări, analize, deschideri”, Suceava, 8-9 septembrie 2011; Conferința Internațională „Discurs critic și variație lingvistică. Noi perspective de investigare: receptări, analize, deschideri”, Suceava, 3-5 septembrie 2012; Conferința cu participare internațională „Comunicare, context, interdisciplinaritate CCI – ediția a II-a”, Tîrgu-Mureş, 22-23 noiembrie 2012; Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu”, Suceava – Cernăuți – Chişinău, ediția a XII-a, Cernăuți, 19-21 septembrie 2013; Conferința Internațională „Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity”, 1-st edition, Tîrgu-Mureş, 29-30 mai 2014; Conferința Internațională „Language Studies For The 21st Century: From Sound to Text”, Vilnius, 24-26 septembrie 2014; Conferința Internațională „Literature, Discourse and Multicultural Dialogue 2”, Tîrgu-Mureş, 4-5 decembrie 2014; Conferința Internațională: „Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity”, 2nd Edition, Tîrgu-Mureş, 28-29 mai 2015.

Lucrări științifice publicate:

35 de publicații în lucrări naționale și internaționale; Coautor, coordonator de limba germană la „Dicționar de termeni economici: român-francez-englez-german-maghiar-rus”, Vol. I București: Editura Universitară, 2013. 302 p. ISBN: 978-606-591-729-3; „Dicționar de termeni economici: român-francez-englez-german-maghiar-rus”, Vol. II, București: Editura Universitară, 2014. 287 p. ISBN: 978-606-28-0117-5.

Participări în proiecte științifice naționale și internaționale:

07/2012 – 07/2015 Membru al Proiectului internațional de cercetare științifică „Terminologia plurilingvală și Dicționarul poliglot de termeni” în calitate de autor. Coordonator de proiect conf. univ. dr. Doina Butiurca, Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureş, România.

Date de contact: M. Sadoveanu 4/4, 3100, Balti Republica Moldova

Mobil: 069055515 e-mail: ruxanda_chira@yahoo.de